

Publication Date
March 23, 2023

insoc

International Researches Congress on

Social and Education Sciences

Online
Zoom
Video Conferencing

www.insackol

(INSAC-IRSEC^{'23})

Proceedings Book

March 18-19, 2023

Konya, Turkey

ISBN: 978-625-6945-57-9

Editörün Notu/ Editor's Note

ISBN: 978-625-6945-57-9

18-19 Mart 2023 tarihlerinde düzenlenen INSAC Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmaları (INSAC-IRSEC'23) Kongremiz yoğun bir katılım ile gerçekleştirilmiştir.

Kongremizde bilim dünyasının önemli isimleri akademik çalışmalarını sunmuş ve tartışma ortamı bulmuşlardır. Kongremize bizzat katılarak bizleri onurlandıran yabancı davetli konuşmacılarımıza özellikle teşekkür ederim.

Kongremize katılan ve ilgi gösteren tüm akademisyenlerimize teşekkür eder, gelecek kongrelerimize de katılımlarından onur duyarız.

INSAC International Researches Congress on Social and Education Sciences (INSAC-IRSEC'23) held on March 18-19, 2023 with a great participation.

Important names of the scientific world presented their academic studies and found a discussion ambience. Especially, I would like to thank foreign invited speakers who joined us in insac congress.

We would like to thank all of academics who have participated in insac congress.

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç, Chairman

Prof. Dr. Adnan Çelik

Prof. Dr. Abdullah Karaman

Prof. Dr. Vüsale Musali

Prof. Dr. Serpil Ağcakaya

Prof. Dr. Ali Bilgili

Prof. Dr. Oğuz Özçelik

Assoc. Prof. Dr. Alper Ateş

Assoc. Prof. Dr. Hüdaverdi Mamak

Assoc. Prof. Dr. Metin Açıkyıldız

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Topkaya

Assoc. Prof. Dr. Etem Yeşilyurt

Assoc. Prof. Dr. Yakup Doğan

Assoc. Prof. Dr. Halil Uzun

Assoc. Prof. Dr. Seda Uğraş

Assoc. Prof. Dr. Burcu Pehlivan

Assoc. Prof. Dr. Sermin Algül

Assoc. Prof. Dr. Serkan Arslan

Dr. Hale Köksoy

Dr. Hatice Banu Keskinçaya

Assoc. Prof. Dr. Meliha Uzun

Davetli Konuşmacılar / Invited Speakers

Prof. Nouredine Djebli, Cezayir
Prof. Dr. Mohammadbagher Rezaee, İran
Laura Agolli, Arnavutluk
Dr. Akram Rashid, Pakistan
Assoc. Prof. Dr. Kamala Ismayilova, Azerbaycan
Dr. İsam Albabyaty, Irak
Amina Mehri, Tunus
Assoc. Prof. Dr. Alsou Kamaliev, Rusya
Dr. Jamilu Ibrahim Mukhtar, Nijerya
Dr. Hersh Shkak, Irak
Dr. Sahman Bayramov, Azerbaycan
Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova, Özbekistan

Bilim Kurulu /Science Committe

- Prof. Dr. Angelo Sifaleras, University of Macedonia
- Prof. Dr. Aynur Keskin Kaymakçı, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali Bilgili, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Birol Üner, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. Fevzi Kılıçel, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. Gürol Yıldırım, Aksaray Üniversitesi
- Prof. Dr. Loanna Chinou, National and Kapodistrian University of Athens
- Prof. Dr. Nazım Şekeroğlu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Prof. Dr. Olcobay Karatayev, Manas Üniversitesi
- Prof. Dr. Rifat Güneş, İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Rufat Latif oğlu Huseynzade, Azərbaycan Öğretmenler Enstitüsü
- Prof. Dr. Saadettin Yıldırım, Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Selim Yılmaz, Marmara Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Ahmet Doğan, Kırıkkale Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Azmi Yetim, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali Bilgili, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Arslan Kalkavan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Prof. Dr. Atilla Pulur, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilge Donuk, İstanbul Üniversitesi
- Prof. Dr. Cengiz Arslan, Fırat Üniversitesi
- Prof. Dr. Faruk Yamaner, Hitit Üniversitesi
- Prof. Dr. Fehmi Tuncel, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Gülfem Ersöz, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Güner Ekenci, İstanbul Gelişim Üniversitesi
- Prof. Dr. Hayri Ertan, Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. M. Yalçın Taşmektepligil, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Günay, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Metin Kaya, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Muhsin Hazar, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Mürsel Biçer, Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Nevzat Mirzeoğlu, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Prof. Dr. Nurtekin Erkmen, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Osman İmamoğlu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Prof. Dr. S. Rana Varol, Ege Üniversitesi
- Prof. Dr. Selçuk Çalışır, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Semiyha Tuncel, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Settar Koçak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Prof. Dr. Vedat Çınar, Fırat Üniversitesi
- Prof. Dr. Zbigniew Pater, Uniwersytet Zielonogórski
- Prof. Dr. Ziaaddin Zamanzadeh, Khazar University
- Prof. Dr. Arslan Kalkavan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Prof. Dr. Asuman Seda Saracaloglu, Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Atilla Pulur, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Başak Hanedan, Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilal Uçar, Uluslararası Travnik Üniversitesi
- Prof. Dr. Eleni Sella, National and Kapodistrian University of Athens
- Prof. Dr. Adnan Çelik, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ercan Oktay, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. H. Mustafa Paksoy, Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Lynn Rose, American University of Iraq
- Prof. Dr. Orhan Çoban, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Sadettin Paksoy, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Prof. Dr. Serpil Ağcakaya, Süleyman Demirel Üniversitesi
- Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul Üniversitesi

- Prof. Dr. Oğuz Özçelik, Kastamonu Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Nurcan Kılıç Baygutalp, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Buket Kunduhoğlu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fatih Yıldırım, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Tayfun Dede, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Alexander Chefranov, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Dünder Yener, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Edin Jahic, International University of Sarajevo
- Assoc. Prof. Dr. Faiq Elekber, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası
- Assoc. Prof. Dr. Halim Avcı, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Kemal Delihacıoğlu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Metin Açıkyıldız, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa Dede, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Özkan Timurkan, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Tefvik Ağaçayak, Konya Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Cantürk Çapık, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Pınar Gül, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Alıncak, Gaziantep Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Ramazanoğlu, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Soyer, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hakan Sunay, Ankara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hasan Şahan, Akdeniz Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hayri Aydoğan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hüdaverdi Mamak, Ömer Halis Demir Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. M. Çağrı Çetin, Mersin Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hülya Balkaya, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Sebahattin Devcioğlu, Fırat Üniversitesi

- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Avcıoğlu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Seda Uğraş, Mardin Artuklu Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Uğur Abakay, Gaziantep Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Veysel Temel, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zafer Çimen, Gazi Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Sermin Algül, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Serkan Arslan, Dicle Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Ağayeva Aysel, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Banu Kesinkaya, Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Dr. Zülfiyyə Hacıyeva, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Ali Öz, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Ömer Barış İnce, Pamukkale Üniversitesi
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Bahanur Özkan Bahar, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Hülya Dede, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Sevgi Gezici, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Alper Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Sevgi Dursun Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Tuncer Çakmak, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Ahmet Şahin, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Aysel Kalaycı Yiğın, İstanbul Üniversitesi
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Barbaros Serdar, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Bereket Köse, Şırnak Üniversitesi
- Dr. Dede Baştürk, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Erhan Devrılmaz, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Harun Genç, Bingöl Üniversitesi
- Dr. Hale Köksoy, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

- Dr. Kazım Kaya, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Kazım Nas, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mehmet Çebi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Dr. Meliha Uzun, Şırnak Üniversitesi
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Murat Atasoy, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Ömer Özer, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Özgür Önal, Süleyman Demirel Üniversitesi
- Dr. Recep Soslu, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Tolga Esen, Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Tuba Melekoğlu, Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Türker Bıyıklı, Nişantaşı Üniversitesi
- Dr. Fikriye Ataman, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Dr. Volkan Taşdemir, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Oral Presentations/Sözlü Sunumlar

İçindekiler

Editörün Notu/ Editor's Note	2
Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu	3
Bilim Kurulu /Science Committe.....	5
Oral Presentations/Sözlü Sunumlar	9
COVID-19 Pandemi Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Travma Sonrası Büyümelerine Etki Eden Faktörler	12
<i>(Ayşe Kızıltaş)</i>	12
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Yetkinliklerine İlişkin Bir Değerlendirme	14
<i>(Ayşegül Pehlivan Yılmaz)</i>	14
Ortaokul Öğrencilerinin Ölçümsel Tahmin Performanslarının İncelenmesi	16
<i>(Banu Kocamış, Cahit Aytekin)</i>	16
Opinions Of Music Teacher Candidates About The Factors Affecting Their Success In Individual Musical Instrument Training Lessons	18
<i>(Batuhan Ertunç, Demet Girgin)</i>	18
Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Sosyal Medya Bağımlılığının Aracı Rolü	20
<i>(Rıza Berk Yüksel, Bingül Subaşı Harmancı)</i>	20
Bireyselleştirilmiş Öğretim Modeline Dayalı Uzaktan Eğitim ile Voleybol Öğretimi: Durum Çalışması	22
<i>(Burak Güneş)</i>	22
8. Sınıf Öğrencilerinin Veri İşleme Öğrenme Alanına Yönelik Araştırma Sorusu Hazırlama Sürecinin İncelenmesi	24
<i>(Dicle Altunsaray, Serdal Baltacı)</i>	24
Bir Müzik Eserinin Analiz Açısından Klasik Müzik Ekseninde İncelenmesi	26
<i>(Elif Sayın)</i>	26
The Role of Negotiated Curriculum on Language Learner Engagement	28
<i>(Eylem Oruç)</i>	28
Göç'ün Ekonomik Etkileri	35
<i>(Felor Ebghaei)</i>	35
Şehit Ailelerinde Travmatik Olay Etkisi, Benlik Saygısı ve Psikiyatrik Semptomlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	41
<i>(Şefika Pirinçoğlu, Hande Çelikay Söyler)</i>	41
Lise Öğrencilerinin Serbest Zamanda Temel Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi	43

<i>(Hasan Güler)</i>	43
Future Views of Individuals Who Graduated from the Department of Science Teaching	45
<i>(İbrahim Benek)</i>	45
Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Algıladıkları Ebeveynlik Uygulamalarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi	47
<i>(İhan Özat, Yeliz Kındap-Tepe)</i>	47
Kadına Şiddet İle İlgili Sosyal Medya Ağlarında Yapılan Paylaşımların Toplum Üzerindeki Etkisi	49
<i>(İrem İnözü)</i>	49
Evcil Hayvan Sahibi Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmaları ve Homofobi Düzeylerinin İncelenmesi	51
<i>(Kahraman Güler, Erennur Er)</i>	51
İş Yaşam Kalitesinin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Kamu ve Özel Sektör Karşılaştırması	65
<i>(Mehmet Yıldırım)</i>	65
Önleyici Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Kısa Stratejik Aile Terapisinin Uygulanabilirliği	68
<i>(Melike Boztilki)</i>	68
Türkiye'deki İşletmelerin Bilişim Teknolojilerinden Yararlanmalarına İlişkin Literatür İncelemesi ..	77
<i>(Muammer Faruk Yıldırım, Serap Kalfaoğlu)</i>	77
Egzersiz Bağımlılığının Risk Faktörü Olarak Ortoreksiya Nervoza ve Obsesif Kompulsif Belirtileri ... 90	90
<i>(Bingül Harmanlı, Mustafa Behlül)</i>	90
Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyn Kabul-Reddi, Kendini Sevme ve Kendini Sabotaj Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	93
<i>(Mürüvet Sevimli)</i>	93
Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızının Mekânsal Probit Modeli ile Analizi	95
<i>(Nazife Zeynep Çakır, Ebru Çağlayan Akay)</i>	95
Sosyal Sermaye Bağlamında Tek Ebeveynli Aileler ve Sosyal Hizmet	107
<i>(Nurefşan Özalp)</i>	107
Medya ve Çocuk İlişkisine Etik Yaklaşımlar: Çocuk <i>YouTube</i>lar Üzerine Bir İnceleme	117
<i>(Oya Şakı Aydın)</i>	117
İşyerinde Yaşanan Duygular Performansla Ne Derece İlişkili?	129
<i>(Önder Gürsel)</i>	129
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Doktora Tezlerine Yönelik Bir Araştırma	131
<i>(Özer Silsüpür)</i>	131
Kaynaklar	141
Gazzalî ve İbn Meymun'da İlahî İnâyet ve Âlemin Nizamı	143
<i>(Öznur Nahit, Özcan Akdağ)</i>	143

Zayıf ve Güçsüz Padişahın Dirayetli Sadrazamı: Kemankeş Kara Mustafa Paşa	146
<i>(Salih Tosundur)</i>	146
Ferdi ve Takım Sporcularının Anaerobik Güç ve İzokinetik Kuvvet Düzeylerinin İncelenmesi	148
<i>(Samet Aktaş)</i>	148
A Compilation of Studies on the Relationship Between Science and Philosophy	151
<i>(Halil Özdemir, Selda Aydın, Penpe Aydın)</i>	151
A Compilation of Research on Foreign Language Teaching in Primary Education	153
<i>(Halil Özdemir, Selda Aydın, Penpe Aydın)</i>	153
Ebeveyn Tükenmişliğinin Bazı Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi	155
<i>(Selin Yıldırım, Yeliz Kındap-Tepe)</i>	155
Sosyal Psikolojinin Spor Bilimlerinde Uygulanması	157
<i>(Sermin Ağralı Ermiş)</i>	157
Birleşmiş Milletlerin Yapısal ve Siyasal Zayıflıkları Bağlamında Reform Tartışmaları	159
<i>(Sevil Şahin)</i>	159
Atasözlerinde Anasır-ı Erbaa Düşüncesi ile İlgili Kültürel Algı	161
<i>(Şahin Bütüner)</i>	161
W. A. Mozart'ın K.218 No.4 Keman Konçertosu'nun Form Analizi	172
<i>(Şule Aydın, Eda Delikçi)</i>	172
Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Sosyal Medya Bağımlılığının Depresyon İle İlişkisi	174
<i>(Yalçın Avcı, Enver Ulaş)</i>	174
Relationship between Students' Belief in Just-world and Reception of Learning Environment from Teacher Justice	176
<i>(Zahra Talebi)</i>	176
Otizm Ve Ebeveyn-Çocuk Etkileşim Terapisi: Bir Derleme Çalışması	191
<i>(Sümeyye Ulaş)</i>	191
Otizm İçin PCIT: Vaka Çalışması	193
<i>(İsmail Seçer, Sümeyye Ulaş)</i>	193
Konular	197

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

COVID-19 Pandemi Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Travma Sonrası
Büyümlerine Etki Eden Faktörler

(Ayşe Kızıldaş)

COVID-19 Pandemi Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Travma Sonrası Büyümlerine Etki Eden Faktörler

Ayşe Kızıltaş

Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

E-mail: aysekiziltas@anadolu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3430-4833

Özet: Covid 19 mesleği ne olursa olsa tüm bireylerin kaygı yaşamasına neden olan küresel bir salgındır. Salgının tamamen bittiğini söylemek mümkün olmasa da geçen üç yıldaki yoğunluğu bulunmamaktadır. Pandemi sürecinin fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik etkileri olmuştur. Her birey bu süreçten farklı etkilenmekle birlikte pek çok meslek grubu süreçten yoğun biçimde etkilenmiştir. Kuşkusuz COVID 19'un olumsuz etkilerine en fazla maruz kalan meslek grubu sağlık personeli olmuştur. Can kayıplarının yanı sıra uzun süre eve gidememe, yakınlarını görememe, bulaş kaygısıyla dışlanma gibi pek çok durumla baş etmek durumunda kalmışlardır. Bu sürecin başta sağlık çalışanları olmak üzere nüfusun önemli bir bölümü için travmatik bir yaşantı olduğunu söylemek iddialı olmayacaktır.

Travmatik bir olayın bireyleri önceki durumlarından daha güçlü hale getirebildiği, travma sonrası olumlu sonuçların alınabildiğine ilişkin araştırma bulguları bulunmaktadır. Bahsi geçen olumlu değişimler, travma sonrası büyüme, psikolojik büyüme, strese bağlı büyüme gibi kavramlarla tanımlanabilmektedir. En yaygın kullanılan kavram olarak travma sonrası büyüme, zorlu yaşam olaylarının ardından yaşanan olumlu değişimleri ifade eder.

Bu çalışmada sağlık çalışanlarının COVID 19 pandemi sürecinde travma sonrası büyümlerini çeşitli değişkenler açısından inceleyen ulusal ve uluslararası araştırmalar incelenmiştir. Türkçe ve İngilizce olarak "sağlık çalışanları, COVID-19, travma sonrası büyüme" (Health workers/professionals, covid-19, post-traumatic growth) kavramlarıyla taramalar gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması American Psychological Association (APA), EbscoHost, Jstor, Sage Journals, Science Direct, Scopus, SOBIAD, Taylor & Francis, Web of Science, ULAKBİM gibi veri tabanları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Sağlık çalışanlarında travma sonrası büyümenin sosyal destek ve öz kimlik gibi kavramlarla pozitif ilişkili olduğu öte yandan depresyon ve umutsuzluk gibi kavramlarla negatif ilişkili olduğu, stresle etkili baş etmenin travma sonrası büyümeye olumlu katkı verdiği dikkati çekmiştir. Bulgular, sağlık çalışanlarında travma sonrası büyümenin ruh sağlığına etkisi, önleyici müdahaleler ve geliştirilecek politikalar bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Çalışanları, COVID-19, Travma sonrası büyüme

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Yetkinliklerine İlişkin
Bir Değerlendirme**

(Ayşegül Pehlivan Yılmaz)

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Yetkinliklerine İlişkin Bir Değerlendirme

Ayşegül Pehlivan Yılmaz

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
E-mail: aysegulpehlivan@anadolu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-0271-4520

Özet: Son zamanlarda en çok üzerinde durulan konulardan biri olan küreselleşmeyle birlikte dünya ülkeleri arasındaki gelişmişlik seviyesi de hızla farklılaşmaya başlamıştır. Bu farklılaşmayı sadece ülkeler bağlamında değil, o ülkelerde yaşayan bireylerin oluşturduğu toplumlarda da görmek mümkündür. Küresel çağ olarak nitelendirilen bu çağda, zenginlik, yoksulluk, adalet, özgürlük, baskı, eşitlik-eşitsizlik, hoşgörü ve tahammül edememe gibi olumlu-olumsuz duyguların günlük hayatta bireyler arasında giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Bu durum, toplumsal yaşamın devamının sağlanması ve sağlıklı toplumlar oluşturulabilmesi için önemli adımlar atılmasını tüm dünya için gerekli kılmıştır. Türkiye’de de küreselleşmenin etkisiyle 2005 yılında hazırlanan öğretim programlarında küresel eğitim anlayışına yer verilmiştir. Bu programların biri de sosyal bilgiler dersi için hazırlanmıştır. 2005 yılı sosyal bilgiler öğretim programında disiplinlerarası yapısıyla bireyi hayata hazırlayan sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri de küresel vatandaş yetiştirmek olmuştur. Öğretim programında bilgi, beceri ve değer boyutuyla yerini alan küresel eğitim anlayışı ve yansımaları sosyal bilgiler dersi 4., 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına da yansımıştır. Ancak ders kitaplarında ve öğretim programlarında olsa da birçok öğretmenin derslerine küresel yetkinlikleri aşılama konusunda hizmet öncesi eğitimi bulunmamaktadır. Bu nedenle, öğretmen eğitimi sırasında küresel yetkinliklere sahip bireyler yetiştirme konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarını bilgilendirmek ve gerekli eğitimi vermek önemli görülmektedir. Ancak, nasıl bir eğitim verileceğinin planlanabilmesi için öğretmen adaylarının küresel yetkinlik düzeylerinin belirlenmesi ve bu konudaki algılarının anlaşılması önemli görülmektedir. Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel yetkinlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf seviyesi, ilgi düzeyi, takip etme sıklığı ve bilgi düzeyi gibi değişkenler açısından belirlenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı’nda öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak ölçek kullanılmıştır. Brantley-Todd’un (2017) geliştirdiği ve Karaca Akarsu ve Özdemir (2021)’in Türkçe’ye uyarladığı Küresel Yetkinlik Ölçeği (KYÖ) ile nicel veriler toplanmıştır. Araştırmada ölçek maddelerinin analizi için SPSS 24 programı kullanılmıştır. Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel yetkinlik düzeyleri ile cinsiyet, sınıf düzeyi, ilgi düzeyi, bilgi düzeyi ve küresel konuları takip etme sıklığı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretmen adayı, küresel yetkinlik

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Ortaokul Öğrencilerinin Ölçümsel Tahmin Performanslarının
İncelenmesi**

(Banu Kocamış, Cahit Aytekin)

Ortaokul Öğrencilerinin Ölçümsel Tahmin Performanslarının İncelenmesi

Banu Kocamış¹, Cahit Aytekin²

¹ Kırşehir Merkez Atatürk Ortaokulu, E-mail: banukocamis@gmail.com

² Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-mail: caytekin1@gmail.com

Özet: Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin uzunluk, alan ve hacim konularındaki ölçümsel tahmin performanslarının bazı değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma Kırşehir Merkezde yer alan 6 devlet okulunda öğrenim gören 1140 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrenciler 5. ,6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim görmektedirler. Araştırmanın değişkenlerinden biri de sınıf düzeyi olduğundan her sınıf düzeyinde birbirine yakın sayıda öğrenci olmasına önem verilmiştir. Öğrencilerin ölçümsel tahmin düzeylerini belirlemek için araştırmacılara tarafından ölçümsel tahmin testi geliştirilmiştir. Araştırmanın değişkenlerini öğrencinin yaşı, okul türü, sınıf seviyesi, cinsiyeti, anne ve babalarının sağ ve birlikte olma durumu, anne ve baba eğitim durumları, matematik dersindeki başarı algıları, tahmin başarı algıları, tahmin tecrübeleri, matematik çalışma nedenleri, matematikte kendine güvenme durumları, günlük hayatta ilişkilendirme durumları, matematik çalışma süreleri, cetvel ve pergel kullanma tecrübeleri, zemin kaplama ve duvar boyama tecrübeleri, sıvı ölçme tecrübeleri, resim yapma, inşaat ve makine mühendisliğine ilgi duyma durumu, marangozluğa ilgi duyma durumu, tahminle ilgili gerçek hayat örneği verebilme durumu, tahmin yaparken izledikleri yöntem olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin yaşı arttıkça genel olarak ölçümsel tahmin performanslarının arttığı, okulun bulunduğu çevrenin sosyoekonomik düzeyinin artmasıyla ölçümsel tahmin başarılarının arttığı görülmüştür. Ölçümsel tahmin testi sonuçları sınıf düzeyine göre incelendiğinde 8.sınıfın kritik bir sınıf olduğu, bu sınıf ortalamalarının diğer sınıflara göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında geliştirilen ölçümsel tahmin testi başarılarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Araştırmanın diğer bulguları, kongre sunumu süresince detaylı olarak gösterilerek öğretmenlere, müfredat geliştiricilere ve eğitim yöneticilerine çeşitli öneriler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: ölçümsel tahmin, uzunluk tahmini, alan tahmini, hacim tahmini, ortaokul öğrencileri

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Opinions Of Music Teacher Candidates About The Factors Affecting
Their Success In Individual Musical Instrument Training Lessons

(Batuhan Ertunç, Demet Girgin)

Opinions Of Music Teacher Candidates About The Factors Affecting Their Success In Individual Musical Instrument Training Lessons

Batuhan Ertunç¹, Demet Girgin²

¹Balikesir University, Necatibey Faculty of Education, Department of Music Education, Balikesir, Turkey,
E-mail: batuhanertunc6000@icloud.com

²Balikesir University, Necatibey Faculty of Education, Department of Music Education, Balikesir, Turkey,
E-mail: demetgirgin@balikesir.edu.tr

Abstract: *The aim of this research is to determine the factors affecting success in individual musical instrument training lessons of candidate music teacher. The research is qualitative research. The study group of the research consisted of 47 music teacher candidates. To collect data in the research, the question "What are the factors that you think affect your success in individual musical instrument lessons?" was asked to the candidate music teachers. Content analysis was used to analyze the data. In line with the answers given by the candidate music teachers, the factors affecting the success of the candidate teachers towards individual musical instrument training lessons were categorized into four categories: student-related factors, lesson-related factors, teacher-related factors, and department-related factors. The candidate teachers mentioned negative influences in daily life, practice time, housing, socio-economic status, psychological factors, KPSS (Public Personnel Selection Examination), having an additional job, health problems and family problems as student-related factors affecting their success in individual musical instrument training lessons. Candidate teachers mentioned distance education, etude and piece selection, instrument quality, instrument selection, duration and time of the lesson, playing with accompaniment and technique, as factors related to the lesson that affect their success in individual musical instrument education lessons. The candidate teachers mentioned only the attitude of the teacher as the factors related to the teacher affecting their success in individual musical instrument training lessons. As factors related to the department affecting their success in individual instrument education lessons, candidate music teachers mentioned study rooms, materials/resources, concert activities, existence of a permanent instructor and the department being open in the evening.*

As a result of the research, the opinions of candidate music teachers about the factors affecting their success in individual musical instrument training lessons were discussed and suggestions were made.

Keywords: *music education, music teacher candidate, individual musical instrument lesson, success.*

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Depresyon Arasındaki
İlişkide Sosyal Medya Bağımlılığının Aracı Rolü**

(Rıza Berk Yüksel, Bingül Subaşı Harmancı)

Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Sosyal Medya Bağımlılığının Aracı Rolü

Rıza Berk Yüksel¹, Bingül Subaşı Harmancı²

¹E-mail:berkyuksel555@gmail.com

²Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Lefkoşa
E-mail: bingul.subasi@neu.edu.tr

Özet: Hızla gelişen teknoloji ile hayatımıza giren sosyal medyanın gereğinden fazla kullanılıp bağımlılık derecesine gelmesi birçok psikolojik problemleri de beraberinde getirmektedir. Sosyal medyanın bağımlılık derecesinde kullanımı ile ortaya çıkan problemler arasında bireylerin benlik saygısında azalma ve depresyon seviyelerinde yükselme yer almaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ile depresyon arasındaki ilişkide sosyal medya bağımlılığının aracı rolünün incelenmesidir. Araştırmanın evreni Kıbrıs'ta yaşayan bireylerden oluşturulmuştur. Araştırmanın örnekleme yöntemi ise uygun örnekleme yöntemi ile 18 yaş ve üzeri 563 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Öncelikli amaç anket kullanılarak verilere ulaşılmıştır. Katılımcılara online olarak Sosyodemografik Bilgi Formu, Katılımcı Bilgi Formu, Aydınlatılmış Onam Formu, Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı 3 Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri II Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma bulgusunda katılımcıların bekk depresyon ile sosyal medya bağımlılığı puanları arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Buna göre bireylerde bekk depresyon puanları arttıkça sosyal medya bağımlılığı puanları artmakta; bekk depresyon puanları azaldıkça sosyal medya bağımlılığı puanları azaldığı bulunmuştur. Bu bağlamda psikologlar tarafından bireylere depresyon üzerine klinik destek verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: benlik saygısı, depresyon, sosyal medya, bağımlılık

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Bireyselleştirilmiş Öğretim Modeline Dayalı Uzaktan Eğitim ile
Voleybol Öğretimi: Durum Çalışması**

(Burak Güneş)

Bireyselleştirilmiş Öğretim Modeline Dayalı Uzaktan Eğitim ile Voleybol Öğretimi: Durum Çalışması

Burak Güneş

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Sakarya
E-mail: gunesburak82@gmail.com

Özet: Bu araştırmanın amacı; bireyselleştirilmiş öğretim modeline dayalı uzaktan eğitim ile yürütülen voleybol ve voleybol uzmanlık derslerinin öğrenme ve öğretme sürecinde yaşanan deneyimleri incelemektir. Bu durum çalışmasının çalışma grubunu bir üniversitenin antrenörlük eğitimi programında öğrenim gören voleybol dersine kayıtlı 18 öğrenci ve voleybol uzmanlık derse kayıtlı 7 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler 7 hafta boyunca bireyselleştirilmiş öğretim modeli ile yapılandırılan uzaktan eğitim programı ile eğitim almışlardır. Bu süreçte voleybol dersine kayıtlı öğrencilere voleybol temel eğitimi verilirken, voleybol uzmanlık dersine kayıtlı öğrencilere yardımcı eğitmenlik rolü verilerek voleybol öğretimi eğitimi verilmiştir. Araştırma verileri ders sorumlusu alan notları, öğrenci günlükleri, odak grup görüşmeleri kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi sonrasında kazanımlar, öğrenme sürecini kolaylaştıran unsurlar ve öğrenme sürecini zorlaştıran unsurlar olmak üzere üç tema elde edilmiştir. Araştırma sonuçları bireyselleştirilmiş öğretim modeline dayalı uzaktan öğretim programının voleybol dersine kayıtlı öğrencilerin voleybol temel tekniklerini, bilişsel ve duyuşsal özelliklerini geliştirdiğini ve voleybol uzmanlık dersine kayıtlı öğrencilerin antrenörlük becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Bireyselleştirilmiş öğretim modeline dayalı uzaktan eğitim programında; model eğitimi, çalışma kitabı, uzman öğrenciler, ders sorumlusu, öğrenme sürecindeki ekstra önlemler, esnek çalışma, öğrenme videoları ve anlık iletişim grubu unsurlarının öğrenme sürecini kolaylaştırdığı bulunmuştur. Araştırma sonuçları bazı öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmemesinin, bazı öğrenme görevlerinin öğrenci seviyesinin üstünde olmasının, bazı uzman öğrencilerin yeterli olmamasının ve olumsuz hava koşullarının öğrenme öğretme sürecini zorlaştırdığını göstermektedir. Motor öğrenme görevlerinin öğrenciler tarafından başarıldığının doğrulanmasını sağlayan öğrenme öğretme çevresinin yaratılarak karşılıklı etkileşimin sürece dahil edilmesini sağlayan teknolojik sistemler uzaktan eğitim ile motor yetkinliklerin öğretilmesini sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: uzaktan eğitim, bireyselleştirilmiş öğretim modeli, voleybol öğretimi

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**8. Sınıf Öğrencilerinin Veri İşleme Öğrenme Alanına Yönelik
Araştırma Sorusu Hazırlama Sürecinin İncelenmesi**

(Dicle Altunsaray, Serdal Baltacı)

8. Sınıf Öğrencilerinin Veri İşleme Öğrenme Alanına Yönelik Araştırma Sorusu Hazırlama Sürecinin İncelenmesi

Dicle Altunsaray¹, Serdal Baltacı²

¹Akpınar Ortaokulu, E-mail:diclekizilkaya87@gmail.com

²Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-mail:serdalbaltaci@gmail.com

Özet: Yapılan bu çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin veri işleme öğrenme alanına yönelik istatistiksel araştırma süreçlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için çalışmada literatür göz önünde bulundurularak GAISE istatistiksel problem çözme süreci basamakları izlenmiştir. Araştırma sorusu oluşturma, veri toplama, verileri düzenleme ve gösterme ve verileri analiz etme ve yorumlama olmak üzere dört aşamalı bir istatistiksel süreç temel alınmıştır. Dört aşamadan oluşan bu sürece öğrencilerin aktif katılımı sağlanmış ve bu konuda doküman oluşturmuşlardır. Öğrencinin eldeki verinin taşıdığı anlamı bilmesi için sürecin en başından sürece hâkim olması gerekir. Yani soru soran, soruya cevap vermek için araştırmalar yapan kişi işlemsel öğrenmenin ötesine geçip istatistiksel muhakeme gücüne erişebilecektir. Bu amaçla çalışmada istatistiksel araştırma sürecinin ilk basamağı olan araştırma sorusu oluşturma kısmına yer verilmiştir. Özel durum çalışması yönteminin kullanıldığı çalışmanın katılımcılarını Kırşehir ilinde bulunan bir ilçenin devlet ortaokulunda 2022-2023 eğitim-öğretim yılında sekizinci sınıfta öğrenim görmekte olan 20 tane öğrenci oluşturmaktadır. İstatistiksel araştırma sürecinde ilk olarak öğrencilerden veri işleme öğrenme alanına yönelik günlük hayat ortamında veri toplama gerektiren araştırma soruları oluşturmaları istenmiş ve bu sorular toplanarak nitel veri analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde öğrencilerin hazırladıkları soruların çoğunluğunun araştırma sorusu özelliği taşıdığı fakat araştırma sorusu olmayan ve özelliği taşımayan sorularında oluşturulduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan bazı öğrencilerinin ise oluşturmuş oldukları araştırma sorularında yetersizlikler olsa da genel hatları ile oluşturulan soruların araştırma sorusu olduğu görülmüştür. Bu yetersizliklerin başında araştırma sorusu sorulacak grubun açıkça belirtilmemesi, iyi sınırlandırılmaması yer almaktadır. Bazı öğrencilerin ise araştırma sorusu hazırlamak yerine veri işleme öğrenme alanına yönelik problem durumları oluşturmaya çalıştıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: araştırma sorusu, veri işleme, istatistiksel araştırma süreci

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Bir Müzik Eserinin Analiz Açısından Klasik Müzik Ekseninde
İncelenmesi**

(Elif Sayın)

Bir Müzik Eserinin Analiz Açısından Klasik Müzik Ekseninde İncelenmesi

Elif Sayın

Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İstanbul.

E-mail: elif.sayin@nisantasi.edu.tr

Özet: Bir müzik eseri ‘‘form analizi’’ ve ‘‘armonik analiz’’ denilen iki yöntemle parçalarına ayırarak incelenebilir. Eserin türü, deyiş, biçimi ve biçimi oluşturan motif, cümle, tema, period, bölme gibi bazı betimleyici tanımlamalar sayesinde bestecinin esere aktarmak istediklerini anlamak mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı bir müzik yazısının da matematiksel doğrular üzerine kurulu bir sistemde oluşturulduğunu ve bilimsel doğrular üzerine kurulu bu sistemin belli formlara göre nasıl şekillendirilebileceğini ifade etmektir. Duyulara hitap eden müzik sanatında istenilen duyguyu ifade etmek için besteciler bilimsel doğrulara göre matematik müzik-matematik ilişkisi üzerinde kompozisyonlar yazmaktadırlar. Bir bütünü oluşturan bu parçaların her biri daha küçük birimlerine ayrıldığında elde edilen veriler o müzik hakkında teknik, armonik ve müzikal açıdan bilgiler sunar.

Konu hakkındaki teorik kaynaklar, yaylı enstrümanlar için teknik çalışmalar içeren metotlar, oda müziği eserleri ve orkestra için yazılmış eserler genel açıdan taranmasıyla elde edilen veriler çalışmanın amacına uygun olarak karşılaştırılmalı şekilde ele alınmıştır. Elde edilen verilerden çıkarılan sonuçlar şu şekildedir.

Bir müzik yapıtı sadece duyulan haliyle değil tarihsel ve teknik açıdan da incelendiğinde doğru sonuçlar vermektedir. Söz konusu müziğin biçimsel ve armonik analizi sayesinde müzik daha iyi anlaşılmaktadır. Bir eseri biçim yönünden ele almak ve parçalarına ayırmak ancak matematiksel doğrular üzerine kurulu bilimsel yöntemlerle mümkündür.

Referans olarak Franz Peter Schubert’in sonat türündeki çalgısal müziğe ait yaylı çalgılar için yazdığı eserlerinin son bölümleri incelenmiş elde analizin klasik müzik sanatındaki yeri sınanmıştır. Form analizi bağlamında değerlendirilen son bölümlerde mevcut analiz yöntemleriyle duyulan müziğin kişiye biçim anlamında yanıltıcı sonuçlar verebileceği bu sebeple muhakkak tarihsel ve teorik bilgiler ışığında hareket edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eser analizi, form analizi, armonik analiz, müzik formları, form.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**The Role of Negotiated Curriculum on Language Learner
Engagement**

(Eylem Oruç)

The Role of Negotiated Curriculum on Language Learner Engagement

Eylem Oruç

*Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü,
E-mail: eylem.unal@bilecik.edu.tr*

Abstract: *Language learner engagement can be seen as a key to success in language learning as it refers to a dynamic state when learners actively engage in and enjoy learning language. The antecedents of language learner engagement need to be investigated to get a better understanding of the construct. This study suggests negotiated curriculum as a predictor of language learner engagement. Negotiated curriculum can be defined as working with students to enhance student engagement and learning. The study tested the role of negotiated curriculum on language learner engagement. Therefore, the effects of negotiated curriculum on language learner engagement was examined. The study was modelled as prediction design, one type of correlational designs. The sample included 172 students studying at foreign language preparation program of a university in Turkey. The predictive variable was negotiated curriculum and the outcome variables were language learner engagement, affective engagement, cognitive engagement and social engagement. The results showed that negotiation predicted language learner engagement, affective engagement, cognitive engagement, social engagement. Additionally, negotiated curriculum explained cognitive engagement better compared to social engagement and affective engagement. The study indicates that students show greater engagement in a negotiated classroom environment.*

Keywords: *negotiated curriculum, language learner engagement, affective engagement, cognitive engagement, social engagement*

Introduction

Drawn upon Self-Determination Theory (Deci and Ryan, 2000), the concept of student engagement needs to be conceptualized considering the learning environment, classroom tasks and students (Philip and Duchesne, 2016). Student engagement is crucial in enhancing our understanding the dynamics of language learning and teaching (Oga-Baldwin and Nakata, 2017). Language learner's engagement with language can be described as "the dynamic state when learners are actively thinking about, focusing on and enjoying their language learning" (Mercer, 2019). Svalberg (2009) had an operational definition about language learner engagement. It is defined as a concept involving cognitive states, affective dispositions, social attitudes, actions and behaviours in a classroom in which language is an object or a communication tool.

Language learner engagement has three dimensions interacting with each other. Cognitive engagement refers to being alert, focusing attention and constructing knowledge. Affective engagement means positive orientation towards language learning and willingness to interact with language. Social engagement can be described as behavioral readiness to interact, initiate and maintaining interaction. Language learner engagement can be influenced by many intrapersonal, interpersonal or classroom related factors. Svalberg (2017) asserts that engagement can be affected by power dynamics and group values. Negotiated curriculum, reshaping power relations in the classroom (Beane, 1997) thus was offered to predict language learner engagement in this study.

Negotiated curriculum is a curriculum design based on dialogue and negotiation in critical pedagogy perspective (Paul 2002). In this system, students and teacher are responsible for a process in which they can improve together. Nation and Macalister (2009) define negotiated curriculum as working together with students to make decisions in curriculum design. They formulate three steps in negotiated curriculum: negotiation on goals, course content and assessment, implementing decisions and evaluation of curriculum. Boomer's (1992) model of negotiated curriculum is based on the notion that every element of lesson can be negotiated. On the other hand, Doyle (2011) declares that curriculum can be negotiated in course policies, organizational issues, teaching and content issues (Doyle, 2011).

Negotiated curriculum has been indicated to develop students. Negotiating with students has a potential in enhancing student learning (Boomer, 1992; Reid, 1992). Uztosun et al. (2014) claims that negotiation can lead to greater participation and improvement in foreign language speaking in an action research aimed to improve the effectiveness of speaking classes. Students learn to be active in classroom (Brubaker, 2012) and take responsibility of their learning (Weimer, 2002). It also enables them to connect school with real life (Ting, 2015) develop critical thinking and decision-making skills (Giroux, 1988). Myers (1990) states that they can discover their strengths and weaknesses, therefore can find opportunities to learn outside classroom. Sproston (2008) investigated the experiences of teacher and students who negotiated over decisions in classroom in an action research. The research indicated that students had greater commitment, collaboration, sense of community and motivation in negotiated classroom environment. As well as student-related outcomes, negotiated curriculum enabled the teacher to reflect on their practices and improve her/his teaching. The current study investigates whether negotiated curriculum impacts language learner engagement and its dimensions. Few studies have focused on negotiated curriculum in Turkey. This study is important to have highlighted the negotiated curriculum in foreign language classes. On the other hand, learner engagement is not usually defined operationally in classroom context. Having accommodated an operational definition congruent to foreign language teaching, this study can contribute to the development of the construct.

Method

This quantitative study was designed as prediction research design in which some variables predict outcome variables, one of the correlational studies (Creswell, 2009, p. 341). The

participants were 172 students at foreign language preparation program of a university in Turkey. The predictive variable was negotiated curriculum and the outcome variables were language learner engagement, affective engagement, cognitive engagement, social engagement. The data were collected through Classroom Power-sharing Scale (Oruç & Acat, 2020) and Language Learner Engagement Scale (Oruç & Demirci, 2021). The latter has three dimensions: affective, cognitive and social engagement. The reliability analyses of the scales and sub-scales were tested through internal consistency method. The data were analysed using descriptive analysis, Pearson correlation analysis and linear regression analysis in SPSS package program.

Results

Scale reliability was tested through internal consistency method. Table 1 shows the reliability coefficients of the scales and sub-scales. Cronbach Alpha coefficients indicate that the measures and the dimensions are reliable.

Table 1. Reliability Coefficients

Scales and Sub-scales	Cronbach Alpha
Negotiated Curriculum	.94
Language Learner Engagement	.90
Affective Engagement	.89
Cognitive Engagement	.85
Social Engagement	.72

Before starting correlational analysis, the data distributions of the continuous variables were examined. Skewness and kurtosis values found to be between +1 and -1 showed the data were normally distributed. Pearson Moments Correlation analysis was performed to examine the relationships between the variables. Statistical means and standard deviations and correlation coefficients are displayed in Table 2.

Table 2. Means and Standard Deviations and Correlation Coefficients

Scales and Sub-scales	\bar{x}	<i>SD</i>	1	2	3	4	5
Negotiated Curriculum	3.56	.82	1				
Language Learner Engagement	3.98	.63	.68**	1			
Affective Engagement	4.12	.76	.59**	.87**	1		
Cognitive Engagement	3.99	.71	.62**	.91**	.70**	1	
Social Engagement	3.79	.69	.56**	.79**	.52	.63**	1

** $p < .01$, $n = 172$

As illustrated in Table 2, negotiated curriculum and language learner engagement are significantly correlated. Besides, there are significant relationships between negotiated curriculum and the dimensions of engagement. Linear regression analysis was used to test whether the predictor variables explained the dependent variables. The first model was testing

the effect of negotiated curriculum on language learner engagement. Table 3 shows the regression coefficients of negotiated curriculum on language learner engagement.

Table 3. Regression Coefficients of Negotiated Curriculum on Language Learner Engagement

Variable	R	R ²	Beta	t	p
Negotiated Curriculum	.68	.47	.68	12.27	.00

Dependent Variable: Language Learner Engagement

As indicated in Table 3, negotiated curriculum, the predictor variable in the model is statistically significant to explain language learner engagement, the dependent variable. The proportion of the variance explained by the predictor variable is 47%. In the next linear regression analyses, it was tested whether negotiated curriculum predicted affective, cognitive and social engagement

Table 4. Regression Coefficients of Negotiated Curriculum on Affective Engagement

Variable	R	R ²	Beta	t	p
Negotiated Curriculum	.59	.35	.59	9.65	.00

Dependent Variable: Affective Engagement

Table 5. Regression Coefficients of Negotiated Curriculum on Cognitive Engagement

Variable	R	R ²	Beta	t	p
Negotiated Curriculum	.62	.38	.62	10.37	.00

Dependent Variable: Cognitive Engagement

Table 6. Regression Coefficients of Negotiated Curriculum on Social Engagement

Variable	R	R ²	Beta	t	p
Negotiated Curriculum	.56	.31	.56	8.87	.00

Dependent Variable: Social Engagement

Table 4, 5 and 6 show that affective, cognitive and social engagement were predicted by negotiated curriculum significantly. The variance explained is 35% in response to affective engagement. Additionally, the proportions of variance explaining cognitive engagement and social engagement are 38% and 31% respectively. The proportion of variance explaining cognitive engagement has the highest percentage of the other dimensions.

Conclusion and Discussion

This study investigated the effect of negotiated curriculum on language learner engagement and the dimensions, affective, cognitive and social engagement. The results showed that negotiation predicted language learner engagement, affective engagement, cognitive engagement and social engagement. The study indicates that students showed greater engagement in a negotiated classroom environment. This finding is in line with the previous research on negotiated curriculum (Brubaker, 2012; Onore; 1992; Sproston, 2008). Brubaker claims that negotiating curriculum is intended to enhance active student engagement. Sproston (2008) also reported that the students having choices involving meaningful and relevant activities had led to student

engagement with learning. Onore (1992) asserts that learners given a voice in their learning and opportunities to construct knowledge collaboratively, their engagement will be fostered.

There are some limitations in the study. First of all, the study was quantitative in nature and the observations were based on the results of scales and numbers. Negotiated curriculum and language learner engagement can be examined qualitatively. Next, the participants were the students learning English language at a higher education institution. The negotiated classroom can be examined in other subject areas and education levels. Lastly, the study just focused one independent and one dependent variable. Other antecedents and outcome variables can be added to the model such as language proficiency.

References

- Beane, J. A. 1997. *Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education*. New York: Teachers College Press.
- Boomer, G. (1992). Negotiating the curriculum reformulated. In G. Boomer (Ed.), *Negotiating the Curriculum: Educating for the 21st century* (pp. 4–13).
- Brubaker, Nathan D. (2012) Negotiating authority through jointly constructing the course curriculum, *Teachers and Teaching*, 18:2, 159-180, DOI:10.1080/13540602.2012.632273
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Doyle, T. (2011). *Learner centered teaching: Putting the research on learning into practice*. NY: Stylus Publishing.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(1), 227–268.
- Giroux, H. A. (1988). *Teachers as intellectuals: Toward a critical pedagogy of learning*. M: Bergin & Garvey.
- Mercer, S. (2019). Language Learner Engagement: Setting the Scene. In: Gao, X. (eds) *Second Handbook of English Language Teaching*. Springer, Cham.: Springer International Handbooks of Education.
- Myers, C. (1990). Sharing the power: Facilitating learner independence in the adult ESL classroom. *TESL Canada Journal*, 8(1), 77-86.
- Nation, I. S., & Macalister, J. (2009). Negotiated Syllabuses. En I. S. Nation, & J. Macalister, *Language curriculum design* (págs. 149-158). Routledge.
- Oga-Baldwin, W. Q., & Nakata, Y. (2017). Engagement, gender, and motivation: A predictive model for Japanese young language learners. *System*, 65(1), 151-163.

- Onore, C. S. (1992). Negotiation, Language, and Inquiry: Building Knowledge Collaboratively in the Classroom. In G. Boomer (Ed.), *Negotiating the Curriculum: Educating for the 21st century* (pp. 179-192).
- Oruç, E. & Demirci, C. (2020). Yabancı dil dersinde katılımın ölçümü: yabancı dil dersi katılım ölçeği, *Turkish Studies - Education*, 15(2), 1113-1126.
- Oruç, E. & Acat, M. B. (2020). Sınıf Ortamında Güç Paylaşımı Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 197-206.
- Paul, G.R. (2002). Democracy in the classroom. *Education*, 123(1), 205-209.
- Philip, J., & Duchesne, S. (2016). Exploring engagement in tasks in the language classroom. *Annual Review of Applied Linguistics*, 36(1), 50-72.
- Reeve, J., & Tseng, C.-M. (2011). Agency as a fourth aspect of students' engagement during learning activities. *Contemporary Educational Psychology*, 36(4), 257-267.
- Reid, J. (1992). Negotiating the Curriculum: Action Research and Professional Development. In G. Boomer (Ed.), *Negotiating the Curriculum: Educating for the 21st century* (pp. 118-135).
- Sproston, C. (2008). When students negotiate: An action research case study of a Year 8 English class in a secondary college in Victoria, Australia. *Educational Action Research*, 16, 187-208.
- Svalberg, A. M. L. (2009). Engagement with language: Interrogating a construct. *Language Awareness*, 18(3), 242-258.
- Svalberg, A. M. L. (2017). Researching language engagement; current trends and future directions. *Language Awareness*, 27(1), 21-39.
- Ting, Yu-Liang. (2015). Tapping into students' digital literacy and designing negotiated learning to promote learner autonomy. *The Internet and Higher Education*. 26. 10.1016/j.iheduc.2015.04.004.
- Uztosun, M. S.; Skinner, N. & Cadorath, J. (2014) An action research study designed to implement student negotiation to improve speaking classroom practice in Turkey, *Educational Action Research*, 22:4, 488-504, DOI: 10.1080/09650792.2014.904238
- Weimer, M. (2002). *Learner Centered Teaching: Five Key Changes to Practice*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Göç'ün Ekonomik Etkileri

(Felor Ebghaei)

Göç'ün Ekonomik Etkileri

Felore Ebghaei

Istanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü

E-mail: felorebghaei@aydin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9861-2675

Özet

Göç, uluslararası alandaki en önemli yükseliş trendlerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu olgu özellikle üçüncü dünya ülkeleri arasında önemlidir, çünkü bu ülkeler uluslararası göç sürecinde daha fazla beşeri sermaye kaybederler ve genellikle bu olgunun etkisi altında gelişimleri yavaşlar. İnsanlar genellikle yoksulluk, gıdasızlık, doğal afetler, savaş, işsizlik ve güvensizlik gibi elverişsiz koşullardan veya etkenlerden uzaklaşmak için göç etmektedirler. Diğer bir sebep ise göç edilen yerdeki koşullar ve daha fazla sağlık tesisi, daha iyi eğitim, daha fazla gelir ve daha iyi barınma gibi çekicilik faktörleri olabilir. Bu makalede, emek göçünün genel ekonomik etkileri araştırılmıştır. Bir ülkeyi terk eden göçmenler arasında vasıflı işçi sayısı arttıkça, menşe ülkelerin ekonomik kalkınması üzerindeki olumsuz sonuçlar da artmaktadır. Tersine, hangi ülke yüksek oranda vasıflı göçmen kabul ederse etsin, hedef ülkenin ekonomik kalkınması üzerindeki etkileri olumlu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Ekonomi, İşgücü

Economic Effects of Migration

Felore Ebghaei

Istanbul Aydın University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics and Finance, Istanbul, Turkey

E-mail: felorebghaei@aydin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9861-2675

Abstract

Migration can be considered as one of the most important rising trends in the international arena. This phenomenon is especially important among third world countries, as these countries lose more human capital in the process of international migration and their development often slows down under the influence of this phenomenon. People often suffer from poverty, malnutrition, natural disasters, war, unemployment and they migrate to get away from unfavorable conditions or factors such as insecurity. Another reason could be the conditions in the place of migration and attractiveness factors such as more health facilities, better education, more income and better housing. In this article, the general economic effects of labor migration are investigated. As the number of skilled workers among immigrants leaving a country increases, so do the negative consequences on the economic development of their countries of origin. Conversely, whichever country accepts highly skilled immigrants, its impact on the economic development of the destination country will be positive.

Keywords: Migration, Economy, Labor Force

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan beri göç etmiştir. 2019'da dünyada 270 milyon insan göçmendi. Mutlak olarak, göçmen nüfus 1990'dan bu yana neredeyse 120 milyon arttı. Bununla birlikte, göçmenlerin sayısı, son 60 yılda yaklaşık yüzde 3 oranında dolaşarak, dünya nüfusuna oranla çarpıcı bir şekilde sabit kaldı (Haas vd., 2019). Bu nedenle, dünyadaki insanların yalnızca çok küçük bir kısmı göç etmektedir, bunun bir nedeni, göçün çok maliyetli olmasıdır. Zengin ülkelere yönelik -öncelikle daha iyi ekonomik fırsatlar arayışını yansıtan- büyük göç olayları tarihte yeni değildir ve ulaşım maliyetleri bugün olduğundan çok daha yüksekken bile meydana gelmiştir. Şu anda, gelişmiş ekonomilerdeki göçmenler, 1990'da %7 iken, nüfusun yaklaşık %12'sini oluşturuyor.

Son yıllarda göç, başta gelişmiş ekonomiler olmak üzere birçok ülkede siyasi söylemin merkezinde yer aldı. Kamuoyu araştırmaları, ana hedef ülkelerde (örneğin, Almanya, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri) halkın çoğunluğunun göç konusunda olumlu bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir ([Gonzalez-Barrera](#), and [Connor](#), 2019). Bununla birlikte, yerel halk arasında göç konusunda yanlış kanılar ve endişeler de bulunmaktadır. Yaygın bir yanlış, göçmen sayısının gerçekte olduğundan iki kat fazla olduğu yönündedir (Alesina vd., 2019). Endişeler arasında yerel işgücü piyasasının segmentlerindeki işler için daha yüksek rekabet, kamu hizmetlerine yönelik daha yüksek talep, kamu maliyesi üzerindeki potansiyel baskılar ve yerel kültürel kimlik ve sosyal uyuma yönelik algılanan bir tehdit yer alıyor.

Göç Faktörleri

İnsanları hareket etmeye motive eden önemli faktörler beş kategoride sınıflandırılabilir. Bunlar ekonomik faktörler, demografik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, politik faktörler ve çeşitli faktörlerdir.

✓ Ekonomik Faktörler

Çalışmaların çoğu, göçün öncelikle ekonomik faktörler tarafından motive edildiğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, düşük tarımsal gelir, tarımsal işsizlik ve eksik istihdam, göçmenleri daha fazla iş imkanı olan gelişmiş bölgelere doğru iten temel faktörler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, hemen hemen tüm araştırmalar, göçmenlerin çoğunun daha iyi ekonomik fırsatlar arayışıyla hareket ettiği konusunda hemfikirdir. Göçü motive eden temel ekonomik faktörler ayrıca "İten Faktörler" ve "Çekici Faktörler" olarak sınıflandırılabilir.

İtici faktörler, kişiyi farklı sebeplerden dolayı o yerden ayrılıp başka bir yere gitmeye zorlayan faktörlerdir. Ortak itici faktörler, düşük üretkenlik, işsizlik ve az gelişmişlik, kötü ekonomik koşullar, ilerleme fırsatlarının olmaması, doğal kaynakların tükenmesi ve doğal felaketlerdir. Tarım sektörüne sermaye yoğun üretim yöntemlerinin girmesi ve bazı süreçlerin makineleşmesi kırsal kesimde işgücü ihtiyacını azaltmaktadır. Kırsal kesimde alternatif gelir kaynaklarının bulunmaması da göç için önemli bir faktördür.

Çeken Faktörler, göçmenleri bir bölgeye çeken faktörlerdir. Daha iyi istihdam fırsatları, daha yüksek ücretler, tesisler, daha iyi çalışma koşulları ve çekici olanaklar bir bölgenin çekici faktörleridir.

✓ **Demografik Faktör**

Bir ulusun farklı bölgelerinin nüfus artış hızlarındaki farklılıkların iç göçte belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Doğurganlık ve doğal nüfus artışı, nüfusu kente doğru sürükleyen kırsal kesimde genellikle daha yüksektir. İç göçte diğer önemli demografik faktör evliliklerdir çünkü kadınlar eşlerine uymaya alışkındır.

✓ **Sosyo-kültürel Faktörler**

Sosyal ve kültürel faktörler de göçte önemli rol oynamaktadır. Bazen aile içi çatışmalar, bağımsızlık arayışı da özellikle genç kuşaktakilerin göç etmesine neden oluyor. Ulaşım, televizyonun etkisi, iyi ağ iletişimi, sinema, kent odaklı eğitim ve bunun sonucunda tutum ve değerlerde meydana gelen değişim gibi gelişmiş iletişim olanakları da göçü teşvik etmektedir.

✓ **Politik Faktörler**

Bazen siyasi faktörler bile bir bölgeden diğerine göçü teşvik eder veya caydırır. Dolayısıyla, halkın siyasi geçmişi, tutumları ve bireysel bakış açısı, insanların göç etmesinde etkili olmuştur.

✓ **Çeşitli Faktörler**

Akraba ve arkadaşların kentte bulunması, sadece kentte var olan eğitim alma isteği gibi diğer etkenler de göçe neden olan etkenlerdir. Kültürel temasların yakınlığı, kültürel çeşitlilik, büyük canlılık, bireysel tutumlar da göçle ilişkilendirilir (The World of Statistics, 2023).

Göçün İşgücü Piyasasına Etkileri

Göç, ekonominin belirli sektörlerindeki işçi havuzunu artırdığı için işgücü arzını etkiler. Aynı zamanda, göçmenler belirli mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebini artırdıkça, göçün emek talebini artırması muhtemeldir. Yani göç, belirli meslek sektörlerinde mevcut işler için rekabeti artırabilir ama aynı zamanda yeni işler de yaratabilir.

Göçün mevcut işçilerin ücretleri veya istihdamı üzerindeki kısa vadeli etkileri, göçmenlerin mevcut işçilerin becerilerini ne ölçüde ikame eden veya tamamlayan becerilere sahip olduklarına bağlıdır (Borjas, 1995). Göçmen işçiler mevcut işçilerin yerine geçtiğinde, göçün iş için rekabeti artırması ve kısa vadede ücretleri düşürmesi bekleniyor. İstihdam açısından, azalan ücretlerin mevcut işçiler arasında işsizliği veya hareketsizliği ne ölçüde artırdığı, onların yeni düşük ücretleri kabul etme isteklerine bağlıdır.

İkincisi, işgücü arzını artırmanın yanı sıra göç, işgücü talebini de artırabilir ve böylece yeni işler yaratabilir. Bunun nedeni, ekonomide sabit sayıda iş olmamasıdır. Göçmenler, mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebini artırır ve işverenler, göçmen emeğin kullanıldığı sektörlerde üretimi artırabilir.

Ücretler ve istihdamdaki değişiklikler, bir ekonominin göçte tepki vermesinin tek yolu değildir. En az iki başka ayarlama mekanizması vardır (Dustmann et al., 2012). Birincisi, göç, ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin karışımını ve dolayısıyla işgücü piyasasının mesleki ve endüstriyel yapısını değiştirebilir. Örneğin, düşük vasıflı işçilerin göçü, düşük vasıflı işgücünün yoğun olarak kullanıldığı belirli ürünlerin üretimini genişletebilir. Sektörün genişlemesi talebi

artırabilir ve ücretleri tekrar yükseltebilir. Benzer şekilde, göç, belirli ürünlerin üretilmesi için kullanılan teknolojiyi değiştirebilir. Örneğin, vasıflı işçilerin göçü, yeniliği ve emek talebini yeniden etkileyecek daha fazla vasıf yoğun teknolojilerin benimsenmesini teşvik edebilir. Yatırım ve işgücü talebinin göçe ne ölçüde yanıt vereceği ekonominin özelliklerine bağlıdır. Ekonomik gerileme sırasında işgücü talebi, ekonomik büyüme zamanlarına göre daha yavaş yanıt verebilir (Vargas-Silva, 2020).

Göçün istihdam, işsizlik ve ücretler üzerindeki etkisi

Birçok araştırmada, göçmen bir kişinin istihdamı için daha iyi bir pozisyon elde etme beklentisi ya da çocuklarının göçün ana itici gücü olduğu söyleniyor. Bu nedenle, göçmenlerin geliştiği işgücü arzını değiştirmekte ve işgücü piyasasını etkilemektedir. Göçün ev sahibi ülkenin işgücü piyasası üzerindeki etkisi birçok faktöre bağlıdır.

Farklı araştırmalar, bu etkinin, göçmen nüfusun büyüklüğü ve coğrafi konumuna ek olarak, göçmenlerin yerlilere kıyasla becerilerine de bağlı olduğunu göstermektedir (Borjas, 2003). Göçmenlerin gelişiminin işgücü piyasasına etkileri kısa ve uzun vadede farklıdır. Kısa vadede, göçmenler için sabit fiziki sermaye ve insan kaynaklarının optimal kullanımı için gereken süre sınırlıdır. Ancak uzun vadede, farklı sermaye türlerinin hareketliliği varsayımı kabul edilir; böylece fiziksel sermaye, gerektiğinde bir departmandan diğerine aktarılabilir. Ayrıca uzun vadede göçmenlerin eğitim seviyelerini yükselterek ve dil becerileri kazanarak beşeri sermayelerini artırmaları mümkündür (Greenwood and McDowell, 1986).

Öte yandan ev sahibi ülkenin ekonomik durumu da oldukça belirleyicidir. Ev sahibi ülke bir ekonomik refah dönemi yaşarsa, göçmenlerin geliştiği sadece yerli işgücünü sınırlamakla kalmayacak, aynı zamanda bazı ihtiyaç ve beceri eksikliklerini de ortadan kaldıracak ve bu ülkenin ekonomisi durgunlukla karşı karşıya kalırsa göçmenlerin geliştiğiyle karşı karşıya kalacaktır. İş piyasasındaki temel sorunlar etkilenecek ve yerli işçilerin istihdamı tehdit edilecektir. Ekonomistler, tam istihdama sahip ülkelerdeki göçün etkilerinin, yapısal işsizliğin olduğu ülkelerdeki etkilerinden farklı olduğuna inanıyor. Yapısal işsizliğin olduğu ülkelerde, iş bulmak göçmen emek için bir ödüldür (Borjas, 2003).

Sonuç

Bu çalışmada göçün işgücü piyasasına etkileri genel olarak incelenmiştir. Göç, ekonominin belirli sektörlerindeki işçi havuzunu artırdığı için işgücü arzını etkiler. Aynı zamanda, göçmenler belirli mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebini artırdıkça, göçün emek talebini artırması muhtemeldir. Yani göç, belirli meslek sektörlerinde mevcut işler için rekabeti artırabilir ama aynı zamanda yeni işler de yaratabilir.

Göçün mevcut işçilerin ücretleri veya istihdamı üzerindeki kısa vadeli etkileri, göçmenlerin mevcut işçilerin becerilerini ne ölçüde ikame eden veya tamamlayan becerilere sahip olduklarına bağlıdır.

Göç, ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin karışımını ve dolayısıyla işgücü piyasasının mesleki ve endüstriyel yapısını değiştirebilir. Benzer şekilde, göç, belirli ürünlerin üretilmesi için kullanılan teknolojiyi değiştirebilir.

Göçmenlerin gelişinin işgücü piyasasına etkileri kısa ve uzun vadede farklıdır. Kısa vadede, göçmenler için sabit fiziki sermaye ve insan kaynaklarının optimal kullanımı için gereken süre sınırlıdır. Ancak uzun vadede, farklı sermaye türlerinin hareketliliği varsayımı kabul edilir; böylece fiziksel sermaye, gerektiğinde bir departmandan diğerine aktarılabilir. Ayrıca uzun vadede göçmenlerin eğitim seviyelerini yükselterek ve dil becerileri kazanarak beşeri sermayelerini artırmaları mümkündür.

Kaynakça

- Alesina, A., Baqir, R. and Easterly, W. 1999. "Public Goods and Ethnic Divisions." *The Quarterly Journal of Economics*. 114(4): 1243-1284.
- Borjas, G.J. (1995). *The Economic Benefits from Immigration. The Journal of Economic Perspectives*. 9(2): 3-22.
- Borjas, G.J. (2003), "The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market. *The Quarterly Journal of Economics*. 118(4): 1335-1374.
- Dustmann, Ch., Frattini, T. and Preston, I.P. (2012). *The Effect of Immigration along the Distribution of Wages. Review of Economic Studies*. 80(1): 145-173.
- Gonzalez-Barrera, A. and Connor, Ph. (2019). *Around the World, More Say Immigrants Are a Strength Than a Burden. Pew Research Center, Washington, DC*.
- Greenwood, M. J. and McDowell, J. (1986). *The Factor Market Consequences of U.S. Immigration. Journal of Economic Literature*. 24(4): 1738-1772.
- Haas H.D., Czaika, M., Flahaux, M.L., Mahendra, E., Natter, K., Vezzoli, S., and Villares-Varela, M. (2019). *International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects. Population and Development Review*. 45 (4): 885-922.
- The World of Statistics. (2023). <https://www.worldofstatistics.org/>
- Vargas-Silva, C. (2020). *The Labour Market Effects of Immigration, The Migration Observatory COMPAS (Centre on Migration, Policy and Society), University of Oxford*.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Şehit Ailelerinde Travmatik Olay Etkisi, Benlik Saygısı ve Psikiyatrik
Semptomlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**

(Şefika Pirinçoğlu, Hande Çelikay Söyler)

Şehit Ailelerinde Travmatik Olay Etkisi, Benlik Saygısı ve Psikiyatrik Semptomlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Şefika Pirinçoğlu¹, Hande Çelikay Söyler²

¹Yakındoğu Üniversitesi, E-mail: sefikapirincoglu@gmail.com

²Yakındoğu Üniversitesi, E-mail:hande.celikay@neu.edu.tr

Özet: Bu araştırmanın amacı yakınlarını travmatik bir şekilde kaybetmiş bireylerde travmatik olay etkisi, benlik saygısı ve psikiyatrik semptomlar arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Kişinin travmatik bir olayı bizzat yaşamasının yanı sıra değer verdiği birinin yaşamış olması ya da travmatik bir olaya şahitlik etmesi kişide travmaya sebep olabilmektedir. Bu araştırma modeli kesitsel desendir, çalışmanın tasarımı ilişkisel tarama modelidir. Nicel verilere dayanmaktadır ve bir anket çalışmasıdır. Türkiye’de ikamet eden şehit aileleri araştırmanın evrenin oluşturmaktadır. Örneklem ise İzmir’de yaşayan şehit aileleridir. Araştırmaya 99 şehit ailesi yakını dahil edilmiştir. Bu araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından literatürden faydalanılarak hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Olayların Etkisi Ölçeği-R, Kısa Semptom Envanteri ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Bu çalışmada depresyon puanları ile kaybın üzerinden geçen süre arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Çalışmada, kadınların olumsuz benlik puanı ortalamaları, erkeklerin olumsuz benlik puanı ortalamalarından istatistiksel olarak daha düşüktür. Katılımcıların anksiyete puanları ile olayların etkisi ölçeğinin yeniden yaşama alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki vardır. Klinisyenler tarafından, şehit ailelerinin yaşadıkları travmatik olay etkisinin, benlik saygısının ve psikiyatrik semptomlarının çözme ve ruh sağlıklarını korumak adına planlamalar yapılması ve bu eğitimlerde aktif rol alması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Benlik Saygısı, Psikiyatrik Semptomlar, Travmatik Olay Etkisi

Abstract : The aim of this study is to examine the relationship between traumatic event effect, self-esteem and psychiatric symptoms in individuals who have lost their loved ones traumatically. In addition to experiencing a traumatic event in person, the experience of someone he cares about or witnessing a traumatic event can cause trauma in the person. This research model is a cross-sectional design, the design of the study is a relational survey model. It is based on quantitative data and is a survey study. The families of martyrs residing in Turkey constitute the universe of the research. The sample is the families of martyrs living in İzmir. 99 families of martyrs were included in the study. The data of this study were obtained by using the Personal Information Form, the Effect of Events Scale-R, the Brief Symptom Inventory and the Rosenberg Self-Esteem Scale, which were prepared by the researchers using the literature. In this study, there is a statistically significant, negative and weak correlation between depression scores and the time elapsed since the loss. In the study, women's negative self-score averages are statistically lower than men's negative self-score averages. There is a statistically significant, negative and weak correlation between the anxiety scores of the participants and the re-experiencing sub-dimension of the effect of events scale. It is recommended by clinicians that families of martyrs take an active role in planning and training in order to resolve the effects of the traumatic event, self-esteem and psychiatric symptoms experienced by the families of martyrs, and to protect their mental health.

Keywords: Psychiatric Symptoms, Self-Esteem, The impact of a traumatic event

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Lise Öğrencilerinin Serbest Zamanda Temel Psikolojik İhtiyaçlarının
İncelenmesi**

(Hasan Güler)

Lise Öğrencilerinin Serbest Zamanda Temel Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi

Hasan Güler

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi,
E-mail: hasanguler1988@gmail.com

Özet: Amaç: Bu araştırmada lise öğrencilerinin serbest zamanda temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 Eğitim-öğretim yılı Aydın ili Bozdoğan ilçesinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmada kullanılacak ölçme aracının katılımcılara Google Formlardan ulaştırılmış ve katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Toplamda 362 kişiye ulaşılmış ve aykırı uç değer gösteren 11 anket formu analizden çıkartılarak geriye analiz için 351 anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Vlachopoulos ve Mchailidou (2006) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Güvenç (2019) tarafından yapılan Serbest Serbest Zaman Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik, t testi ve Anova analizleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma bulgularında katılımcıların Serbest Zamanda Temel Psikolojik İhtiyaçlar ölçek toplam puanı ve tüm alt boyutları ile spor yapma durumu değişkeni ve Serbest Zamanda istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Sonuç: Sonuç olarak katılımcıların serbest zamanda temel psikolojik ihtiyaçlar düzeyinin yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İhtiyaç, Serbest Zamanda Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Öğrenci.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Future Views of Individuals Who Graduated from the Department
of Science Teaching

(Ibrahim Benek)

Future Views of Individuals Who Graduated from the Department of Science Teaching

İbrahim Benek

Van Edremit Bilim ve Sanat Merkezi,
E-mail: ibrahimbenek11@gmail.com

Abstract: *This study aims to reveal the future views of prospective teachers who graduated from the department of science teaching. For this purpose, the study was designed in accordance with the qualitative research method. The study was conducted with the participation of seven graduates of the science teaching department, who received preparatory training for the Public Personnel Selection Examination (KPSS) in a private institution in the east of Turkey. The participants included in the study were selected with one of the purposive sampling methods, which is the "criterion sampling" method. 6 of the participants were female and 1 was male. The ages of the participants ranged from 26 to 32. As the data collection tool in the study, a semi-structured interview form was applied. Content analysis method was used in the analysis of the data. Themes and codes were created to examine the opinions of the participants. When the opinions of the participants were analyzed, it was found that the reasons for choosing the science department were the scientific aspect of the department, their curiosity about science, the wide field of the profession, and their interest in research/analyzing. It was determined that the participants had such concerns about the future as financial difficulties, not being able to be assigned to work, having to work in a private school, not being able to find the right life partner and to have a family. In this framework, it is recommended to carry out studies to eliminate the future concerns of science teacher candidates.*

Keywords: *science teaching, reasons for choosing the department, future concern*

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Algıladıkları Ebeveynlik
Uygulamalarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi**

(İhan Özat, Yeliz Kındap-Tepe)

Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Algıladıkları Ebeveynlik Uygulamalarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

İlhan Özat¹, Yeliz Kindap-Tepe²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-mail:pskilhanozat@yahoo.com

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-mail:yeliz.kindaptepe@omu.edu.tr

Özet: İlgili alan yazına göre ülkemizde yapılan çalışmalarda psikolojik kontrol ve özerk irade desteği kavramlarının sıklıkla ele alınmasına karşı, bağımsızlığı destekleme boyutunun diğer ebeveynlik uygulamalarıyla birlikte ele alınmadığı görülmüştür. Bu araştırma kapsamında beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveyninden algılanan psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi ve özerk irade desteği uygulamaları ile cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi demografik değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmaya Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde farklı bölüm ve fakültelerde eğitim gören, farklı sınıf düzeylerinden 392 lisans öğrencisi katılmıştır. Veri toplama sürecinde Kişisel Bilgi Formu, Psikolojik Kontrol Ölçeği, Bağımsızlığı Destekleme Ölçeği ve Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği kullanılmıştır. İlk olarak cinsiyet ve sınıf düzeyinin etkisini incelemek amacıyla anne ve baba için ayrı ayrı 2 (kız, erkek) x 3 (1.sınıf, 2.sınıf ve 3.sınıf) faktörlü çok yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Ayrıca ebeveyninden algılanan psikolojik kontrol, bağımsızlığı destekleme ve özerk irade desteği açısından lise altı veya lise üstü eğitim düzeyinde anne ve babası olan beliren yetişkinlerde fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır.

Analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin anneden algıladıkları psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi ve özerk irade desteğinin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi ve özerk irade desteği sınıf düzeyine göre farklılaşmamasına karşın; algılanan psikolojik kontrol ve özerk irade desteği cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre, kız üniversite öğrencilerinin daha fazla özerk irade desteği algıyorken; erkek üniversite öğrencileri daha fazla psikolojik kontrol algılama eğilimi içerisindedir. Ayrıca sınıf düzeyi ve cinsiyet arasında bir ortak etki görülmemiştir.

Analizlere göre, anneden algılanan psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi ve özerk irade desteği annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Babanın eğitim durumuna göre ise bağımsızlığı destekleme boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Buna göre, lise altı eğitim düzeyinde babası olan üniversite öğrencileri lise üstünde eğitim düzeyinde babası olanlara göre daha az bağımsızlığı destekleme algılama eğilimindedir.

Sonuç olarak bu araştırma ile beliren yetişkinlerin ebeveynlerinden algıladığı psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi ve özerk irade desteği ile belirli demografik değişkenler arasında ilişkiler incelenmiş ve bağımsızlığın desteklenmesi boyutu ile literatüre katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik kontrol, bağımsızlığın desteklenmesi, özerk irade desteklenmesi

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Kadına Şiddet İle İlgili Sosyal Medya Ağlarında Yapılan Paylaşımların
Toplum Üzerindeki Etkisi**

(İrem İnözü)

Kadına Şiddet İle İlgili Sosyal Medya Ağlarında Yapılan Paylaşımların Toplum Üzerindeki Etkisi

İrem İnözü

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Yüksek Lisans,
E-mail: inozuirem@gmail.com

Özet: Toplumda sosyal medya kullanımının artması ile toplumsal olaylarda bu alanlara taşınmış, bireyler toplumsal olaylara karşı tepkilerini bu ortamlarda göstermeye başlamıştır. Gün geçtikçe sosyal medyada kadına şiddet ile ilgili haberler, kullanıcılar tarafından paylaşımlar daha çok gündeme gelmektedir. Bu çalışma, sosyal medyadaki kadına şiddet paylaşımlarının toplum üzerindeki etkisini konu edinmektedir. Bu çalışmanın amacı, sosyal medyada görünürlük kazanan kadına şiddet paylaşımlarının ve bu konuda sosyal medya kullanıcıları tarafından oluşturulan dijital aktivist hareketlerin toplum üzerindeki etkisini anlamaktır. Aynı zamanda yapılan paylaşımların ve dijital aktivist hareketlerin kadına karşı şiddet olaylarında şiddete karşı insanların verdiği tepkiyi nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, derinlemesine mülakat ve nitel içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak, Kadın Cinayetlerini Durduracağız platformunun Instagram sayfasında Başak Cengiz'in ölüm haberine Instagram kullanıcıları tarafından yapılan ilk 100 paylaşım sistematik bir şekilde incelenerek, içerik analizi yapılmıştır. İkinci olarak, hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılarak 16 sosyal medya kullanıcısı genç birey ile birebir yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda sosyal medyada paylaşılan şiddet anına ait videoların ve olayın detayına ilişkin verilerin insanlar üzerinde özellikle de kadınlar üzerinde korkuya sebep olduğu bulgulanmıştır. Sosyal medya üzerinde kadına şiddet haberlerinin ve paylaşımlarının çok fazla olması ve insanların sürekli bu içeriklere maruz kalmasının insanlarda artık bir bıkmışlığa ve sıkılmışlığa yol açtığı görülmektedir. Aynı zamanda insanlarda adalete karşı güvensizliği arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Instagram üzerinden yapılan içerik analizinde insanların şiddete karşı verdikleri tepkilerin şiddet söylemini arttırdığı görülürken, mülakatlardan elde edilen bulgularda erkek katılımcılarda erkeklere karşı şiddet duygusunu tetiklediği bulgusuna ulaşılmıştır. Mülakatlardan elde edilen bulgular doğrultusunda kadına şiddet paylaşımlarının toplum üzerinde duyarsızlaşmaya yol açtığı, kadına şiddet haberlerini sıradanlaştırdığı ve insanlarda farkındalığa sebep olduğu düşüncesinin var olduğu gözlemlenmiştir. Hem mülakatlardan elde edilen bulgularda hem de Instagram üzerinde yapılan içerik analizi sonucunda, sosyal medya üzerinde paylaşılan kadına şiddet haberlerinin ve paylaşımlarının kadınlar üzerinde erkeklere karşı güvensizliğe sebep olduğu aynı zamanda toplumsal hayat içerisinde kadınların kendilerini güvende hissetmemelerine neden olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: şiddet, kadına şiddet, sosyal medya, dijital aktivizm

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Evcil Hayvan Sahibi Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı
Travmaları ve Homofobi Düzeylerinin İncelenmesi**

(Kahraman Güler, Erennur Er)

Evcil Hayvan Sahibi Olan ve Olmayan Kişilerin Çocukluk Çağı Travmaları ve Homofobi Düzeylerinin İncelenmesi

Kahraman Güler¹, Erennur Er²

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0049-0658,
E-mail:pskdrkahramanguler@gmail.com

² Klinik Psikolog, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0009-0000-5822-292X,
E-mail:erennur@gmail.com

Özet: Modern şehir hayatıyla birlikte, insanlar ruh sağlığının vazgeçilmez olan doğadan uzak yaşamaktadırlar. Çoğunlukla yeşillikten uzak, yüksek katlı binalarda yaşam sürdürülmektedir. Bu noktada hayvanların öneminden bahsetmek mümkündür. Hayvanlar, fiziksel ve ruhsal olarak tam iyilik halinin oluşumunda oldukça önemli rol oynamaktadırlar. Dolayısıyla, evcil hayvan sahibi olma üzerine olgu günden güne artmaktadır. Evcil hayvanlar aynı zamanda insanları sakinleştirmekte ve onlarla dost olmaktadır. Bu çalışmada evcil hayvan sahibi olan ve olmayan kişilerin çocukluk çağı travmaları ve homofobi düzeyleri incelenmiştir. Çalışma grubu, İstanbul ilinde yaşayan, 18-62 yaş aralığında olan 99 kişi evcil hayvan sahibi olan ve 101 kişi evcil sahibi olmayan, 200 kişiden oluşmaktadır. Çalışma internet ortamından yapılmış olup, katılımcılar çalışmayla ilgili bilgilendirilmiştir. Veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, Hudson ve Husson & Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ), Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II kullanılmıştır. Yapılan analizlere sonuçlarına göre, çocukluk çağı travmalarında ve kaygılı bağlanmada, evcil hayvan besleyen ve beslemeyen grupta anlamlı düzeyde fark bulunurken, kaçınmacı bağlanma ve homofobi düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna ek olarak, çocukluk çağı travmaları ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kaçınmacı bağlanma ile çağı travmaları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Kaygılı bağlanma ile çocukluk çağı travmaları ve homofobi arasında ilişki saptanmıştır. Elde edilen bulgular ise literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evcil hayvan, insan-hayvan etkileşimi, çocukluk çağı travması, homofobi, eşcinsellik.

Investigation of Childhood Traumas and Homophobia Levels of People With and Without Pets

Abstract: With modern city life, people live away from nature, which is indispensable for mental health. Mostly, life is carried out in high-rise buildings. At this point, it is possible to mention the importance of animals. Animals play a very important role in the formation of complete physical and mental well-being. Therefore, the phenomenon of pet ownership is increasing day by day. Pets also calm people down and make friends with them. In this study, childhood traumas and homophobia levels of people with and without pets were examined. The study group consisted of 99 pet owners and 10 non-pet owners, 200 people between the ages of 18-62. Demographic information form, Hudson and Ricketts Homophobia Scale (HRHS), Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33), Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R) were used. There was a significant difference in childhood traumas and anxious attachment in the group who kept pets and the

group who did not keep pets, while there was no significant difference in avoidant attachment and homophobia levels. In addition, a significant relationship was found between childhood traumas and homophobia. A significant relationship was found between avoidant attachment and childhood traumas. A relationship was found between anxious attachment and childhood traumas and homophobia.

Key Words: *Pets, human-animal interaction, childhood trauma, homophobia, homosexuality.*

1. GİRİŞ

Geçmiş çağlardan günümüze, insanlarla hayvanların sürekli bir ilişkisi olduğu bilinmektedir. Tarih boyunca hayvanlar farklı şekilde ve belirli amaçlar etrafında insan hayatında yer almıştır (Gökkaya, 2019). Hayvanlar evcilleştirme ile birlikte insan hayatında ciddi fayda sağlamaya başlamıştır. Hayvanların evcilleştirilmesini 3 evrede incelemek mümkündür. İlk hayvan evcilleştirme barınma, beslenme ve giyinme gibi temel ihtiyaçları karşılamak üzerine olmuştur. İkinci evcilleştirme evresi, hayvanların gücünden yararlanılmasına yöneliktir. At, eşek deve gibi binek ve taşıma hayvanları bunların en başında gelmektedir. 3. evre ise daha üst düzey gereksinimleri karşılamaya yönelik olmuştur. Hayvanlar, inanç sistemi içinde yer almış ve insanlarla aralarında özel bir bağ geliştirerek sevgi, dostluk, bağlılık ve aidiyet gibi duygularla varlığını göstermiştir (Savaş, 2016). Dolayısıyla hayvanlar insan yaşamına değer ve önem katmaktadır. Günümüz yaşamında hayvan-insan ilişkisine yönelik yapılan çalışmalarda hayvanların insan yaşamına pozitif duygular yüklediği görülmüştür (Gökkaya, 2019).

Çalışmalar ışığında insanın kendi türünden farklı bir canlı ile iletişim kurabilmesinin, duygu ve düşünceyi düzenleme bakımından önem arz ettiği görülmüştür. Farklı bir bakış açısıyla ele alındığında bedensel veya zihinsel engeli bulunan insanların evcil hayvanların desteği ile yaşamını diğer insanlara bağlı olmadan yürüttüğünü söylemek mümkündür. Buna örnek olarak görme engeli olan birinin eğitilmiş bir evcil hayvan desteği ile hayatını sürdürebilmektedir. Çoğaltılabilecek bu örneklerle hayvanların insan hayatını kolaylaştırdığını ve desteklediğini söylemek mümkündür (Çakıcı, 2020).

Oluşan bağ sayesinde birey kendini daha sakin, ruhsal sıkıntılardan arınmış hissedebilmektedir. Konuyla ilişkili olarak evcil hayvan ve ruh sağlığına faydalarına ilişkin çalışmalar vardır. Bu çalışmalarda hayvan sahiplenmenin ve bakımının öz hayvan sahiplenmenin ve bakımının özellikle depresyon ve anksiyete düzeyine azaltıcı etki ettiği görülmektedir (Beetz vd., 2012). Bunun yanı sıra başta köpek olmak üzere evcil hayvanların yalnızlık duygularını hafifletmede ve motivasyona etkisinde değerli bir kaynak olduğu tespit edilmiştir (Cheryl vd., 2014). Bu çalışmalar hayvan varlığının insan işlevselliğindeki önemini ortaya çıkarmaktadır (Parish-Plass, 2008). Bunun dışında insan ve hayvan ilişkisiyle ortaya çıkan olumlu sonuçlara yönelik de pek çok çalışma bulunmaktadır (Şan, 2020).

1.1. Evcil Hayvan

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için birbiriyle ilişki içinde olduğu, tarihin eski dönemlerinden bu yana bilinmektedir. Özellikle hayvan ve insan ilişkisi insanlık tarihi kadar eskidir. TDK evcil hayvanı “ev ortamına ve insana alışkın olan, kendisinden faydalanılan hayvan, ehli canlı ve yabani olmayan” şeklinde tanımlamaktadır (Güngörmüş, 2021).

Evcilleştirme yüzyıllarca süren titiz seçme, çaprazlama ve ıslah çalışmalarının bir sonucudur. Evcilleştirmeye ilgili yapılan çalışmalar sonucunda insanlar günümüzde çeşitli hayvanları evde besleyebilmektedir. Tarih öncesi dönemlerde kuş türleri başta olmak üzere çeşitli hayvanlar beslenme ve barınma ihtiyaçları için evcilleştirilmiştir. Bu durum zamanla farklılık göstererek hayvanlarla aynı evi paylaşıp, dost olunmak istenmiştir (Krause-Parello, 2012).

İnsan-hayvan ilişkisi yüzyıllar boyu çeşitli değişimlere maruz kalsa da hayvanlar her zaman insan yaşamının içinde olmuştur. Modernleşme, şehir hayatı ve çekirdek ailelerin yaygınlığıyla birlikte insanlar hayvanları sahiplenme eğiliminde olmuştur. Bununla birlikte insan-hayvan arasında bir bağ oluşmaya başlamıştır. İnsanların evcil hayvanlarla yaşamasının birçok olumlu etkisi bulunmaktadır. Hayvanlar insanları başta ruh sağlığı olmak üzere pek çok açıdan etkilemiştir (Cheryl vd., 2014).

Hayvanların insan ruh sağlığına pozitif etkisi eski zamanlardan beri süregelmiştir. Evcil hayvan sahibi insanlar depresyon, anksiyete gibi klinik tabloları oldukça az yaşamaktadır. Bunun yanı sıra yalnızlık, stres, mutsuzluk gibi olumsuz duyguları çok yoğun şekilde hissetmezler ve daha sosyaldirler. Özellikle çocukluk çağından itibaren evcil hayvan sahibi olmak yetişkinlikte bu kişileri daha sosyal insanlar yapmaktadır (Gökkaya, 2019).

Hayvanlar yalnızca insanların ruh sağlığına iyi gelmemektedir. Bunun yanı sıra fiziksel anlamda da birçok yararı bulunmaktadır. Fiziksel rahatsızlıklarda hayvan destekli tedavilerin öneminden bahsetmek mümkündür. En başta insanların hayvanlarla kurdukları duygusal yakınlık stresi azaltmaktadır. Bununla bağlantılı olarak kan basıncı ve solunum düzeyi de dengelenmektedir. İnsanların fiziksel egzersizlerinde de hayvanların rolünden bahsetmek mümkündür. Yapılan bir araştırmada özellikle köpek sahibi olanların diğer insanlara kıyasla hayvanları ile birlikte yürüyüş yaptıkları tespit edilmiştir (Güngörmüş, 2021). Başka bir araştırmada da hayvan sahibi kişilerin kalp krizi geçirmesine rağmen yaşama şansının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Sebebi ise hayvan bakımının getirdiği fiziksel rahatlık ve stres düzeyindeki azaltmayla ilişkilendirmiştir. Söz konusu durum raporlarla da kanıtlamıştır (Morrison, 2007).

1.2. Çocukluk Çağı Travmaları

Travma kavramı çok eskiden tanımlanmış olup, yüzyıllardır deneyimlenen bir durumdur. Üzücü olaylar travmatik etki yaratmaktadır. Travmadan hayatın tüm dönemlerinde etkilenirse de özellikle çocukluk çağında daha fazla etkiye neden olmaktadır (Çolak vd., 2010). Çocukluk çağı travmaları ise yaşam boyu ciddi bir öneme ve etkiye sahiptir. Özellikle psikolojik anlamda kalıcı hasar bırakan, gelişimi kısıtlayan ciddi durumlara neden olmaktadır. Birçok nedeni olmakla beraber özellikle ihmal, güvensiz bağlanma, sevgi eksikliği, kaygılı anne baba bir çocukluk travmasında büyük etkiye sahiptir (Erginer, 2007).

1.2.1. İhmal

Bir diğer adı ile pasif istismardır. Çocuğun bakımından sorumlu kişi tarafından çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması durumuna ihmal denilmektedir (Asil, 2020). İhmal, çocukların her açıdan gelişimini etkilemektedir. Çocuğun kıyafetine özen gösterilmemesi, karnının doyurulmaması, sevgiden mahrum büyütülmesi, eğitim almaması birer ihmal örneğidir (Bahçeşehir Üniversitesi, 2018). Bu ortamda kalma süreler ile aldıkları hasar doğru orantılıdır. Çocuklar ne kadar ihmal edilirse bunun olumsuz etkilerinin de o denli fazla olacağını söylemek

mümkündür. Bu nedenle ihmale maruz kalan çocuklar oldukça zorlu şekilde yaşam sürdürmektedir.

1.2.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar “yetişkin bir bireyin cinsel doyum ve tatminini sağlamak amacıyla psikososyal gelişimini tamamlamamış çocuğu kandırma yoluyla ya da zorla istismar etme durumu” olarak tanımlanmaktadır (Durmaz, 2019). Cinsel istismar türünde yetişkin bireyler cinsel haz ve fantezilerini çocuk üstünde gerçekleştirmektedirler. Çocuğun vücudunu cinsel obje olarak kullanmak, cinsel içerikli resim ve videolar izletmek cinsel istismar içerisine girmektedir. Söz konusu durumların hepsi çocuğu ileriki yaşlarında ciddi problemlere neden olabilmektedir (Aktepe, 2009). İstismarlar içinde en zor tespit edilen türdür. Bu konunun açığa çıkması için ancak çocuğun bilgi vermesi gerekmektedir. Bu istismar türü genellikle çocuğunun yakınında bulunan hatta ailesinin bir ferdi tarafından yapılabilmektedir (Bilim, 2012).

1.2.3. Duygusal İstismar

Sık karşılaşılan bir diğer istismar türüdür. Sıklıkla tekrarlayıcı olması duygusal istismar olarak kabul edilmesi için en önemli kriteridir (Bilim, 2012). Ebeveynlerin sevgiyi koşullu halde ya da sevgiyle tehdit ederek uyguladığı bir istismar türüdür (Köknel, 2001). Bu yönü ile bedende olmasa dahi ruhsal anlamda, soyut yaralar açtığından bahsetmek mümkündür. Duygusal istismar çocukların ihtiyacı olan sevgi, güven, bağlanma gibi duygusal ihtiyaçlarının giderilmemesi olarak tanımlanmaktadır. Bir çocuğun en çok ihtiyacı olan bu kavramlardan mahrum bırakılması çocukta ileriki yaşlarda ciddi sorunlara yaratabilmekte ve özgüven eksikliğine neden olmaktadır (Arslan, 2016). Fiziksel istismarla birlikte görülme olasılığı oldukça yüksektir. Kimi araştırmacılara göre duygusal istismar fiziksel ve cinsel istismarın bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Karal & Atak, 2022).

1.2.4. Fiziksel İstismar

Ebeveynler çocukları cezalandırmak ve otorite için fiziksel istismarı bir disiplin aracı olarak görmektedirler. Söz konusu bu istismar hem bulunduğu yaş hem de ileriki yaşta çocuğun yaşantısında ciddi sorunlara neden olmaktadır. Fiziksel istismar ebeveyn ya da çocuğun bakımından sorumlu kişi tarafından çocuğa karşı güç kullanım durumudur. Saçını çekme, örseleme, yaralama, morartma, vurma en sık görülen fiziksel istismar örneğidir (Durmaz, 2019). Kaynar su dökme, sigara ile vücudunu yaralama, ütü basma ise çok daha ağır fiziksel istismar örnekleridir (Polat, 2001).

1.3. Homofobi

Cinsel yönelim, kişinin kendi cinsinden ya da karşı cinsten birine cinsel ilgi duyması durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla cinsel yönelim, kişinin sahip olduğu cinsel kimliğinden bağımsız şekilde tercih edilmektedir (Tuzer, 2004). Ancak geçmişten bu yana farklı cinsel yönelimler, önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşmıştır (Kara, 2018).

Dışlanma, nefret dolu bakış ve ayrımcılıktan dolayı bu insanlar cinsel yönelimlerini ve ilişkilerini genellikle gizli tutmayı tercih etmektedirler. Aksi takdirde sözlü ya da fiziksel saldırı, damgalama gibi durumlara maruz kalmaktadırlar. Bu tür duruma maruz kalan eşcinsel bireylerin birçoğunun psikolojik rahatsızlığı oluşmakta, madde ya da alkol bağımlılığı görülmekte olup durum intihara kadar gidebilmektedir (Yalçınoğlu, 2013).

Farklı cinsel yönelimleri olan bireylere karşı gösterilen tepki ve dışlama çağımızın bir sorunudur. Homofobiyi etkin kılan iki temel neden toplumsal tutum ve psikolojik boyutlardır (Smith, 1971). Bunların en başında dogmalar, katı dini inanç ve yüklemeler gelmektedir (Yalçın, 2019). Örneğin tutucu kültürlerde farklı cinsel yönelimlerin ahlakı bozduğu görüşü yaygındır (Şah, 2012). Bundan dolayı söz konusu insanlara ayrımcı bir gözle bakılır ve toplum tarafından dışlanır.

Toplumsal tutumlara bir de psikolojik boyut eklendiğinde durum daha zor bir hal almaktadır. Bu noktada homofobi korku ve dışlamadan çıkıp biraz daha nefrete dönüşmektedir. Homofobik yönelimle kendini gösteren fiziksel ve sözlü şiddetler birer nefret suçudur. Başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde homofobik tutumlardan bahsetmek mümkündür (Yalçınoğlu, 2013).

İnsan ve hayvan arasında kurulan bağ sonucu evcil hayvan sahibi olan bireyler ile evcil hayvan sahibi olmayan bireyler arasında çocukluk çağı travmalarına etkisi ve homofobi düzeyi bakımından fark olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın problemi evcil hayvan sahibi olan ve olmayan kişilerin çocukluk çağı travmaları ve homofobi düzeylerinde farklılıkları olup olmadığı sorusudur.

1.4.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada evcil hayvan sahibi olan araştırma grubu ve evcil hayvan sahibi olmayan kontrol grubunun çocukluk çağı travmaları ve homofobi düzeylerinin kıyaslanması amaçlanmıştır. Araştırmanın 17-58 yaş sınırındaki kişilerin üzerinde uygulanan ölçeklerden ulaşılan bulgularla sonuçlandırılması planlanmıştır.

Modern şehir yaşamının doğal bir sonucu olarak, insanlar ruh sağlığının vazgeçilmezi olan doğadan uzak yaşamaktadırlar. Bu noktada hayvanların öneminden bahsetmek mümkündür. Hayvanlar, fiziksel ve ruhsal tam iyilik halinin oluşumunda oldukça önemli rol oynamaktadırlar (Gökkaya, 2019). Ancak buna karşın insan-hayvan etkileşimine yönelik çalışmalar çok sınırlıdır. Bu durumlar göz önünde bulundurularak çalışmaya konu olan evcil hayvan sahipleri ve öteki grubun çocukluk çağı travmalarının ve homofobi düzeylerinin karşılaştırılmasının hayvanların ruhsal ve fiziksel sağlığa faydasını anlamak için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5.Araştırmanın Hipotezleri

H1: Evcil hayvan besleyen ve beslemeyen bireylerin homofobi düzeyleri arasında bir farklılık vardır.

H2: Evcil hayvan besleyen ve beslemeyen bireylerin çocukluk çağı travma düzeyleri arasında bir farklılık vardır.

H3: Çocukluk çağı travmaları ile homofobi arasında bir ilişki vardır.

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızın bulguları, uygulanan ölçeklerden elde edilen sonuçlar ile sınırlıdır.

Araştırmada kullanılan ölçekler katılımcılara yüz yüze uygulanmayacak olup, elektronik posta yoluyla uygulama olarak sınırlandırılmıştır.

Araştırmada kullanılan anketler katılımcılara elektronik posta yoluyla uygulanacağı için sosyal medya platformlarını kullanan katılımcılar ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma 18-62 yaş aralığındaki 200 katılımcı ile sınırlandırılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişkenin birbiri arasındaki etkileşimlerinin tespit edilmesinde uygulandığı için “ilişki, etki veya fark” tespit etmeye uygun istatistiksel analizler vasıtasıyla değişkenler arasındaki ilişkiler tespit edilebilir veya grupların ortalamaları karşılaştırılabilir (Şimşek, 2012).

2.2. Örneklem

Çalışma grubu, İstanbul ilinde yaşayan, 17-62 yaş aralığında olan 99 kişi (58 kadın, 41 erkek) evcil hayvan sahibi olan ve 101 kişi (50 kadın, 51 erkek) evcil hayvan sahibi olmayan, toplamda 200 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılara, öncelikle çalışmanın detayları hakkında bilgi verilmiş, çalışma hakkında bilgilendirilmiş onam formu verilmiştir. Araştırmanın envanter ve ölçeklerin uygulandığı kişilerin belirlenmesi için örnekleme yöntemlerinden olan basit rastgele seçkisiz örnekleme kullanılmıştır. Araştırmadaki örnekleme, Google Form vasıtasıyla ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak demografik bilgi formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II, Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği (HRHÖ), Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33) kullanılmıştır.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II: Bu ölçüm aracı 36 maddeye sahiptir. Bu ölçeğin 18 maddesi kaçınmacı bağlanma tarzını, 18 maddesi kaygılı bağlanma tarzını ölçmektedir. 7’li likert tipine sahip olan ölçek: 1 = Hiç katılmıyorum 4 = Ne katılıyorum ne katılmıyorum 7 = Tamamen katılıyorum şeklindedir. Ölçek alt boyut olarak değerlendirilmektedir.

Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği: 1980 yılında ölçeğe adını veren kişilerce geliştirilen bu ölçüm aracı 25 maddelik olup, eşcinsellere olan tutumları kontrol etmektedir. Bu araştırma için 24 maddelik, Sakallı ve Uğurlu (2001) tarafından adaptasyonu gerçekleştirilen Türkçe versiyonu kullanılmıştır. Ölçeğin özgün değerlendirmesi için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha 0.90 bulunmuştur. Türkçe uyarlamasında ise Cronbach Alpha katsayısının 0.94 olduğu ve daha yüksek güvenilirliğe sahip olduğu saptanmıştır. 6’lı likert tipine sahip olan ölçek, hiç katılmıyorum ve çok katılıyorum seçenekleri arasında derecelendirilmektedir. Ölçekte alınan yüksek puanlar yüksek homofobi seviyesi ile ilişkilendirilir. Bu araştırma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha, Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği için .95 olarak tespit edilmiştir.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ-33): Bernstein vd. (1994) Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ-33), Bernstein ve diğerleri (1994) tarafından geliştirilen bir öz bildirim ölçeğidir ve bireylerin çocukluk çağında olan olumsuz yaşam deneyimlerinin taranması amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk versiyonu 70 madde içerirken; sonrasında, bu madde sayısı 53 maddeye düşürülmüştür. Ölçeğin Türk kültürü için uyarlanması Şar ve ark. (2012) tarafından

hayata geçirilmiştir. Ölçeğin ikinci uyarlama çalışmasında madde sayısı 33, alt boyut sayısı ise 6 olarak saptanmıştır (Şar ve ark., 2021). 6 alt boyut: Duygusal İstismar, Fiziksel İstismar, Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal, Cinsel İstismar, Aşırı Koruma/Kontrol şeklindedir. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, toplam puan için .93, Duygusal İstismar için .80, Fiziksel İstismar için .87, Fiziksel İhmal için .86, Duygusal İhmal için .87, Cinsel İstismar için .90, Aşırı Koruma/Kontrol için .82 olarak saptanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu form, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Form: yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu, gelir durumu, psikolojik destek alıp almadığı ve evcil hayvan besleyip beslemediğine ilişkin soruları içermektedir.

3. BULGULAR

Veri Analizi

İlk olarak toplanan veriler, uygun bir şekilde kodlanarak SPSS programına aktarılmıştır. Ölçekler uygun bir şekilde hesaplanmış analiz aşamasına geçilmiştir. Sonrasında yapılan bütün analizler SPSS 25 programı ile yapılmıştır. Analiz aşamasında ilk aşama olan normal dağılımı varsayımı kontrol edilmiştir. 30'da büyük örneklerde Kolmogorov Smirnov testinin uygulanması önerilmektedir (Öztuna vd., 2006). Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına ilişkin normallik dağılımının analizi için yapılan Kolmogorov-Smirnov testi bulguları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envateri-II, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeğinin Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1-Kaçınmacı Bağlanma	1									
2-Kaygılı Bağlanma	.47**	1								
3-Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	.12	-.18*	1							
4-Duygusal Taciz	.25**	-.01	.77**	1						
5-Fiziksel Taciz	.02	-.10	.55**	.52*	1					
6-Fiziksel İhmal	.02	-.30**	.65**	.37*	.36**	1				
7-Duygusal İhmal	-.01	-.27**	.86**	.58*	.38**	.55**	1			
8-Cinsel Taciz	-.02	-.08	.54**	.43*	.41**	.38**	.33**	1		
9-Aşırı Koruma/Kontrol	.18**	-.02	.73**	.55*	.35**	.27**	.56**	.28**	1	
10-Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği	-.02	-.21**	-.01	-.08	.07	.29**	.01	.00	-.14*	1

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Kullanılan testin adı: Spearman Korelasyon Testi

Kaçınmacı Bağlanma ile Duygusal Taciz($r=.25$, $p < 0.01$), Kaçınmacı Bağlanma ile Aşırı Koruma/Kontrol($r=.18$, $p < 0.01$) değişkenleri arasında düşük düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Kaygılı Bağlanma ile Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ($r=-.18$, $p<0.05$), Kaygılı Bağlanma ile Fiziksel İhmal ($r=-.30$, $p<0.01$), Kaygılı Bağlanma ile Duygusal İhmal ($r=-.27$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği ile Fiziksel İhmal ($r=.29$, $p<0.01$) değişkenleri arasında düşük düzey pozitif korelasyonlar saptanmıştır.

Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği ile Kaygılı Bağlanma ($r=-.21$, $p<0.01$), Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği ile Aşırı Koruma/Kontrol ($r=-.14$, $p<0.05$) değişkenleri arasında düşük düzey negatif korelasyonlar saptanmıştır.

Çizelge 2. Evcil Hayvan Besleme Durumuna Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'ye Ait Puanların Karşılaştırılması

		<i>n</i>	<i>S.O</i>	<i>S.T</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Kaçınmacı Bağlanma	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	108.46	10738.00	4211.00	-1.93	0.054
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	92.69	9362.00			
	Toplam	200					
Kaygılı Bağlanma	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	115.55	11439.50	3509.50	-3.64	0.000*
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	85.75	8660.50			
	Toplam	200					

* $p<0.05$ Kullanılan Testin Adı: Mann Whitney- U

Kaçınmacı Bağlanma alt boyutu evcil hayvan besleme durumu değişkeni bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Kaygılı Bağlanma ($U=3509.50$, $Z=-3.64$, $p<0.000$) alt boyutundan aldıkları puanlar evcil hayvan besleme durumu değişkeni bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında bir farklılık tespit edilmiştir. Ölçeklerden alınan puanlar karşılaştırıldığında evcil hayvan besleyen grubun, evcil hayvan beslemeyen gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 3. Evcil Hayvan Besleme Durumuna Göre Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğine Ait Puanların Karşılaştırılması

		<i>n</i>	<i>S.O</i>	<i>S.T</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	106.54	10547.50	4401.50	-1.46	0.144
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	94.58	9552.50			
	Toplam	200					
Duygusal Taciz	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	109.36	10827.00	4122.00	-2.19	0.028*
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	91.81	9273.00			
	Toplam	200					
Fiziksel Taciz	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	109.29	10820.00	4129.00	-2.56	0.011*
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	91.88	9280.00			
	Toplam	200					
Fiziksel İhmal	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	99.51	9851.50	4901.50	-0.25	0.804
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	101.47	10248.50			
	Toplam	200					
Duygusal İhmal	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	102.78	10175.00	4774.00	-0.55	0.580
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	98.27	9925.00			
	Toplam	200					
Cinsel Taciz	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	106.23	10517.00	4432.00	-1.84	0.066
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	94.88	9583.00			
	Toplam	200					
Aşırı Koruma/Kontrol	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	106.14	10507.50	4441.50	-1.37	0.171
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	94.98	9592.50			
	Toplam	200					

* $p < 0.05$ Kullanılan Testin Adı: Mann Whitney- U

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal, Cinsel Taciz, Aşırı Koruma/Kontrol alt boyutu evcil hayvan besleme durumu değişkeni bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0.05$).

Duygusal Taciz ($U=4122.00$, $Z=-2.19$, $p < 0.028$), Fiziksel Taciz ($U=4129.00$, $Z=-2.56$, $p < 0.011$) alt boyutundan aldıkları puanlar evcil hayvan besleme durumu değişkeni bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında bir farklılık tespit edilmiştir. Ölçeklerden alınan puanlar karşılaştırıldığında evcil hayvan besleyen grubun, evcil hayvan beslemeyen gruba kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4. Evcil Hayvan Besleme Durumuna Göre Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeğine Ait Puanların Karşılaştırılması

		<i>N</i>	<i>S.O</i>	<i>S.T</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği	Evcil Hayvan Besleyen Grup	99	95.82	9486.50	4536.50	-1.13	0.258
	Evcil Hayvan Beslemeyen Grup	101	105.08	10613.50			
	Toplam	200					

* $p < 0.05$ Kullanılan Testin Adı: Mann Whitney- U

Hudson ve Ricketts Homofobi Ölçeği evcil hayvan besleme durumu değişkeni bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0.05$).

4. TARTIŞMA

Bu bağlamda çalışmada evcil hayvan sahibi olan ve olmayan kişilerin çocukluk çağı travmaları ve homofobi düzeyleri incelenmiştir. Bu düzeyleri incelemek üzere gönüllü bir grup oluşturulmuştur. Grup, 18-62 yaş aralığındaki 200 kişiden oluşmakta olup bunların 101'inin evcil hayvanı yokken, 99'unun evcil hayvanı bulunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre evcil hayvan beslemenin çocukluk çağı travmasıyla bir ilişkisi olup olmadığına yönelik analiz sonucunda çocukluk çağında travma yaşayan kişilerin, evcil hayvan beslemeleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılır. Bunun yanında sadece bir kişi tarafından cinsel bir eyleme mecbur bırakılan kişilerde evcil hayvan besleme arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu elde edilmiştir.

Sonuç olarak analizlerin karşılaştırması yapıldığında verilen cevaplardan hareketle çocukluk çağı travmalarında evcilik hayvan besleyen ve beslemeyen grupta anlamlı düzeyde fark bulunurken, kaçınmacı bağlanma ve homofobi düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca çocukluk çağı travmaları ile homofobi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kaçınmacı bağlanma ile çağı travmaları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Kaygılı bağlanma ile çocukluk çağı travmaları ve homofobi arasında ilişki saptanmıştır.

Günümüze değin yapılan çalışmalar evcil hayvan beslemenin ruh sağlığına ve travmalara iyi geldiğine yönelik sonuçlara ulaşsa da analiz sonuçlarına göre çocukluk çağında travma yaşayan kişilerin, evcil hayvan beslemeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Konu ile ilişkili olarak kıyaslama yapıldığında Gökkaya'nın çalışmasında da aynı şekilde evcil hayvanların mutluluk ve iyi ruh haline katkıda bulunduğu düşüncesi ileri sürülmüş olmasına rağmen analiz sonuçları bunu doğrular nitelikte olmamıştır (Gökkaya 2019).

Orta ve Camgöz 2018 yılında Türkiye'de homofobiye karşı tutumları inceleyen bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma incelendiğinde Türkiye'de tutum ve önyargıların büyük oranda olumsuz olduğu tespit edilmiştir (Orta & Camgöz, 2018). Buna kıyasla bu çalışmada ise farklılık görülmektedir. Çalışmanın analiz sonucunda daha çok cinsiyet ayırımına dayalı cevap verildiği görülmüştür. Erkek öğretmenin eşcinsel olması rahatsızlık vermezken, kadın öğretmenin lezbiyen olması %9,5 katılımcıyı rahatsız etmektedir.

Literatür incelendiğinde evcil hayvan sahibi olan ve olmayan kişiler üzerine birtakım çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların hiçbirinde çocukluk çağı travması ve homofobi düzeyleri bir

arada ya da ayrı şekilde incelenmemiştir. Bununla bağlantılı olarak evcil hayvan sahibi olan ve olmayan kişiler üzerine daha detaylı bir çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla araştırma sonucu elde edilen bulgularının yeni araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktepe, E. (2009). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
- Arslan, R. (2016), Çocukluk Dönemi Duygusal İstismarı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 19, 202-210.
- Asil, H. & Özdemir, Ç. (2020), Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış: Durum Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellenmesi, *ProChild Projesi*, 1-23.
- Bahçeşehir Üniversitesi, (2018), Çocuk İhmal ve İstismarı Bilgilendirme Kitapçığı.
- Beetz, A.Uvnäs-Moberg, K. Julius, H. & Kotrschal, K. (2012), Psychosocial And Psychophysiological Effects Of Human-Animal Interactions: The Possible Role Of Oxytocin, *Frontiers in Psychology*, 3(234), 1-15.
- Bernstein DP, Fink L, Handelsman L, Foote J, Lovejoy M, Wenzel K, et al. (1994) Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *Am J Psychiatry*, 151:1132-1136
- Bilim, G. (2012), Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları: Duygu Düzenleme, Kişilerarası Tarz ve Genel Psikolojik Sağlık Açısından Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Cheryl, A. Krause-Parello, Wesley, Y. & Campbell, M. (2014), Examining Pet Attitude in Relationship to Loneliness and Parenthood Motivation in Pet-Owning Adults, *Health Journal*, 6(7), ss. 598-606.
- Çakıcı, A. & Kök, M. (2020), Hayvan Destekli Tedavi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 12(1), ss. 117-130.
- Çolak, B. Korukcan, A. & Özsan, H. (2010). “DSM’ler Boyunca Travma Kavramının Seyri, *Kriz Dergisi*, 18 (3), ss. 19-25.
- Durmaz, E. (2019), Çocukluk Çağı Travmaları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Yetişkinlikte Müziğe İlgisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Durmaz, E. (2019), Çocukluk Çağı Travmaları ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Yetişkinlikte Müziğe İlgisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Erginer, F. (2007), Ankara İli İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğrencilerin Aileleri Tarafından İstismar ve İhmaline İlişkin Görüşleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Gökkaya, G. (2019), Evcil Hayvan Sahibi Olan Bireyler ile Evcil Hayvan Sahibi Olmayan Bireylerin Empatik Eğilim ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Güngörmüş, D. (2021). Evcil Hayvan Sahibi Olan ve Olmayan Bireylerin Bağlanma Stilleri ile Algılanan Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kara, Y. (2018). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Homofobik Tutumlarının Belirlenmesi, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1),1-27.
- Karal, E. & Atak, H. (2022), Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), ss.82-103.
- Köknel, Ö. (2001). Kimliğini Arayan Gençliğimiz, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul.
- Krause-Parello, C. A. (2012). Pet Ownership and Older Women: The Relationships Among Loneliness, Pet Attachment Support, Human Social Support, and Depressed Mood, *Geriatric Nursing*, 33(3), 194-203.
- Morrison, ML. (2007) Health Benefits Of Animal-Assistedinterventions, *Complement Health Pract Rev*, 12:51-62.
- Orta, İ. M., & Camgöz, S. M. (2018). Türkiye'de Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(1), 409-439.
- Öztuna, D. Elhan, Atilla H. & Tüccar, E. (2006)” Investigation of Four Different Normality Tests in Terms of Type 1 Error Rate and Power under Different Distributions”, *Turk J Med Sci*, 2006; 36 (3), pages:171-176
- Parish-Plass, N. (2008), Animal-Assisted Therapy With Children Suffering From İnsecure Attachment Due To Abuse And Neglect: A Method To Lower The Risk Of İntergenerational Transmission Of Abuse? *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 13(1).
- Polat, O. (2001). Çocuk ve Şiddet, Der Yayınları, İstanbul.
- Sakallı N, & Uğurlu O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual university students' attitudes toward homosexuality. *J Homosexuality*, 42:52-63.
- Savaş, T. (2016), “Hayvan Islahı”, <http://tahirovafarm.com/turker-savas-hayvan-islahi.pdf> (Erişim Tarihi 22.09.2019).
- Smith, K. (1971), Homophobia: A Tentative Personality Profile, *Psychological Reports*, 29, ss. 1091-1094.
- Şah, U. (2012), Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 32(2), ss.23-48.

- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Fatih, P., & Türk-Kurtça, T. (2021). “A revised and expanded version of the Turkish Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33): Overprotection-overcontrol as additional factor”. *Journal of Trauma & Dissociation*, 22(1), 35-51.
- Şar, V., Öztürk, E. & İkikardeş, E. (2012). Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeğinin Tükçeye Uyarlanması Geçerlilik ve Güvenirliliği. *Türkiye Klinikleri Tıp Dergisi*, 32 (4), 1054-1063.
- Şimşek, A. (2012). Araştırma Modelleri. İçinde: Şimşek, A. (Editör). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üni.Yayımları.
- Tuzer, V. (2004), Eşcinsellik, Travestilik, Transseksüellik, Kaos GL Kitapları, Ankara.
- Yalçın, M. (2019), Genç Yetişkinlerde Homofobi ile Anksiyete Düzeyleri Ve Öfke İfade Tarzlarının Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yalçınoğlu, N. (2013), Eşcinsel ve Biseksüel Erkeklerin Psiko-Sosyal Sorunları ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Doktora Tezi.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**İş Yaşam Kalitesinin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Kamu ve Özel
Sektör Karşılaştırması**

(Mehmet Yıldırım)

İş Yaşam Kalitesinin İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Kamu ve Özel Sektör Karşılaştırması

Mehmet Yıldırım

Besni Ali Erdemoğlu Meslek Yüksekokulu, Besni / Adıyaman

Özet: Bu araştırmanın temel amacı çalışanların iş doyumlarının, örgütler tarafından çalışanlara sunulan çalışma koşullarından etkilenip etkilenmediğini ortaya koymak ve özel sektör ile kamu sektörü arasında bu düzlemde bir ayrımın olup olmadığını belirlemektir. Araştırma amacına uygun olarak Adıyaman ilindeki kamu ve özel sektör çalışanları üzerinden bir anket gerçekleştirilmiştir. Anket verileri seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen örneklemden toplanmıştır. Dolayısıyla evren içerisinde kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden katılımcılar seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Anketler Adıyaman il ve ilçelerinde faaliyet gösteren kamu ve özel sektördeki işletmelerde bulunan çalışanlara elden ve online teslim edilmiş olup, gönüllülük esası çerçevesinde doldurulan anket formları yine elden veya online olarak teslim alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya ilişkin fark analizleri ve regresyon analizleri SPSS 23 programı kullanılarak yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çalışanların iş doyumlarının %39,9'u çalışanların iş yaşam kalitesi alguları tarafından açıklandığı görülmüştür. Ayrıca yapılan analizlerde özel sektör ve kamu sektörü çalışanlarının iş doyumları ve iş yaşam koşullarına ilişkin alguları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ancak özel sektör ve kamu sektörü açısından iş yaşam koşullarının iş doyumunu üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelendiğinde özel sektörde iş doyumunun %29,3'ü iş yaşam koşulları tarafından açıklanırken kamu sektörü açısından bu oran %41,5 olarak gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş Yaşam Kalitesi, Çalışma Koşulları, İş Doyumu

The Effect of Work Life Quality on Job Satisfaction: Comparison of Public and Private Sector

Mehmet Yıldırım

Besni Ali Erdemoglu Vocational School, Besni / Adıyaman

Abstract: The main purpose of this research is to reveal effects of work conditions on job satisfaction of the employees and to determine whether there is a distinction between the private sector and the public sector. In accordance with the purpose of the research, a survey was conducted on public and private sector employees in Adıyaman. The survey data were collected from the sample determined by the convenient sampling method, which is one of the non-random sampling methods. Therefore, a sample was created by selecting participants from easily accessible and applicable units from the population. The questionnaires were delivered by hand or online to the employees in the public and private sector enterprises operating in Adıyaman provinces and districts, and the questionnaires filled in on a voluntary basis were received by hand or online and evaluated. Analyzes related to the research were performed using SPSS 23 program. As a result of the analyzes made, it was seen that 39.9% of the job satisfaction of the employees was explained by the perceptions of the employees' work life quality. In addition, it was seen that

there was no significant difference between the job satisfaction and perceptions of the private sector and public sector employees regarding their working life conditions. However, when the effect of work life conditions on job satisfaction in terms of the private and public sectors is analyzed separately, 29.3% of job satisfaction in the private sector is explained by work life conditions, while this rate is 41.5% for the public sector.

Keywords: *Work Life Quality, Work Conditions, Job Satisfaction*

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Önleyici Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Kısa Stratejik Aile
Terapisinin Uygulanabilirliği**

(Melike Boztilki)

Önleyici Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Kısa Stratejik Aile Terapisinin Uygulanabilirliği

Melike Boztilki

Üsküdar Üniversitesi,

E-mail: melike.boztilki@uskudar.edu.tr

Özet: Kısa Stratejik Aile Terapisi toplumsal yaşama uyum konusunda çevresel sebepler nedeniyle zorlanan ve bunun sonucunda suça yönelim, madde kullanım bozukluğu, riskli cinsel davranışlar gibi ciddi davranış bozuklukları sergileme potansiyeli taşıyan çocuklar ve aileleriyle önleyici çalışmalar yapılması amacıyla oluşturulmuş bir aile terapisi modelidir. Özellikle göçmen aileler ve bu ailelerin yaşam koşullarındaki olumsuzlukların çocukları suça sürüklemesi riskini azaltmak, bu modelin ana hedefidir. Bu çalışma, bir göçmen ülkesi haline gelen Türkiye'deki göçmen aileler ve çocukları için bir önleyici çalışma olarak kısa stratejik aile terapisinin, bir sosyal hizmet müdahalesi olarak çocuklar ve aileleri için kullanılması imkanını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile terapisi, kısa stratejik aile terapisi, önleyici sosyal hizmet.

Abstract: Brief Strategic Family Therapy is a family therapy model created to carry out preventive work with children and their families who have difficulties in adapting to social life due to environmental reasons and have the potential to exhibit serious behavioral disorders such as criminal orientation, substance use disorder, and risky sexual behaviors. The main goal of this model is to reduce the risk of migrant families and their living conditions leading to delinquency. This study discusses the possibility of using short strategic family therapy as a preventive work for migrant families and their children in Turkey, which has become a migrant country, for children and their families as a social work intervention.

Keywords: Family therapy, short strategic family therapy, preventive social work

GİRİŞ

Önleyicilik, tanım olarak “İşlevselliği sekteye uğratabilme potansiyeli taşıyan şartların erkenden fark edilmesi, kontrol altına alınması ve ortadan kaldırılması”dır (Rapoport, 1961).

Önleyicilik ilk olarak halk sağlığı alanında ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Ancak sosyal hizmet alanını da, ortaya çıkış sebepleri itibariyle bir önleyici hizmet alanı olarak tanımlamak mümkündür. Zira sosyal hizmetin profesyonel bir alan olarak tanımlandığı ilk dönemlerden itibaren olası bireysel ve toplumsal sorunları engelleme amacı taşıdığını; hatta ‘önleme felsefesi’ üzerinde temellendiği görülmektedir (McCave, Rishel, 2011). Sosyal hizmet alanı ve eğitimi temelde a) inceleme, b) önleme, c) müdahale ve d) değerlendirme aşamalarıyla tanımlanması bu durumun bir göstergesidir. Bugün sosyal hizmet alanına hakim olan kuram ve yaklaşımlar da, yine bu sıralamayla yapılandırılmışlardır. Örneğin dünyada ve ülkemizde en

yaygın kullanılan sosyal hizmet eğitim modellerinden genelde sosyal hizmet yaklaşımı da önleyici müdahaleler üzerinde durmakta; insanların ve toplumun refah halini korumak için bireyler, aileler, gruplar, topluluklar ve kurumlara yönelik çeşitli önleyici çalışmalar ve müdahale tekniklerini içermektedir.

Sosyal hizmet müdahalesi kapsamına giren önleyicilik aşamalarında birincil önleyicilik, bireysel ve sosyo-kültürel çevreye ilişkin şartları da göz önünde bulundurarak ortaya çıkacağı tahmin edilen sorunları önlemek; mevcut sağlıklı durumu ve işlevselliği korumak ile bireyler ve topluluklar için amaçlanan hedefleri teşvik etmeyi içermektedir (Bloom, 2013). Sosyal hizmet içinde önleyicilik çalışmalarının yapıldığı alanlar ve vaka tiplerine aile danışmanlığı, suç ve suçun tekrar edilmesini önleme, aile içi krizler, intihar önleme gibi uygulamaları örnek göstermek mümkündür.

Suçta Sürüklenen Çocuklar

Suçta sürüklenen çocuk, Türk hukuk sisteminde “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak” tanımlanmaktadır.¹ Türkiye’de ve pek çok ülkede suçta karışan çocuklara yönelik özel mahkemeler kurulmuştur. Ancak çocukları yargılamak ve haklarında cezai işlem yapmak, sürecin temel hedefi değildir. ÇHS 40.maddede yer alan “Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl iddiası bulunan ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler” ifadesine uygun olarak suçta sürüklenen çocuklarla ilgili hedeflenen temel süreci çocukların toplum hayatına katılımını sağlamak ve tekrar suçta sürüklenmelerini engellemektedir.

Buna göre suçta sürüklenen çocuklara yönelik çalışmalarda temel hedef, çocukların yasalarda suç olarak tanımlanan eylemi tekrarlamalarını önlemektir.² Zira bir kez ceza sistemine giren çocukların, hayatlarının geri kalanı boyunca zihinsel hastalıklara, madde kullanımına, riskli cinsel davranışlara ve yetişkinlik öncesi suçta karışmaya; ceza sistemine dahil olmamış gençlere oranla daha eğilimli olduklarını bilinmektedir.³ Bunun başarılabilmesi için ise, çocuğun suçta sürüklenmesinin temel sebebi olarak görülen çevresel şartlar üzerinde durulmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde suçta sürüklenen çocuk sayısında kaygı verici düzeyde artış olduğu gözlenmektedir. Bu artışın en önemli göstergesi, suçta sürüklenen çocuklara yönelik açılan davaların sayısındaki artıştır. Buna göre 2003 yılında çocukların dahil olduğu 29,591 dava açılırken, 2013’te bu rakam 117,367 olarak gerçekleşmiştir.

¹ 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Bölüm 1, Madde 3.

² N., Cantwell., “The Role of Social Work in Juvenile Delinquency” The United Nation’s Children’s Fund, 2013

³ Voisin, D. R., Kim, D., Takahashi, L., Morotta, P., & Bocanegra, K. (2017). Involvement in the Juvenile Justice System for African American Adolescents: Examining Associations with Behavioral Health Problems. *Journal of Social Service Research*, 43(1), 129–140.

Göçmen Çocuklar ve Suç İlişkisi Üzerine

Çocukların bir ülkede göçmen olarak yaşıyor olmaları ile suça sürüklenme durumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, göçmen çocukların göçmen olmayan çocuklara oranla suça sürüklenme konusunda daha büyük risk altında olduklarını göstermektedir. Bu ilişki ABD, Avrupa ve Batı Asya'da yapılan pek çok çalışmayla ortaya konulmuş; bu duruma yönelik yapılan açıklamalar ise iki ana noktada toplanmıştır: a) Göçmen çocuklar, göçmen olmayan çocuklara kıyasla daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır; b) göçmenler, sosyal ve etnik olarak düzensiz ve bir anlamda tecrit edilmiş topluluklar içinde yaşamaktadır. Bu da risk faktörleriyle, koruyucu faktörlerden daha sık ve yoğun şekilde karşı karşıya kalma durumlarına sebep olmaktadır. Buna ek olarak bir ülkede ikinci neslin çocukları da ailelerine oranla daha yüksek düzeyde stresle karşılaştıkları için, ailelerinden yeterli destek göremedikleri takdirde ilk nesle kıyasla daha yoğun duygusal baskı deneyimleme riski altındadırlar. (Li & Xia, 2018)

Kısa Stratejik Aile Terapisi

Dünyada çocukların yasal sisteme dahil olma oranlarının en yüksek olduğu ülkelerden biri Amerika Birleşik Devletleri'dir. İlk çocuk mahkemesinin 1899 yılında, yani Türkiye'deki ilk çocuk mahkemesinden yaklaşık bir asır önce kurulduğu ülkede, çocuklara yönelik yasaların, diğer gelişmiş ülkelerdeki cezalara oranla oldukça sert olduğu görülmektedir. Buna ek olarak ülkede sosyo-ekonomik şartların giderek bozulmasıyla suça karışan çocuk sayısının artması da, çocukların suçtan uzak durmasını sağlayacak alternatif model arayışlarına sebep olmuştur. Bu modeller; önleyici çalışmalar, erken müdahaleler, toplum merkezli müdahaleler ve kurumda tedavi şeklinde, basitten karmaşığa doğru sıralanmaktadır. (Sarri, 2013)

ABD'de suça sürüklenen çocuk ve ergenlere yönelik yapılan müdahalelerden biri, Kısa Stratejik Aile Terapisidir (KSAT). Kısa stratejik aile terapisi, riskli ve sorunlu davranışlar veya alışkanlıklar geliştiren gençlere yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu yönüyle, sosyal hizmet alanına da giren çocuk ve ergenlerle çalışma için uygun bir model olarak değerlendirilebilir. Ülkede KSAT'a çocuklar, genellikle adalet sistemine girdikten sonra yönlendirilmektedir.

Bunun yanında KSAT'ın ebeveynin alkol kullanımını düşürdüğünü ve buna bağlı olarak çocukların madde kullanım risklerini azalttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. (Horigian, vd., 2015)

KSAT, sorunlu davranış geliştirmeye eğilimli gençler ve aileleriyle birlikte davranış değişikliği geliştirmeleri hedeflenir. Bunun iki temel sebebi olduğu söylenebilir: öncelikle KSAT'a göre aile, bireyin sahip olunabileceği en dayanıklı ve güvenilir yapıdır. Bu nedenle de aile yapısının yeniden sorun üretmeyecek ve mevcut sorunları ortaya çıkaran sebepleri de tekrarlamayacak şekilde değiştirilmesi hedeflenir.

Ailelerin KSAT için öneminden bahsetmiştik. Çocuğu sorunlu davranışlar geliştiren ailelerin önemli kısmı, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerden gelebilmektedir. (Örneğin KSAT ilk kez, Miami'deki Kübalı göçmen ailelerle yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır.) Bu aileler, yaşadıkları dışsal sorunlar sebebiyle pek çok aile içi yapısal ve iletişimsel sorun da yaşıyor olmaktadır. Bu yüzden terapi sürecine yönlendirilmeleri veya aktif katılımlarının sağlanması da her zaman kolay olmamaktadır. Bu yüzden KSAT, sorun yaşayan ergenlerin sorunlu davranışlarını azaltmakta kullandığı teknikler ve süreçlerin aynılarını, ailelerinin terapi sürecine katılımlarının ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla da kullanılmaktadır.

Bu bağlamda stratejik aile terapisi, çocuk ve ergenlerle birlikte, ailelerin de katıldığı bir süreçtir. Ancak süreç temel olarak, ergenin sorunlarının çözümüne önceler. Bu nedenle de terapi sürecinde, ergenin sorunlu davranışı veya bu davranışın sönmesiyle doğrudan ilişkisi yoksa, aile içindeki, örneğin anne-baba arasındaki bir iletişim sorununa müdahale edilmez.

SAT, ergenin yaşamakta olduğu sorunlarla ilişki olan aile için sistemik/ilişkisel eylemleri ele alırken yapısal ve stratejik aile terapisi tekniklerine başvuran, birleştirici bir modeldir. Modelin yapısal bileşenleri Minuchin'in aile terapisi yaklaşımını temel alır. Stratejik yönü ise Haley'in problem çözme yaklaşımından etkilenmiştir. Yapısal ve stratejik yaklaşımların bir aile terapi modeli içinde bu şekilde birleştirilmesiyle, sorun odaklı, planlı ve sadece ergenin mevcut sorunlarını iyileştirmeye yönelik temel değişikliklere odaklanmış olması yönünden işlevsel olarak tanımlanabilecek bir yaklaşımın oluşması sağlanmıştır.

KSAT da diğer aile temelli terapi yaklaşımlarıyla ortak yönler taşır. Ancak aile içi yapıyı, ailenin iletişimsel yapısını ve yeniden yapılandırılması gibi değişkenleri, ergenin sorunlu davranışının bağlamında ele alması yönüyle diğer terapi modellerinden farklılaşır.

Temel noktaları itibarıyla KSAT bir aile sistemleri yaklaşımıdır. Ailenin tüm bireyleri birbirlerine bağlıdır; yani ailede bir bireyin eylemleri, kararları, deneyimleri ailenin diğer üyelerini de etkiler. Dolayısıyla bir ailenin suça yönelimli veya madde kullanan bir çocuğu varsa, bu, çok küçük parça bile olsa ailede yaşananlarla ilişkilidir. Hatta ergenin sergilediği davranışların, aile üyeleri arasında yanlış etkileşimin yansıması dahi olabilir.

Ailenin alışkanlıkları veya tekrar eden etkileşim kalıpları, ailedeki her bireyi etkiler. Etkileşim kalıpları, aile üyelerinin sürekli tekrarlamayla alışkanlık haline getirdikleri davranışlardır. Örneğin anne-babası sürekli kavga eden ve bu kavgaları bitirmek için küçüklüğünden beri dikkati kendi üzerine çekme davranışı geliştirmiş bir çocuk düşünelim. Ergenlik döneminde ve ciddi şekilde yaşanan bir çatışmada ergen, anne-babasının çatışmasını sonlandırmak, yani dikkati kendi üzerine çekerek tartışmaya odaklanan enerjiyi dağıtmak için kendisini riske atacak davranışlar sergileyebilir. Örneğin madde kullanabilir, suça yönelebilir. Bowen'ın üçgenleme adımı verdiği bu tepkide ergen, kendisini ebeveyni arasına yerleştirerek sorun çözmeye çalışmaktadır. KSAT uygulayan bir terapistin, bu tür davranış kalıplarını tanımlaması ve etkilerini anlamlandırması ise son derece önemlidir.

KSAT müdahaleleri, odaklı ve hedeflidir. Bu müdahaleler kuramsal ve deneysel olarak desteklenen dört alanda düzenlenir. Tedavi süreci boyunca bu 4 müdahale alanı da –bazıları birden çok olmak üzere- kullanılır. İlk seanslar aile fertlerinin her birinin ve bir bütün olarak ailenin terapötik ortaklığa katılımını sağlama niyeti taşıyan 'katılım' müdahaleleriyle tanımlanabilir. Bu aşamada terapistin, ailenin her bir ferdine karşı saygı ve kabul temelli bir yaklaşım geliştirmesi gerekmektedir. Bunun yanında ailenin bir bütün olarak yapısına da saygı gösterilmesi önemlidir. İlk seanslar aynı zamanda takip etme ve teşhis süreci olarak da tanımlanabilir. Ailenin sahip olduğu uyumlu ve uyumsuz etkileşim şemalarının tanımlanması ve bu şemaların, tedavi sürecini şekillendirmesi ilk aşamanın hedeflerindedir. Bu aşamada terapist, aile bireylerinden sanki kendisi o an orada değilmiş gibi davranmasını ister. Böylece aile üyelerinin terapi sürecine ilişkin kaygılarını birbirleriyle paylaşmaları sağlanmaya çalışılır. Bu aşamada aile bireylerinden biri terapiste hitap ederek konuşmaya başladığında terapist, onu konunun muhatabına konuşmaya yönlendirir. Örneğin baba terapiste dönüp 'karım hep oğlumuzla ilgilendiği için bana zaman ayıramaz oldu' dediğinde terapist babadan bu duruma

ilişkin hissini anneye söylemesini ister. Bu ifade edildiğinde ve kadın kocasına cevap verdiğinde, ailenin etkileşim şemasına ilişkin bir adım terapistin önünde atılmış olacaktır. Bu teknik ilk seansların yanında diğer seanslarda da tekrar edilebilir.

Yeniden çerçevlendirme müdahaleleri, değişim için motivasyonel bir çerçeve oluştururken aile etkileşimlerinin olumsuz etkilerini azaltmayı hedefler. Tedavi süresince terapist, her bir aile üyesini sürece dahil etme, aile içi etkileşimi hafifletme, olumsuz etkileri yapıcı etkileşimlere dönüştürerek değişim motivasyonu oluşturmaya çalışır.

Bundan sonra gelen yeniden yapılandırma aşaması ise, aile ilişkilerini sorunlu yapıdan çıkarıp, etkili ve karşılıklı olarak destekleyici bir yapıya dönüştürmeyi hedefler. Yeniden yapılandırma aşamaları, **a)** Yönlendirme, yeniden yönlendirme veya iletişimi bloke etme, **b)** aile içi ittifakları değiştirme, **c)** aileye çatışma çözücü becerileri kazandırma, **d)** etkili davranış yönetimi ve sorun çözüm teknikleri geliştirme ve **e)** olumlu ebeveynlik becerileri ve ebeveyn liderlik becerileri geliştirmeyi kapsar. Bu müdahaleler seans içi görevler yanında, seans dışında yapılması gereken ödevler şeklinde gerçekleştirilir.

KSAT'nin Türkiye'de Uygulanabilirliği

Ülkemizde suça sürüklenen çocuklar ve yakın sosyal çevreleriyle ilgili uygulamalar çocuk hakları tarafından verilen 'danışmanlık tedbiri' kapsamında düzenlenmektedir. Danışmanlık tedbiri kararı, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda ve bu kanundan kaynaklanan "5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda Yer Alan Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 12.maddesine göre düzenlenen 27035 sayılı "Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmektedir.

Yönetmeliğin 5.maddesinin a bendi, danışmanlık tedbirlerinin amacını "Çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak veya çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu ve bakımından sorumlu olan kimseleri desteklemek ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek" olarak belirtmektedir. Bu ifadenin suça sürüklenen çocuklar bağlamında değerlendirilmesiyle anlaşılacağı üzere danışmanlık tedbiri temelde, çocuğun yaşadığı sorunu ailenin de sorunu olarak ele almaktadır. Çocuğun yasal sürecin başlamasına sebep olan eylemlerinin ise, yine maddeden anlaşılacağı üzere, kurum bakımı veya ceza infaz sistemi içinde değil, aile yanında sönmesi amaçlamaktadır. Bu bağlamda danışmanlık tedbirinin çocukla beraber aileye de müdahale edilmesini hedeflediğini söylemek mümkündür.

Yine aynı maddenin c bendinde ise danışmanlık tedbirlerinin "...suça sürüklenen çocuğu, aileyi ve çocuğun bakımından ve eğitiminden sorumlu kişileri bir arada sistematik bir şekilde ele alan, suç ve mağduriyetin tekrarlanmasını engellemek üzere riskleri ve koruyucu önlemleri değerlendiren ve normal gelişimi destekleyen, müdahale eden, psiko-sosyal ve eğitsel destek hizmetleri olarak" uygulanacağı belirtilmektedir. (Resmi Gazete, 2008) Burada geçen ifadeler, aile ve toplum merkezli koruyucu-önleyici çalışmaların hedeflediğini göstermektedir. Söz konusu çalışmaların yürütülmesi konusunda ise sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve psikolojik danışmanları kapsayan bir kadro olan 'sosyal çalışma görevlisi' sorumlu tutulmuştur.

Ülkemizde sosyal hizmet kapsamında önleyici çalışmaların yapılması, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yer alan Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Daire Başkanlığının görev tanımı içinde yer almaktadır. Müdürlüğün görev alanı içinde risk altındaki aile ve

çocukların erken dönemde tespit edilmesi, bu durumdaki ailelere danışmanlık, eğitim, rehberlik hizmetlerinin verilmesi ve böylelikle risk oluşmadan ortadan kaldırılması yer almaktadır. Müdürlük bu çalışmaların yapılması konusunda sivil toplum, yerel yönetimler gibi paydaşlarla işbirliğini öngörmektedir. Bu ifadeden, devlet açısından önleyici hizmetlerin gerçekleştirilmesinde birey ve aile ile kurumlar arasında bir işbirliği çalışması olarak algılandığını söylemek mümkündür.

Dolayısıyla suça sürüklenen çocukların ceza infaz sürecine girmeden, toplum yaşantısı içinde kalması ve bu süreç içinde riskli davranışları tekrarlamaması için düzenlenen danışmanlık tedbiri, çocukla birlikte aileye müdahalenin önünü açmaktadır.

Sosyal çalışmacının aile içi sistemleri doğru şekilde değerlendirerek çeşitli müdahalelerle çocuk-ebeveyn ilişkilerinde küçük değişiklikler yapılmasını sağlaması da çocukların riskli davranışlardan uzak kalmalarına neden olabilmektedir (Shumaker, 1997). Örneğin ABD’de yapılan aile temelli önleyici çalışmaların, özellikle davranış sorunları geliştiren veya geliştirme eğiliminde olan çocuklar konusundaki etkilerini incelenmiştir. Suça, madde kullanımına ve farklı davranış sorunları geliştirmeye eğilimli çocuklar ve ailelerine yönelik yapılan çalışmalarla sorunlu davranış geliştirme riskinin azaldığı görülmüştür (Leslie vd, 2016). Ülkemizde de bu konuda yapılan çalışmalar, suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların aileyi de içermesinin gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Zira yapılan araştırmalar suça sürüklenen çocukların, sorunlu aile yapılarından gelen, başıboş ve denetimsiz çocuklar olduklarını göstermektedir. Aile içi disiplin ya büyük oranda şiddet içermektedir veya oldukça gevşek ve yetersizdir (Danış ve Şahbikan, 2014).

Çocukların suça sürüklenmesi konusunda risk altında olan ailelerin özellikleri arasında; kural ve yönlendirme eksikliği, tutarsız disiplin, bağlanma bozukluğu veya bağlanmanın hiç olmaması, aile içi çatışmalar, istikrarsızlık (sık taşınma, hastalık, alkol bağımlılığı, düzensiz gelir, boşanma veya ayrılık, maddi güvensizlik, evden kaçma vs) sayılmaktadır. Annesi veya temel bakım vereniyile ayrılık yaşaması da bir çocuğu suç davranışına itebilmektedir. Bu özelliklerin tam zıttı olarak ev yaşamının kalitesi (sevgi, yönlendirme, rahatlık ve güvenlik hisleri içermesi) çocukların sorunlu davranışlara yönelimini azaltmaktadır. Çocuğundan beklentisi yüksek olan ailelerin de çocuklarının sosyal çevresi ve davranışları üzerinde sıkı denetim davranışları geliştirdikleri ve böylelikle bu ailelerde büyüyen çocukların riskli davranış geliştirme eğilimlerinin azaldığı görülmüştür. Bu faktörler, stratejik aile terapisi modelindeki sağlıklı aile modeline uygun şekilde, ebeveynin sağlıklı bir liderlik göstermediği ailelerin çocuklarının suça yönelme risklerinin, işlevsel ailelerde büyüyen çocuklara oranla yüksek olduğu savını doğrulamaktadır.

Stratejik aile terapisi modelinin göçmen aileler ve çocuklarıyla yapılan çalışmalarda etkili olduğunu görmüştük. Türkiye ise özellikle 1990’lardan başlayan, 2011’den itibaren ise hızlanan bir süreç sonucu bir göçmen ülkesi haline gelmiştir. Dolayısıyla KSAT’nin suça sürüklenen çocuklar ve ailelerinin yanı sıra, özellikle göçmen ailelerle de olumlu sonuçlar vermesi olası görünmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Ülkemiz, ÇHS’nin taraf devletlerinden biri olarak çocuk hakları ve çocukların korunması konularında yoğun gündeme sahiptir. Ancak sosyal hizmet alanında ‘önleyici’

politikalardan ziyade ‘müdahale edici’ bir yaklaşıma sahip olunması sebebiyle, sorunların henüz ortaya çıkmadan engellenmesi çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Diğer taraftan, farklı bir bakış açısıyla bakılacak olursa, suça sürüklenen çocuklar söz konusu olduğunda, çocuğun tekrar suça karışmasını engellemek üzere yapılacak her müdahale, önleyici sosyal hizmet uygulaması kapsamına girecektir.

Diğer taraftan göçmen ailelerle yapılan çalışmalar da, göçmenliğin sık görülen sonuçlarından olan yoksulluğun, aile içi gerginliği ve işlevsizliği arttırdığını; bu sebeple aile içi düşmanlık hisleri oluşturduğunu göstermektedir (Beiser vd, 2008). Bunun yanında göçmen ailelerde yaygın olarak görülen yoksulluğun, yetersiz ebeveynlik becerileri sonucunu doğurduğu gözlemlenmiştir. Bütün bu sorunların, yeni bir suça sürüklenen çocuklar döngüsü oluşturacağını tahmin etmek güç değildir. Dolayısıyla sosyal hizmet uygulamaları içinde mevcut sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik müdahaleler yanında, aile terapisi gibi, önleyici nitelikli çalışmalara da ağırlık verilmesinin toplumsal işlevsellik ve toplum sağlığı anlamında önemli faydalar sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı, Adli Sicil Kayıtları, http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2013/80.pdf
- Anne W. Shumaker MSSW and LCSW (1997) Preventing juvenile delinquency through early family intervention, *Journal of Family Social Work*, 2(3),73-85.
- ASPB Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Daire Başkanlığı, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/teskilat-yapisi/baskanliklarimiz/koruyucu-ve-onleyici-hizmetler-daire-baskanligi>, 2018.
- Beiser M., Hou, F., Hyman, I., Tousignant, M., (2002). Poverty, family process, and the mental health of immigrant children in Canada, *American Journal of Public Health*, 92(2).
- Bloom, M. (2013) *Primary Prevention*. Encyclopedia of Social Work, Health Care and Illness, Human Behavior, Mental and Behavioral Health Online Publication.
- Bülbül. S, Doğan, S., (2016) Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*; 59:31-36.
- Cantwell, N., *The Role of Social Work in Juvenile Delinquency*. The United Nation’s Children’s Fund, 2013
- Coyne J.C., Biglan A. (1984) Paradoxical techniques in strategic family therapy: a behavioral analysis. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 15(3), 221-227.

- Demirbilek M. (2016). Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği. *TJFM&PC*, 10(2),109-120.
- Petracchi, H., Zastrow, C. (2010) Suggestions for utilizing the 2008 epas in cswe-accredited baccalaureate and masters curriculums—reflections from the field, part 1: the explicit curriculum, *Journal of Teaching in Social Work*, 30(2),125-146.
- Horigian, V. E., Feaster, D. J., Brincks, A., Robbins, M. S., Perez, M. A., & Szapocznik, J. (2015). The effects of Brief Strategic Family Therapy (BSFT) on parent substance use and the association between parent and adolescent substance use. *Addictive Behaviors*, 42(44–50).
- Krzysztof K., (2016). Jay Haley — Pioneer in Strategic Family Therapy, *Psychoterapia*, 2(177),17-28.
- Li, D. Spencer., Xia, Yiwei. (2018) Understanding the link between discrimination and juvenile delinquency among Chinese migrant children, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 1–20.
- Danış, M.Z., Şahbikan, İ. (2014). Suça sürüklenmiş çocukların yeniden toplumsallaşma sürecince ve insan hakları bağlamında sosyal hizmet yaklaşımlarının yeri ve önemi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(18), 627-651.
- Szapocznik, J., Schwartz, S. J., Muir, J. A., & Brown, C. H. (2012). Brief strategic family therapy: an intervention to reduce adolescent risk behavior. *Couple & Family Psychology*, 1(2), 134–145.
- Sarri, R. (2013). Juvenile Justice: Overview. Encyclopedia of Social Work. <http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-572>.
- Voisin, D. R., Kim, D., Takahashi, L., Morotta, P., & Bocanegra, K. (2017). *Involvement in the Juvenile Justice System for African American Adolescents: Examining Associations with Behavioral Health Problems*. *Journal of Social Service Research*, 43(1), 129–140.
- McCave, E., Rishel, C. (2011). Prevention as an Explicit Part of the Social Work Profession: A Systematic Investigation. *Advances in Social Work*, 12(2), 226-240.
- Rapoport, L., (1961). The Concept of Prevention in Social Work. *Social Work*, 6(1), 3-12.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Türkiye'deki İşletmelerin Bilişim Teknolojilerinden Yararlanmalarına
İlişkin Literatür İncelemesi**

(Muammer Faruk Yıldırım, Serap Kalfaoğlu)

Türkiye'deki İşletmelerin Bilişim Teknolojilerinden Yararlanmalarına İlişkin Literatür İncelemesi

Muammer Faruk Yıldırım¹, Serap Kalfaoglu²

¹Bilgi İşlem Destek Elemanı, Selçuk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, myildirim@selcuk.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, serapkalfaoglu@selcuk.edu.tr

Özet: Bilişim, insanlar için fayda sağlamak adına en önemli güç kaynağı olan bilginin pratik bir şekilde işlenip aktarılmasında önemli bir role sahiptir. Çağın gelişmelerine uyum sağlamak ve rekabet gücünü arttırmak için bu teknolojinin en etkin bir şekilde işletmeler tarafından nasıl kullanılması gerektiği bu araştırmada literatür incelemeleri ile elde edilen sonuçlar ışığında aktarılmıştır. TÜİK 2022 verilerine göre, Türkiye'deki işletmeler arasında internete sahip olma oranının %96 olduğu, pandemi ile birlikte artan online toplantı sayılarının %30,4 olduğu, her 5 işletmeden birinin internet üzerinden satış yaptığı saptanmıştır. Bilişim Teknolojilerinin (BT) olmazsa olmazlarından yetkin insan kaynağının ise %17,8 oranında istihdam edildiği görülmüştür. Robot teknolojisi ve yapay zekâ ise son 3 yılda işletmelerde daha etkin kullanılmaya başlanmıştır. Buna karşılık, son zamanlarda işletmelerin BT konusunda çalışmaları artış gösterse de birçok işletmenin -özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin- bu konularda bir planlamasının olmadığı ortaya çıkmıştır. Son olarak BT konusunun işletmelerin mali, alt yapı, eğitim ve insan kaynağı konusunda kamunun destekleriyle daha ileriye taşınabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İşletme, Bilişim, İnternet, Bilişim Teknolojileri.

Giriş

Bilişim Teknolojileri (BT) insanoğlunun günlük ihtiyaçlarını karşılama konusunda yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. BT'nin alt alanları sayesinde bilgiye kolay ulaşılabilmekte, bilgiyi işlenip depolanabilmekte ve dünyanın herhangi bir yerine hızlıca ulaştırılabilmektedir.

Günümüz dünyasında küresellik ve rekabetin yüksek olduğu bir ortamda ayakta durabilmek kaçınılmaz olmuştur. Teknoloji işletmelerin en büyük gücü haline gelmiş, çağın gerektirdiği koşullarla iş akış süreçlerinin tamamına nüfus etmektedir. Bu gelişmelere ayak uydurmak ve teknolojik gelişimleri kaçırmamak adına BT işletmelerin yapısının köklü değişikliklere uğramasına, işletmelere yeni pazarlara girme, ürün ve hizmet verme hususunda süreçlerin kalitesini arttırmasına ve yeni müşteriler kazanma ve müşterilerin aidiyet ve bağlılıklarını arttırmasına imkân sunmuştur (Şahinli, 2013).

BT'ne yapılan yatırımlar başta mali bir yük gibi gözükse de BT kullanımı gün geçtikçe işletmelerin performansına doğrudan etki ettiği görülmektedir. Bu durum doğrultusunda işletmelerin BT kullanımı daha çok önem kazanmıştır.

Bilginin güç olduğu bir dönemde bilgiyi elde etme, işleme ve saklamada kullanılan bilgi yönetim sistemi, yöneticiler için farklı kaynaklardan bilgi toplamak ve karar vermektir. BT, bilgisayar destekli tasarım ve üretim teknolojisi, lojistik, eğitim, e-ticaret, telekomünikasyon ağları, uzman imalat ve bilgiye dayalı dağıtık organizasyonlar ve örgütler arası sistemler, multimedya bilgi sistemleri süreçlerine hâkim olma eğilimindedir (Dulkadir, 2015).

İşletmelerin her alanında kullanılan teknolojiler Office uygulamaları, yazılımlar, web sayfaları, e-postalar, ve mobil uygulamaların geliştirilmesi ve kullanılması kurumsallaşmada en katkı sağlayan yapılarıdır (Barczak vd., 2007). Her işletmenin sıklıkla kullandığı bu yazılımlar firmaların karar alma ve hedef belirleme stratejilerine ışık tutmaktadır.

İşletmeler hangi faaliyet alanlarında olurlarsa olsunlar çağın değişen ve gelişen yönlerini takip etmeli ve gerektiğinde cevap verebilmelidir. Sundukları hizmetlerde kalite ve hızı öne çıkarmak isteyen firmalar hem iç hem de dış paydaşlara olan sorumluluklarını bilişim teknolojileri sayesinde yeri getirmenin önemini anlamışlardır. Üretimin sürekliliğinin planlamasını yaparken yararlanılan yazılımlar ve sistemler sayesinde karmaşık yapıdaki işlemleri doğru, kolay ve hızlı yapabilmektedir. Finansal durum raporları ve ileri dönük finansal stratejiler için ise muhasebe kayıtları, faturalar, maaş ödemeleri gibi birçok verinin işlenmesi bilişim teknolojileri sayesinde yapılmaktadır (Tekin vd., 2005).

Bilişim teknolojileri konusunda destek ve gelişmelere destek veren ülkeler diğer ülkelere oranla daha güçlü gözükmektedir. Bu bağlamda işletmelerin kendilerini geliştirmenin yanı sıra ülkelerin teknoloji politikaları da bu alanların işletmelere katkılarını göz önüne getirmektedir. BT'nin ülkemizce önem ve kullanma sıklığının incelendiği bu araştırmada BT kullanımlarının literatüre yansıyan çalışmaları incelenmiştir.

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Bilişim Teknolojilerinin açıklanmasına geçmeden önce, kavramın içinde yer alan alt unsurlara değinmekte fayda vardır. Bu kavramların tanımları aşağıdadır.

Bilişim: Toplumun her alanında iletişim için kullanılan her türlü bilgi ve verinin, çoğunlukla elektronik cihazlar (bilgisayar, tablet, telefon vb.) ile düzenli ve sistematik bir biçimde işlenmesini sağlayan bilimdir (İstanbul İşletme Enstitüsü, 2020).

Bilişim Teknolojileri: İngilizcesi "Information Technology" (IT) olarak bilinen Bilişim Teknolojileri (BT) kısaca verileri işleme ve bilgisayar tabanlı bilişim sistemlerinin alt yapılarını içerir. Donanımlar, ekipmanlar, yazılımlar ve hizmetler olmak üzere dört ana kategoride değerlendirilebilir (Ünlüer, 2018). BT, bilgisayar ve diğer elektronik cihazlar gibi bilgi işleme ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ile ilgili bir disiplindir. Bu bağlamda, bilgiyi oluşturma, işleme, depolama, iletim ve kullanma yoluyla bilgiyi yönetir.

BT, çeşitli disiplinleri kapsar. Örneğin, bilgisayar bilimleri, yazılım mühendisliği, donanım mühendisliği, ağ teknolojileri, veri tabanı yönetimi ve bilgi sistemleri yönetimi gibi konuları içerir. BT, işletmeler, hükümetler ve diğer kurumlar tarafından verimliliği artırmak, hizmet sunumunu iyileştirmek, maliyetleri azaltmak, yeni fırsatlar yaratmak ve daha hızlı ve etkili kararlar vermek gibi birçok amaç için kullanılır. BT ayrıca bilgi güvenliği, siber güvenlik, veri analizi, yapay zekâ, bulut teknolojileri, web tabanlı yazılım hizmetleri ve blockchain gibi diğer web teknolojileri ile yakından ilişkilidir. Bu teknolojiler ile birlikte, işletmelerin, hükümetlerin ve diğer kurumların verimliliklerini artırmalarına, yeni fırsatlar yaratmalarına ve daha iyi hizmet sunmalarına yardımcı olur (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2021).

Donanım: Bilişim teknolojilerinin temel taşlarından biri olan donanım verilerin depolanmasında, işletim sistemlerinin kullanımını ve yazılımların çalışmasına doğrudan etki eden parçaların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2021).

Yazılım: Verilerin belirtilen sorgularda ve işlemlerden sonra veri tabanlarında saklandıktan sonra son kullanıcıya sistemler üzerinden ulaştırılmasını sağlayan kodların tamamını içermektedir (İstanbul Boğaziçi Enstitüsü, 2021).

Bilişim Sistemi: bir organizasyonun bilgi işlem ve bilgi yönetimi faaliyetlerini yürütmek için kullandığı bir dizi bileşen, teknoloji ve insan kaynağından oluşan bir sistemdir (Çayak, 2005). Bilişim sistemleri, bir organizasyonun hedeflerini ve stratejilerini desteklemek için kullanılır.

Bir bilişim sistemi, veri toplama, depolama, işleme, analiz etme ve paylaşma işlemlerini gerçekleştiren donanım, yazılım, veri tabanları, ağlar ve diğer iletişim teknolojileri gibi çeşitli bileşenlerden oluşur (Gülbahar & Kalelioğlu, 2018). Ayrıca, bilişim sistemleri, organizasyonların bilgi işlem faaliyetlerini yönetmek için insan kaynağına da sahiptir. Bu insan kaynağı, bilişim sistemlerinin yönetimini, bakımını ve güncellemesini gerçekleştirir. Bir organizasyonun işletme süreçlerini otomatikleştirmesine, karar verme süreçlerini iyileştirmesine, verimliliği artırmasına ve rekabet avantajı elde etmesine yardımcı olur. Örneğin, bir satış noktası sistemi, bir organizasyonun satış işlemlerini otomatikleştirir ve satış verilerini toplar. Bu veriler, organizasyonun envanter yönetimi, müşteri ilişkileri yönetimi ve ürün pazarlama stratejileri için kullanılabilir.

Bulut Bilişim: internet üzerinden, farklı cihazlardan ve yerlerden erişilebilen, genellikle üçüncü taraf hizmet sağlayıcılar tarafından sunulan bir dizi bilişim hizmeti ve kaynağıdır (Seyrek, 2011). Bulut bilişim, kullanıcılara, veri merkezleri, sunucular, depolama alanı, yazılım uygulamaları ve diğer bilişim kaynakları gibi çeşitli hizmetleri kullanırmaktadır.

Bulut bilişim, geleneksel bilişim altyapılarından farklı olarak, fiziksel olarak erişilemeyen ve uzaktaki sunucuların kullanılmasını sağlayarak hizmetleri sunar. Bu sayede, kullanıcılar ihtiyaç duydukları hizmetleri internete bağlı oldukları her yerden ve farklı cihazlarla kullanabilirler (Çelik, 2021).

Bulut bilişim hizmetleri, yazılım hizmetleri (SaaS), platform hizmetleri (PaaS) ve altyapı hizmetleri (IaaS) olarak sınıflandırılabilir (Yıldız, 2010). Yazılım hizmetleri, kullanıcılara belirli bir yazılım uygulamasını kullanma imkânı sunar. Platform hizmetleri, kullanıcılara yazılım geliştirme ve dağıtım için bir ortam sağlar. Altyapı hizmetleri, kullanıcılara sanal sunucular, depolama alanı ve diğer altyapı bileşenlerini kullanma imkânı sunar.

Bulut bilişim, birçok avantaj sağlar. Bunlar arasında düşük maliyetler, ölçeklenebilirlik, esneklik, yüksek erişilebilirlik, güvenlik ve veri yedekleme seçenekleri bulunur. Bu avantajlar, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve büyük işletmelerin daha verimli çalışmasına yardımcı olur.

Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP): bir organizasyonun tüm iş süreçlerini yönetmek için kullanılan bütünleşik bir yazılım sistemidir. ERP, bir organizasyonun finans, insan kaynakları, üretim, lojistik yönetimi, müşteri ilişkileri yönetimi ve diğer iş faaliyetlerini yönetir. ERP sistemleri, tüm iş süreçlerini birleştirir ve verileri bir merkezi veri tabanında toplar (Çelebi & Bulut, 2016). Bu sayede, bir departmanın faaliyetleri diğer departmanlar tarafından izlenebilir ve bu departmanlar arasındaki bilgi akışı daha verimli hale gelir. ERP sistemleri, bir organizasyonun farklı birimlerinin, tedarikçilerinin ve müşterilerinin tüm bilgi işlem ihtiyaçlarını karşılamayı hedefler.

ERP sistemi, genellikle modüler bir yapıya sahiptir. Bu sayede, bir organizasyon yalnızca ihtiyacı olan modülleri seçerek bir ERP sistemi kurabilir. ERP modülleri arasında finans,

muhasabe, insan kaynakları, üretim, malzeme yönetimi, satın alma, satış ve dağıtım gibi birçok modül bulunur. ERP sistemleri, bir organizasyonun verimliliğini artırır ve işletme maliyetlerini düşürür. Ayrıca, tedarik zinciri yönetimi, üretim, envanter yönetimi ve müşteri ilişkileri yönetimi gibi kritik iş süreçlerinin daha etkili bir şekilde yönetilmesine yardımcı olur. Bunun yanı sıra, ERP sistemi sayesinde organizasyonlar, tedarikçi performansını, üretim verimliliğini ve müşteri memnuniyetini takip edebilir ve bu verileri raporlayabilir (Çelebi & Bulut, 2016).

Büyük Veri: işleme, analiz etme ve depolama kapasitesi açısından geleneksel veri yönetim araçları tarafından işlenemeyen büyük, karmaşık ve çeşitli veri kümelerini ifade eder (Gürsakar, 2021). Büyük veri, genellikle yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış verileri içerir ve geleneksel veri yönetimi teknikleriyle yönetilmesi zor veya imkânsız hale getirir.

Büyük veri, birçok sektörde kullanılır, örneğin sağlık, e-ticaret, bankacılık, üretim, telekomünikasyon ve daha pek çok sektörde. Büyük veri analitiği, bu verileri işleyerek anlamlı bilgi ve öngörüler elde etmeyi, iş süreçlerini iyileştirmeyi ve karar verme süreçlerini optimize etmeyi amaçlar (Gürsakar, 2021). Büyük veri, verilerin depolanması, analizi ve işlenmesi için yeni teknolojilerin geliştirilmesini gerektirir. Hadoop, NoSQL, Cassandra ve Spark gibi açık kaynaklı büyük veri teknolojileri, bu büyük veri kümelerini işlemek ve yönetmek için kullanılır.

Yapay Zekâ: bilgisayarların insanların yaptığı bazı görevleri yerine getirebilmesini sağlayan bir bilgisayar bilimi alanıdır. Yapay zeka teknolojisi, bilgisayarların insan düşünme ve karar verme yeteneklerini simüle etmesine izin verir (Karahan, 2020).

Yapay zekâ, veri madenciliği, örüntü tanıma, doğal dil işleme, makine öğrenimi, derin öğrenme, otonom sistemler, robotik ve daha birçok alanda kullanılır. Bu teknolojiler, verileri analiz ederek, tahminlerde bulunarak, kararlar alarak ve hatta eylemleri gerçekleştirerek insanların hayatını kolaylaştırır. Örneğin, yapay zekâ teknolojisi, otonom araçlar, konuşma tanıma uygulamaları, yüz tanıma sistemleri, kişiselleştirilmiş öneri sistemleri, tıbbi teşhis sistemleri ve daha birçok alanda kullanılır.

Bulanık Mantık: gerçek dünyadaki karmaşık ve belirsiz problemleri çözmek için kullanılan bir matematiksel yöntemdir. Bulanık mantık, "doğru" ve "yanlış" gibi kesin değerler yerine, "çok doğru", "orta derecede doğru" ve "pek doğru değil" gibi bulanık değerleri kullanır (Altaş, 1999).

Bulanık mantık, robotik, endüstriyel kontrol, yapay zekâ, tıbbi teşhis ve daha birçok alanda kullanılır. Bu alanda yapılan çalışmalar, yeni bulanık sistemlerin geliştirilmesi, var olan sistemlerin iyileştirilmesi ve performanslarının artırılması için devam etmektedir.

E-Ticaret: elektronik ticaret anlamına gelir ve internet üzerinden ürün veya hizmetlerin satışını yapmak için kullanılan bir iş modelidir. E-ticaret, birçok farklı şekilde gerçekleştirilebilir, örneğin bir web sitesi veya mobil uygulama üzerinden online alışveriş yaparak veya bir e-posta veya mesaj yoluyla sipariş vererek. E-ticaret işletmeleri genellikle ürün envanterlerini ve müşteri bilgilerini online olarak yönetirler ve ödeme işlemleri genellikle kredi kartı veya diğer elektronik ödeme yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilir. E-ticaret, geleneksel fiziksel mağazaların yanı sıra, küçük işletmeler, bireysel girişimciler ve büyük perakende şirketleri tarafından da kullanılmaktadır.

Robot Teknolojisi: robotların tasarımı, üretimi, işletilmesi ve kontrolü ile ilgili bir teknolojidir. Robotlar, insanların yerine belirli görevleri yerine getirebilen programlanabilir makinelerdir.

Robot teknolojisi, elektronik, mekanik, bilgisayar bilimi ve yapay zekâ alanlarının birleşiminden oluşur (Camarillo vd., 2004).

Robotları sıradan makinelerden ayıran en önemli özelliği birden çok sensöre sahip olmasıdır. Bu sensörlere giren veriler sayesinde otonom karar verebilir, öğrenebilir ve işleye bilemektedir. (Gürdin, 2020). Sensörler hareket başta olmak üzere ısı, ışık vb. çevresel faktörlerden bu verilere sahip olup işleyebilmektedir (Çağal, 2021).

Robotlar, endüstriyel üretim, tıp, tarım, havacılık, uzay, otomotiv, hizmet sektörü gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Endüstriyel robotlar, tekrar eden ve tehlikeli görevleri yerine getirerek insan gücünü azaltırken, cerrahi robotlar gibi tıp alanındaki robotlar, hassas operasyonları gerçekleştirerek insan hatalarını azaltır ve iyileştirme sürecini hızlandırır.

Bilişim Güvenliği: bilgi işlem sistemleri ve bilgi teknolojileri kullanılarak depolanan, işlenen ve iletilen bilginin, bilgi sistemlerinin ve ağların kötü amaçlı saldırılardan, veri hırsızlığından, bilgi sızıntısından ve diğer tehditlerden korunmasıdır (Akçakanat vd., 2021). Bilişim güvenliği, siber güvenlik, bilgi güvenliği veya elektronik güvenlik olarak da adlandırılabilir. Bu saldırı karşı verilerin korunması için oluşturulacak olan alt yapının gelecek tehditleri zamanında doğru tespit edebilmesi için saldırı planlarının oluşturulması ve güvenlik protokollerinin tam olarak hazırlanması gerekmektedir (Karahana, 2020).

Bilişim güvenliği, bir dizi yöntem ve teknoloji kullanarak, veri gizliliği, veri bütünlüğü ve sistem erişim kontrolü sağlar. Bu yöntemler arasında şifreleme, kimlik doğrulama, güvenlik duvarları, antivirüs yazılımları, izleme ve loglama araçları gibi birçok araç ve teknoloji yer almaktadır.

İŞLETMELERDE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI

İşletmelerde BT kullanımıyla ilgili literatür incelendiğinde çeşitli kaynaklara ulaşılmış ve sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Birçok araştırmaya göre, işletmelerde bilişim teknolojilerinin kullanımı işletmelerin rekabet avantajını artırmaktadır. BT kullanımının işletmelerde ki performansına doğrudan etki etmektedir. Konya'da 66 KOBİ işletmesinde BT kullanımından dolayı satış ve kar oranlarında önemli oranda arttığı ileri sürülmüştür (Güleş vd., 2004). Lojistik üretim işletmelerinin en önemli birimidir. Lojistikte BT kullanımı işletmelerin kaliteli hizmet sunmalarında rakiplerine göre büyük avantaj sağlamaktadır. Konya'da faaliyetlerini devam ettiren lojistik firmalarının BT kullanım oranlarının önemli düzeyde iyi olduğunu ancak bu teknolojilerin daha çok kullanılıp yayılması konusunda istenilen seviye daha gelmediğini (Tekin vd., 2005) araştırmasında ortaya koymuştur.

İstanbul ilinde hazır giyim işletmelerinde yapılan bir çalışmada (Dulkadir, 2015), BT ile işletme performans arasında doğrudan bir ilişikli olduğu, BT kullanımı ile performans değerlendirme sisteminin kurulmasının işletmelerin performans verimliliğinde artışların olduğu ileri sürülmüştür. Bilginin toplanması, kayıt altına alınması ve aktarılması ile işletmelerin iç ve dış paydaşlara bilgi aktarmada, bilişim teknolojilerinin işletmelere rekabet üstünlüğü sağlamıştır (Güleş vd., 2004).

Teknolojinin sunduğu faydaların çok olması nedeniyle BT kullanımı işletmelerin vazgeçilmezi olmuştur. Kurumsal yapısı oturmuş işletmelerde, bilişim teknolojileri güvenliği konusunda teknik alt yapı bilgi ve maddi güce sahip oldukları için küçük işletmeler bu becerilere tam olarak sahip değillerdir.

Bilgi teknolojilerini toplayan, yazan yürüten ve gelişimini sağlayan en büyük rol insana düşmektedir. Aynı zamanda insan BT diğer faktörlerle sistematik ilişkisini kurmaktadır. Ancak insan bu teknolojilerinin etkili bir şekilde kullanımını engellemektedir (Sevim & Öncel, 2002).

İşletmelerin bilişim teknolojilerini kullanımları olsa da etkin kullanımı tartışma konusudur. Teknolojinin en önemli özelliği dinamik bir yapıda olmasıdır. Bilgiyi geliştirmenin de ötesinde bilgiyi etkili bir şekilde aktarmak gerekmektedir. İşletmelerde bu bilgi aktarımını yapabilmek için örgüt kültürün teknolojiyi yönetilmemesi en büyük sorun kaynağıdır. Yazılım ve kullanılan sistemlerin sürekliliğinin sağlanmaması işletmeler yeni bir sistem aldıklarında ya da geliştirdiklerinde uzun yıllar müdahale edilmeden sürekli aynı işlevde görev yapacaklarını düşünmektedirler. Bu yanlış düşünce sayesinde sistemleri iyileştirip geliştirme ve bilgiyi üretmedeki maliyetlerde artmaktadır.

Bu bilinçle işletmelerde BT konusunda her kişinin bilgi sahibi olmasının yanı sıra, BT konusunda donanımlı ve gelişme açık insan kaynağının etkin biçimde oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de sanayi işletmelerinde çalışan birçok insanın internet ve bilgisayar kullanım oranının düşük seviyelerde olduğunu, BT’nin pazar alanın ilerleyen yıllarda büyüme oranının daha büyük paya sahip olacağı ileri sürülmüştür. İnternet ve bilgisayar kullanımının işletmelerin performanslarının artması için işletmelerde bulunan her personelin BT kullanımının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu sayede işletmelerin teknolojiye ayak uydurmasında büyük etkiye sahip olduğu ileri sürülmüştür (Şahin, 2014).

BT kullanımının yanı sıra bilgi güvenliği de işletmeler için en önemli ve dikkat edilmesi gereken bir husustur. Küçük işletmeler bilişim teknolojileri güvenliği konusundan büyük tehditlere maruz kalmaktadır. Standart güvenlik yazılımları kullanan KOBİ’ler, saldırılara karşı açık hedeflerdir. Bilişim sektörleri dışında hizmet veren birçok işletme bu konularda hiçbir bilgiye sahip değillerdir. KOBİ’lerde sistem, yazılım veya teknoloji güvenliği konusunda ilgili birim haricinde işletmede bulunan bütün birimler ve kişilerin bu bilince sahip olmaları için gerekli eğitim ve bilgilendirilmelerin kurumlarca desteklenmesi gerekmektedir. İşletmelerde BT güvenliği direk çalışanın birebir önlemleri ile sağlanmaktadır. İşletmelerde bu güvenlik önlemlerini alırken analizlerini doğru yapmalı, hangi saldırı ve ataklardan hangi önlemler ilgi korunacağına maliyetlerini oluşturmalıdır. Bu analizler sonucunda karar vermeleri gerekmektedir (Acılar, 2015). İstanbul’da bulunan 1000 ulusal ve uluslararası firmaların yanı sıra 233 tedarikçinin katıldığı (Özçifçi, 2009) çalışmasında BT’nin işletmelerin bütün organlarına doğrudan veya dolaylı yönden bir çok katkısı olduğunu hatta işletme içi olduğu kadara işletmelerin dış paydaşlarına da etkisini de ileri sürmüştür. Bu bağlamda işletmelerin BT konusunda kendi alt yapılarına yapacakları yatırımların etki büyüklüğünü de görmekteyiz.

İşletmelerde teknoloji kullanımında bu yöntemler ile üretilen veya elde edilen bilgiyi yönetebilmek de çok önemlidir. Bilgi Yönetimi, işletmelerde üretilen verilerin, dış kaynaklardan gelen verilerle birlikte işleyen, kategorize eden, analizler sonucunda yorumlar sunan ve iş akışı süreçlerine dahil edilen bir yapıdır. Townley bilgi yönetimine göre işletmelerin misyon ve vizyonları doğrultusunda hedeflerine ulaşmak için hazırladıkları strateji doğrultusunda bu amaca

ulaşmak için verileri sistematik bir şekilde kontrol edilen bir etkinlik olarak tanımlamaktadır (Demirel & Seçkin, 2008).

Akkoyun (2021)'un BT kullanımının işletmelerde bilgi yönetimi süreci üzerine etkisi üzerine yaptığı saha çalışmasında da belirttiği gibi, bilgi yönetimi BT 'nin bize sunduğu alt araçlar ile hızlı ve basit bir biçimde yapmamıza olana sağlar. BT gelişimi bütün dünyada her geçen gün daha da artmaktadır. Bu gelişim içerisinde teknolojiyi etkili takip etmek ve faydalanmak işletmeler için ciddi bir rekabet artışı sağlayacaktır. Bilgiyi en iyi yöneten ve bu doğrultuluda doğru kararlar almamıza yardımcı olacak en büyük kaynağımız BT araçlarıyla hazırlanacak olan raporlardır. Bu bağlamda BT kullanımı ölçeği fark etmeksizin bütün işletmelerde kullanımı ısrarla tavsiye edilmektedir.

TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN BT KULLANIMI

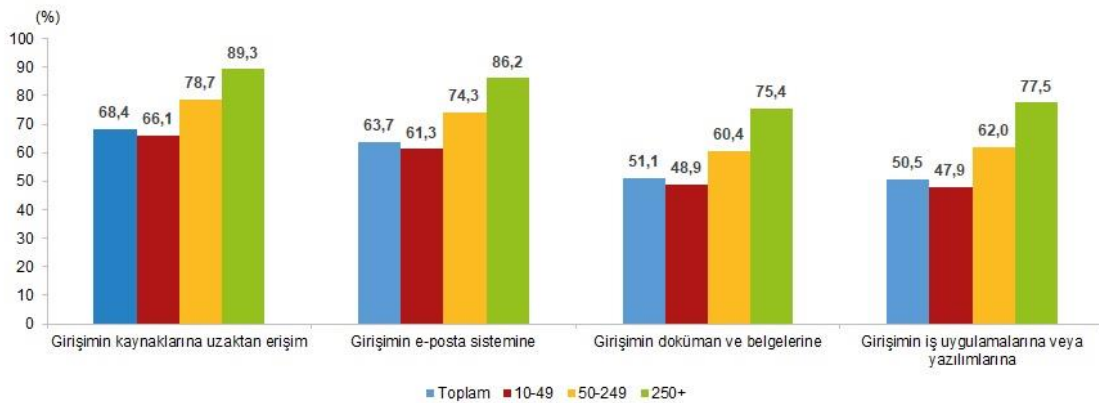
TÜİK tarafından yıllık olarak yapılan analizler eşliğinde bu kısımda 2021-2022 verileri dikkate alınmış ve analizleri yapılmıştır.

İnternet Erişimine Sahip Olan İşletme Oranı

Teknoloji kullanımının işletmelerde yıllara göre değişim oranları incelemesinde; 2021 yılı verileri incelendiğinde 10 ve daha fazla personele sahip işletmelerin internet kullanım durumları %95,3, 2022 yılına ait verilerde bu oran %96,0 olduğu görülmektedir.

İşletmelerin Çalışanlarına Uzaktan Erişim İmkânı

Şekil 1'de belirtildiği gibi, işletmelerin uzaktan çalışma, mail kullanımı ve web tabanlı yazılımların kullanım oranları 2022 yılında %68,4 olduğu gözlemlenmiştir. İşletmelerdeki personel sayılarının büyüklük oranlarına göre incelendiğinde 10-49 personel sayısına sahip işletmelerde oran %66,1, 50-249 personele sahip olan işletmelerde oran %78,7 ve personel sayısı 250 üzeri olan işletmelerde ise bu oran %89,3 olduğu belirtilmiştir.

Şekil 1. Personellerine uzaktan erişim sağlayan işletme oranı, 2022

İşletmelerin Bilgi ve İletişim Uzmanı İstihdam Oranları

Aşağıdaki Tablo 1’de gösterildiği gibi, 2022 yılında bilişim teknolojileri alt alanları donanım, teknik servis, yazılım ve network alanında uzman bilişim personelleri istihdam oranları en az 10 personele sahip olan işletmelerde %17,8’dir. 2020 yılında ise bu oran %11,8’dir. Personel sayılarına göre 10-49 personele sahip olan işletmeler %13,8’i, 50-249 çalışanı olan işletmelerin %32,3’ü, 250 ve daha fazla personele sahip olan işletmelerde ise %72,6 olduğu gözükmektedir.

Tablo2. İşletmelerin büyüklük gruplarının yıllara göre bilgi ve iletişim uzmanı işe alan oranları

Yıllar	Çalışan sayısına göre büyüklük grubu			
	Toplam	10-49 personel sayısına ait işletmeler	50-249 personel sayısına ait işletmeler	250+ personel sayısına ait işletmeler
2014	10,5	7,1	20,5	53,7
2015	13,8	9,4	26,9	57,6
2016	13,0	9,2	23,5	55,3
2017	10,8	6,8	22,5	53,4
2018	11,6	8,2	24,3	57,4
2019	13,7	10,1	26,3	64,8
2020	11,8	7,7	25,9	66,3
2022	17,8	13,8	32,3	72,6

Online Mağazalar ve Pazar Yerlerini Web Satış Platformu Olarak Kullanan İşletmeler

2021 yılında en az 10 personele sahip işletmelerin %15,9’u e-ticaret web sayfaları veya bunların mobil uygulamalarını kullanarak satış yapmıştır. Bu işletmelerden kendilerine ait kurumsal web sayfaları veya mobil uygulamaları üzerinden yaptıkları satışlar %59,0dur. %80,9’u ise online Pazar yerleri veya sosyal medya platformlarını kullanarak satış yaptıkları gözlemlenmiştir. Pazar yerlerindeki satış yapan işletme oranları ise 2020 yılında %69,7dir.

İşletmelerin Güvenlik İhlal Oranları

2021 yılında işletmeler %28,5’i siber güvenlik saldırılarından en az birine uğradığını belirtmiştir. Bu oranlar personel sayılarına göre değişiklikler göstermektedir. 10-49 personel sayısına sahip işletmelerde bu oran %27,8, 50-249 personel sayısına sahip işletmelerde %32,0 ve 250 üzeri personele sahip işletmelerde ise bu oran %34,1 olduğu görülmüştür.

Bilgi ve iletişim teknolojileri güvenliği ihlali olayı	(%)
En az bir güvenlik ihlali	28,5
Donanım veya yazılım arızaları nedeniyle bilgi ve iletişim teknolojileri hizmetlerine erişilememesi	18,1
Dışarıdan gelen saldırılar nedeniyle bilgi ve iletişim teknolojileri hizmetlerine erişilememesi	6,5
Donanım veya yazılım arızaları nedeniyle veri kaybı veya verinin bozulması	8,8
Kötü amaçlı yazılım veya yetkisiz erişim nedeni ile verinin kaybı veya bozulması	6,5
İzinsiz girişler, dolandırıcılık, ortalama saldırılar veya girişim çalışanlarının kasıtlı eylemleri nedeniyle yaşanan veri gizliliğinin ihlali	3,9
Çalışanların bilinçsiz/kasıtsız eylemleri nedeniyle gizli verilerin ifşa edilmesi	3,3

Şekil 2. Bilgi ve iletişim teknolojileri güvenliği ihlali olaylarına göre güvenlik ihlali yaşayan girişimlerin oranı, 2022

Robot Teknolojinin En Çok Kullanıldığı Sektör

2022 yılında personel sayısı en az 10 işletmelerin robot veya robot teknoloji kullanım oranı %5,2'dir. İmalat sektöründe ise kullanılan robot teknolojileri oranı ise %9,3'dür. Personel sayılarına göre oranlar ise 10-49 personele sahip işletmelerde %6,1, 50-249 arası personele sahip işletmelerde %15,0 ve 250 üzeri işletmelerde ise %41,5'nin robot veya robot teknolojileri kullandığı gözlemlenmektedir.

Robot ve robot teknolojileri kullanma kararı olan işletme sayısı %78,0'dır. Bu oranın en büyük etkisi ise üretim süreçlerindeki kalite ve standartlarında rekabet güçlerini arttırmak olduğu gözükmektedir.

Yapay Zekanın Çalışan Sayısına Göre Kullanım Oranları

Yapay zeka teknolojilerinden herhangi birini kullandığını belirten girişimlerin oranı, 2021 yılında %2,7 iken 2022 yılında %3,5 olmuştur. Çalışan sayısı büyüklük grubuna göre yapay zeka kullanan girişimlerin oranı incelendiğinde; 10-49 çalışanı olan girişimlerin %2,8'inin, 50-249 çalışanı olan girişimlerin %5,5'inin ve 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerin %17,5'inin yapay zeka kullandığı görülmüştür. Bu oranlar 2021 yılında sırasıyla %2,3, %3,6 ve %9,6'dır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Teknolojinin gelişmesiyle kullanım oranları yıllara göre artan BT, işletmelerin stratejilerini belirlemede önemli bir rol aldığı yapılan araştırma verilerinden anlaşılmaktadır. Ancak teknoloji sürekli gelişmekte olan dinamik bir yapıdadır. Özellikle işletmeler rekabetlerini sürdürebilmeleri için BT gelişim alt yapısına ayıracakları maliyet stratejilerini ihtiyaçlarını tam karşılayacak şekilde planlamanın yanı sıra bu sistemlerin gelişimi ve dönüşümü içinde süreklilik gerektiren bir süreçlerinin olduğunu unutmamak gerekmektedir. Bilişim teknolojilerinin donanım veya yazılım planlama ve maliyet yapılanması gerektiği kadar örgüt kültürüne bilişim teknolojileri yapısına uygun gelişime açık insan kaynağı ve bunu desteklemesi için eğitimlerin planlanması gerekmektedir.

BT alanının en önemli başlığı aslında bilgidir. Bilginin çok önemli ve işletmeler için stratejik değerlere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak bilginin bu kadar değerli olduğu bilinmesine rağmen bunun korunması konusunda ne yazık ki birçok işletme farkındalığa sahip değildir. Bilgi güvenliğini sağlamak için alınacak saldırı önlemleri konusunda özellikle küçük işletmeler açık hedef halindedir. Orta ölçekli işletmeler ise bu konuda kendilerince önlemler almaya çalışmış olsa da hangi güvenlik protokolünün kendileri için uygun olduğu konusunda bir planları bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra işletmelerde bu konuda destek sağlayacak insan kaynağı yetersizliği veya bu kaynağın yetkinlik düzeyleri tam olarak bilinmemektedir.

Bilgi güvenliği konusunda ölçüğü fark etmeksizin bütün işletmelerin en alt yapısından en üst yapısına kadar bu bilinçte olması gerekmektedir. Saldırıların birçok bulaşma sebepleri olabilir ancak geneli kişi bazlıdır. Örgüt kültürü bunu benimseyip her çalışanı bu konuda uyarmalı ve gerekli eğitimler sağlamalıdır.

2022 yılına ait TÜİK BT kullanımı araştırması neticesinde ise, internet erişimine sahip işletme oranı %96, internet üzerinden toplantı yapan işletme oranı %30.4, çalışanlarına uzaktan BT erişimde katkı sunan işletme oranı %68.4, kurumsal web sayfalarına sahip işletme oranı %51.2'dir. Her 5 işletmeden birinin e-satış yaptığı gözlemlenmektedir. Online mağaza sayısı, yurtdışına web satışı yapan işletme oranı ve pazar yerleri platformlarını e-ticaret olarak kullanan işletme oranı artmıştır. Bu süreçte işletmeler %17,8 oranında bilgi ve erişim uzmanı istihdam etmiştir. İşletmelerin %28,5'i siber saldırılar sonucunda BT güvenliği ihlali yaşamıştır. Robot teknolojisi en fazla imalat sektöründe kullanılmıştır. İşletmelerin %61,6'sı BT'nin çevresel faktörlere doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiğini dikkate almıştır. Yapay zekâ en fazla %17.5 oranla personel sayısı 250 ve üzeri olan işletmelerde kullanılmıştır.

Elde edilen araştırmalar ve verilerinden de görüldüğü üzere son 5-6 yıl içerisinde BT kullanımının çok önem kazandığı ancak eksiklerin de zaman içerisinde uygun planlama ile giderilebileceği aslında süreci en başından iyi planlayarak mümkün olduğu gözükmektedir.

Kaynaklar

- Acılar, A. (2015). Kobi'lerde Bilişim Teknolojileri Güvenliği Sorunu: Tehditler ve Önlemler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-16.
- Akçakanat, Ö., Özdemir, O., & Mazak, M. (2021). İşletmelerde siber güvenlik riskleri ve bilgi teknolojileri denetimi: bankaların siber güvenlik uygulamalarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 5(2), 246-270.
- Akkoyun, B. (2021). Bilişim teknolojileri kullanımının işletmelerde bilgi yönetimi süreci üzerine etkisi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(4), 1656-1672.
- Altaş, İ. H. (1999). Bulanık Mantık: Bulanıklılık Kavramı. *Enerji, Elektrik, Elektromekanik-3e*, 62, 80-85.

- Barczak, G., Sultan, F., & Hultink, E. J. (2007). Determinants of IT usage and new product performance. *Journal of product innovation management*, 24(6), 600-613.
- Camarillo, D. B., Krummel, T. M., & Salisbury Jr, J. K. (2004). Robotic technology in surgery: past, present, and future. *The American Journal of Surgery*, 188(4), 2-15.
- Çağal, M. T. (2021). Yapay Zeka ve Robot Teknolojisi Özelinde Toplumsal Hareketleri Analiz Etmek. *Pearson Journal*, 6(16), 457-478.
- Çayak, B. (2005). Yapı ürünlerinin seçiminde yararlanılan ürün bilgileri bilişim sistemi için bir model önerisi.
- Çelebi, F., & Bulut, Y. (2016). Kurumsal Kaynak Planlaması (Erp) ve Erp Yazılımı Kullanan Bir İşletmenin İncelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 166-177.
- Çelik, K. (2021). Bulut Bilişim Teknolojileri. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), 436-450.
- Demirel, Y., & Seçkin, Z. (2008). Bilgi Yönetimi Uygulamasında Etkili Olan Faktörler Üzerine Mobilyacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(8), 107-122.
- Dulkadir, B. (2015). Bilişim teknolojisi kullanımının örgütsel performans üzerindeki etkileri: Tr1 bölgesi hazır giyim işletmelerinde bir araştırma.
- Gülbahar, Y., & Kalelioğlu, F. (2018). Bilişim Teknolojileri Ve Bilgisayar Bilimi: Öğretim Programı Güncelleme Süreci. *Millî Eğitim Dergisi*, 47(217), 5-23.
- Güleş, H. K., Bülbül, H., & Çağlıyan, V. (2004). Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletme Performansına Etkisi: Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 61-83.
- Gürdin, B. (2020). Robonomi ve Müşteri Memnuniyeti: Hizmet Robotlarına İlişkin Literatür Taraması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 85-100.
- GÜRSAKAL, N. (2021). *Büyük Veri*.
- İstanbul Boğaziçi Enstitüsü. (2021). *Bilişim Teknolojileri Nedir?* Erişim Tarihi 21/02/2023 Erişim Adresi <https://istanbulbogazicienstitusu.com/bilisim-teknolojileri-nedir>
- İstanbul İşletme Enstitüsü. (2020). *Bilişim Nedir? Ne Anlama Gelir?* Erişim Tarihi 23/02/2023 Erişim Adresi <https://www.iienstitusu.com/blog/bilisim-nedir>
- Karahan, M. (2020). *Bilgi Üretim Yönetimi ve Bilgi Üretim Merkezleri*. Akademisyen Kitabevi.

- Özçifçi, V. (2009). Tedarik zinciri yönetiminde bilişim teknolojileri kullanımı ve performans ilişkisinin incelenmesi.
- Sevim, Ş., & Öncel, M. (2002). İşletmelerde Bilişim Teknolojilerinin Kullanım Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Saha Çalışması. *İnet. Tr. 02 Konferansı*.
- Seyrek, İ. H. (2011). Bulut Bilişim: İşletmeler için Fırsatlar ve Zorluklar. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(2).
- Şahin, Ş. (2014). Bilişim Sistemleri Uygulamalarının İşletme Performansına Etkileri. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 43-56.
- Şahinli, M. A. (2013). Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı: Türkiye. *Electronic Turkish Studies*, 8(9).
- Tekin, M., Zerenler, M., & Bilge, A. (2005). Bilişim teknolojileri kullanımının işletme performansına etkileri: lojistik sektöründe bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 4(8), 115-129.
- Ünlüer, S. (2018). Bilişim teknolojileri öğretmenliği alan yeterlikleri çerçevesinde öğretmen adaylarının web 2.0 araçlarını kullanma deneyimleri. *1. Uluslararası Çağdaş Eğitim Ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 52.
- Yıldız, Ö. R. (2010). Bilişim Dünyasının Yeni Modeli: Bulut Bilişim Cloud Computing ve Denetim. *Sayıştay Dergisi*(74), 5-23.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Egzersiz Bağımlılığının Risk Faktörü Olarak Ortoreksiya Nervoza ve
Obsesif Kompulsif Belirtileri**

(Bingül Harmancı, Mustafa Behlül)

Egzersiz Bağımlılığının Risk Faktörü Olarak Ortoreksiya Nervoza ve Obsesif Kompulsif Belirtileri

Bingül Harmancı¹, Mustafa Behlül²

¹Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü,
E-mail: bingul.subasi@neu.edu.tr

²Yakın Doğu Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
E-mail: mustafa.behlul@neu.edu.tr

Özet: Düzenli egzersizin fizyolojik ve ruh sağlığı açısından yararlı olduğu ancak aşırı egzersizin bağımlılığa yol açabileceği bilinmektedir. Bu çalışmanın amaçlarından bir tanesi spor salonlarında düzenli egzersiz yapan bireylerde, egzersiz bağımlılığı, ortoreksiya nervoza düzeyi ve obsesif-kompulsif belirtilerin incelenmesi, bir diğer amacı ise, ortoreksiya nervoza ve obsesif-kompulsif belirtilerin egzersiz bağımlılığını yordayıcı etkisini belirlemektir. Çalışmaya 18 yaş ve üzeri, en az 1 yıl düzenli olarak spor salonlarında egzersiz yapan 179 kadın ve 211 erkek olmak üzere 390 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcılara EBÖ-21, ORTO-11, PE-WEÜR uygulanmıştır. Araştırma bulguları kadın ve erkek katılımcıların ORTO-11 ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın olduğunu, kadın katılımcıların ORTO-11 puanları erkeklere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise egzersiz bağımlılığının ortoreksiya nervosa düzeyi ile olumsuz, obsesif-kompulsif belirtilerle olumlu ilişkisi olduğudur. Ayrıca hem ortoreksiya nervozanın hem de obsesif-kompulsif belirtilerin egzersiz bağımlılığını yordayıcı bir etken olduğu belirlenmiştir. Bulgular ortoreksiya nervozanın ve obsesif-kompulsif belirtilerin egzersiz bağımlılığı geliştirmede etkili ve önemli bir etken olabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: egzersiz bağımlılığı, ortoreksiya nervosa, obsesif-kompulsif

Orthorexia Nervosa and Obsessive Compulsive Symptoms as Risk Factors For Exercise Dependence

Abstract: *Objective:* It is known that regular exercise is beneficial both physiologically and towards mental health, however excessive exercise can be the cause of dependence. One of the aims of this study is to evaluate exercise dependence, orthorexia nervosa levels and symptoms of obsessive compulsive behaviour in individuals who regularly exercise at the gym. Another aim of this study is to show the predictive effect of exercise dependence, orthorexia nervosa and symptoms of obsessive compulsive behaviour. *Method:* Participants aged 18 and over included in this study have been exercising regularly at a gym for a year. With a total of 390 participants, 179 female and 211 male participants were included in this study. The EDS-21, ORTO-11, PE-WSUR were applied on the participants. *Results:* Research findings show a statistically significant difference in the ORTO-11 scale between male and female participants, according to male participants' female participants showed lower scores. Another important finding of this study shows that exercise dependence has negative relations to the orthorexia nervosa levels and positive relations to obsessive compulsive traits. Also it has determined that both orthorexia nervosa and symptoms of obsessive compulsive behaviour to be a predictive effect of exercise dependence. *Conclusion:* Findings show that orthorexia

nervosa and symptoms of obsessive compulsive behaviour could be an effective and important factor in improving exercise dependence.

Key words: *exercise dependence, orthorexia nervosa, obsessive compulsive*

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyn Kabul-Reddi, Kendini Sevme ve
Kendini Sabotaj Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**

(Mürüvet Sevimli)

Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyn Kabul-Reddi, Kendini Sevme ve Kendini Sabotaj Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Mürüvet Sevimli

Milli Eğitim Bakanlığı,

E-mail: muruvetsevimli@gmail.com

Özet: Bireyin ebeveynleri tarafından olumlu bir tutumla yetiştirilmesi onun yaşam içerisinde doğru kararlar alması ve sağlıklı davranışlar göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabul reddi, kendini sevme ve kendini sabotaj arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi'ne devam etmekte olan gönüllü katılımcılardan oluşan 356 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmaya dâhil olan öğrencilere Ebeveyn Kabul Ret Ölçeği'nin Anne ve Baba Formları, Kendini Sabotaj Ölçeği ve Kendini Sevme Alt Ölçeği uygulanmış ve sonuçlar yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda anne kabul düzeyinin kendini sabotaja ($\beta=.31, p<.05$) ve baba kabul düzeyinin de kendini sevmeye ($\beta=-.29, p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkisi olduğu belirlenmiştir. Ancak, anne kabulü ya da reddinin kendini sevmeye ($\beta=.01, p>.05$) ve baba kabulü ya da reddinin de kendini sabotaja ($\beta=-.05, p>.05$) giden yol katsayılarının ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre anne kabulü arttıkça kendini sabotajın azaldığı ve baba kabulü arttıkça da kendini sevmenin arttığı ifade edilebilir.

Bu çalışmada annenin reddedici olma düzeyinin kendini sabotajı arttırdığı bulunmuştur. Annenin reddedici oluşu bireylerde yıkıcı davranışların oluşmasını tetiklemektedir. Annenin bireyin deneyimlerini değerlendirici, katkı sağlayıcı ve yorumlayıcı konumu göz önünde bulundurulduğunda, birey annesine karşı kendisini başarılı ve becerikli birisi olarak sunmakla kalmayıp, aynı zamanda annesinden istemediği bir tepki almamak için öz saygısını koruma güdüsüyle hareket edebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, annenin kabul düzeyinin yüksek olmasının, bireyin kendini sabote etmesini engellediği söylenebilir.

Bu çalışma, algılanan baba kabulünün öz saygının kendini sevme boyutuna doğrudan etki ettiğini, anne kabulünün ise bireyin kendini sabote etmesinin önüne geçtiğini göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla, erken dönemde anne ve baba ile olan ilişkilerin yetişkinlikteki etkilerini gözler önüne sermektedir. Anne baba eğitimlerinin çocuğun psikolojik gelişimi ve sosyal uyumu açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, anne-babalara çocuğu kabul etmenin önemi ve reddedici tutumun yol açabileceği hasarlar hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Okul ortamında erken dönemde anne -baba eğitimleri verilebilir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları, ele alınan değişkenlerin yaş, cinsiyet, gelir düzeyi gibi demografik bazı değişkenlerin göz ardı edilerek yapılmış olmasıdır. Demografik değişkenlerin de dâhil edildiği bir araştırma daha aydınlatıcı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Diğer bir sınırlılık ise araştırma grubunun üniversite eğitimi alan bireylerden oluşmasıdır. Üniversitede öğrenim gören öğrenciler, toplumun küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle benzer çalışmaların üniversite eğitimi almayan bireyler üzerinde yürütülmesi alanyazına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn kabul-reddi, kendini sabotaj, kendini sevme

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızının Mekânsal Probit Modeli ile Analizi

(Nazife Zeynep Çakır, Ebru Çağlayan Akay)

Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızının Mekânsal Probit Modeli ile Analizi*

Nazife Zeynep Çakır¹, Ebru Çağlayan Akay²

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, Çanakkale
E-mail: zeynepcakir@comu.edu.tr

²Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul
E-mail: ecaglayan@marmara.edu.tr

*Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Özet: Küresel bir sorun olarak nitelendirilen beş yaş altı çocuk ölüm hızının, ülkelerin kalkınma düzeyini gösteren bir ölçüt olarak kabul edilmesinin ardından, bu konu araştırmacıların odak noktası haline gelmiş ve ölüm hızını düşürmeye yönelik girişimler hız kazanmıştır. Türkiye, beş yaş çocuk ölüm hızında dünya ortalamasından daha düşük bir değere sahip olsa dahi, çocukların doğdukları illere bağlı olarak sağlıklı ve uzun bir yaşam sürdürmelerinde hala eşitsizliklerin var olduğu bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, 2019 yılı için Türkiye'de beş yaş altı çocuk ölüm hızının iller arasındaki mekânsal etkileşimini ve belirleyicilerini, mekânsal probit modeli kullanarak araştırmaktır. İlk aşamada, tahmin edilen klasik probit modelinde mekânsal etkilerin varlığı incelenmiştir. Bunun için nitel tercih modellerine uygun mekânsal bağımlılık testi kullanılmış ve modelde mekânsal etkilerin varlığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, komşu illerdeki beş yaş altı çocuk ölüm hızının, ilgili ildeki beş yaş altı çocuk ölüm hızını etkilediği anlamına gelmektedir. İller arasında mekânsal etkileşimlerin tespit edilmesinin ardından, mekânsal gecikme bağımlılığına (Spatial Autoregressive Model, SAR) sahip probit modeli, Yaklaşık Olabilirlik tahmin yöntemi (Approximate Likelihood Estimation) kullanılarak tahmin edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, beş yaş altı çocuk ölüm hızının üzerinde kişi başında düşen gelir, merkezi devlet sağlık harcamaları ile zorunlu eğitimi kapsayan ilköğretim ve ortaöğretim mezun oranlarının anlamlı ve azaltıcı bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızı, Sağlıkta Dönüşüm Programı, Mekânsal Etkileşim, SAR Probit Modeli.

Abstract: After the acceptance of the under-five mortality rate, which is defined as a global problem in the world conjuncture, was accepted as a measure of the development level of countries, this issue became the focus of researchers and attempts to reduce the death rate gained momentum. Even though Turkey has a lower death rate than the world average in the under-five mortality rate, it is known that there are still inequalities in children living a healthy and long life depending on the province they were born in. The aim of this study is to investigate the spatial interaction and determinants of the under-five mortality rate among provinces in Turkey for 2019, using the spatial probit model. In the first stage, the existence of spatial effects in the predicted classical probit model was investigated. In this direction, the spatial dependency test suitable for qualitative preference models was used and the presence of spatial effects in the model was determined. This finding explains that the under-five mortality rate in neighboring provinces affects the under-five mortality rate in the relevant province. After determining the spatial interactions between the provinces, Spatial Autoregressive Model (SAR) was

estimated using the Approximate Likelihood Estimation method. In line with the findings, it has been determined that the per capita income, central government health expenditures and primary and secondary education graduate rates, which include compulsory education, have a significant and reducing effect on the under-five mortality rate.

Keywords: *Under-five Mortality Rate, Health Transformation Program, Spatial Interaction, SAR Probit Model.*

1.Giriş

Ülkelerin kalkınma düzeylerinin belirlenmesinde, ekonomik göstergelerin yanında sosyal göstergeler ve nüfusun sahip olduğu refah düzeyi de önem teşkil etmektedir. Kalkınma düzeyinin belirlenmesi için ekonomik göstergelerden daha fazlasına ihtiyaç duyulmasının üzerine Birleşmiş Milletler (United Nations, BM) tarafından İnsani Gelişme Raporu (Human Development Rapor, İGR) yayınlanmış ve gelir dışında sağlık ile eğitim göstergelerini de dikkate alan İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index, İGE) hesaplanmıştır. Ülkeler için doğumda beklenen yaşam süresini dikkate alarak hesaplanan İGE, beş yaş altı çocuk ölüm hızı ile güçlü bir ilişki içerisindedir. Bu ilişki, beş yaş altı çocuk ölüm hızının, ülkelerin kalkınma düzeyini belirleyen bir ölçüt olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Baker ve Fugh-Berman'a (2009) göre çocuk ölümleri, doğumda beklenen yaşam süresinin en önemli belirleyicisidir (Baker ve Fugh-Berman, 2009, s.678-679). İlk 59 ay 29 gün içerisindeki ölümü ifade eden beş yaş altı çocuk ölüm hızının, ülkelerin kalkınma düzeyleri ile ilişkilendirilmesi ve beklenen yaşam süresinin en temel belirleyicisi olduğunun belirtilmesinin ardından, ölüm hızının düşürülmesine yönelik küresel çapta girişimler başlatılmıştır. Türkiye'de de Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında, gerçekleştirilen sağlık reformları ve 2009 yılında uygulanmaya başlanan Bebek Ölümleri İzleme Sistemi ile çocuk ölümlerinin düşürülmesi hedeflenmiştir.

Sağlık sisteminde sorunları çözümlenmek amacıyla tasarlanan Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında, sağlık harcamalarının artırılması ve sağlık sisteminin geliştirilmesi neticesinde, beş yaş altı çocuk ölüm hızında ciddi düşüşlerin gerçekleşebileceği ifade edilmektedir (Jelamschi ve De Ver Dye, 2009, s.30). Genel olarak kişinin ve toplumun sağlığının korunup, geliştirilebilmesine yönelik yapılan harcamalar olarak tanımlanan halk sağlığı harcamalarının, sağlık sistemi üzerindeki önemi büyüktür (Atasever, 2014, s.19). 2019 dönemi için toplam sağlık harcamalarının %25,6'sını oluşturan ve halk sağlığı harcamalarına ait finansmanın önemli bir ayağı olan merkezi devlet sağlık harcamalarının, halk sağlığı kapsamında çocuk ölümleri üzerinde etkili olacağı ifade edilmektedir.

İGE'nin gelir bileşeninin temel göstergesi olan kişi başına düşen gelir ile beklenen yaşam süresinin ve çocuk ölümlerinin güçlü bir ilişki içerisinde olduğu belirtilmektedir. Ekonomik koşulların, çocuk ölümleri üzerinde oldukça etkili olduğunu belirten Preston (1975), çalışmasında gelir düzeyi yükseldikçe beklenen yaşam süresinin de artış gösterdiği, dolayısıyla çocuk ölümlerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır (Preston, 1975, s.231-233).

İGE'nin son bileşeni olan eğitimin de çocuk ölümleri üzerinde oldukça etkili olduğu belirtilmektedir. Ebeveyn eğitiminin, sosyo-ekonomik duruma ve yaşam koşullarına olan etkisinden dolayı, çocuk yaşam süresinin ve sağlığının temel belirleyicisi olduğu ifade edilmektedir (Balaj, vd., 2021, s.609). Pamuk vd. (2011), sadece ebeveyn eğitiminin değil, 15-64 yaş aralığındaki tüm aktif toplumun sahip olduğu eğitim düzeyinin önemli olduğunu, en azından temel eğitim diplomasına sahip bireylerin, yüksek eğitilmiş bireylerin (sağlık personelleri vb.) yetişmesinde ilk adım olarak görüldüğünü ifade etmektedir (Pamuk vd., 2011, s.641). Bu doğrultuda Türkiye'de 30 Mart 2012 tarihinde, 8 yıldan 12 yıla çıkarılan zorunlu eğitimin, beşerî sermayenin temel bileşeninin eğitim olduğu göz önüne alındığında, birçok sosyo-ekonomik olguda etkili olacağı gibi çocuk ölümleri üzerinde de iyileştirici bir etkisinin bulunması beklenmektedir.

Beş yaş altı çocuk ölüm hızının, 2019 yılı için Türkiye'de illere ait düzey 3 verileri kullanılarak belirleyicilerinin tespit edilmesi ve iller arasındaki mekânsal etkilerin varlığının araştırılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bağımlı değişkeni kesikli yapı sergileyen mekânsal probit modelinin kullanılacağı çalışmanın, mekânsal nitel tercih modellerine ait kısıtlı literatüre katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca bir ila beş yaş aralığında gerçekleşen ölüm olarak tanımlanan çocuk ölümlerinin aksine, beş yaş altı çocuk ölüm oranı bebek ölümlerini de kapsamaktadır. Bu doğrultuda beş yaş altı çocuk ölümü üzerine yapılan çalışmaların, diğer çalışmalara kıyasla daha geniş kapsamda çözümler sunabileceği belirtilmektedir.

Çalışmada, literatüre uygun olarak kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) ve merkezi devlet sağlık harcaması ile Türkiye'de zorunlu eğitimi kapsayan ilköğretim ve ortaöğretim mezunlarının oranı modele açıklayıcı değişken olarak ilave edilmiştir. Açıklayıcı değişken seçiminde, literatürdeki çalışmalarının yanında yukarıda yer verilen teorik gerekçelerden de faydalanılmıştır.

2. Metodoloji

Mekânsal etkilerin göz ardı edildiği durumda, tahmincilerin en iyi doğrusal sapmasız tahminci özelliklerini kaybedeceği belirtilmektedir (Anselin, 1988, s.59). Diğer tüm modellerde olduğu gibi nitel tercih modellerinde de, mekânsal etkilerin göz ardı edilmesinin sonuçları ağırdır.

Sürekli bağımlı değişkene sahip mekânsal regresyon modellerine ait literatürün aksine, bağımlı değişkeni bir olayın gerçekleşme olasılığını gösteren nitel tercih modellerine ait literatür kısıtlıdır. Mekânsal nitel tercih modellerine ait henüz yeni yeni gelişen literatürde, çoğunlukla mekânsal probit modeli kullanılmaktadır (Smirnov, 2010, s.293).

Sosyal ve beşerî bilimlerde kullanılan verilerde, mekânsal hata bağımlılığına kıyasla mekânsal gecikme bağımlılığı ile daha çok karşılaşmaktadır. Bu sebepten ilgili literatür, SAR probit modeli üzerine yoğunlaşmıştır.

SAR probit modelinin matris gösterimine aşağıda yer verilmektedir.

$$\text{SAR: } y^* = \rho W y^* + X\beta + \varepsilon \quad (1)$$

Eşitliklerde yer alan ρ bağımlı değişkene ait mekânsal ilişki katsayısını, W mekânsal ağırlık matrisini, β $k \times 1$ boyutlu katsayılar vektörünü, ε bağımsız ve özdeş hata terimini ($\varepsilon \sim N(0, \sigma^2 I_n)$), y^* ise kesikli yapı sergileyen 0 veya 1 değerlerini alan bağımlı değişkeni göstermektedir (Fleming, 2004, s.148).

Martinetti ve Geniaux (2017) tarafından önerilen Yaklaşık Olabilirlik tahmin yöntemi, mekânsal probit modeli için önerilen yöntemlerden biridir. Büyük örneklem boyutlarında da kullanılabilen yöntem, yaklaşık olabilirlik fonksiyonunun maksimizasyonuna dayanmaktadır. Tahmin yönteminde, Mendell ve Elston (1974) tarafından önerilen algoritma kullanılarak çoklu normal dağılıma ait olasılıklara, tek değişkenli koşullu olasılıkların kullanılması ile ulaşılması hedeflenmektedir (Martinetti ve Geniaux, 2017, s.31-32).

Yaklaşık Olabilirlik tahmin yöntemi, koşullu (conditional) ve tam olasılık (full-lik) olmak üzere iki farklı optimizasyona sahiptir. Koşullu olasılık optimizasyonunun daha hızlı bir tahmin süreci yürüttüğü belirtilmektedir. Ayrıca iki optimizasyon arasında elde edile tahmin sonuçları açısından keskin bir ayrımın olmadığı da ifade edilmektedir (Martinetti ve Geniaux, 2017, s.32-34).

3. Literatür Taraması

Çevik ve Taşar (2003), insani gelişim hususunda sağlık harcamalarının gelişmiş ülkelere kıyasla diğer ülkeler üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. En Küçük Kareler tahmin yöntemini kullandıkları çalışmalarında, özellikle az gelişmiş ülkelerde yapılan sağlık harcamalarındaki bir artışın, beş yaş altı çocuk ölüm hızının üzerinde azaltıcı bir etkisinin bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Iram ve Butt (2008), sıralı probit modelini kullanarak Pakistan'da bebek ve farklı yaş gruplarındaki çocuk ölümlerinin sosyoekonomik belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, anne sütü alan çocukların erken yaşta karşılaşabilecekleri sağlık sorunlarından korunduğu ve ebeveynlerin sahip olduğu eğitimin ölüm oranları üzerinde oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda gelir ve çevre koşullarının da ölüm oranları üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmiştir.

Eryurt ve Koç (2009), Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nın 2003 verilerini kullanarak gerçekleştirdikleri betimsel analizler neticesinde, gelir seviyesi düşük hanelerde yaşayan çocukların beş yaşına gelmeden ölme ihtimallerinin diğer hanelere göre üç buçuk kat daha fazla olduğunu gözlemlemişlerdir. Gelir durumunun yanında, ebeveyn eğitiminin ve hijyen koşullarının varlığının, çocuk ölümlerinin üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Gordon (2009) çalışmasında, Haiti için 2000 yılına ait nüfus sağlığı anket verilerini kullanmıştır. Logit model kullanarak çocuk ölümlerinin sebeplerini araştırdığı çalışmasında, hane halkının gelir seviyesi ile ebeveyn eğitim seviyesinin yüksek olmasının beş yaş altı çocuk ölüm oranını azalttığı sonucuna varmıştır.

O'Hare vd. (2013), gelirin beş yaş altı çocuk ölümleri üzerindeki etkisini meta-analiz yöntemi kullanarak araştırdıkları çalışmalarının neticesinde, ölüm oranlarının üzerinde gelir etkisinin oldukça önemli olduğunu tespit etmişlerdir.

Nyamuranga ve Shin (2019) çalışmalarında, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu bölgesindeki beş yaş altı çocuk ölümlerinin üzerinde kamu sağlık harcamalarının etkisini, dinamik panel veri modelleri kullanarak araştırmışlardır. Çalışma neticesinde, kamu sağlık harcamalarının ölüm oranlarının üzerinde önemli ölçüde etkili bir değişken olduğunu belirlemişlerdir.

Literatür incelendiğinde, beş yaş altı çocuk ölüm hızı üzerinde mekânsal etkilerin dikkate alındığı çalışmaların, diğer çalışmalara kıyasla arka planda kaldığı görülmektedir. Oysaki sosyal verilerin mekânsal bağımlılığa yönelik eğilimi göz önüne alındığında, çocuk ölümleri üzerinde mekânsal etkilerin araştırılmasının önemi aşikardır. Bu doğrultuda ilgili konu hakkında, iller arasındaki mekânsal etkileşimin araştırıldığı çalışmanın literatüre katkıda bulunması beklenmektedir.

4. Veri Seti ve Değişkenler

Türkiye’de beş yaş altı çocuk ölüm hızının belirleyicilerinin mekânsal probit modeli ile araştırıldığı çalışmada, düzey 3 verilerine ulaşmanın zorluğu sebebiyle en güncel veri setine sahip 2019 yılına ait veriler ile çalışılmıştır. Beş yaş altı çocuk ölüm hızının hesaplanabilmesi için gerekli olan veriler ile kişi başına düşen gelir, ilköğretim mezunu ve ortaöğretim mezunu oranlarına ait veriler TÜİK veri tabanında elde edilmiştir. Sağlık harcamalarına ait verilere ise, Hazine ve Maliye Bakanlığı’na ait Muhasebat Genel Müdürlüğü’nden ulaşılmıştır.

Modelin bağımlı değişkeni olan beş yaş altı çocuk ölüm hızının, kesikli değişkene dönüştürülmesinde eşik değer olarak, verideki aşırı değerlerden etkilenmeyen medyan değer kullanılmıştır.

Modele ait nitel bağımlı değişken (Ybes), ilgili ildeki beş yaş altı çocuk ölüm hızı medyanın üstünde ise 1, altında ise 0 olarak kodlanmıştır. 1 değerini alan iller, ölüm hızının yüksek olduğu illeri, 0 değerini alan iller ise düşük olduğu illeri göstermektedir.

Modelde yer alan değişkenlerin tanımına Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Modelde Yer Alan Açıklayıcı Değişkenler ve Tanımları

Değişken	Değişken	Değişken Tanımı
GLRmed	Kişi Başına Düşen Gelir	GLRmed =1 kişi başına düşen gelir medyan gelirin üstünde ise GLRmed =0 kişi başına düşen gelir medyan gelirin altında ise
SHmed	Merkezi Devlet Sağlık Harcaması	SHmed =1 merkezi devlet sağlık harcaması medyan merkezi devlet sağlık harcamalarının üstünde ise SHmed =0 merkezi devlet sağlık harcaması medyan merkezi devlet sağlık harcamalarının altında ise
İLKÖ	İlköğretim mezun oranı	Toplum içerisindeki ilköğretim mezun oranı (%15-64 yaş)
ORTÖ	Ortaöğretim mezun oranı	Toplum içerisindeki ortaöğretim mezun oranı (%15-64 yaş)

5. Bulgular

5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenlere ait veriler hakkında önsel ve istatistiksel bilgi edinmek için Tablo 2’de yer alan tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır.

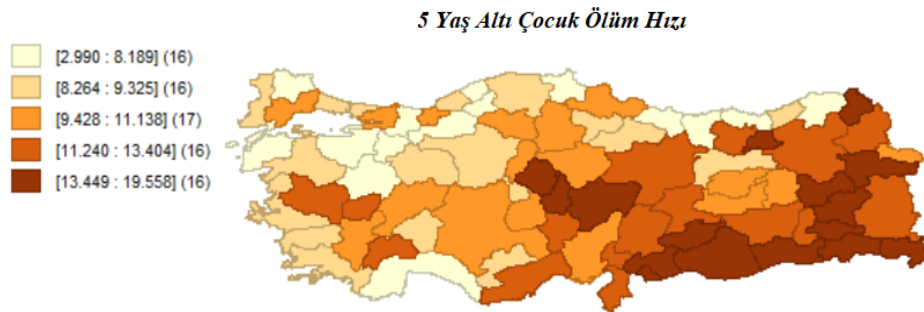
Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Standart sapma	Minimum değer	Maksimum değer
Ybes	0,4938	0,5030	0	1
GLRmed	0,4938	0,5030	0	1
SHmed	0,4938	0,5030	0	1
İLKÖ	10,6088	1,7332	6,4932	15,6682
ORTÖ	27,6380	3,9034	17,5290	36,0492

Beş yaş altı çocuk ölüm hızı, kişi başına düşen gelir ile merkezi devlet sağlık harcamaları değişkenleri, medyan değer dikkate alınarak kesikli değişken yapısında oluşturulduğundan dolayı ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’den görülebileceği üzere aynı olmaktadır. 2019 yılına ait TÜİK verilerine göre beş yaş çocuk ölüm hızının en yüksek olduğu il Şanlıurfa, en düşük olduğu il ise Karabük’tür. Kişi başına düşen gelir ile merkezi devlet sağlık harcamasının en yüksek orana sahip olduğu il İstanbul’dur. Kişi başı gelirin en düşük olduğu il Ağrı iken, merkezi devlet sağlık harcamasının en düşük olduğu il ise Bayburt’tur.

2019 yılı içerisinde Türkiye genelinde 15- 64 yaş nüfus içerisinde ilköğretim mezunu oranının ortalaması 10,60, ortaöğretim mezunu ortalaması ise 27,63’tür. İlköğretim mezunu oranı en yüksek il Bartın iken, en düşük il Hakkari’dir. Ortaöğretim mezunu oranları incelediğinde ise en yüksek orana sahip ilin Kırıkkale, en düşük orana sahip ilin ise Şanlıurfa olduğu belirlenmiştir.

Mekânsal bağımlılık yapısı gösteren verilere ait tanımlayıcı istatistiklerin yanında, verilerin görselleştirilmesine ve mekânsal kümelenmelerin tespit edilmesine imkân veren ve veri kümesini eşit parçaya bölen kartil haritaların oluşturulması, veriler hakkında daha bilgi verici olacaktır. Bu doğrultuda, beş yaş altı çocuk ölüm hızının mekânsal dağılımını gösteren kartil harita Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızının Kartil Haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1’de koyu renkle gösterilen iller, ölüm hızının en yüksek olduğu illeri (Şanlıurfa, Gaziantep, Hakkâri), açık renkli iller ise en düşük olduğu illeri (Karabük, Giresun, Bilecik) göstermektedir. Koyu renkten açık renge doğru beş yaş altı çocuk ölüm hızı azalmaktadır.

5.2. Mekânsal Bağımlılığın Tespiti

Klasik regresyon modellerinde olduğu gibi klasik probit modelinde de mekânsal etkilerin, uygun testlerle araştırılması ve mekânsal etkilerin mevcudiyeti durumunda mekânsal probit modelinin kullanılması, tahmin sonuçlarının güvenilirliği açısından önemlidir. Nitel tercih modellerine ait mekânsal bağımlılık testleri, teorik olarak gelişmeye devam etmektedir. Mekânsal bağımlılık testi olan Moran’s I testini, klasik probit modeline uyarlanması ilk olarak Kelejian ve Prucha (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir (Qu ve Lee, 2012, s.431).

Klasik probit modeli için geliştirilen ve temel hipotezi mekânsal bağımlılığın olmadığını ($\rho=0$) ifade eden Moran’s I testinin hem küçük hem de büyük örneklem boyutlarında güvenilir sonuçlar verdiği belirtilmiştir (Amaral vd., 2013, s.100-101).

Modelde, mekânsal etkilerin tespiti için bir araç niteliğinde olan mekânsal ağırlık matrisinin oluşturulmasında ve komşuluk ilişkilerinin tespitinde, uzaklık temelli bir yaklaşım olan ‘en yakın k komşuluğu’ yaklaşımı kullanılmıştır.

Bağımlı değişkeni, beş yaş altı çocuk ölüm hızının medyan değerinin üzerinde olma olasılığını gösteren probit modeline, nitel tercih modellerine uygun Moran’s I testi uygulanmış olup, test sonucu Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Mekânsal Bağımlılık Testi

Test	Test İstatistiği	Olasılık
Morans’I _(KP)	1,8619	0,0626

Kelejian ve Prucha (2001) tarafından geliştirilen Moran’s I test sonucu incelediğinde, mekânsal bağımlılığın olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedildiği, modelde mekânsal bağımlılığın mevcut olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, klasik probit modelinde mekânsal etkilerin olduğu ve mekânsal probit modelinin kullanılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

5.3. Model Tahmin Sonuçları

Klasik probit modelinde mekânsal etkilerin varlığının tespit edilmesi, model tahmini için mekânsal probit modeline uygun tahmin yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda klasik probit modeline ve Yaklaşık Olabilirlik tahmin yöntemi ile elde edilen SAR probit modeline ait tahmin sonuçları Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Model Tahmin Sonuçları

Katsayılar	Klasik Probit Modeli	SAR Probit Modeli Full-Lik	SAR Probit Modeli Conditional
Sabit	10,2840*** (3,2351)	9,0651*** (8,9719)	9,0658*** (8,6574)
GLRmed	-0,9540*** (0,3479)	-0,7477** (4,8569)	-0,7033** (4,5424)
SHmed	-0,8218** (0,3938)	-0,7076* (3,4542)	-0,6599* (3,1397)
İLKÖ	-0,2494** (0,1301)	-0,2162* (2,8501)	-0,2252 (2,5356)
ORTÖ	-0,2414*** (0,0740)	-0,2163*** (10,744)	-0,2133*** (10,4302)
Rho (ρ)	-	0,4795** (5,1784)	0,4420** (4,8639)

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 4 incelendiğinde, Yaklaşık Olabilirlik tahmin yönteminin koşullu olasılık optimizasyonu ile tahmin edilen SAR probit modelindeki ilköğretim mezunları oranı dışında, tüm modellerde açıklayıcı değişkenlerin beş yaş altı çocuk ölüm hızının üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Modellerde mekânsal etkiyi gösteren mekânsal ilişki katsayısı (ρ) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. İlgili katsayının istatistiksel açıdan anlamlı olmasının yanında, pozitif olması teorik açıdan da beklentiyi karşılamakta ve pozitif mekânsal bağımlılığı işaret etmektedir. Bu doğrultuda, komşu illerdeki beş yaş altı çocuk ölüm hızının olasılığındaki bir artış ilgili bölgedeki beş yaş altı çocuk ölüm hızı olasılığını artırmaktadır.

Mekânsal nitel tercih modellerinde katsayı yorumlamaları, klasik probit modelindeki gibi marjinal etkiler üzerinden olmaktadır. Klasik probit modelinden farklı olarak, hesaplanan marjinal etkiler üzerinden doğrudan ve dolaylı etkiler belirlenmektedir (Lesage vd., 2011, s.1011).

Bir birimdeki belirli bir açıklayıcı değişken değiştiğinde yalnız o birimdeki bağımlı değişken değişiyorsa doğrudan etki, diğer birimlerdeki bağımlı değişkenlerde değişiyorsa dolaylı etki söz konusu olmaktadır (Elhorst, 2012, s.16).

Tablo 5. Marjinal Etkiler

Katsayılar	Klasik Probit Modeli	SAR Probit Modeli Full-Lik	SAR Probit Modeli Conditional
Doğrudan Marjinal Etkiler			
GLRmed	-	-0,1637	-0,1651
SHmed	-	-0,1549	-0,1549
İLKÖ	-	-0,0473	-0,0528
ORTÖ	-	-0,0473	-0,0501
Dolaylı Marjinal Etkiler			
GLRmed	-	-0,1352	-0,1186
SHmed	-	-0,1279	-0,1112
İLKÖ	-	-0,0391	-0,0379
ORTÖ	-	-0,0391	-0,0359
Toplam Marjinal Etkiler			
GLRmed	-0,2390	-0,2989	-0,2837
SHmed	-0,2059	-0,2829	-0,2662
İLKÖ	-0,0625	-0,0864	-0,0908
ORTÖ	-0,0605	-0,0865	-0,0860

Marjinal etkilerin yer aldığı Tablo 5 incelendiğinde, klasik ve SAR probit modellerinde değişkenlere ait toplam marjinal etkilerin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Tüm modellerde kişi başına düşen gelir ile merkezi devlet harcamalarının medyan değer üzerinde olmasının beş yaş altı çocuk ölüm hızına ait olasılığı azalttığı görülmektedir. Orta gelir seviyesine sahip Türkiye'nin, beş yaş altı çocuk ölüm hızı üzerinde kişi başına düşen gelir değişkeninin anlamlı ve azaltıcı etkisi, Preston'un (1975) çalışmasını destekler niteliktedir. Aynı zamanda değişkenlere ait toplam mutlak marjinal etkiler incelendiğinde, tüm modellerde beş yaş altı çocuk ölüm hızı üzerinde en yüksek etkiye sahip değişkenin kişi başına düşen gelir olduğu görülmektedir. Ayrıca zorunlu eğitimin, beş yaş altı çocuk ölüm hızının olasılığını azalttığı da modelden elde edilen önemli bulgular arasındadır.

Sonuç

Mekânsal nitel tercih modellerinin analizine yönelik literatürde yer alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu doğrultuda literatüre katkıda bulunmak amacıyla, Türkiye'de il düzeyinde beş yaş altı çocuk ölüm hızının olasılığı, 2019 dönemi için mekânsal probit modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Klasik probit modeline, Kelejian ve Prucha (2001) tarafından önerilen Moran's I testi uygulanmış ve modelde mekânsal etkilerin varlığı saptanmıştır.

SAR probit modelinin tahmininde henüz çok yeni bir tahmin yöntemi olan Martinetti ve Geniaux (2017)'e ait Yaklaşık Olabilirlik tahmin yöntemi kullanılmıştır. Yönteme ait koşullu ve tam olasılık optimizasyonları ile tahmin gerçekleştirilmiştir. Tahmin sonuçlarına göre kişi başına düşen gelir, büyük kısmı halk sağlığı harcamalarından oluşan merkezi devlet sağlık harcamaları ile zorunlu on iki yıllık eğitimi temsil eden ilköğretim ve ortaöğretim mezun oranlarının, beş yaş altı çocuk ölüm hızının olasılığını düşürdüğü ve çocuk ölümlerini azaltıcı yönde etkilediği tespit edilmiştir. Modelden elde edilen bulguların, Preston (1975), Gordon

(2009) ve literatürde yer alan diğer çalışmaları desteklediği görülmektedir. Mekânsal ilişki katsayılarının anlamlı olması ise beş yaş altı çocuk ölümleri hususunda illerin birbirinden bağımsız olmadığı ve mekânsal etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular, beş yaş altı çocuk ölümleri üzerinde mekânsal etkileşimin tespit edilmesinden kaynaklı olarak, ölümlerin yüksek olduğu ilgili bölgeler için komşu illeri de kapsayacak özel stratejilerin geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu sebepten özellikle çocuk ölüm hızının yüksek olduğu iller daha çok göz önünde bulundurularak, ülke genelinde sağlık hizmetlerinin artırılması ve geliştirilmesi ile eğitime verilen halihazırdaki desteğin daha fazla artırılarak, toplumun bilinçlenmesine yardımcı olmak önem arz etmektedir. Tüm bu bulguların, Türkiye'nin çocuk sağlığı üzerine geliştireceği politikalara katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Kaynakça

- Amaral, P. V., Anselin, L., & Arribas-Bel, D. (2013). Testing for spatial error dependence in probit models. *Letters in Spatial and Resource Sciences*, 6, 91-101.
- Anselin, L. (1988). *Spatial econometrics: methods and models*. Springer Science & Business Media.
- Atasever, M. (2014). *Türkiye sağlık hizmetlerinin finansmanı ve sağlık harcamalarının analizi 2002-2013 dönemi*.
- Baker, D., & Fugh-Berman, A. (2009). Do new drugs increase life expectancy? A critique of a Manhattan Institute paper. *Journal of general internal medicine*, 24(5), 678-682.
- Balaj, M., York, H. W., Sripada, K., Besnier, E., Vonen, H. D., Aravkin, A., & Eikemo, T. A. (2021). Parental education and inequalities in child mortality: a global systematic review and meta-analysis. *The Lancet*, 398(10300), 608-620.
- Çevik, S., & Taşar, O., (2013), "Public Spending on Health Care and Health Outcomes: Cross Country Comparison", *Journal of Business, Economics and Finance*, Cilt 2(4), 82-100.
- Elhorst, J. P. (2012). Dynamic spatial panels: models, methods, and inferences. *Journal of geographical systems*, 14(1), 5-28.
- Eryurt, M. A., & Koç, İ. (2009). Yoksulluk ve çocuk ölümlülüğü: Hanehalkı refah düzeyinin çocuk ölümlülüğü üzerindeki etkisi. *Cocuk Sagligi ve Hastaliklari Dergisi*, 52(3).
- Fleming, M. M. (2004). Techniques for estimating spatially dependent discrete choice models. *Advances in spatial econometrics: methodology, tools and applications*, 145-168.
- Gordon, R. M. (2009). Socio-economic determinants of infant and child mortality in Haiti. *Journal of Eastern Caribbean Studies*, 34(1).
- Iram, U., & Butt, M. S. (2008). Socioeconomic determinants of child mortality in Pakistan: Evidence from sequential probit model. *International Journal of Social Economics*.

- Jelamschi, L., & De Ver Dye, T. (2009). Decline in under-5 mortality rate (U5MR) in Turkey: a case study. Ankara: UNICEF Turkey.
- Kelejian, H. H., & Prucha, I. R. (2001). On the asymptotic distribution of the Moran I test statistic with applications. *Journal of Econometrics*, 104(2), 219-257.
- LeSage, J. P., Kelley Pace, R., Lam, N., Campanella, R., & Liu, X. (2011). New Orleans business recovery in the aftermath of Hurricane Katrina. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 174(4), 1007-1027.
- Martinetti, D., & Geniaux, G. (2017). Approximate likelihood estimation of spatial probit models. *Regional Science and Urban Economics*, 64, 30-45.
- Mendell, N. R., & Elston, R. C. (1974). Multifactorial qualitative traits: genetic analysis and prediction of recurrence risks. *Biometrics*, 41-57.
- Nyamuranga, C., & Shin, J. (2019). Public health expenditure and child mortality in Southern Africa. *International Journal of Social Economics*.
- O'Hare, B., Makuta, I., Chiwaula, L., & Bar-Zeev, N. (2013). Income and child mortality in developing countries: a systematic review and meta-analysis. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 106(10), 408-414.
- Qu, X., & Lee, L. F. (2012). LM tests for spatial correlation in spatial models with limited dependent variables. *Regional Science and Urban Economics*, 42(3), 430-445.
- Pamuk, E. R., Fuchs, R., & Lutz, W. (2011). Comparing relative effects of education and economic resources on infant mortality in developing countries. *Population and development review*, 37(4), 637-664.
- Preston S. (1975). The changing relation between mortality and level of economic development. *Population Studies*. 29: 231–248.
- Smirnov, O. A. (2010). Modeling spatial discrete choice. *Regional science and urban economics*, 40(5), 292-298.
- TÜİK, Bölgesel İstatistikler Veri Tabanı. <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/sorguSayfa.do?target=degisken>. Erişim Tarihi: 25.01.2023.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Sosyal Sermaye Bağlamında Tek Ebeveynli Aileler ve Sosyal Hizmet

(Nurefşan Özalp)

Sosyal Sermaye Bağlamında Tek Ebeveynli Aileler ve Sosyal Hizmet

Nurefşan Özalp

Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
İstanbul, nurefşan.tomac@uskudar.edu.tr

Özet: 2017 Birleşmiş Milletler verilerine göre, 124 ülkede tek ebeveynli ailede yaşayan 15 yaş altı çocukların, %21'i annesi, %3'ü ise babası ile yaşamaktadır. Ülkemizde ise, 2020 yılında toplam hanehalklarının %9,7'sini tek ebeveynli aileler oluşturmuştur. 2021 yılında ise toplam hanehalklarının %10,1'ini tek ebeveynli oluşturmuştur Sosyal sermaye, bireyler arası var olan ilişkilerde bir yatırım niteliği taşımaktadır. Tek ebeveynli ailelerde, ebeveyn ve çocuklar genel olarak sosyal sermayeden yoksun olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu durum, çocuk ve ebeveyn için dezavantaj oluşturmakla birlikte farklı sonuçlara da yol açabilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin sosyal ağlarına odaklanmak, sosyal sermayenin artırılmasında etkin sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın önemi ve amacı; sosyal hizmet bağlamında; tek ebeveynli ailelerin sahip olduğu sosyal sermayenin değerlendirilmesidir. Tek ebeveynli aileler ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin değerlendirildiği literatür ve bilimsel çalışmalar kapsamında; sosyal ağ kavramı ele alınacak ve sosyal hizmet bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: sosyal sermaye, tek ebeveynli aile, sosyal ağ, sosyal hizmet

Giriş

Tek ebeveynli aileler boşanma, ayrı yaşama, eşin vefat etmesi, evlenmeden çocuk sahibi olma gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Kadın ve erkek için tek ebeveynlik evlat edinme, koruyucu aile olma, suni döllenme gibi farklı yollarla da gerçekleştirilmektedir (Hutchison, 2018: 315). Türkiye'de 2020 yılında toplam hanehalklarının %9,7'sini tek ebeveynli aileler (%2,2'sini baba ve çocuklar, %7,5'ini ise anne ve çocuklar) oluşturmuştur. Bu oran 2014 yılında 7,6 oranında iken her yıl artış göstererek 9,7 oranına ulaşmıştır (TÜİK, 2021). 2021 yılında ise toplam hanehalklarının %10,1'ini tek ebeveynli aileler (%2,3'ünü baba ve çocuklar, %7,8'ini ise anne ve çocuklar) oluşturmuştur (TÜİK, 2022). 2017 Birleşmiş Milletler verilerine göre, 124 ülkede tek ebeveynli ailede yaşayan 15 yaş altı çocukların, %21'i annesi, %3'ü ise babası ile yaşamaktadır (BM, 2017). Tek ebeveynli ailede büyüyen bir çocuk; sosyal sermaye düşüklüğü, eğitime devamlılığın risk altında olması gibi pek çok dezavantajlı koşullarla karşı karşıya kalmaktadır.

Bu çalışmanın önemi ve amacı; sosyal hizmet bağlamında; tek ebeveynli ailelerin sahip olduğu sosyal sermayenin değerlendirilmesidir. Tek ebeveynli ailelerde, ebeveyn ve çocuklar genel olarak sosyal sermayeden yoksun olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu durumun, çocuk ve ebeveyn için dezavantaj oluşturmasının yanında farklı sonuçlara yol açabileceğini de söylemek mümkündür.

Derleme makalesi olarak hazırlanan çalışmada, tek ebeveynli aileler ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin değerlendirildiği kitap, makale, tez çalışmaları vb. ulusal ve uluslararası kaynak taraması yapılacak ve konu başlıkları altında ilgili kısımlar ele alınacak ve sosyal hizmet bağlamında değerlendirilecektir.

Kavramsal Çerçeve

En basit şekliyle sosyal sermaye; “*en az iki kişi arasında, güvene dayalı bir şekilde kurulabilen iletişim imkânı*”, *daha geniş bir şekilde, “toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri*” (Temple, 2000: 23) şeklinde tanımlanmaktadır.

Michael Woolcock’a göre sosyal sermaye üç farklı başlık altında ifade edilmektedir: Birincisi; aile, yakın çevre, arkadaş vb. benzer konumdaki bireyler arasındaki yakın bağları ifade eden “bağlayıcı sosyal sermaye”, ikincisi; kaybedilen arkadaşlık veya mesai arkadaşlığı gibi bireylerin uzak bağlarını kapsayan “köprü kurucu sosyal sermaye”, üçüncüsü ise, toplumun tamamen dışında yer alanlar gibi, benzer durumda olmayan bireylerden farklı; dolayısıyla üyelerini topluluk içerisinde mümkün olanlar yerine daha uzak geniş alanlarda mevcut olan kaynaklara sevk eden “bağlantılı (birleştirici) sosyal sermayedir (Field, 2008: 59).

Sosyal sermaye kavramı ve teorisi, farklı yaklaşımlarla ele alınarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermayeyi fonksiyonel bir yaklaşım ile ele alan Coleman (1998)’a göre sosyal sermayeyi oluşturan unsurlar, sosyal yapı içerisinde oluşan ve bu yapıda yer alan aktörlerin fiilleri gerçekleştirmesine yardımcı olan ve kolaylık sağlayan tüm bağlantılardır. Bağlantı kurulan ilişkilerin, aktörlerin eylemlerine katkı sağlayıp sağlamadığı üzerinde durulmaktadır. Coleman’a göre sosyal sermaye kavramı, bireylerin bir arada işbirliği içerisinde nasıl çalışmayı başarabildiğini tanımlayan bir araçtır" (Field, 2008: 29).

Lin ve Granoveter tarafından sosyal sermaye, “toplumda iç içe geçmiş ağlar” olarak ifade edilmektedir. Lin (2010)’e göre sosyal sermayenin çekirdeğini, sosyal kaynaklar oluşturmaktadır. Granovetter (1973)’e göre ise kişiler, “zayıf ve güçlü” bağlar olmak üzere toplumda iki tür ağa sahiptir.

Putnam (2010)’ a göre sosyal sermayenin önemli bir gösterge ve kaynağı güvendir. Güven duygusu, bireyleri ortak yaşamın farklı alanlarında dayanışma ve işbirliğine yönlendirmektedir. Ayrıca, Putnam sosyal yaşamın sivil ağlar ile aktif bir şekilde sürdürülebileceğini belirtmektedir.

Bourdieu ve Wacquant’a göre sosyal sermaye, *bir bireyin ya da grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanımlara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır* (Bourdieu ve Wacquant, 2001: 108).

Fukuyama (2005)’ ya göre ise sosyal sermaye, güven duygusunun toplum ve bazı alanlarında egemen olması sonucunda oluşan bir yetidir. Sosyal sermaye kavramına dair yapılan tanım ve yaklaşımlardan yola çıkarak kısaca yorum yapacak olursak sosyal sermaye, teorisyenlerin ileri sürdüğü şeyi gerçekleştirmektedir. Kısacası; sosyal sermayeye sahip olan ve bunu yöneten

kişilerin, yetersiz sosyal sermayeye sahip olan bireylerden daha mutlu, başarılı, sağlıklı olmakta ve olumsuz ortam ve eylemlerden daha az zarar görmektedir (Field, 2008: 64).

“Tek ebeveynli aile” ise bir kadın ya da erkeğin, eşi olmadan (bekâr, dul ya da evlenmemiş) en az bir çocuğu ile beraber yaşadığı ve çocuğunun tüm bakım ve sorumluluğunu aldığı aile olarak tanımlanmaktadır. “Yalnız anneli aile” tek ebeveynin anne olmasıyla oluşan aile, yalnız babalı aile” ise tek ebeveynin baba olması durumunda oluşan aileler ise “olarak ifade edilmektedir (Boztilki, 2020). Gladding (2012: 75), anne veya babanın, ebeveyn olarak yalnız başına ve çocuğun tüm bakımından sorumlu olduğu aileler olarak tanımlamaktadır.

Coleman'a göre (1988: 111) modern ailelerde yapısal eksikliğin en belirgin unsuru, tek ebeveynli ailedir. İki ebeveynin her zaman tek ebeveyninden daha iyi olduğunu ve tek ebeveynli ailelerdeki artışın toplumun değerlerinin çöküşünün bir göstergesi olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (IFSW)- Sosyal Hizmet Okulları Uluslararası Birliği'ne (IASSW) göre sosyal hizmet; *“uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet çerçevesinde sosyal değişim ve gelişimi destekleyen, bireylerin güçlenmesini, özgürleşmesini ve sosyal uyum sağlamasını amaçlayan ve bu doğrultuda insan davranışı ve sosyal sistemlere ilişkin kuramlardan yararlanarak müdahaleler gerçekleştiren yardım temelli bir meslek ve disiplindir”* (Özalp, 2021:30). Sosyal hizmet mesleği, sosyal destek, kaynak ve olanakları sunarak geneli müdahale yaklaşımıyla ve holistik (bütüncül) anlayışıyla koruyucu/önleyici, değiştirici/geliştirici, iyileştirici/rehabilite edici müdahaleler uygulamaktadır.

Sosyal Sermaye ve Sosyal Ağlar

Sosyal sermaye genel itibarıyla, hem kişi-birey hem de kişi kurum ilişkileri, toplumsal bütünleşme ve katılımı, karşılıklı dayanışma ve güveni, sivil toplum ve fedakarlığı kapsayan bir kavramdır. Sosyal sermaye; suçun önlenerek güvenli bir ortamın oluşması, eğitimde başarının artması, ekonomik kalkınma yaşanması, toplumsal bütünleşmesinin gerçekleşmesi gibi refahı arttıran etmenlere katkı sağlamaktadır. Sosyal sermayenin birbirlerini beslemekte olan unsurları ağlar, normlar, güven ve karşılıklıdır (Field, 2008).

Sosyal sermayeyi güçlendirerek ona ahlaki ve yasal olarak dayanak oluşturan şey normlardır. Sosyal sermayenin temelini oluşturan bir diğer unsur da ağlardır. Ağlar; bireyin hedeflerine ulaşmasında yardımcı olma ve toplumu bir arada tutan değerler kümesinin bir parçası olma sorumluluğunu üstlenmektedir (Field, 2008). En önemli unsurlarından biri olan güven ise, günümüz dünyasında risklerin sürekli artışına karşı toplumsal bütünlüğün devamı için kilit bir fonksiyonu icra etmektedir. Karşılıklık, bireylerin sosyal sermaye birikimine niçin katkı sağlamasının gerekli olduğunu açıklamaktadır. Putnam, karşılıklık unsurunun yüksek seviyede sosyal sermaye ürettiğini ve işbirliğine, dayanışmaya alt yapı oluşturduğunu ileri sürmektedir (Putnam vd., 1993).

Coleman'a göre, aile sosyal sermaye için merkezi bir konumdadır. “Doğum ile kurulan bağlar” birinci dereceden önem taşımaktadır (Coleman, 1991). Putnam'a (1995: 73) göre sosyal sermayenin en temel biçimi ailedir. Bununla birlikte, Coleman gibi, çocukluk ve sosyal sermaye

arasındaki ilişkiye dair açıklamalarının büyük kısmı, yetişkinlerin sosyal sermaye kaynaklarına odaklanarak yapılmaktadır. Tüm mesele, bu ebeveynlerin sosyal sermayelerini çocuklarına ne kadar etkili bir şekilde aktardıklarıdır.

Sosyal ağları daha geniş olarak ele alacak olursak; “sosyal ağ”, sosyal olarak bağlantılı veya birbirine bağlı ayrı bireyler veya gruplar kümesi ve ayrıca ağın üyelerini birbirine bağlayan ilişkilerin yapısı, sayısı ve karakteri olarak tanımlanmaktadır (Lin, 2010). Kişilerin güçlü sosyal ağlara sahip olması, zor durumda kaldıklarında ihtiyaçları olan sosyal desteği elde edebilmelerinde ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır. Bununla birlikte geniş bir alana yayılan sosyal ağlara ve bu ağlarda zayıf bağlara sahip olunması, sosyal kaynaklara erişimde kişileri daha şanslı hale getirmektedir (Abay Alyüz, 2019: 968).

Sosyal Sermaye Bağlamında Tek Ebeveynli Aileler

Tek ebeveynli ailelerin sorunları çok yönlü ve karmaşıktır. Bu aileler, birçok zayıf yönlere sahiptir. Bu ailelerin açık olmayan ve tanımlanmamış rol ve sınırlar mevcuttur. Bu ailede yetişen çocuklar, çocuklar diğer ailelerdeki çocuklar kadar başarılı olamamaktadır. Çocuklar kimlik karmaşası yaşamaktadır. Yoksulluk sınırında ya da buna yakın şartlarda yaşam sürdürülmektedir. Depresyon, kaygı, ümitsizlik vb. olumsuz duygularla baş edilmektedir (Gladding, 2012: 93).

Tüm tek ebeveynli aileler içerisinde en yüksek orana sahip olan yalnız anneli aileler, en düşük orana sahip olan ise yalnız babalı ailelerdir. Yalnız anneli ailelerin karşılaştıkları sorunlar; geçim sıkıntısı, yetersiz zaman, çoğalan ve taşınamayacak hale gelen roller ve ebeveyn kimliğine dairdir. Yalnız babalı ailelerin karşılaştıkları en sık sorunlar ise; meslek/iş sınırlılıkları, sosyal sınırlılıklar ve fiziksel yorgunluktur. Bu gruptaki babaların ekonomik durumları annelerden daha iyi olup kendilerine daha fazla güven duymakta ve yeterli hissetmektedir (Gladding, 2012: 79).

Sosyal sermayenin özellikle evli olmayan anneler için düşmeye başladığı; iş-yaşam dengesinin sermayenin düşmesiyle birlikte azaldığı bilinmektedir. İş- yaşam dengesinin bozulması ise annenin işsizlik riskini yükseltmektedir (Ciabattari, (2005). Yalnız anneler, babalara göre bu süreçte daha büyük zorluklarla karşı karşıya kalmakta ve sorunların üstesinden gelememektedir.

Tek ebeveynli ailelerde sosyal sermayenin arttırılmasında sosyal ağlara odaklanmanın önemi ve gerekliliği yapılan çalışmalarla ortaya konmaktadır. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne yapılan ‘Tek Ebeveynli Aileler Araştırmasının’ sonuçlarına göre “bireyin çevresindeki yakınları, arkadaşları ve diğer kişilerden aldığı psikolojik, ekonomik ve diğer destekler olarak tanımlanan sosyal destek mekanizmalarının tek ebeveynli ailelerin yaşadığı çeşitli sıkıntıları çözme noktasında önem taşıdığı görülmektedir. Yaşanılanlarla baş etmede ailenin desteği yine önemli bir rol oynamaktadır. Aile, çevrenin dışlamasına ya da olumsuz tutumuna karşı tek ebeveyn olan anne ve babaya dayanak olabilmektedir. Bunların dışında iş hayatı da psikolojik sorunların atlatılmasına yardımcı olmaktadır” (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 104).

Prandini (2014), İtalya’da 2000 kişinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada aile arası ilişkinin sosyal sermaye açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Katılımcıların 3 gruba ayrıldığı

çalışmada, ilk grubu hâlihazırda ilk eşiyle evli ve çocuklu, eşiyle birlikte yaşayan, alt-orta gelir, orta-üst dini inanç düzeyinden bireyler oluşturmuştur. Bu grubun aile üyelerine güven düzeyi, ortalama üstündedir. Okul, kilise, üniversite gibi sosyal kurumlara ve siyasi sistem, güvenlik güçleri, bankalar, medya gibi sistemlere güvenleri en üst düzeyde olan grup bu gruptur.

İkinci grubu oluşturan ve çoğunluğu boşanmış/ayrılmış; çoğunluğu tek ebeveyn olarak çocuk büyüten grup ise büyük oranda seküler, orta sosyo-ekonomik düzeyden ve en az bir boşanma türü aile krizi deneyimlemiş bireylerden oluşmaktadır. Bu grup, çalışmanın yapıldığı üç grup arasında resmi kurumlara, akrabalara, yabancılara güven düzeyi en düşük olan; en zayıf aile bağlarına sahip bu bağlamda kendisine miras aldığı sosyal değerleri sonraki kuşağı aktarma ve sosyal yardımlaşma konusunda en düşük eğilime sahip grup olarak belirmiştir.

Üçüncü grupta ise genç yetişkinler olarak adlandırılan, büyük oranda ebeveyniyle yaşamaya devam eden, iyi eğitilmiş, gelir düzeyi yüksek bireyler yer almaktadır. Bu grubunda da toplumsal kurumlara ve ailelerine, içinde yaşadıkları topluma güven düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Söz konusu üç grubun özelliklerine bakıldığında parçalanmış aile deneyimine sahip bekar ebeveynin sosyal sermayeyle ilişkisinin düşüklüğü göze çarpmaktadır.

Coleman, ebeveynin çocukla geçirdiği sürenin; ebeveynin ekonomik kaynaklarını (insani ve finansal sermayeyi de içerecek şekilde) çocuğuna aktardığı bir sosyal sermaye aktarımı süreci olduğunu belirtmektedir. Coleman'ın sosyal sermaye konusundaki yaklaşımları, özellikle kişiler arası yakın ilişkilerin sosyal sermayeyi artırıcı etkisi üzerine yaptığı vurguyu, çocuk-ebeveyn ilişkisi ve bu ilişkinin çocuğun gelecek yaşantısına (eğitimde başarı, ekonomik refah düzeyinin yüksek olması gibi) yakın şekilde okumak mümkündür. Diğer taraftan okul çağındaki bir çocuğa sahip annenin, çocuğunun sınıf arkadaşlarının ailesiyle kuracağı iletişim ve destek ağının, çocuğunun okul başarısını artırıcı etkilerini değerlendirmiştir. Anne-babanın çocuklarının dersleri hakkında düzenli olarak konuşması, iletişim içinde olması, karnedeki notlarla ilgilenmeleri, çocuğu denetim altında tutmaları gibi ebeveyn davranışlarının çocuğun okul başarısı üzerindeki olumlu etkisini kanıtlayan pek çok çalışma bulunmaktadır (Şengönül, 2019: 268).

Carborano (1998) ise yaptığı çalışmada, Coleman'ın “nesiller arası yakınlık” kavramının akademik başarıyla olan ilişkisini tartışmıştır. Araştırmanın sonuçları, Carborano'nun sosyal sermayenin nicel etkisi kadar nitel özelliklerinin de başarı üzerinde etkili olabileceğine; kurulan herhangi bir sosyal ilişkinin yarar veya zarar getirmesinin, niteliğine bağlı olduğu şeklinde özetlenebilecek değerlendirmelerini destekleyecek niteliktedir. Bunun yanında Coleman'ın çalışmalarının orta sınıf Amerikan ailelerine uygun olduğunu ve her topluma kolayca uyarlanabilir olmadığı da belirtilmektedir. Bu duruma örnek olarak da yine ABD'de düşük gelirli Meksikalı ailelerin ergen çocuklarının ailelerinden bağımsız olarak gayet başarılı sosyal ağlar geliştirdiklerini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimcilerin, çocuk ve aile konularında çeşitli değerlendirmeler yaparken çok sınırlı olmamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Sosyal sermaye ve tek ebeveynli çocuk yetiştirme konusunda bu bilgiler ışığında söylenebilecek olan tek ebeveyn olarak annesiyle yaşayan çocukların da negatif şartlar altında farklı sosyal sermaye sistemleri geliştirebileceklerdir. Elbette pek çok çalışmanın gösterdiği üzere bekar

anneninin, özellikle de çalışıyorsa, sosyal sermayesinin sınırlı olması beklenecektir. Ancak bu durumun, çocuk için dezavantaj oluşturmakla birlikte her aile ve çocuk yapısı için farklı sonuçlar doğurabileceğini düşünmek de mümkündür. Coleman'ın çalışmasına yapılan sosyal sermayenin tek taraflı olarak aileden kaynaklandığı ve çocuğun kendisine ve ailesine yapacağı sosyal sermayeyi hesaba katmaması eleştirisini de göz önünde bulundurarak bekâr ebeveynle büyümüş çocuğun sosyal sermayesinin kısıtlı olduğu sonucuna doğrudan varmak doğru görünmemektedir (Offer ve Schneider, 2007).

Ancak yoksulluk bağlamında düşünüldüğünde, örneğin çalışırken çocuğunu bırakacak kimsesi olmayan, herhangi bir ücretli bakım hizmetini de maddi olarak karşılayamayan; bu nedenle çocuğunu evde tek başına bırakan bir annenin sosyal sermaye eksikliğine ve sonucunda yaşanan olumsuzlukların, bekarlık değil veya boşanmışlıkla değil, yetersiz sosyal politikayla ilişkili bir sorun olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Tek Ebeveynli Ailelere Yönelik Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet müdahalesinde, “çevresi içinde birey yaklaşımı” ile sorun ve ihtiyaçları tespit edilirken birey sosyal çevresi ile birlikte ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, müdahaleye yön vermekte ve şekillendirmektedir. Sosyal sermayenin keşfi; sosyal çözülme ve sosyal bağların zayıflamasıyla ortaya çıkmış ve kurtarıcı bir kavram olmuştur. Sosyal sermaye kaynakları, ekolojik sistem yaklaşımının temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bireysel ve kolektif iyilik haline odaklanan sosyal sermaye perspektifi bu noktada da sosyal hizmet ile ortak amaca sahiptir.

Sosyal hizmet uygulaması, sosyal desteğin ve sosyal ağların ve bunların etkileşiminin yan ürünlerinin anlaşılmasını sağlamak için sosyal sermayenin çok boyutlu çerçevesinin dâhil edilmesinden fayda sağlayacaktır. Sosyal ilişkilerin üretken kapasitesini anlamak; birey, aile, grup ve topluluklarla yapılan sosyal hizmet için değerli bir katkıdır. Sosyal sermaye, sosyal ilişkilere gömülü karmaşıklıkları yakalamaktadır (Hawkins and Maurer, 2012).

Sosyal sermaye; sosyal çalışmacıların, bireyleri kaynaklara ulaştırmasına yardımcı olabilmeli, aynı zamanda mikro ve makro uygulamalarda sosyal hizmetin somut bir parçası olarak kullanılabilir (Hawkins and Maurer, 2012).

Tek ebeveynli ailedeki çocuklar, sosyal sermaye düşüklüğü, baba/anne eksikliği etkisi, eğitime devamlılığın risk altında olması gibi pek çok dezavantajlı şartlar içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Ebeveynler ise düşük gelire sahip olma, çocuğunu bırakmadığı için çalışmama, yalnız kalarak tüm sorumluluğu alma, tükenmişlik ve yoğun stres yaşama, kendisi ve çocuğu için verimli geçirebileceği zamana sahip olamama, sosyal destek alamama vb. birçok olumsuz durumla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunlar, sosyal hizmet müdahalesini gerekli kılmaktadır.

Sosyal sermaye, müracaatçıların refahını artıracak toplumsal kaynaklara erişimi arttırmaktadır. Dolayısıyla, kaynaklara daha az erişimi olan tek ebeveynli ailelere hizmet eden sosyal hizmet uygulaması için özel bir öneme sahiptir.

Tek ebeveynli ailelere yönelik sosyal hizmet müdahalelerine örnek olarak; anne ya da babaya ebeveynlik eğitimi verilmesi, çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkiyi güçlendirmek adına aile

terapi alınması, ebeveynin yalnız kalması sebebiyle aile içerisinde sosyal destek alacağı kişilerle bağlantısının sağlanması, çalışmadığı takdirde iş sahibi olabilmesi için yol gösterilmesi, çocuğun öğretmeni ve arkadaşları tarafından desteklenmesi, tek ebeveynli ailelerde karşılaşılan sosyo-ekonomik sorunları önleyebilmek adına kamu politikası geliştirmeye dair çalışmalar yapılması vb. verilebilir.

Sonuç

Tek ebeveynli ailelerde; bireyin çevresindeki yakınları, arkadaşları ve diğer kişilerden aldığı psikolojik, ekonomik ve diğer destekler olarak tanımlanan sosyal destek mekanizmaları, çeşitli sıkıntıları çözme noktasında önem taşımaktadır.

Kişilerin güçlü sosyal ağlara sahip olması, zor durumda kaldıklarında ihtiyaçları olan sosyal desteği elde edebilmelerinde ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır. Bununla birlikte geniş bir alana yayılan sosyal ağlara sahip olunması, sosyal kaynaklara erişimde kişileri daha şanslı hale getirmektedir.

Sosyal sermaye ve kavramı, Maslow'un İhtiyaçlar hiyerarşisindeki eksiklikleri gidermemizi sağlar. Bu noktada, toplumsal kaynaklar sosyal hizmet aracılığıyla sunulur. Sosyal hizmet için sosyal sermayenin uygulamalarda somut bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Sosyal sermayenin varlığı değil, bireysel ve toplumsal yaşamda nasıl işlediği önemlidir. Kişi yeterli sosyal sermayeye sahip olduğunda, kaynaklarına ulaşabilmek için strateji geliştirmektedir. İyilik halini korumaktadır. Ancak sosyal sermaye eksikliği, sosyal sermayeyi farkında olmama veya doğru şekilde kullanamama dezavantajlılığı pekiştirmektedir. Böylelikle, birey sorunlarını çözememekte ve gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Bu noktada sosyal hizmet ve sosyal sermaye ilişkisi kurulmaktadır.

Sosyal sermaye perspektifi, sosyal hizmet müdahalesinde müracaatçıya hangi kaynakların sunulması gerektiğinin odağını oluşturabilir. Ayrıca bu odak, müdahalenin mikro mezzo makro düzeyini şekillendirmektedir. Müracaatçının sorun ve ihtiyaç tespitinde ve müdahalenin yönünün belirlenmesinde sosyal sermaye kaynakları ele alınmalıdır. Sosyal çalışmacı "ağlar odaklı olarak sosyal sermayeyi nasıl entegre edebilir?" sorusundan yola çıkarak müracaatçının ihtiyacına uygun kaynakları tespit ederek sunmalı ve müdahale planını oluşturmalıdır.

Sosyal çalışmacı, müracaatçıda istenilen yönde değişimin sağlanmasında yardımcı görevini üstlenmektedir. Bireyin sahip olduğu en büyük güç, çevresi ile kurduğu ilişki ve sahip olduğu kaynaklardır. Aktif sosyal hizmet müdahalesi de bireyin sahip olduğu güçlü sosyal ağlar ile olumlu sonuçlanmaktadır.

Kaynaklar

Abay Alyüz, S. B. (2019). Sosyal Çalışmada Sosyal Ağların Gücünü Keşfetmek: Sosyal Sermaye Ve Sosyal Destek. *Turkish Studies*, 14(3), 953-975.

Bourdieu P. ve Wacquant, P. (2001). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev.: Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim Yay.

- Boztilki, M. (2020). *Sosyal Yardımlar ve İstihdama Katılımın Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Yalnız Anneli Ailelere Yönelik Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul.
- Carbonaro, W. J. (1998). A Little Help from My Friend's Parents: Intergenerational Closure and Educational Outcomes. *Sociology of Education*, 71(4), 295-313.
- Ciabattari, T. (2005). Single Mothers, Social Capital, and Work-Family Conflict. *Journal of Family Issues*, 28(1): 34-60. doi.org/10.17848/wp05-118
- Coleman J. S. (1998). Social Capital İn The Human Creation Of Human Capital. The Amerikan Journal Of Sociology, 94, 95-120.
- Coleman, J. (1991) 'Prologue: Constructed Social Organisation', in P. Bourdieu and J. Coleman (eds) Social Theory for a Changing Society. Boulder, CO: Westview Press.
- Feyzioğlu S. ve Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. *Aile ve Toplum*, 7(26), 97-109.
- Field, J. (2008) *Sosyal Sermaye* (Çev. Bahar Bilgen ve Bayram Şen), Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Fukuyama, F. (2005). Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, (Çev.: Ahmet Buğdaycı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Gladding, S. T. (2012). Aile Terapisi: Tarih Kuram ve Uygulamaları, (Çev: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım). Ankara: TPDRP Yayınları.
- Granovetter M, (1973). The Strength Of Weak Ties. American Journal of Sociology, 78(6),1360-80.
- Granovetter, M. (1973). The Strength Of Weak Ties. American Journal of Sociology, 78(6), 1360-1380.
- Hawkins R. L. and Maurer, K. (2012). Unravelling Social Capital: Disentangling a Concept for Social Work. *British Journal of Social Work*, 42, 353-370. doi:10.1093/bjsw/bcr056
- Hutchison, E.D. (2018). *Dimensions of Human Behavior: Person and Environment*. London: SAGE Publications.
- Lin, N. (2010). Sosyal Sermaye Network Kuramının İnşası. Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi. Mehmet Murat Şahin, Ahmet Zeki Ünal (Der.). Sakarya: Değişim Yayınları
- Offer, S., and Schneider, B. (2007). Children's Role in Generating Social Capital. *Social Forces*, 85(3), 1125-1142.

- Özalp, N. (2020). *Psikiyatri Hastalarının Psikososyal Uyum, Benlik Saygısı ve Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Prandini, R. (2014). Family Relations as Social Capital. *Journal of Comparative Family Studies*, 45(2), 221-234.
- Putnam (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Putnam, R. (2010). Tek Başına Bowling: Amerika'nın Azalan Sosyal Sermayesi. Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi. Mehmet Murat Şahin, Ahmet Zeki Ünal (Der.). Sakarya: Değişim Yayınları
- Putnam, R. D., Leonardi, R. and Nanetti, R.Y. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton NJ.
- Şengönül, T. (2019). Anne-Baba İlgisinin Çocukların Okul Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4). 268-292.
- Temple, J. (2000). "Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries", *OECD Working Paper* No: 00/36.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). İstatistiklerle Aile, 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). İstatistiklerle Aile, 2021.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). *Household Size and Composition Around the World 2017*, Data Booklet.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Medya ve Çocuk İlişisine Etik Yaklaşımlar: Çocuk YouTuberlar
Üzerine Bir İnceleme**

(Oya Şakı Aydın)

Medya ve Çocuk İlişisine Etik Yaklaşımlar: Çocuk YouTuberlar Üzerine Bir İnceleme

Oya Şakı Aydın

*İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul,
E-mail: osaydin@ticaret.edu.tr*

1. Giriş

İçinde bulunduğumuz yüzyılda iletişim teknolojileri ve onların yarattığı dönüşümler toplumsal alanda en önemli belirleyici haline geldiler. Eğitimden, ticarete, reklamdan, eğlenceye birçok alanda akıllı cihazların ve sosyal medya platformlarının artan rolüne şahitlik ediyoruz. Özellikle de yaşanan pandemi dönemi sonrası her yaş grubundan bireyin internet ve sosyal medya kullanımının arttığı yapılan araştırmalarca ortaya konmaktadır. Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada eğlence, sosyalleşme ve eğitim gibi etkileşim odaklı aktiviteler medya dolayısıyla gerçekleştirilir hale gelmiştir.

Bu çerçeveden hareketle özellikle çocuk izleyici ve kullanıcıların sosyal medyada yer alması ve sosyal medyayı kullanmalarına ilişkin çeşitli fırsatlar ve engeller araştırmacılarca vurgulanmaktadır. Olumlu ve olumsuz yönleriyle medya kullanımının, özellikle de dijital etkileşimli ortamların etkilerine ilişkin toplumun genelinde kaygılar ve korkular ortaya çıkmaktadır. Modern zamanlarda medya etki alanını genişleterek toplumsal alanın temel kurumlarından birisi haline gelmiştir. Bu çerçevede medya ve çocuk ilişkisi de sıklıkla bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki temel meseleyi birkaç ana maddede özetleyecek olursak:

- Medya içeriklerinin çocukların ruhsal ve bedensel gelişimine yönelik olumlu/olumsuz etkisi
- Medyaya erişim ve kullanım noktasında yaşanan eşitsizlikler
- Çocukların medyada yer alış biçimlerinin/temsillerinin yarattığı sorunlar
- Medya ve özellikle de sosyal medyanın çocuk ve gençlerde yarattığı kaygı, korku ve olumsuz beden algısı
- Çocukların özellikle sosyal medyada ürettikleri dijital emek ve buna dayalı suiistimal biçimleri
- Sosyal medya ünlüsü (*influencer-ing*) haline gelen çocukların psikolojik durumu
- Medya ve öğrenme ilişkisinde olumlu/olumsuz taraflar
- Çocukların kaybolan mahremiyet algısı ile birlikte özel alan-kamusal alan ayrımının bulanıklaşması
- Sosyal medya ve hedeflenmiş reklamlar dolayısıyla tüketimcilik fikrinin çocukluktan itibaren içselleştirilmesi

Yukarıda saydığımız maddelerin çoğunun çocuk gelişimi açısından olumsuzlukları nitelendiği aşikârdır. Medya ve çocuk ilişkisini *YouTube* platformu üzerinden inceleyeceğimiz bu çalışmada çocuk ünlülerin adını taşıyan kanalların ürettikleri içerikler konu edilmektedir. Bu içeriklere bakışımız etik ilkler ekseninde olacaktır. Bu çalışma iletişim etiğinin son yıllarda ön plana çıkartılan yeni medya etiği ve sosyal medya etiği ile ilişkisini kurmaktadır. Etik kodlar belli bir mesleki alanı düzenlemeye dönük deontolojik yaklaşımlar sunarlar. Oysa özellikle sosyal medya büyük oranda bireylerin kendileri adına, kurum dışında üretim ve paylaşım yaptıkları alanlardır. Bu doğrultudan bakarak daha genel insani etik ile paylaşım ve kullanım etiğini bir araya getiren bir yaklaşımın uzun vadede faydalı olacağı fikri ön plana çıkmaktadır.

Medyanın teknolojik gelişimine bağlı olarak artan yaygınlığı ve etkisi düşünülerek, bu çalışmada en önemli video paylaşım platformlarından olan *YouTube* üzerinden yayın yapan çocuk YouTuber kanalları analiz edilecektir. Amaçsal örneklem yöntemiyle Türkiye genelinde çocuk YouTuber'lar arasında en öne çıkanlardan birisi olan “Prenseler Elif” kanalında yer alan içerikler seçilmiştir. Burada yer alan içeriklerden oluşturulan örneklem mahremiyet, aleniyet, rıza ve çocukların korunmasına dair etik ilkeler ekseninde ele alınacaktır. Medya ve sosyal medya etik ilkelerinin bu hesaplar özelinde ne kadar geçerli olduğu araştırılacaktır.

2. Medya ve Çocuk İlişkisine Genel Bir Bakış

Medya Türkçe karşılığıyla “ortamlar” bize başından itibaren kelimeleri, duyguları, düşünceleri paylaşabileceğimiz alanları temin etmiştir. Bu ortamın yapısı ve olanakları yıllar içinde değişime uğramış, doğası teknoloji, ekonomi ve kültür ekseninde şekillenmiştir. Tarihsel açıdan bakarak gazeteler, sinema, radyo ve televizyon ve son olarak internete kadar gelen ilerleyişinde olumlu ve olumsuz taraflarıyla hem kamuoyunda hem de akademik çevrelerde ele alınmıştır. Kitle iletişimi araçları ifadesi özellikle internet kullanımının artmasıyla medya kavramına dönüşmüştür. Bu dönüşümün çıkış noktasında kitlenin tanımlanması yatar. Kitle (*mass-ing*) büyük ve amorf insan kalabalığını ifade eder. Bu kalabalıkta bireyler tek tek tanımlanmaz, sadece belli kaba sınıflandırmalar yapılır. Özellikle reklamverenlerin işini kolaylaştıran sosyo-ekonomik değişkenleri temel alan kategoriler oldukça yaygındır. Bunlar temelde alımgücü ve tüketim alışkanlıkları ekseninde bir genellemeye yönelmektedirler. İnternetin ve ağ teknolojilerinin 2000'lerle birlikte yoğun kullanıma girmesi kitlenin kullanıcıya dönüştüğü bir süreci de başlatır (Özçetin, 2018: 39-40).

İlk yaygın kitle iletişim aracı kabul edeceğimiz gazete ve dergiler çocuk ve gençlerin gelişimi ekseninde çok fazla irdelenmemiştir. Televizyondan farklı olarak uzun bir süre yazı ağırlıklı yapıları ve isteğe bağlı okunuyor olmaları sebebiyle yetişkinler için ve onları etkileyen birer araç olarak konumlandırılmıştır. Radyonu ve televizyonun yayına başlaması ve yaygınlaşmasıyla birlikte çocuklara yönelik yayınlar sıklaşmaya başlar. Radyoda çocuklara özel müzik, eğlence programları ve eğitici yayınlar yapılmıştır. Televizyonun evlerde hâkimiyet kurmaya başlamasıyla yeni bir dönem başlar. Televizyon başından itibaren bir aile eğlencesi olarak kurgulanmıştır. Ailenin ortak olarak kullandığı alanın merkezinde yer alan televizyon özellikle akşam saatlerinde anne-baba ve çocukların birlikte tüketecekleri içerikler sunar. Haber yayınları, eğlence programları, diziler, reklamlar ve filmler genel izleyici kitlesine hitap edebilecek şekilde programlanır. Çocuklar için özel tasarlanan içeriklerin onların izleme saatlerinin uygun olarak akışa yerleştirildikleri bir araçtır televizyon. Bu çerçevede hala

Türkiye’de yaygın bir etkisi olmakla birlikte günümüzde sosyal izlemenin arttığını ve bireysel araçların yaygınlık kazandığını görüyoruz.

1980’lerden itibaren başlayan dijitalleşme ile birlikte televizyonun yanına bilgisayarlar da eklenir. Çocuklar ve gençler söz konusu olunca bilgisayarlar oyun kültürü açısından ele alınmaktadır. Dijital oyunlara dönük akademik ilgi 1980’lere kadar geri götürülebilir. Son zamanlarda bu alanda araştırma miktarının arttığını gözlemek mümkündür. Sosyal bilimler, sanat ve beşeri bilimlerde gerçekleşen dijital oyun çalışmaları ile ilgili büyüme farklı disiplinler ve metodolojik bakış açıları arasındaki işbirliğini olanaklı kılmaktadır. Oyunlara dönük bu ilginin temel sebebi özellikle şiddet unsuru çerçevesinde olumsuzlukların çocukların ruhsal gelişimini etkileyebileceği varsayımdır. Özellikle de şiddet içerikli oyunların uzun saatler boyunca oynanmasının şiddet davranışına yönlendirici etkisi sorunsallaştırılmaktadır. Şiddet dışında ayrımcılık, zorbalık, tüketimcilik, obezite ve cinsiyetçilik gibi etkilerin de ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Örnek bir meta analizde şiddet içeren saldırgan davranışları 15-30 kat oranında artırdığı tespit edilmiştir (Tahiroğlu vd., 2010: 22). İnternet kullanma yaşının düşmeye başlaması ve kontrolsüz ekran süresi çocukların zararlı olabilecek içeriklerle karşılaşma ihtimalini de artırmaktadır. Üstelik oyunların etkileşimli doğası özdeşleşme yoluyla diğer içeriklere göre daha etkili olabileceklerini düşündürmektedir.

Diğer yandan oyunların yanında özellikle 12 yaş üstü çocuklarda daha fazla olan akıllı telefon kullanımı başka tartışmaları gündeme getirir. Kendine ait internet bağlantısı olan ve mobil bir cihazı kullanan çocukların kendilerine uygun olamayan etkileşimlere girme riski de artmaktadır. Bağlantısallık çoğu zaman olumlu bir olgu olarak değerlendirilirken, bu çerçevede kötü niyetli yetişkinlerle karşılaşma, şiddet ve benzeri olumsuz içeriğe maruz kalma durumunu artırabilmektedir. Kullanılan platformlar arasında çocukların en fazla tükettiklerinden birisi de bir video paylaşım ağı olan *YouTube*’dur. Buradaki algoritmalar vesilesiyle çocukların karşısına daha önceki izlediklerine benzer ama gittikçe radikalleşen içerikler gelebilmektedir. Çocuklar her ne kadar bu sitedeki içeriklerden zevk alarak takip etseler de yapılan bir araştırma onların da bazı durumlardan rahatsızlık duyduklarını ortaya koymuştur. 25 bin Avrupalı çocukla yapılan çalışmada çocuklara çevrimiçi ortamlarda nelerden rahatsız oldukları sorulmuştur (Livingstone vd., 2014). Çocukların çoğu aldıkları mesajlardaki içeriklerin tehdit edici içeriklerinden ve karşılaştıkları videolardaki pornografik görüntülerden şikâyetçi olmuşlardır. Siberzorbalık da yine öne çıkan bir başlıktır. Sosyal mecralardaki kötü yorumlar, tehditler ve olumsuz ifadeler onları etkilemektedir. Fiziksel şiddet içeren görüntüler, acı çeken insan ve hayvanlar da onları rahatsız etmektedir. *YouTube* ismi özellikle kötü videolar, engellilere kötü davranılan görüntüler, aşağılayıcı davranışlarla çocukların hoşlanmadıkları ortamlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu en temel durum, yetişkinler kadar çocuk ve gençlerin de olumsuz içeriklerden kaçınmaya çalıştıkları noktasıdır. Yayıncılık ve internet konusunda adımlar atılırken çocukların görüşlerinin dikkate alınması da önemlidir (Livingstone vd., 2014).

Son yıllarda cinsel istismar mağduru çocukların ve bu saldırıların medya tarafından yeniden üretilmesi ve haber-eğlence malzemesi haline getirilmesi, onları bir kez daha mağdur etmektedir. Özellikle basılı medyada çocuk istismarı sansasyon için ayrıntılarıyla ifşa edilmektedir. Hem yaşadıkları olay hem de medyanın vurdumduymaz ve ticari tavrı sebebiyle mahremiyetleri ihlal edilen bu çocuklar ruhsal ve fiziksel çöküntü yaşamaktadırlar.

Mahremiyetlerinin ihlaliyle ilgili haberlere konu olan çocuklar medyada etik değerler çerçevesinde yer almalıdır (Bozkurt-Avcı vd., 2014:335).

Yukarıda saydığımız risklerin azaltılması veya engellenmesi noktasında bireylerin ve elbette çocukların donanımlı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada en fazla altı çizilen konu medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlıktır. Çeşitli medya mesajlarına, “erişim sağlayarak, onları değerlendirip analiz yaparak yenilerini üretme becerisi” olarak tanımlanan (Hobbs, 2006) medya okuryazarlığı günümüzde daha çok dijital etkileşimli iletişimin söz konusu olmasıyla dijital okuryazarlık şeklinde tanımlanmaya başlamıştır. Etkileşim, eşzamansızlık, kitlesizlik ve mobilite özelliğine sahip güncel iletişim ortamı kendine has sorun ve olanaklarla hem yetişkinler hem de çocuklar için düzenlenmesi ve denetlenmesi gereken bir ortam barındırır. Sadece çocukların değil yetişkinlerin internetteki davranışları da çocukları tehlikeli veya rahatsız edici durumlara düşürebilmektedir.

Literatüre son on yılda giren “*sharenting*” yani paylaşan-ebeveynlik kavramı özellikle ailelerin paylaşımlarının sonuçlarına odaklanmaktadır. Bakım veren kişilerin veya ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili aşırı paylaşımında bulunması ve sosyal mecralarda çeşitli görsellerde ve içeriklerde çocuklarına dair verileri paylaşmaları bazı durumlarda olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle kimlik temsilleri açısından bakıldığında kendi kimlik ve aidiyetlerinin bir parçası olarak gördükleri çocuklarının resim ve videoları paylaşmaktan çekinmezler (Holiday vd., 2022: 1). *Instagram, TikTok* veya *Facebook* gibi mecralarda çocuklarının özel anlarını ve hatta bazen utanç verici görüntülerini kontrolsüzce paylaşmak mahremiyet sınırlarını da hiçe saymak anlamına gelmektedir. Çocukların birey olarak doğuştan gelen hakları en azından ergenlik çağına gelip ebeveynlere itiraz edebilece kadar askıya alınır. Bu konunun etik ve yasal yönleri son yıllarda çeşitli vesilelerle tartışılmaktadır (Blum-Ross&Livingstone, 2017: 111).

Paylaşan ebeveynler çocuğun her halini sosyal medyada paylaşan, paylaşmaktan kendini alıkoyamayan bir davranış modeline sahiptir. Çocuğun okulunu, oyun oymadığı parkı, yaşını, adını ve benzeri bilgilerini açıkça paylaşmak çocukları dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korumasız kılmaktadır. Bir diğer yandan da, çocuğun kişilik ve mahremiyet hakları ihlal edilmektedir. Almanya, Fransa gibi bazı ülkelerde bu konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapılmakla birlikte ülkemizde bu paylaşımları engelleyecek ya da yaptırım uygulayacak yeterli düzenleme mevcut değildir. Bu durumun basit bir aile eğlencesi olarak görülmesi ailelerin farkındalık düzeyinin düşük olması riskleri artırmaktadır (Akpınar vd., 2020). Paylaşım sosyal alanda dayanışma ve şefkat arayışını da barındırır. Ebeveynler modern hayatın zorlukları içerisinde yaşadıkları durumları sosyal medyada arkadaş ve takipçileriyle paylaşmaktadırlar. Çocuklarının başarılarını, güzel anları, mezuniyet, doğumgünü gibi özel anları paylaşmak ailelere özel bir zevk ve tatmin duygusu vermektedir. Bunun yanında zor zamanlar yaşayan aileler de toplumsal destek görebilmek, bazen yardım, bazen tavsiye alabilmek için sosyal mecralara başvururlar. Ailelerin kendi duygusal ve sosyal tatminleri için sürekli olarak çocuklarının imajlarını kullanmaları hem psikolojik hem de sosyal sorunlara neden olmaktadır.

3.Sosyal Medyada Etik ilkeler ve Aile

Etik ilkeler, toplumsal hayatı düzenleyen diğer kurallar gibi doğru davranışa yönlendiren ve toplumsal uyumu sağlamaya dönük kurallar sunarlar. Hukuk kuralları gibi çoğunlukla yazılı olmakla birlikte yaptırımları daha sınırlı ve bazen de belirsizdir. Genellikle

mesleki etik kodlar ihlal edildiğinde o meslek grubundan dışlama, kınama veya uyarı gibi cezalarla karşılanırlar. Genel insani etik ahlak, gelenek görenek gibi yazılı olmayan ama bireyin davranışlarını belirleyen bir çerçevede işler. Etik çoğu zaman “ahlak bilimi” olarak tanımlanır (Uzun, 2009). Özellikle iletişim etiği olarak düşündüğümüzde gazetecilik mesleğinin hak ve sorumluluklar ekseninde nasıl gerçekleştirilebileceğini araştırır. Mesleki etik (deontoloji) gazetecilerin haber kaynaklarıyla, izleyicileriyle ve çalıştıkları kurumla nasıl bir ilişki içinde olmaları gerektiğini söyler. Haberin hangi kıstaslar dikkate alınarak, hangi hassasiyetlere göre görsel ve yazılı hale getirilebileceği ifade edilir. Gazeteci bu kurallara her zaman uyamasa da, zaman zaman meslek örgütleri hatırlatmalarla etik kuralları uygulamaya çalışır.

İlk ortaya atılan gazetecilikle ilgili etik kodlar hala geçerliliğini korumaktadır. Hakikat arayışındaki haberci, retorikten kaçınmalı, farklı görüşlere yer vermeli, olgulara sadık kalmalı, güvenilir kaynakları tercih etmeli ve tarafsızlıktan uzak olmalıdır. Zaman içinde kullanılan araçların değişmesi, teknolojik yenilikler ve özellikle internet, yayıncılık işinin sadece profesyoneller değil, aynı zamanda sıradan bireyler tarafından da yapılmasına olanak sağlamıştır. Binlerce bilgisayarı birbirine bağlayan uluslararası bir ağ olarak tanımlanan internet, 2004 sonrası etkileşim özelliğinin de gelmesiyle web 2.0 özellikleri sayesinde sosyal mecraların doğuşuna ortam hazırlar (Geray & Aydoğan, 2010: 305). 1998 yılından bu yana internet ve etik çalışmaları yürüten Unesco özellikle erişim ve mahremiyet konularına ağırlık vermektedir. Unesco INFOETİK projesi kapsamında şu maddeleri gündeme taşımıştır:

- Genel enformasyon etiği kavramı
- Enformasyon zenginleri ve yoksulları
- Sanal âlemde enformasyonun güvenilirliği
- Sanal âlemde enformasyonun sahipliği ve geçerliliği
- İnternette mahremiyet, gizlilik, güvenlik, nefret, şiddet (Uzun, 2009: 283).

Sanal âlem olarak da ifade edilen yeni medya ortamlarında özellikle mahremiyet ihlalleri sıklıkla gündeme gelen bir meseledir. İnternet ve dijital dünya söz konusu olduğunda, e-posta etiği, netiket, internet erişim kuralları, web etiği ve bilişim meslekleri etik kodları gibi düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır. Daha çok teknik meseleleri ifade eden bu kodların yanında internet gazeteciliği dediğimiz alana dair paylaşım odaklı yeni etik kodlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan internet haber kaynağı olarak hem fırsatlar sunmakta hem de hem de tehditler içermektedir. Reklam ve haber arasındaki ayırım belirgin olmalıdır. Objektif, sorumlu ve doğru habercilik yapılmalıdır.

İnternet birçok açıdan düzenlemeye muhtaçtır. Ama internet kullanımımız hızla artarken bazı önlemleri bireysel olarak da almamız yerinde olacaktır. Ailelerin çocuklarının internet kullanımıyla ilgili dikkat edebileceği çeşitli basit ama etkili çözümler de yine internetteki web sitelerinde önerilmektedir:

-Sosyal Medyayı Nasıl Kullandıklarını Öğrenin. Çocuğunuzun çevrimiçi olmasının amacı nedir?

-Dışarıdaki Platformlarda Kendinizi Eğitin. Belirli sitelerin ve etkinliklerin tehlikeleri hakkında iletişimi nasıl geliştirebilirsiniz?

-Gizlilik Ayarlarını Yapın. Faaliyetlerini izlemek için kontroller oluşturduğunuzdan emin olun.

-Tüm Aile İçin Temel Kurallar Belirleyin. Ailedeki herkesin çevrimiçi etkinliklerde bulunurken doğruyu yanlıştan anladığından emin olun. Karışık mesajlar çocuğunuz için kafa karıştırıcı olacaktır.

-Çocuğunuza Güvenliğin önemini anlatın. Sizin tarafınızdan atılan adımların sosyal medyadaki konumlarını iyileştireceğini anlamaları gerekir.

-Gerektiğinde Ebeveyn Denetimlerini Kullanın. Belirlenen temel kurallara uyulmamasının potansiyel olarak ebeveyn denetimlerinin uygulanmasına neden olacağını açıkça belirtin.

-Sıkıntı İşaretlerini veya İlgili Davranışları Arayın. Değişiklik, okul ödevlerine karşı ilgisizlik, davranış değişiklikleri ve içine kapanma gibi belirli davranışlara dikkat edin.

-Ne Yaptığınızı Açıklayın. Çocuğunuzun ne yaptığınızı ve neden yaptığınızı bildiğinden emin olun. Desteginize ihtiyaçları olacak çünkü faaliyetlerini kontrol etmek, akran gruplarından farklı muamele görüyormuş gibi görünmelerine neden olabilir.

-İyi Bir Örnek Oluşturun. Çocuğunuzun izlemesi için olumlu bir örnek olun. Bir şeyi söyleyip başka bir şey yapmak, çocuklarınızın benzer davranışlar sergilemesine neden olabilir (Ethicssage, 2023).

Yukarıdaki maddelere benzer birçok önlem ve davranış modeli çeşitli web sitelerince önerilmektedir. Bunların amacı interneti temiz ve kullanılabilir bir ortam olarak tutabilmektir.

4. Çocuk *YouTuberlar* ve Bir örnek Kanal İncelemesi

YouTube video paylaşım sitesi, 2005 yılında kurulduktan sonra hemen 2006 yılında Google tarafından satın alınarak, kullanıcıların videolar çekip yüklemesine fırsatlar sunan bir ortam haline gelmiştir. Sıradan kullanıcıların yanında film, müzik, haber ve eğlence sektörlerinden profesyonel kullanıcıların hazırladığı videoların da paylaşılmasına fırsat veren hem işitsel hem de görsel bir web sitesidir. Bu platformun sunduğu sürekli akış halindeki renkli, hareketli ve sesli içerikler bebeklerin ve çocukların dikkatini çekmekte, uzun süre telefon, tablet veya bilgisayar başında kalmasına sebep olmaktadır.

Burada kullanıcıları ürettikleri içerikler milyonlarca kişi tarafından izlenebilmektedir. Bu sebeple bir gelir modeli olarak hem ünlü hem de zengin olmak için ideal bir ortam olarak görülmektedir. Bugün çocukların seçmek istedikleri meslekler arasında *YouTuberluk* ilk sıralarda gelmektedir. Çocukların içerik üreticisi oldukları kanallar da en çok izlenenler arasındadır. “Buldukları yaştan farklı davranan çocukların yer aldığı Youtube kanalları, esasında çocukların yasal kullanım yaşına göre Youtube’da yer almadığını da göstermektedir. Nitekim yapılan bir çalışmada kullanıcı yaş sınırı 13 olmasına rağmen 13 yaş altındaki çocukların yoğun ve aktif bir biçimde Youtube kullandığı saptanmıştır. Youtube’da yer alan içerikler iyi hazırlanmış ve eğitsel içerikler olabileceği gibi saldırganlık temalı ve rahatsız edici içerikler de bulunmaktadır” (Boğa & Sağlam, 2021: 649).

Bu ortamda içerik üreten çocuklar çoğu zaman izleyicilerini de kendilerini de birer tüketici olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede ebeveyn denetimi ve kontrolü dikkate alınması gereken bir diğer önemli noktadır. Bu mecrada hazırlanan içerikler teknik beceriler de gerektirmektedir. Ayrıca bir kurgu içerisinde müzik ve benzeri faktörler de eklenerek tamamlanmış hale gelirler. Bütün bu aşamalarda ailenin destek ve kontrolü gerekmektedir (Boğa & Sağlam, 2021: 649). Çocuk *YouTuberlar* elbette çoğu zaman ailelerinin katkısını ve teknik desteğini almaktadırlar. Hatta aile kanalları da bu ortamda oldukça yaygındır. Aile vloglarında gündelik ev yaşantısı, çocuklar ve ebeveynlerin günlük rutinleri açıkça paylaşılabilmektedir. Çocukların bu kanallarda rızalarının alınmadan, aile baskısıyla maddi çıkar amaçlı çalışıyor olmaları çeşitli hukuki ve etik tartışmaları gündeme getirir. Tüm bu tartışmalar ekseninde bir çocuğun adına açılmış olan ve milyonlarca takipçisi olan bir kanal örnek olarak seçilmiş ve incelenmiştir. Bu çerçeveden yola çıkarak inceleyeceğimiz örnek kanalda şu soruları gündeme alacağız:

1. Kanalın genel özellikleri nelerdir?
2. Kanalda seçilen videolarda kimler ve hangi durum ve ortamlarda görünmektedir?

Videolarda çocuğun duygu durumu nasıldır?

Videolar nerede çekilmiştir?

3. Videolarda markalı ürün kullanımı var mıdır? Sponsorlu bir içerik midir?
4. Videolarda çocuklar açısından risk durumları var mıdır?
5. Mahremiyet ve rıza açısından göze çarpan etik meseleler nelerdir?

Örnek olarak seçilen kanal Prensese Elif kanalı, 6 Mart 2016 tarihinde açılmıştır ve 3,4 milyon aboneye sahiptir (YouTube, 2023).

3.43 milyon aboneye sahiptir.

Kanalın tanıtım kısmında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

Merhaba ben elif ; Oyun oynamayı , oyuncaklarımla vakit geçirmeyi , dans etmeyi çok severim. Bazen oyuncaklarım bazen annem ve babamla oynadığım oyunlarımı sizinle paylaşacağım. Videolarımı izledikten sonra beğenirseniz ve kanalıma abone olursanız çok sevinirim. sizinle hergün yeni sürpriz videolar paylaşmaya çalışacağım, Kendinize iyi bakın, anne ve babanızı üzmeyin.. Hergün süt içmeyi ve iyi beslenmeyi unutmayın. Ha birde Türkiyemizi çok ama çok çok çok çok sevin. (<https://www.youtube.com/@prenseseelif/about>).

Kanalda oluşturulan oynatma listeleri içerisinde mutfak Şef, hepsiburada alışveriş, Çiçeksepeti alışveriş, Trendyol alışveriş, Flo LCwaikkki, Defacto, Coton gibi markalı listeler dikkat çekmektedir. Kanalda yorumlar kapalıdır.

Video 1 Havuzda köpük partisi keyfi ... Büyük havuzumuzu köpükle doldurduk oynadık. Eğlenceli video (2016) Yorumlar Kapalı

Süre: 14:44

8.7 bin görüntüleme 19 bin beğenme

Bu videoda Elif Mayosuyla köpüklü bir havuza girmiş oyuncaklarıyla oynamaktadır. Video boyunca babasının sesini kamera arkasından duymaktayız. Elif'e talimatlar veren baba dikkatli olmasını, gözlerini yakmamasını ve düşmesini tembihler. Video evin içinde çekilmiştir. Anne videoda görünmemekle birlikte baba orada olduğunu ifade eder. Havuzu çeşitli oyuncak ve toplarla doldurarak eğlenceli ve hareketli bir içerik oluşturulmaya çalışılmıştır. Baba aktif biçimde oyunları yönetmekte ve katılmaktadır.

Video 2 Dondurma Challenge En Güzel Dondurmayı Yapan Kazanır (2022) Yorumlar Açık

Süre: 17:51

208 Bin görüntüleme 2.4 Bin beğenme

Bu videoda Elif, erkek kardeşi ve bir kız arkadaşı evlerinin mutfağındadır. Baba yine kamera arkasından onları yönlendirerek konuyu anlatarak çekim yapmaktadır. Dondurma hazırlamak için bazı malzemeler tezgâhta durmaktadır. Çocuklar karışık malzemelerle dondurma süsleme yarışması yapacaklardır. Küçük kardeş Berkay anneye birlikte bu aktiviteye katılmaktadır ve kamera önündedir. Ürünlerin markaları net olarak görülmektedir. Çocuklar her birisi seçtikleri malzemelerle bir tatlı hazırlamaktadırlar. Baba arada yorum yaptığında Elif'in tepkisiyle karşılaşmaktadır. Baba dış ses olarak sadece yöneten ve yorum yapan pozisyonundadır. Baba jüri pozisyonunda yapılan tatlılar arasından seçim yaparak puanlar verir.

Video 3 Oyuncak Elektrikli süpürge ile oynuyoruz (2016) Yorumlar kapalı

Süre: 10:12

584 bin görüntüleme 1.3 bin beğenme

Bu videoda Elif yeni bir oyuncak paketini açmaktadır. Babasının seslendirmesi ve yönlendirmesiyle oyuncak bir süpürge paketini açarak oyuncuğu incelerler. Baba oyuncuğun özelliklerini gösterir, Elif de onu izler. Baba bu süpürgeyle Elif'in annesine yardım edebileceğini söylemektedir. Oyuncakların parçalarını tek tek çıkararak hem oyuncuğun tanıtımı yapılmakta hem de eğlenceli bir içerik hazırlanmaktadır. Baba oyuncak süpürgeyle bir yarışma oyunu tasarlayarak içeriği daha hareketli hale getirmeye çalışmaktadır. Bu haliyle video birlikte yeni bir oyuncuğu deneyen baba-kız eğlencesi şeklindedir. Videonun sonunda baba Elif'e arkadaşlarına bay bay demesini, yorum yazmalarını ve abone olmaları söylemesini telkin eder.

Tesadüfen seçilen bu üç videoda da ev ortamında eğlenceli içerikler üretilmeye çalışılmıştır. Elif'in merkezde olduğu videolar olmakla birlikte hepsinde baba görünmemekle beraber yol gösteren ve yöneten önemli bir figürdür. Anne, kardeş ve arkadaşlar da bazı durumlarda videolarda yer almaktadır. Gündelik eğlencelik aktiviteler bazı ürünlerin tanıtımıyla birleştirilmiştir.

5. Sonuç: Sosyal medyanın çocukları

Sosyal medya çok çeşitli olumlu özellikleri bünyesinde barındırır. Yaratıcılık, katılım, içerik üretimi ve paylaşım noktalarında teknolojik ağ büyük olanaklarla donatılmıştır. Her ne var ki insanların ağı kullanımlarına bağlı olarak riskli durumlar ve olumsuzluklar da ortaya çıkar. Bunların içerisinde çocuk emeği ve mahremiyeti özellikle video paylaşım ağlarında daha görünür hale gelmektedir. Aile ve çocuk hesaplarının ürettikleri içerikler kimisi oldukça eğitici ve eğlenceli olmakla birlikte özellikle etik açıdan rıza ve mahremiyet meselelerini gündeme getirmektedir. Henüz yetişkin olamayan bu küçük çocukların ailelerince mahremiyetleri sosyal medya platformlarında kamusal alana taşınmaktadır. Ayrıca önemli bir maddi kazancın da söz konusu olduğunu düşündüğümüzde durumun acil düzenlemelere ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır (Kılıç & Kaya, 2021:7). Postman'ın kitabında etraflıca anlattığı “çocukluğun yok oluşu” hepimizin gözleri önünde gerçekleşmektedir (1995).

İncelememizde örnek olarak seçilen üç videoda evin mahrem alanı içinde çekilmektedir. Evdeki aile bireyleri başta Elif olmak üzere kamera tarafından kaydedilir. Doğal akış içinde gerçekleşiyor gibi görünse de içerikler baba ve anne tarafından planlanmıştır ve özellikle baba kayıtlarda görünmez ve yönetmen rolündedir. Çocuklar markaları açıkça görünen yiyecek ve oyuncakları eğlence içerisinde tüketirler. Her anından keyif alınan bir gösteri söz konusu gibidir. Ancak kanalın nerdeyse her gün video üretiyor olması, sponsorlu içerikler ve kurgulanmış hikâyeler neredeyse bebekken bu işe başlayan Elif'in rızası alınmadan ve ona sorulmadan başlamıştır. Çocuk için aile bir karar vermiş ve uygulamıştır. Elif'in bütün büyüme süreci, çevresi, ailesi, odası, evi, boş zamanları yıllardır kayıt altındadır. Böylesi bir aleniyetin çocukta yaratabileceği etkiyi kestirmek kolay değildir.

Televizyonlarda veya diğer geleneksel kanallardaki çocuk kanalları; çizgi film, çocuk programlarında reklam arasında reklam verirken, günümüzde sosyal medyada, içeriklerin içine yerleştirilmiş olan ürünler söz konusudur (Atmaca & Akyol, 2021: 537). Sosyal medya ile artan müşteri hedefleme ile birlikte çocuklara ulaşmak ve etkilemek eskisinden daha da kolay olmaktadır. Bu noktada çocuk *Youtuberlar* özellikle ekonomik ve ticari işlevleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Bu doğrultuda mahremiyet etiği ve çocukların korunması noktasında etik ilkelerin ihlal edildiği ve çocukların çeşitli risklerle karşı karşıya kaldıkları söylenebilir.

Kaynaklar

- Akpınar, B.H., Paylan, N., Etlik Ş., Erus B. & Karakoç, H. (2020). “Sharenting” konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeyleri, *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18.
- Atmaca, S. ve Akyol, M. (2021). Çocuk Youtuberların sosyal medyada oluşturduğu reklam içerikler. *GNŞF E- Dergi*, 6(2), 521-543.
- Alicia Blum-Ross & Sonia Livingstone (2017). “Sharenting,” parent blogging, and the boundaries of the digital self, *Popular Communication*, 15:2, 110-125.
- Boğa, E. Sağlam., M. (2021). Dijital Ortamda Çocuk: Bir çocuk Youtuber Kanalının İçeriksel Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8, (2): 643-664.

- Bozkurt- Avcı, İ., Özer, D., & Kılıç, E. (2014). Children s Right to Privacy and Violation of Media Ethics in Print Media. Presented at the 12th International Symposium Communication in the Millennium (CIM 2014), Eskişehir.
- Geray, H. & Aydoğan, A. (2010). Yeni iletişim teknolojileri ve etik. Televizyon Haberciliğinde Etik. Der. B. Çaplı&H. Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık, 305-322.
- Hobbs,. R. (2006). The Seven Great Debates in the Media Literacy Movement. Journal of Communication: 48 (1): 16-32.
- Holiday, S., Norman, M.S., Densley, R. L., (2022). Sharenting and the extended self: selfrepresentation in parents' Instagram presentations of their children.
- Kalman-Halevi, M., R. Tutian & Y. Peled (2022). What do parents really know about their child's online behaviour? Discrepancies between parents and their children in Israel, Journal of Children abd Media, 16:4, 471-480.
- Kılıç B. & Kaya S. (2021). Yeni medya çağında çocuk youtuberlar üzerinden çocukluğun yok oluşu. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 12(3), 1141-1156.
- Livingtone, S., Kırwıl, L., Ponte, C., Staksrud, E., (2014). In their own words what bothers children online?. European Journal Of Communication. 29 (3): 271-288.
- Tahiroğlu, A.Y., Çelik, G.G.,Bahalı, K., Avcı, A. (2010). Medyanın Çocuk ve Gençler Üzerine Olumsuz Etkileri; Şiddet Eğilimi ve İnternet Bağımlılığı. Yenisymposium Journal, 48 (1), 19-30.
- Uzun, R. (2009). İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar. Ankara: Dipnot Yay.
- Ethicsage, (2023). "The danger of your child being on social media". <https://www.ethicsage.com/2021/12/beware-of-the-dangers-of-being-on-social-media-for-the-wellness-of-your-children.html>. (Erişim tarihi: Şubat 2023).
- Postman, N. (1995). Çocukluğun Yokoluşu. Çev. K. İnal. Ankara: İmge yay.
- Özçetin, B. (2018). Kitle İletişim kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller. İstanbul: İletişim yay.
- Steven Holiday, Mary S. Norman & Rebecca L. Densley (2022). Sharenting and the extended self: self-representation in parents' Instagram presentations of their children, Popular Communication, 20:1, 1-15.
- Kanal Tanıtımı, <https://www.youtube.com/@prenseseelif/about>, (Erişim Tarihi:Şubat 2023).
- Video1: Havuzda köpük partisi keyfi ... Büyük havuzumuzu köpükle doldurduk oynadık. https://www.youtube.com/watch?v=JhWHd_YPZnI, (Erişim Tarihi: Şubat 2023).

Video 2: Dondurma Challenge En Güzel Dondurmayı Yapan Kazanır. https://www.youtube.com/watch?v=rFJswnxenIk_ (Erişim Tarihi:şubat 2023).

Video 3: Oyuncak Elektrikli süpürge ile oynuyoruz. <https://www.youtube.com/watch?v=tfRHNVdporg>, (Erişim Tarihi:şubat 2023).

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

İşyerinde Yaşanan Duygular Performansla Ne Derece İlişkili?

(Önder Gürsel)

İşyerinde Yaşanan Duygular Performansla Ne Derece İlişkili?

Önder Gürsel

*Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
E-mail: onder.gursel@bilecik.edu.tr*

Özet: Bu çalışmada işyerinde yaşanan olumlu ya da olumsuz duygularla görev performansı arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada belirlenen değişkenler arasında ne tür bir ilişkinin olduğunu belirlemek üzere ilişkisel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bilecik ilinde faaliyet gösteren beyaz yakalı 168 özel sektör çalışanı oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulara göre olumlu duyguların görev performansı ile pozitif ve orta kuvvette ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz duyguların ise görev performansı ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın katılımcıları, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenler arasından kolayda örnekleme yoluyla seçildiğinden, sonuçların genelleştirilebilirliği sınırlı olmakla birlikte, bulguların bu konuda çalışma yapan araştırmacılara ve uygulayıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygular, Performans, Beyaz Yakalı Çalışanlar

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Yapılan Çalışmaların
İncelenmesi: Doktora Tezlerine Yönelik Bir Araştırma**

(Özer Silsüpür)

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Doktora Tezlerine Yönelik Bir Araştırma

Özer Silsüpür

Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon,
E-posta: ozer.silsupur@gmail.com
ORCID No: 0000-0002-2965-2235

Özet: Ürün ve hizmetleriyle toplumdan kazanan işletmelerin çeşitli çalışmalarla topluma fayda sağlaması olarak nitelendirilen kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), toplumsal refahın artmasına katkı sunma, gönüllük esasıyla çalışmalarda bulunma, ahlaki kurallara riayet ederek faaliyetlerini sürdürme, şeffaf ve hesap verebilir olma, toplumun sosyal ve kültürel yönden gelişmesini sağlama, ekolojik çevreye duyarlı olma, tüm paydaşların istek ve taleplerine cevap veren bir anlayışla hareket edilmesini gerektiren, işletme kârını artıran ve imaj sağlayan faaliyetlerdir. Toplumların bilinçlenmesi, kolektif iş yapma kültürünü (birlikte hareket etme kabiliyetini), organize olmayı ve eylemlerin etkileme gücünü artırmaktadır. İşletmeler de zamanın ruhu gereği değişen sistemde var olmak, ayakta kalmak ve hedef kitlelerin algılarında olumlu kurum/marka imajı bırakmak için KSS'yi zorunluluk olarak değil, tamamen fayda sağlamak, farklılaşmak, farkındalık oluşturmak ve kurum ile hedef kitlesi arasında bağ kurmayı sağlamak amacıyla gönüllülük esasıyla yapmaktadırlar. Çalışmada, işletmeler/kurumlar/markalar açısından önemli olan KSS konusu seçilmiş ve 1985-2022 yılları arasında KSS alanında yazılan, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında erişimi kısıtlı olmayan 105 doktora tezi analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'de KSS üzerine akademik alanda yazılan doktora tezlerini detaylı irdelemek, eğilimleri belirlemek, tezlerin genel fotoğrafını çekerek bütüncül bir bakış açısı sunmak ve gelecekte yapılacak çalışmalara yol haritası sunmaktır. Çalışmada, veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmış, veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın verileri SPSS istatistikî analiz paket programına aktarılarak işlenmiş, frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; KSS alanında en fazla 2018 ve 2019 yılında doktora tezi yazıldığı, en fazla Marmara Üniversitesi'nde KSS konusunun çalışıldığı, KSS tezlerinin ağırlıklı olarak Sosyal Bilimler Enstitülerinde hazırlandığı, en fazla İşletme anabilim dalında KSS doktora tezinin yazıldığı, en çok Prof. Dr. unvanına sahip öğretim üyelerinin doktora tezlerine danışmanlık yaptığı, en fazla kullanılan yöntemin nicel olduğu, veri toplama tekniği olarak en fazla anketin ve ağırlıklı olarak kolayda örneklemin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: kurumsal sosyal sorumluluk, doktora tezleri, içerik analizi, ulusal tez merkezi.

Giriş

Sanayi Devrimi'nin ortam hazırladığı makineleşme, hızlı ve seri üretimi sağlayarak işletmelerin yapısını değiştirmiştir. Yapı ve üretim şekilleriyle farklı boyut kazanan küçük aile atölyeleri bu süreçte birer işletme haline dönüşmüş ve dönemin ekonomik anlayışına göre kâr odaklı bir bakış açısı inşa edilmiştir. İşletmelerin en büyük amacı, işletme değerinin artmasını sağlamak, kârlarını maksimize ederek ekonomik amaçlarına ulaşmak isteğidir. İşletmelerin kârlarını maksimize etme düşüncesi de beraberinde işçi sınıfına yönelik hak ihlallerini, çalışma

koşullarının kötüleşmesini, herhangi bir standart olmadan kadın ve çocuk çalıştırma gibi sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sivil toplum örgütlerinin (STK) baskıları, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve bilginin hızla yayılması, bilinçlenen bireylerin birlikte hareket edip hak aramaları, toplumsal huzurun sağlanması için yasal düzenlenmelerin talep edilmesi gibi gelişmeler işletmeleri sorumluluklarının farkına varmalarına ve bu sorumlulukları yerine getirmelerine mecbur bırakmıştır.

Bu çalışmada Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) konusu seçilmiş ve 1985-2022 yılları arasında Türkiye’de KSS alanında yazılan doktora tezlerine bakılmıştır. Türkiye’de KSS üzerine akademik alanda yazılan doktora tezlerini detaylı irdelemek ve bütüncül bir bakış açısı sunmak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. KSS doktora tezlerinin araştırıldığı çalışmada veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

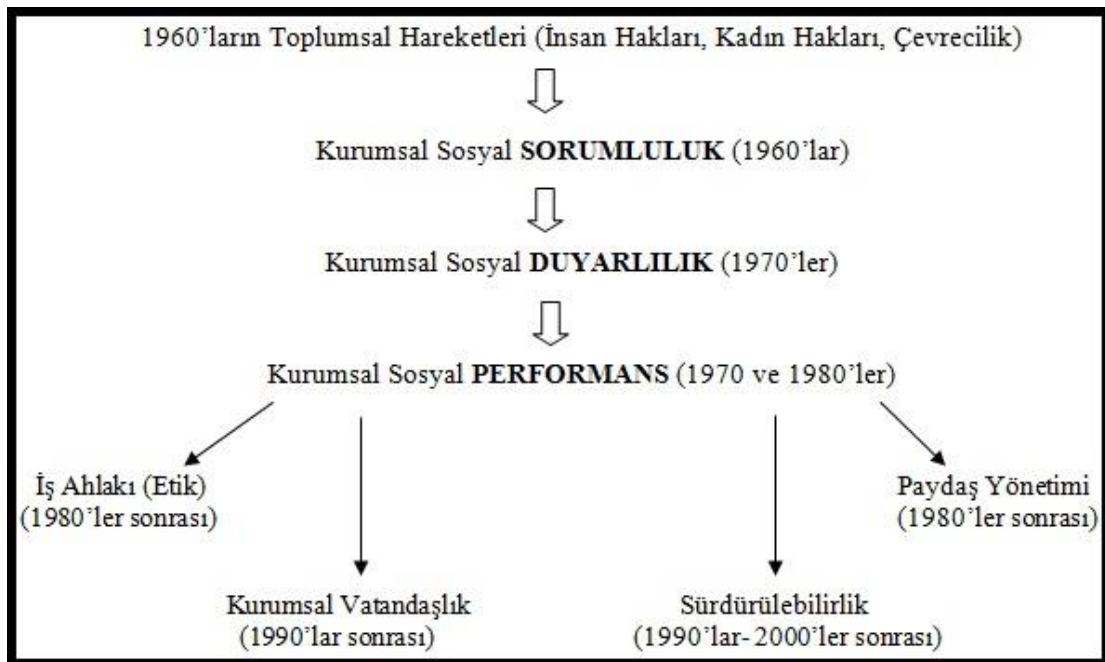
1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Üretim süreçlerinin ve çalışma şartlarının değiştiği, farklı bir niteliği kavuştuğu Sanayi Devrimi, Kurumsal Sosyal Sorumluluk düşüncesinin doğmasına uygun zemini oluşturan tarihsel bir dönüm noktasıdır (Güven, 2016, s. 138). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1800’lü yılların başlarında pazara hâkim olan büyük ölçekli işletmelerin kurulması, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik rekabetin oluşmasına ve işverenlerin çalışanlara karşı adaletsiz davranmasına sebep olmuştur. Buna karşılık ABD yönetimi, işletmelerin ahlaki değerlere uygun şekilde davranmasını sağlayacak hukuki düzenlemeleri yapmaya mecbur kalmıştır (Kağnıcıoğlu, 2007, s. 14). Sosyal sorumlulukla ilgili beklentiler ve talepler 20. yüzyılın başlarında ABD’de başlamış, sonra İngiltere ve daha sonra da Avrupa’nın birçok şehrinde kabul göreyerek (Graves & Waddock, 1994, s. 1036), işletmelerin sahip oldukları ekonomik gücü toplumsal faydaya dönüştürme süreci başlamıştır. Dolayısıyla toplumda çeşitli görevlere sahip olan işletmeler ekonomik, toplumsal ve teknolojik gelişmelerden ve değişimlerden etkilenmektedirler. Aslında temelde kâr etme düşüncesiyle hareket etmesi beklenen işletmelerin, topluma karşı bazı sorumlulukları olduğu düşüncesi bu değişimin sonucudur (Silsüpür, 2020, s. 19).

I. Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde yaşanan yıkım, 1929 yılında Büyük Buhranın (Ekonomik Bunalım) yaşanmasına, ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sebeple Özgener (2004, s. 165), büyük buhran sonrasında ekonomik, ahlaki siyasi sorunların yaşanmasının işletmeleri geleceği düşünmeye yönelttiğini ve sosyal sorumluluk düşüncesinin oluşmasına fırsat verdiğini belirtmektedir. İşletmeler yaşanan bu belirsizlik ortamında toplumdaki karşılık görmek, ekonomik döngülerini devam ettirmek, savaş sonrasında iş alanları açmak ve istihdam oluşturmak, yatırıma öncelik vermek için sosyal sorumluluk faaliyetlerini önemsemişlerdir (Özüpek, 2005, s. 23-24). Sosyal sorumluluk çalışmaları açısından kendilerini sorgulayan işletmelerin ekonomik, toplumsal ve çevresel alanlarda verdikleri zararları önlemek amacıyla insan hakları, çevre, ticaretin işleyişini dengeleyen kanunlar yapılmaya başlanmıştır (Alparslan & Aygün, 2013, s. 438).

Ekonomik dengenin ve istikrarın bozulmasında savaşlar önemli etkiye sahiptir. Bu bakımdan II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik çöküş, toplumların savaşlara karşı olan tutumlarında ve eylemlerinde değişim meydana getirmiştir. Toplumlar, işletmelerden işsizlik, açlık, kötü yaşam koşulları, yaşam için temel gereksinimleri karşılayamama gibi sorunlara çözüm üretmelerini beklemişlerdir. Kağnıcıoğlu (2007, s. 15), tüm dünyada 1960’lı yıllardan

İtibaren savaş karşıtı protestolarla sivil toplum hareketlerinin yayıldığını, demokratik baskı aracı olarak STK'ların güçlenip işletmelere sorunlar karşısında duyarsız kalmamaları ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Akyıldız (2015, s. 239), 20. yüzyılda işletmelerin ekonomik olarak büyümeleri ile toplumun refahının artması arasında denge sağlanması gerektiği düşüncesinin oluştuğunu, bu fikrin 1960 ve 1970'li yıllarda insan, tüketici ve kadın hakları, ırkçılık, çevre korunması gibi konularda tepki gösteren eylemlerle toplumsal bilince katkı sağladığını ifade etmektedir. Karsak (2008, s. 253), rekabetin arttığı 1980'li yıllarda işletmelerin imajlarını güçlendirmek, rakiplerinden farklılaşmak amacıyla sadece topluma karşı değil, aynı zamanda çalışanlara, müşterilere ve diğer birçok paydaşın sorunlarının çözümüne destek vererek KSS'yi iletişim stratejilerinin bir unsuru olarak gördüklerini belirtmiştir.

Şekil 1. KSS'nin 50 Yıllık Süreci

Kaynak: Carroll, 2015, s. 91.

Bütün bu süreçler göstermektedir ki, toplumların bilinçlenmesi kolektif iş yapma kültürünü (birlikte hareket etme kabiliyetini), organize olmayı ve eylemlerin etkileme gücünü artırmaktadır. İşletmeler de zamanın ruhu gereği değişen sistemde var olmak, ayakta kalmak ve hedef kitlelerin algılarında olumlu kurum/marka imajı bırakmak için KSS'yi zorunluluk olarak değil, tamamen gönüllülük esasıyla yapmaktadırlar. İşletmeler KSS'yi, fayda sağlamak, farklılaşmak ve farkındalık oluşturan, kurum ile hedef kitlesi arasında bağ kurmayı sağlayan uygulamalar olarak görmektedirler. Ayrıca Silsüpür (2021, s. 875), KSS çalışmalarının işletmelerin bilinirliğini ve tercih edilirliliğini artırdığını, rekabet ortamında avantaj kazandırdığını ve sosyal adaletin sağlanmasına da katkı sağladığını belirtmektedir. Bu bakımdan Steiner ve Steiner (2012, s. 133-134) işletmelerin/işletme yöneticilerinin KSS faaliyetlerinde şu ilkelere dikkat etmeleri gerektiğini vurgulamaktadırlar:

- Kanunları ve yönetmelikleri bilmek zorundadırlar.

- Çalışanlarına ahlaklı ve dürüst davranmalıdırlar.
- Bütün paydaşların haklarını korumalıdırlar.
- İşletmeler faaliyetleri sonrasında oluşacak sosyal etkileri kabul etmeli ve düzeltmelidirler.
- Toplumsal sorunları çözmeli ve olumsuz maliyetleri karşılamalıdırlar.
- Şeffaf ve hesap verebilir olmalıdırlar. KSS performans raporlarını kamuoyuyla paylaşmalıdır.

İşletmeler aynı ürün ve hizmet grubunda faaliyet gösteren çok sayıda rakiple yarışmak, hedef kitlelerce tanınmak, dikkat çekmek, itibar kazanmak ve zorlu rekabet şartlarında kârlarını artırmak için gerek iç gerekse de dış paydaşların ihtiyaçlarını bilmeli ve isteklerini yerine getirmelidirler. İşletmelerin çok sayıda paydaşı vardır. Bu sebeple işletmeler, birincil ve ikincil paydaşlarını kategorize ederek, sorunların çözümlerine odaklanan, etkin ve kesin sonuçlar elde edilen KSS çalışmalarında bulunmalıdırlar.

2. Yöntem

Çalışmada, işletmeler/kurumlar/markalar açısından önemli olan KSS konusu seçilmiş ve 1985-2022 yılları arasında KSS alanında yazılan doktora tezleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye’de KSS üzerine akademik alanda yazılan doktora tezlerini detaylı irdelemek, eğilimleri belirlemek, tezlerin genel fotoğrafını çekerek bütüncül bir bakış açısı sunmak ve gelecekte yapılacak çalışmalara yol haritası sunmaktır.

Literatürde KSS tezlerine yönelik bu zamana kadar böyle bir araştırmanın yapılmamış olması çalışmanın önemi ortaya koymaktadır. Gelecekte planlanan araştırmalara rehberlik edeceği düşünülen çalışmada, akademik alanda özgün, kapsamlı araştırmalar olan, uzmanlık derecesi sağlayan ve profesyonelliğin önemli bir aşaması olan doktora tezleri seçilmiştir. Çalışma sadece KSS alanında yazılan doktora tezleriyle sınırlı olduğundan yüksek lisans tezleri ve makaleler araştırmanın dışında bırakılmıştır.

Çalışmada, araştırmanın amacına en uygun şekilde hizmet edeceği düşünüldüğü için amaçlarına göre betimleyici araştırma kullanılmıştır. Betimleyici araştırmalar, araştırmanın odağındaki nesne veya olgunun mevcut durumunu ortaya koymaktadır (Gay & Diehl, 1992, s. 14). Veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılan çalışmada veriler, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman inceleme, üzerinde araştırma yapılan konuyla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin (kitap, dergi, gazete, arşiv, mektup, günlük, resmi yayın, istatistikler vb.), film, video veya fotoğrafların analizinde kullanılan önemli bir veri toplama tekniğidir (Cansız Aktaş, 2019, s. 126). İçerik analizi, iletişim alanındaki içeriklerin nicel olarak betimlenmesi amacıyla kullanılan nesnel ve sistematik araştırma yöntemidir (Gunter, 2002, s. 220).

Çalışmanın evrenini Türkiye’de yazılan doktora tezleri, örneklemini ise sosyal sorumluluk/kurumsal sosyal sorumluluk doktora tezleri oluşturmaktadır. Çalışmada analiz edilecek KSS alanındaki doktora tezlerine Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nin web sitesinden ulaşılmıştır. İncelemek doktora tezlerinin belirlenmesinde Ulusal Tez Merkezi ana sayfasında yer alan tarama yerleri doldurularak tezlere erişilmeye çalışılmıştır. Tezlerin aranmasındaki arama kriterleri şöyle yazılmıştır. **“Tarama Terimi: Sosyal Sorumluluk ve/veya Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Aranacak Alan: Tez Adı, Arama Tipi: İçinde Geçsin,**

Tez Türü: Doktora yazılarak detaylı arama yapılmıştır. 26 Aralık 2022 tarihi itibarıyla yapılan bu aramada toplam 106 KSS doktora tezine ulaşılmıştır. Bu tezlerden 3'üne veri tabanı üzerinden yayımlanma izni bulunmadığı, 1'inin ise 26.01.2023 tarihine kadar yazar tarafından erişiminin kısıtlandığı tespit edilmiştir. Veri tabanı üzerinden erişimi kısıtlı olan 3 tez Türkiye Belge Sağlama Sistemi (TÜBESS) üzerinden talep edilerek ulaşılmış, 1 tez ise yazarın kurumsal e-posta adresine mesaj gönderilerek talep edilmiş, fakat e-postaya dönüş sağlanmamıştır. Bu sebeple çalışmada 1985-2022 yılları arasında yazılan toplam 105 doktora tezi analiz edilmiştir. Araştırmanın verileri SPSS istatistikî analiz paket programına aktarılarak işlenmiş, frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır.

Akademik olarak ilk defa 1985 yılında KSS doktora tezi yazıldığı için araştırmanın başlangıç tarihi 1985 ile 2022 yılı (26 Aralık 2022 itibarıyla) olarak belirlenmiştir.

KSS doktora tezlerinin analiz edileceği bu çalışmada aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmaya çalışılmaktadır:

Araştırma Sorusu 1. Tezlerin yayımlandıkları yıllar nelerdir?

Araştırma Sorusu 2. Tezlerin hazırlandıkları üniversiteler hangileridir?

Araştırma Sorusu 3. Tezlerin hazırlandıkları enstitüler hangileridir?

Araştırma Sorusu 4. Tezlerin hazırlandıkları anabilim dalları (ABD) hangileridir?

Araştırma Sorusu 5. Tez danışmanlarının unvanları nelerdir?

Araştırma Sorusu 6. Tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?

Araştırma Sorusu 7. Tezlerde kullanılan veri toplama araçları nelerdir?

Araştırma Sorusu 8. Tezlerde kullanılan örnekleme yöntemlerinin nelerdir?

Araştırma Sorusu 9. Tezler hangi konularda yazılmıştır?

3. Bulgular

Türkiye'de sosyal sorumluluk konusunda yapılmış olan doktora tezlerinin genel profilini ortaya koymak için gerçekleştirilen çalışmada 1985-2022 yılları arasında erişime açık olan toplam 106 doktora tezine ulaşılmıştır.

Tablo 1. Tezlerin Yayımlandıkları Yıllara Göre Dağılım

Yıllar	n	%	Yıllar	n	%
1985	1	,9	2012	2	1,9
1996	1	,9	2013	5	4,7
1997	1	,9	2014	3	2,8
2000	1	,9	2015	9	8,5
2003	2	1,9	2016	5	4,7
2004	1	,9	2017	6	5,7
2005	1	,9	2018	11	10,4
2006	3	2,8	2019	11	10,4
2007	1	,9	2020	9	8,5
2008	2	1,9	2021	9	8,5
2009	5	4,7	2022	7	6,6
2010	6	5,7	Toplam	106	100,0
2011	4	3,8			

Tablo 1'e bakıldığında sosyal sorumlulukla ilgili ilk doktora tezinin 1985 yılında çalışıldığı, doktora tezlerinin %10,4 ile en fazla 2018 ve 2019 yıllarında yazıldığı, bunu %8,5'lik oranla 2015, 2020 ve 2021 yıllarının takip ettiği görülmüştür.

Tablo 2. Tezlerin Hazırlandıkları Üniversitelere Göre Dağılım

Üniversiteler	n	%	Üniversiteler	n	%
Marmara	16	15,1	Abant İzzet Baysal	1	,9
Selçuk	10	9,4	Kilis 7 Aralık	1	,9
İstanbul	8	7,5	Bülent Ecevit	1	,9
Dokuz Eylül	7	6,6	Celal Bayar	1	,9
Anadolu	6	5,7	İstanbul Arel	1	,9
Hacettepe	5	4,7	Maltepe	1	,9
Gazi	5	4,7	Gaziosmanpaşa	1	,9
Atatürk	4	3,8	Aydın Adnan Menderes	1	,9
Ege	3	2,8	Türk Hava Kurumu	1	,9
Erciyes	3	2,8	Mersin	1	,9
Sakarya	3	2,8	Burdur Mehmet Akif Ersoy	1	,9
Bursa Uludağ	3	2,8	Kütahya Dumlupınar	1	,9
Afyon Kocatepe	2	1,9	İstanbul Teknik	1	,9
Karadeniz	2	1,9	Kırıkkale	1	,9
Ankara	2	1,9	Dicle	1	,9
Gaziantep	2	1,9	Kocaeli	1	,9
İstanbul Okan	2	1,9	Muğla Sıtkı Koçman	1	,9
İstanbul Ticaret	2	1,9	Mimar Sinan Güzel Sanatlar	1	,9
Çanakkale Onsekiz Mart	1	,9	Yaşar	1	,9
Çukurova	1	,9	Toplam	106	100,0

Sosyal sorumluluk tezlerinin hazırlandığı üniversitelere Tablo 2'de yer verilmiştir. Doktora tezlerinin %15,1'i Marmara, %9,4'ü Selçuk, %7,5'i İstanbul, %6,6'sı Dokuz Eylül, %5,7'si Anadolu Üniversitesi'nde çalışılmıştır. Bu üniversiteleri %4,7'lik oranla Hacettepe ve Gazi Üniversitesi takip etmiştir.

Tablo 3. Tezlerin Hazırlandıkları Enstitülere Göre Dağılım

Enstitüler	n	%
Sosyal Bilimler	90	84,9
Eğitim Bilimleri	6	5,7
Sağlık Bilimleri	4	3,8
İletişim Bilimi ve İnternet	2	1,9
Bankacılık ve Sigortacılık	1	,9
Lisansüstü Eğitim	1	,9
Güzel Sanatlar	1	,9
Fen Bilimleri	1	,9
Toplam	106	100,0

Sosyal sorumluluk doktora tezleri %84,9'luk oranla en fazla Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmıştır. Bunu %5,7 ile Eğitim Bilimleri ve %3,8 ile de Sağlık Bilimleri Enstitüsü takip etmiştir. Tablo 3'teki veri, konunun Sosyal Bilimler açısından önemli görüldüğünü ve çokça çalışıldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Tezlerin Hazırlandıkları Anabilim Dallarına Göre Dağılım

ABD	n	%	ABD	n	%
İşletme	47	44,3	Gazetecilik	1	,9
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	20	18,9	Uygulamalı Sanatlar Eğitimi	1	,9
Turizm İşletmeciliği	4	3,8	Felsefe ve Din Bilimleri	1	,9
Eğitim Bilimleri	4	3,8	Spor Bilimleri	1	,9
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	3	2,8	Eğitim Yönetimi ve Denetimi	1	,9
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	3	2,8	Spor Yöneticiliği	1	,9
İletişim Bilimleri	2	1,9	Spor Bilimleri ve Teknolojisi	1	,9
İktisat	2	1,9	Deniz İşletmeciliği	1	,9
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi	2	1,9	Sivil Havacılık Yönetimi	1	,9
Sosyoloji	1	,9	Grafik	1	,9
Bankacılık	1	,9	Eczacılık İşletmeciliği ve Mevzuatı	1	,9
Reklamcılık ve Halkla İlişkiler	1	,9	Sağlık Yönetimi	1	,9
Radyo ve Televizyon	1	,9	İç Mimarlık	1	,9
Üretim Yönetimi ve Pazarlama	1	,9	Toplam	106	100,0
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	1	,9			

Sosyal sorumluluk alanındaki doktora tezlerinin %44,3'lük oranla en fazla İşletme ABD'de, %18,9'luk oranla Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ABD'de yapıldığı görülmektedir. Bunu %3,8'er oranla Turizm İşletmeciliği, Eğitim Bilimleri ve %2,8'er oranla da İletişim Bilimleri, İktisat, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD takip etmektedir.

Tablo 5. Tez Danışmanlarının Unvanlarına Göre Dağılım

Unvanlar	n	%
Prof. Dr.	74	69,8
Doç. Dr.	22	20,8
Yrd. Doç. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi	9	8,5
Cevapsız	1	,9
Toplam	106	100,0

Sosyal sorumluluk doktora tezlerine 69,8'lik oranla Prof. Dr., %20,8 ile Doç. Dr., %8,5 ile de Yrd. Doç. Dr./Dr. Öğr. Üyesi unvanlarına sahip akademik personelin danışman olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Tezlerde Kullanılan Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılım

Araştırma Yöntemleri	n	%
Nicel	61	57,5
Nitel	25	23,6
Karma	16	15,1
Literatür Taraması	4	3,8
Toplam	106	100,0

Sosyal sorumluluk doktora tezlerindeki nicel araştırma yöntemi kullanım oranı %57,5, nitel araştırma yöntemi kullanım oranı 23,6 ve karma yöntemin kullanıldığı oran 15,1'dir. Literatür taraması olarak yazılan tezlerin oranı ise 3,8'dir.

Tablo 7. Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılım

Veri Toplama Araçları	n	%
Anket	59	55,7
Doküman İnceleme	20	18,9
Anket-Görüşme	12	11,3
Görüşme	8	7,5
Örnek Olay İncelemesi	5	4,7
Anket-Görüşme-Gözlem	2	1,9
Toplam	106	100,0

Doktora tezlerinde %55,7 oranı ile veri toplama tekniği olarak en fazla anket kullanılmıştır. Bunu 18,9'la doküman inceleme ve 11,3 ile anket-görüşme tekniği takip etmiştir.

Tablo 8. Tezlerde Kullanılan Örnekleme Yöntemlerine Göre Dağılım

Örnekleme Yöntemleri	n	%	Örnekleme Yöntemleri	n	%
Kolayda Örnekleme	14	13,2	Tabakalı Örnekleme	1	,9
Amaçlı Örnekleme	8	7,5	Sistematik Örnekleme	1	,9
Basit Tesadüfi Örnekleme	8	7,5	Kuramsal Örnekleme	1	,9
Rastgele Örnekleme	6	5,7	Kartopu Örnekleme	1	,9
Tabakalı Örnekleme	5	4,7	Yapısal Örnekleme	1	,9
Kasıtlı Örnekleme	2	1,9	Cevapsız	56	52,8
Kotalı Örnekleme	1	,9	Toplam	106	100,0
Küme Örnekleme	1	,9			

Doktora tezlerinde 13,22'lik oranla en fazla kolayda örnekleme, daha sonra %7,5 ile amaçlı ve basit tesadüfi örnekleme yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Bunu %5,7 ile rastgele ve %4,7 ile de tabakalı örnekleme takip etmiştir. Ayrıca sosyal sorumluluk doktora tezlerinde %52,8 oranında kullanılan örnekleme yönteminin belirtilmediği de tespit edilmiştir.

Tablo 9. Tezlerin Konularına Göre Dağılım

Konular	n	%	Konular	n	%
KSS uygulamalarının kurumsal itibar üzerindeki etkisi	9	8,5	Sosyal sorumluluk kampanyalarının marka farkındalığına etkisi	2	1,9
Çalışanların KSS algısı	9	8,5	KSS çalışmalarının sürdürülebilir iletişime etkisi	2	1,9
İşletmelerin çevresel sorumlulukları	7	6,6	Sosyal sorumluluk kampanyalarının bilinçlenmeye etkisi	2	1,9
Yöneticilerin sosyal sorumluluğa yönelik tutumları	7	6,6	Algılanan KSS'nin marka değeri üzerindeki etkisi	2	1,9
Tüketicilerin sosyal sorumluluk algısı	6	5,7	Kamu yayıncılığında sosyal sorumluluk	2	1,9
Sosyal sorumluluğun marka imajına etkisi	5	4,7	Bankacılık sektöründe KSS	1	,9
KSS faaliyetlerinin finansal performansa etkisi	5	4,7	KSS uygulamalarının kurumsallaşmaya etkisi	1	,9
Sosyal sorumluluk kampanyalarının toplumsal etkileri	5	4,7	Marka konumlandırmada sosyal sorumluluğun rolü	1	,9
Sosyal sorumluluğun kurum imajına katkısı	5	4,7	Sosyal sorumluluğun müşteri bağlılığına etkisi	1	,9
İşletmelerin sosyal sorumluluk algıları	4	3,8	KSS faaliyetleriyle aktivizm arasındaki ilişkinin incelenmesi	1	,9
Öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeylerini belirlemek	4	3,8	Medyanın sosyal sorumluluklarını belirlemek	1	,9
Kamu ve Özel sektörde sosyal sorumluluğun uygulanmasını tespit etme	4	3,8	KSS'nin kalite algısına etkisi	1	,9
KSS'nin satın almaya etkisi	4	3,8	Öğretmenlerin KSS algısı	1	,9
KSS algısının örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi	3	2,8	Eğitim alanında yapılan sosyal sorumluluk projeleri	1	,9
Sosyal sorumluluk çalışmalarında halkla ilişkilerin rolü	3	2,8	KSS faaliyetlerinin kalkınmaya etkisi	1	,9
KSS endeksi modeli geliştirmek	3	2,8	Toplam	106	100,0
İşletmelerde sosyal sorumluluk standart ve rehberlerinin uygulanmasını belirlemek	3	2,8			

Sosyal sorumluluk doktora tezleri %8,5'lik oranla en fazla "KSS uygulamalarının kurumsal itibar üzerindeki etkisi" ve "çalışanların KSS algısı" üzerine konularda çalışılmıştır. Diğer en fazla çalışılan konu ise %6,6'lık oranlarla "işletmelerin çevresel sorumlulukları" ve yöneticilerin sosyal sorumluluğuna yönelik tutumları" üzerinedir. Bunları %5,7 ile "tüketicilerin sosyal sorumluluk algısı", 4,7'lik oranlarla da "sosyal sorumluluğun marka imajına etkisi", KSS faaliyetlerinin finansal performansa etkisi, sosyal sorumluluk kampanyalarının toplumsal etkileri" ve sosyal sorumluluğun kurum imajına katkısı" konuları takip etmiştir.

Sonuç

KSS, işletmelerin topluma ve diğer bütün paydaşlara karşı gönüllülük esasıyla, hiçbir karşılık beklemeden yaptıkları faaliyetlerdir. İşletmeler ürün ve hizmetleriyle kâr ederken, faaliyet gösterdikleri yerlerde de sosyal hayatın düzenlenmesi ve eksiklerin giderilmesi için topluma katkı sunmaktadırlar. Toplumsal hayatın her alanında karşılaşılan KSS projeleri sosyal, ekonomik, doğal hayatın korunmasında ve gerekli tedbirlerin alınmasında önemlidir. Bu bakımdan çalışmada KSS konusu seçilmiş ve bu alanda yazılan doktora tezleri incelenmiştir.

KSS konusunda akademik olarak ilk defa 1985 yılında KSS doktora tezi yazıldığı ve bu tarihten sonra yaklaşık 10 yıl konuyla ilgili çalışma yapılmadığı görülmüştür. 1996 yılında tekrar araştırılmaya başlanan konunun, 2003 yılından sonra her sene çalışıldığı tespit edilmiştir. Özellikle 2018 ve 2019 yılları konunun en fazla çalışıldığı yıllar olmuştur.

KSS konusunun sırayla Marmara, Selçuk, İstanbul, Dokuz Eylül ve Anadolu Üniversite'lerinde en fazla çalışıldığı, bunları çeşitli devlet ve vakıf bu üniversitelerinin takip ettiği görülmüştür. Bu bakımdan KSS konusunun Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde çokça çalışılan bir konu olduğu belirlenmiştir.

En fazla Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlandığı belirlenen KSS doktora tezlerinin, Eğitim ve Sağlık Bilimlerinde de çalışıldığı görülmüştür. Ayrıca çeşitli enstitülerde de KSS doktora tezlerinin hazırlandığı belirlenmiştir. Bu da KSS'nin içerdiği konu kapsamı gereği farklı disiplinlerce işlendiğini ve araştırmaların yapıldığını ortaya koymaktadır. KSS doktora tezleri ağırlıklı olarak İşletme, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık ABD'deler de çalışılmış olsa da diğer ABD'lerin de bu konuya önem verdiği ve sosyal sorumlulukla ilgili çeşitli çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sosyal sorumluluk doktora tezlerine çoğunlukla Prof. Dr. ve Doç. Dr. unvanındaki öğretim üyelerinin danışmanlık yaptığı görülmüştür.

Tezlerde en fazla nicel, daha sonra nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinde en çok tercih edilen veri toplama aracının anket, nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemenin kullanıldığı belirlenmiştir. Karma yöntemde ise veri toplama aracı olarak anket-görüşmenin kullanıldığı tespit edilmiştir.

KSS doktora tezlerinde en fazla kolayda, amaçlı ve basit tesadüfi örnekleme yöntemleri kullanılmıştır.

KSS konusunun çeşitli konularda çalışıldığı, KSS'nin farklı konularla ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar söz konusudur. Doktora tezlerinde KSS'nin kurumsal itibara olan etkisi, çalışanların KSS'ye yönelik algıları, işletmelerin çevreye karşı sorumlulukları ve bununla bağlantılı olarak yöneticilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelik tutumları en fazla çalışılan konulardır. Buradan hareketle, sosyal sorumluluk doktora tezlerinin farklı alanlarla ve konularla ilişkisinin kurularak yazıldığı ve değerlendirmelerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Akyıldız, M. (2015). Sosyal sorumluluk ve pazarlama. K. Ören, B. Eser, & E. Akman (Dü) içinde, Farklı bakış açılarıyla sosyal sorumluluk (s. 237-259). Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Alparslan, A., & Aygün, M. (2013). Kurumsal sosyal sorumluluk ve firma performansı. Isparta Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 435-448.
- Cansız Aktaş, M. (2019). Nitel veri toplama teknikleri. H. Özmen, & O. Karamustafaoğlu (Dü) içinde, Eğitimde Araştırma Yöntemleri (s. 113-136). Ankara: Pegem Akademi.

- Carroll, A. B. (2015). Corporate social responsibility: The centerpiece of competing and complementary frameworks. *Organizational Dynamics*, (44), 87-96.
- Gay, L. R., & Diehl, P. L. (1992). *Research methods for business and management*. USA: Macmillan Publishing Company.
- Graves, S. B., & Waddock, S. A. (1994). Institutional owners and corporate social performance. *Academy of Management Journal*, 37(4), 1034-1046.
- Gunter, B. (2002). The quantitative research process. K. B. Jensen (Dü.) içinde, *A handbook of media and communication research: Qualitative and quantitative methodologies* (s. 209-234). London: Routledge.
- Güven, S. (2016). Kurumsal iletişim bağlamında kurumsal sosyal sorumluluk ve etik ilişkisi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 133-154.
- Kağnıcıoğlu, D. (2007). Endüstri ilişkileri boyutuyla sosyal sorumluluk. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Karsak, B. (2008). Kurumsal sosyal sorumluluk: Yeni bir kurumsal iletişim biçimi mi? J. Minibaş Poussard, & T. Erkmen (Dü) içinde, *Yönetim, iletişim, kültür* (s. 251-267). İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
- Özgener, Ş. (2004). *İş ahlakının temelleri: Yönetimsel bir yaklaşım*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özüpek, M. N. (2005). *Kurum imajı ve sosyal sorumluluk*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Silsüpür, Ö. (2020). *Kurumsal sosyal sorumluluk ve marka imajı*. Konya: Palet Yayınları.
- Silsüpür, Ö. (2021). GSM operatörü markalarının sosyal sorumluluk çalışmaları: Kurumsal web sayfaları üzerine bir analiz. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 871-890.
- Steiner, F. J., & Steiner, A. G. (2012). *Business, government and society: A managerial perspective text and cases*. New York: Mc Graw-Hill Inc.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Gazzalî ve İbn Meymun'da İlahî İnâyet ve Âlemin Nizamı

(Öznur Nahit, Özcan Akdağ)

Gazzâlî ve İbn Meymun'da İlahî İnâyet ve Âlemin Nizamı

Öznur Nahit¹, Özcan Akdağ²

Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi

Email: oznurnh@gmail.com

Erciyes Üniversitesi

Email: ozcanakdag@erciyes.edu.tr

Özet: Tanrı, O'nun inâyeti ve âlemdeki kötülüğün varlığı düşünce tarihinde tartışılan en önemli sorunlardan birisi olagelmıştır. Epikür'den beri bazı düşünürler, kötülüğün varlığı ile mutlak manada iyi ve kâmil olan Tanrı'nın varlığı arasında bir uyumsuzluk olduğunu iddia etmişlerdir. Şayet Tanrı, mutlak anlamda iyi ve kâmil ise ve aynı zamanda âlem O'nun inâyeti ile yönetiliyorsa, âlemde kötülük olmamalıdır. Çünkü mutlak iyi ve her şeye kadir olan bir Tanrı'nın âlemde kötülük olmasına müsaade etmemesi gerekir. Bu düşünceyi temele alan ateist düşünürler, her şeye kadir ve mutlak iyi bir Tanrı'nın var olmadığını iddia etmişlerdir. Buna karşın teist düşünürler, âlemdeki kötülüğün, Tanrı'nın mutlak iyiliğine ve kudretine halel getirmediğini temellendirmeye çalışmışlardır. Onlar, âlemin Tanrı'nın inâyeti ile tedbir edildiğini ve bu sebeple de âlemde mükemmel bir düzen olduğunu ispat etmek için argümanlar üretmişlerdir.

Müslüman filozof Gazzâlî (ö. 1111) ve Yahudi filozof Musa b. Meymûn (ö. 1204) da Tanrı'nın mutlak kudreti ve inâyeti ile kötülük arasında bir uyumsuzluk olmadığını düşünen filozoflardandır. Her iki düşünür de âlemin ilahi inâyetle yönetildiğini iddia etmiş ve âlemde mükemmel bir nizam olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır.

Bu bildiride, Gazzâlî ve Musa b. Meymûn'un Tanrı-âlem ilişkisi hakkındaki görüşleri açıklanacaktır. Mükemmel âlem tasavvuru ile Tanrı'nın inâyeti arasındaki ilişki bağlamında, söz konusu düşünürlerin kötülük sorununa yaklaşımı karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Her iki düşünür de âlemdeki kötülük ve Tanrı'nın inâyeti arasında bir uyumsuzluk görmemekte ve ateist filozofların iddialarına karşı argümanlar üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din felsefesi, Tanrı, inayet, kötülük problemi

Divine Providence in Al-Ghazali and Maimonides

Abstract: God, his providence and the existence of evil is one of the most important controversial issues in the history of thought. Since Epicurus, some thinkers argued that there is an incompatibility between existence of evil and wholly perfect and good God. If God is absolutely good and perfect, and at the same time the world is governed by His providence there would be no evil in the world. Because an absolutely good and omnipotent God should not allow evil to happen in the world. Based on this idea, atheist thinkers claimed that there is no omnipotent and absolute good God. On the other hand, theist thinkers have tried to justify that the evil in the world does not harm the absolute goodness and power of God. They produced arguments to prove that the world was ruled by the providence of God and therefore there was a perfect order in the world.

The Muslim philosopher al-Ghazali (d. 1111) and the Jewish philosopher Musa b. Maymun (d. 1204) is also one of the philosophers who think that there is no incompatibility between God's absolute power and grace and evil. Both thinkers

claimed that the world is governed by divine providence and tried to prove that there is a perfect order in the world.

In this declaration, Ghazali and Musa b. Maymun's views on the relationship between God and the universe will be explained. In the context of the relationship between the conception of the perfect world and God's providence, the approach of these thinkers to the problem of evil will be discussed comparatively. Both thinkers do not see any incompatibility between the evil in the world and God's providence and produce arguments against the claims of atheist philosophers.

Key Words: *Philosophy of religion, God, providence, problem of evil*

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Zayıf ve Gücsüz Padişahın Dirayetli Sadrazamı: Kemankeş Kara
Mustafa Paşa**

(Salih Tosundur)

Zayıf ve Güçsüz Padişahın Dirayetli Sadrazamı: Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Salih Tosundur

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi
E-mail: salih83tosundur@gmail.com
ORCID: 0000000310062697

Özet: 17. yüzyıl birçok açıdan Osmanlı Devleti'nde klasik devlet düzeninde değişimlerin yaşandığı bir döneme işaret eder. Bu bakımdan 17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde karizmatik ve otoriter padişahların azalan etkilerinin yarattığı boşluğun dirayetli sadrazamlar tarafından doldurulduğu bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada amaç; otoritesi zayıf ve devlet tecrübesinden yoksun bir padişah olan Sultan İbrahim'in sadrazamlarından Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın icraatları bağlamında iktidarda yaşanan otorite boşluğunu nasıl doldurduğunu ortaya koymaktır. Bu dönemde yüzyılın başlarında yaşanan veraset anlayışında yaşanan değişimin de etkisiyle sarayda adeta hapis hayatına mahkûm olan şehzadelerin devlet tecrübesinden yoksun şekilde tahta çıktıkları bilinmektedir. Söz konusu tecrübe ve otorite eksikliği bazı sadrazamların dirayetli icraatları sayesinde telafi edilebilmiştir. Kemankeş Kara Mustafa Paşa da söz konusu sadrazamların bir örneğidir. Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlık dönemi boyunca devletin aksayan kurumlarını ıslah etmesi, hazine açıklarını kapatarak bütçeyi dengelemesi, tahrir sayımlarını düzene koyarak vergi gelirlerini arttırması ve görevini kötüye kullanan devlet adamlarını devlet kademelerinden uzaklaştırması gibi icraatlarıyla bozulan devlet düzenine yeniden bir çeki düzen vermiştir. Onun bu icraatları devlet kademelerinde menfaat düzeni kurmuş birçok devlet adamı ve saray efradının çıkarlarını zedelemiştir. Bu durum doğal olarak Kara Mustafa Paşa'nın siyasi rakip edinmesine yol açmıştır. Çalışmanın önemi; onun sadaret yıllarında padişah İbrahim'in tecrübesiz ve etkisiz padişah otoritesini nasıl dengelediğinin ortaya konularak anlaşılması noktasında ortaya çıkmaktadır. Osmanlı arşiv belgeleri, Osmanlı müelliflerinin eserleri, konu hakkında yazılmış makale ve tezler ile telif eserlerden istifade edilmesi çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Özellikle belgelere yansıdığı kadarıyla arşiv vesikaları ile olaylara bizzat şahit olmuş veya bir şekilde olayların içinde yer almış Osmanlı müelliflerinin kaleme almış olduğu eserler, çalışmanın dayandığı başlıca kaynaklardır. Söz konusu çalışma halen devam etmekte olup çalışma sonunda elde edilen bulgular ve sonuçlar çalışma sona erdikten sonra ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kemankeş Kara Mustafa Paşa, Sadrazam, Osmanlı Devleti, 17. Yüzyıl

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Ferdi ve Takım Sporcularının Anaerobik Güç ve İzokinetik Kuvvet
Düzeylerinin İncelenmesi**

(Samet Aktaş)

Ferdi ve Takım Sporcularının Anaerobik Güç ve İzokinetik Kuvvet Düzeylerinin İncelenmesi

Samet Aktas

Batman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
E-mail: samet.aktas@batman.edu.tr

Özet: Bu araştırma ferdi ve takım sporcularının wingate anaerobik güç ve izokinetik kuvvet çıktılarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya aktif olarak haftada en az 3 gün antrenman yapan ferdi ve takım sporcuları dahil edilmiştir. Araştırmaya ferdi sporlardan Taekwondo(4), Boks(4), Güreş(4) Karate(4) takım sporlarından ise futbol(4) basketbol(4), hentbol(4) ve futsal(4) branşından sporcular dahil edilmiştir. Ferdi sporcuların yaşları $20,87 \pm 2,187$ (yıl), boyları $174,37 \pm 8,073$ (cm) ve vücut ağırlıkları ise $71,87 \pm 10,09$ (kg) olarak bulunmuştur, takım sporcularının ise yaşları $21,437 \pm 1,998$ (yıl), boyları $185,81 \pm 5,35$ (cm) ve vücut ağırlıkları ise $81,18 \pm 18,60$ (kg) olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan sporcuların wingate güç ölçümleri bilgisayar bağlantılı bir yazılımla çalışan monark marka bisiklet ve kol ergometresiyle yapılmıştır, wingate ölçümlerinde dış direnç olarak uygulanacak yük kolda 50 gr/kg, bacakta ise 75 gr/kg olacak şekilde belirlenmiştir. İzokinetik kuvvet ölçümlerinde dominant bacak ve kol olacak şekilde cybex humac norm cihazıyla ölçülmüştür. Verilerin analizinde parametrik testlerden independent samples t testi kullanılmış anlamlılık düzeyi ise 0,05 olarak alınmıştır. Bulgulara bakıldığında; yorgunluk indeksinde hem kol hem bacak wingate çıktılarında gruplar arasında anlamlı bulunmamıştır, aynı şekilde zirve güç ve ortalama güç kol wingate çıktılarında gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Zirve güç ve ortalama güç bacak wingate çıktılarında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu ($p < 0,05$) bulundu, sonuç olarak takım sporcularının daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. İzokinetik güç çıktılarında da takım sporları ortalamaları ferdi sporcuların ortalamalarından yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Anaerobik kuvvet ve izokinetik güç ilişkisinde ise gruplar arasında anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuçlar bize takım sporcularında güç ve kuvvet çıktılarının daha yüksek olduğunu bunun araştırmaya dahil edilen branşların kuvvet ve güç gerekliliklerinin hangi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Wingate, İzokinetik Güç, Anaerobik Kuvvet

Investigation of Anaerobic Power and Isokinetic Strength Levels of Individual and Team Athletes

Abstract: This research was carried out to evaluate the wingate anaerobic power and isokinetic strength outputs of individual and team athletes. Individual and team athletes who actively train at least 3 days a week were included in the study. Athletes from individual sports such as Taekwondo(4), Boxing(4), Wrestling(4) Karate(4) and team sports football(4) basketball(4), handball(4) and futsal(4) were included in the research. The age of the individual athletes was 20.87 ± 2.187 (years), their height was 174.37 ± 8.073 (cm) and their body weight was 71.87 ± 10.09 (kg). 185.81 ± 5.35 (cm) and body weights were determined as 81.18 ± 18.60 (kg). The wingate power measurements of the athletes participating in the research were

made with a Monark brand bicycle and arm ergometer working with a computer-connected software. The load to be applied as external resistance in the wingate measurements was determined as 50 gr/kg on the arm and 75 gr/kg on the leg. Isokinetic strength measurements were measured with the cybex humac norm device as dominant leg and arm. In the analysis of the data, the independent samples t test, one of the parametric tests, was used and the significance level was taken as 0.05 Considering the findings; In the fatigue index, both arm and leg wingate outputs were not significant between the groups, likewise, no significant difference was found between the groups in the peak power and average strength arm wingate outputs. It was found that there was a significant difference ($p < 0.05$) between the groups in the peak power and average power leg wingate outputs. As a result, it was determined that the team athletes had a higher average. In the isokinetic power outputs, the team sports averages were found to be higher and significant than the individual athletes' averages. A significant positive relationship was found between the groups in the relationship between anaerobic power and isokinetic power. The results show us that the power and strength outputs are higher in team athletes, and the strength and power requirements of the branches included in the research are at what level.

Keywords: *Wingate, Isokinetic Strength, Anaerobic power.*

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**A Compilation of Studies on the Relationship Between Science and
Philosophy**

(Halil Özdemir, Selda Aydın, Penpe Aydın)

A Compilation of Studies on the Relationship Between Science and Philosophy

Halil Özdemir¹, Selda Aydın², Penpe Aydın³

¹Dumlu Şehit Muhammet Ferdi Güntekin Secondary School, Erzurum, E-mail: mai.nisan.24@gmail.com

²Dumlu Şehit Muhammet Ferdi Güntekin Secondary School, Erzurum E-mail: besiktasselda25@gmail.com

³Mardin Anatolian High School, Mardin, E-mail: aydinnpenpe@gmail.com

Abstract: Science is a set of regular information about the universe and emerging events, aiming to reach a conclusion by using the facts with experimental methods. Philosophy is; rather than knowing, it envisages pursuing knowledge, obtaining knowledge wherever it is introduced, and, more importantly, being intertwined with knowledge. Therefore, it is necessary to express philosophy as thinking, knowing, recognizing, and understanding, interpreting, and explaining all kinds of existence. In other words, the love of wisdom is actually a real act of knowing and understanding. This means that philosophy is actually a questioning of what exists. If we start from these definitions, the source of scientific knowledge is sense organs, observation, facts, and experiments, while the source of philosophical knowledge is the mind. Science and philosophy are two fields that support and complement each other in making sense of the world. However these two fields can never be reduced to each other. According to the science and philosophy interpretation of idealist thought, philosophy, as a supra-scientific activity, is the mother of sciences. Therefore, philosophy guides and directs the sciences systematically. According to positivist thought, philosophy is accepted as a lower science than sciences. According to this idea, philosophy is seen as a primitive way of thinking that was put forward before the emergence of sciences. Although both views share the same vision in terms of philosophy giving birth to sciences, while idealism praises, positivism criticizes philosophy. They argue that philosophy is not experimental and scientific. As a result, philosophy and science complement each other, overlap, and coexist. Although philosophy and science are different in terms of asking questions, philosophy and science is an activity of knowledge and asking questions. While philosophy produces logical and theoretical thinking, science produces experimental thoughts. While philosophy criticizes and questions the sciences, science has no such purpose. At the same time, philosophy asserts diversity while science admits that the laws are one and accurate. The primary purpose of our compilation study on the relationship between science and philosophy is to examine the scientific studies in the related field. Although there are many studies on science and philosophy in the related literature, there is no study in which these studies are compiled. Considering the relationship between science and philosophy, this situation creates a deficiency in terms of the relevant literature. Based on this idea, a compilation study was conducted by focusing on studies on the relationship between science and philosophy in the relevant field.

Keywords: science, philosophy, knowledge, universe, experiment, observation

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**A Compilation of Research on Foreign Language Teaching in
Primary Education**

(Halil Özdemir, Selda Aydın, Penpe Aydın)

A Compilation of Research on Foreign Language Teaching in Primary Education

Halil Özdemir¹, Selda Aydın², Penpe Aydın³

¹Dumlu Şehit Muhammet Ferdi Güntekin Secondary School, Erzurum, E-mail: mai.nisan.24@gmail.com

²Dumlu Şehit Muhammet Ferdi Güntekin Secondary School, Erzurum E-mail: besiktasselda25@gmail.com

³Mardin Anatolian High School, Mardin, E-mail: aydinnpenpe@gmail.com

Abstract: Language, one of our basic ties with the world, is a tool defined differently by everyone due to its various features that enable interpersonal communication. The beginning of language acquisition at an early age has revealed the opinion that a second language can be taught in children besides mother tongue teaching today. Therefore, foreign language education and teaching at an early age have gained importance in recent years. Scientists think that more effective results can be obtained when foreign language education and teaching start with the first years of childhood due to children's sensory and mental abilities. Studies have shown that foreign language education and training, which begins at an early age, positively affect the child's general development. Therefore, it is thought that foreign language education and training can be more effective and permanent if the child's attitudes and behaviors toward the mother tongue are monitored in the school environment. In our country, important studies have been carried out by the Ministry of National Education on foreign language teaching in recent years. These studies are carried out by the objectives, principles, and procedures established by the Council of Europe, foreign language education, and training in the European Union. According to these goals and principles, continuity is vital in foreign language teaching. As a result, it is thought that foreign language education and teaching will be possible if the child receives uninterrupted education throughout the school period from an early age. Since children will be familiar with foreign language education and training throughout each term, it has been thought that this education and training would yield more successful results. Our study on Foreign Language Teaching in Primary Education fundamentally aims to examine scientific studies in foreign language education and teaching in primary education. Although there are many studies on foreign language teaching in primary education in the related literature, there needs to be a study in which these studies are compiled. Considering the importance of foreign language teaching in primary education, this situation creates a deficiency in the relevant literature. Based on this idea, a compilation study was conducted by focusing on the studies on Foreign Language Teaching in Primary Education in the related field.

Keywords: language, foreign language, education and training, childhood

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Ebeveyn Tükenmişliğinin Bazı Demografik Özellikler Açısından
İncelenmesi**

(Selin Yıldırım, Yeliz Kındap-Tepe)

Ebeveyn Tükenmişliğinin Bazı Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi

Selin Yıldırım¹, Yeliz Kindap-Tepe²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-mail: selinyilmaz6155@gmail.com

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-mail: yeliz.kindaptepe@omu.edu.tr

Özet: Ebeveynlik çoğu kültürde ve toplumda hayata; neşe, anlam ve tatmin katma gibi olumlu çıktılarla ilişkilendirilmiş olsa da aynı zamanda önemli bir stres kaynağıdır. Ebeveyn tükenmişliği, ebeveyn olmanın ortaya çıkardığı stres faktörlerine sürekli olarak maruz kalan ebeveynlerde ortaya çıkan spesifik bir sendrom olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda sıklıkla incelenmeye başlanan ebeveyn tükenmişliği, ebeveynlerin psikolojik iyi olma halinden uyku bozukluklarına uzanan geniş bir yelpazede ebeveynin kendi hayatına negatif etkide bulunma gücü bulunabilmekle birlikte bu sendromun sadece ebeveyn değil ebeveynin partneriyle yaşadığı ilişkide ve çocuğu üzerinde de önemli sorunlar ortaya çıkarabileceğine işaret eden bulgular mevcuttur. Bu çalışmanın amacı ebeveyn tükenmişliği ile ilişkili olabilecek sosyo-demografik özelliklerin (çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, ekonomik güçlükler, evlilik mutluluğu) neler olduğunu belirlemektedir. Bu amaçla okulöncesi dönemde çocuğu olan 289 anneye kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Annelerin yaş ortalaması 33.60 (S = 4.76, ranj = 21-51); çocukların yaş ortalaması 57.94'dır (ay cinsinden) (S = 10.72, ranj = 36-80). Araştırmada Ebeveyn Tükenmişlik Ölçeği, Ekonomik Güçlükler İndeksinin; kıt kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar ve parasal endişe alt boyutları ile birlikte araştırmacılar tarafından; çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, evlilik mutluluğunu belirlemek için geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma sorularına yanıt bulabilmek için ebeveyn tükenmişliği; çocuğun cinsiyetine, annenin eğitim düzeyine ve çalışma durumuna göre ayrı ayrı yapılan tek yönlü MANOVA ile karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, erkek çocuğa sahip olan annelerin kız çocuğa sahip olanlara göre ebeveyn tükenmişliğinin alt boyutlarından ebeveyn benliğine ilişkin bıkkınlık duygusunu ve duygusal yorgunluğu daha yüksek düzeyde rapor ettikleri görülmüştür. Annelerin eğitim düzeyine göre yapılan karşılaştırmada lise altı eğitim düzeyine sahip annelerin; duygusal yorgunluk, önceki ebeveyn benliği ile zıtlık ve ebeveyn benliğine ilişkin bıkkınlık duygusu düzeylerinin üniversite ve lisansüstü mezuniyete sahip annelerden düşük olduğu bulunmuştur. Çocuk sayısına göre yapılan karşılaştırmada iki ve üzeri çocuğa sahip annelerin tek çocuğu olan annelere göre daha fazla ebeveyn tükenmişliği bildirdikleri görülmüştür. Annenin bir işte çalışma durumuna göre yapılan karşılaştırmada ebeveyn tükenmişliği alt boyutlarının annelerin bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Son olarak annelerin ebeveyn tükenmişliğini öncelikli yordayan değişkenlerin hangileri olduğunu belirlemek için araştırmada incelenen tüm değişkenlerin analize dahil edildiği aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Ebeveyn tükenmişliğini birinci sırada evlilik mutluluğunun negatif yönde yordadığı görülmüştür. Diğer değişkenlerin sırasıyla; algılanan parasal endişenin, eğitim düzeyinin ve çocuk sayısının ebeveyn tükenmişliğini pozitif yönde; çocuğun yaşının negatif yönde yordadığı belirlenmiştir. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde özellikle evlilik ilişkisinden algılanan mutluluğun ebeveyn tükenmişliği açısından koruyucu bir faktör olduğunu; buna karşı ekonomik açıdan hissedilen parasal endişenin, annenin eğitim düzeyinin ve çocuk sayısının ebeveyn tükenmişliği açısından risk faktörü olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgular ilgili alan yazını kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn tükenmişliği, ekonomik güçlükler, evlilik mutluluğu, demografik özellikler

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Sosyal Psikolojinin Spor Bilimlerinde Uygulanması

(Sermin Ağralı Ermiş)

Sosyal Psikolojinin Spor Bilimlerinde Uygulanması

Sermin Ağralı Ermiş

Yalova University, Faculty of Engineering,
Polymer Materials Engineering Department,
E-mail: aiayten@yalova.edu.tr

Özet: Oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan psikoloji bilim dalının ilgi çeken alt açılımlarından birisi de sosyal psikolojidir. Sosyal psikolojinin ortaya çıkması tam anlamı ile Psikoloji ve Sosyolojinin birleşmesiyle olmuştur diyebiliriz. Tanımlamak gerekirse sosyal psikoloji bireylerin birbirlerini ne şekilde etkilediklerini, birbirleri hakkında nasıl düşündüklerini ve bireylerarası kurdukları ilişkinin nasıl olduğunu inceleyen ve araştıran bir bilim dalıdır. Bu araştırmada spor bilimleri ikliminde önemli bir yere sahip olan sosyal psikolojinin geniş bir yelpazede incelenmesi ve yine spor bilimleri özelindeki sosyal psikoloji uygulamalarının derlenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırma literatüre dayalı olarak tarama modeli ile tematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla Science Citation Index (SCI), Yöktez, Google Akademik ve ULAKBİLİM/TRDizin veri tabanlarında “sosyal psikoloji”, “sporda sosyal psikoloji”, “beden eğitimi ve sosyal psikoloji” anahtar kelimeleri ile tarama yapılmıştır. Elde edilen bulgular spor bilimleri alanında çok sınırlıdır. Dolayısıyla spor ve sosyal psikolojinin doğrudan ilişkilendirildiği çalışmalara rastlanmamıştır. İlgili farklı disiplinlerdeki çalışmalar içerisinde “spor” kavramı taratılmış ve yalnızca örnek teşkil ettiği için kullanıldığı fark edilmiştir. Buradan hareketle uygulamalı bir alan olan spor bilimlerinde sosyal psikoloji uygulamalarına dönük tanımlayıcı bir araştırma yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Araştırmada spor iklimi içerisinde kişiler arası iletişim ve etkileşimin yüksek düzeyde olmasından yola çıkarak sosyal psikoloji kuramlarından olan “kişiler arası çekicilik kuramı, sosyal biliş kuramı, kendini açma edinimi kuramı ve ilişkilerin gelişimi ve çözülmesiyle ilgili kuramlar” üzerinde durulmuştur. Sonuç: bireyin psikososyal gelişiminin etkin bir şekilde yönetilmesi hem kendilik algısı için hem de içerisinde bulunduğu sosyal çevrede kabulü açısından önem arz eder. Tam da bu noktada bireyin başarılı kılabilmesinin en etkin yollarından biri olan sporun devreye girdiğini görmekteyiz. Zira spor, sadece fiziksel bir takım faaliyetler bütünü olarak değil, aynı zamanda da bireyin sosyal, duygusal ve toplumsal bakımdan da gelişmesi için çok önemli bir sosyal olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Psikoloji, Spor, Sosyal Psikoloji Uygulamaları

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Birleşmiş Milletlerin Yapısal ve Siyasal Zayıflıkları Bağlamında
Reform Tartışmaları**

(Sevil Şahin)

Birleşmiş Milletlerin Yapısal ve Siyasal Zayıflıkları Bağlamında Reform Tartışmaları

Sevil Şahin

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
E-mail: sevil.sahin@gop.edu.tr,
ORCID:0000-0003-2982-7450.

Özet: Temel amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan Birleşmiş Milletlerin, bu öncelikli görevini yerine getirebilmesi bağlamında gerek yapısal gerek siyasal pek çok engelle karşılaştığı bir gerçektir. Birleşmiş Milletlerin etkili eylemde bulunabilmek adına sahip olduğu önemli kurumsal avantajların varlığına rağmen, üyelerinden bağımsız hareket edebilme kapasitesi son derece sınırlıdır. Bu noktada en önemli zayıflığının ulus-üstü bir örgütlenme olmamasından kaynaklandığı belirtilmelidir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1. Maddesinde sözü edilen öncelikli amacını yerine getirmek konusunda başarılı olup olmadığı noktasında net bir cevap vermek kolay değildir. Özellikle uluslararası sistemin büyük güçlerinin dahil olduğu çatışmalarla ilgilenmek ve etkili eylemde bulunabilmek adına kurumsal mekanizmalarını harekete geçirmek anlamında teoride önemli bir yetkiye sahip olsa da pratikte pek çok engelle karşılaşmaktadır. Etkili eylemde bulunabilmesi anlamında en güçlü organı olarak kabul edilen Güvenlik Konseyi'nin daimî ve geçici üyeleri ile birlikte devletlerin egemen eşitliği temelinde örgütlenmiş bir örgüte ters düşen yapısal özellikleri ve daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi çalışmamız bağlamında tartışılması gereken en önemli meseledir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerin daha adil bir yapıya kavuşturulabilmesi ve etkili eylemde bulunabilmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılabilmesi için reforme edilmesi yolundaki tartışmalar gündemdeki yerini korumaktadır. Bu çalışmada öncelikle Birleşmiş Milletlerin etkili eylemde bulunabilmesinin önündeki yapısal ve siyasal engeller ortaya konulduktan sonra, Birleşmiş Milletlerin daha adil ve eşitlikçi bir yapıya kavuşturulabilmesi adına tartışılan reform ihtiyacı çerçevesinde önerilen yapısal düzenlemelere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi, reform tartışmaları

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Atasözlerinde Anasır-ı Erbaa Düşüncesi ile İlgili Kültürel Algı

(Şahin Bütüner)

Atasözlerinde Anasır-ı Erbaa Düşüncesi ile İlgili Kültürel Algı

Şahin Bütüner

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türk Dili,
E-mail: sahin.butuner@ibu.edu.tr

Özet: Dil ile kültür arasındaki ilişki süreklilik arz eden bir olgudur. Dil aracılığıyla üretilen kültürel unsurlar, yıllar içerisinde en veciz ve özlü ifadelerden biri olan atasözleri ve deyimler içerisinde varlığını devam ettirir. Atasözleri ve deyimler, dil-kültür ilişkisi bağlamında toplumun duygu ve düşüncelerini içerisinde barındıran önemli kültürel öğelerdir. Bu çalışmada Ömer Asım Aksoy'un hazırladığı Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü 1. ve 2. Ciltteki atasözlerinde geçen Anasır-ı Erbaa (su, toprak, hava, ateş) ile ilgili kelimeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen bu kelimeler üzerinden atasözlerinin kullanımı bağlamında halkın geleneksel dünya görüşü belirlenmeye çalışılmıştır. Atasözlerinde hava, su, toprak ve ateş kelimelerinin cümle içerisinde hangi bağlamda kullanıldığını anlamak için derinlemesine bir analiz yapma olanağı sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Varlığın özünü içerisinde barındıran Anasır-ı Erbaa (hava, su, ateş, toprak) insanoğlu için kutsal bir unsur olarak kabul edilir. İnsanoğlu, bu dört temel unsuru, var olmanın temeli olarak gördüğü için Anasır-ı Erbaa düşüncesi üzerinden evreni ve kendi varlığını sorgulamıştır. Atasözleri içerisinde Anasır-ı Erbaa ile ilgili kelimeler imge ve simge bağlamında farklı anlam ve çağrışımlarda kullanılmıştır. Atasözlerinde suyun daha çok temizleme, arındırma anlamında, ateşin yakma, yok etme anlamında, toprağın bereket verme ve destek verme anlamlarında, hava kelimesi ile ilgili doğrudan bir kullanım bulunmayıp yel kelimesi üzerinden alıp götürme veya getirme anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: dil, kültür, atasözleri, anasır-ı erbaa

Giriş

Türk dilinin ve kültürünün anlam zenginliği açısından önemli varlıklarından biri de atasözleri ve deyimlerdir. Günlük hayatta karşılaşılan çeşitli olay ve durumları etkili ve öz bir şekilde ifade etmek için kullanılan bu kalıp sözler, birer kültürel mirastır. Bir milletin bu özlü sözleri ne kadar çoksa medeniyet anlamında o kadar gelişmiştir, denilebilir. Atasözleri bir milletin kültürel değerleri hakkında önemli bilgiler sunar. İnsanların bütün hayat tecrübelerini ve geleneksel dünya görüşünü anlatır. Hem ifade gücü açısından hem de anlamsal zenginlik açısından önemli dil ve kültür öğeleridir. Deyimler ve atasözleri içinde bulunduğu milletin kültürel kodlarıdır. Toplumun kültürel birikimini nesilden nesle taşıyan aracı bir sözlü değerdir.

Bir milletin uzun yıllar süren deneyimlerine bağlı olarak şekillenen atasözleri kalıplaşmış ifadelerdir. Atasözlerinin şekil özelliklerine bakıldığında, “1. Kalıplaşmış sözlerdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. 2. Kısa ve özlüdür. 3. Atasözlerinin çoğu bir iki cümledir.” (Aksoy, 1991: 15-16). Kısa ve özlü olması atasözlerinin anlaşılır bir özelliğe sahip olmasını sağlarken kalıplaşmış olması, içerisindeki kelimelerin yüzyıllarca değişmeden günümüze kadar

gelmesini sağlamaktadır. Diğer bir özelliği ise anonim olmasıdır. Deyimler ve atasözleri, zamanında rastgele söylenen ama zamanla insanların ağızlarına pelesenk olup toplum içerisinde söylene söylene kalıplaşmış özlü sözlerdir. İşlevsel anlamda fayda sağladığında toplum içerisinde kullanılarak zamanla anonim sözler haline gelmiştir. Atasözü, “uzun deneme ve gözlemlere dayanarak söylenmiş, ve halka mal olmuş söz” (Türkçe Sözlük-I 1988) anlamında gelir.

Bir kültürel öge olarak atasözlerinin içerisinde yer alan kelimelerin hangi kültürel algı perspektifinde kullanıldığını tespit etmek, önem arz eden bir durumdur. Atasözlerinde geçen kelimelerin kavramsal alanını belirlemek, kültürel bakış açısının anlaşılmasında önemli bir ölçüt olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bu çalışmada atasözlerinde geçen Anasır-ı Erbaa ile ilgili kelimelerin belirlenmesi ve bu kelimelerin kültürel anlam alanlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sınırlılığı Anasır-ı Erbaa kelimeleri ile çizilmiştir. Hava, su, ateş ve toprak kelimelerinin atasözlerindeki kullanım alanları, hangi kültürel algı çerçevesinde kullanıldığı ve bu kelimelerle ilgili toplumun geleneksel dünya görüşünün atasözlerindeki anlam alanının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle Ömer Asım Ersoy’un Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü adlı çalışmasındaki atasözleri incelenip Anasır-ı Erbaa ile ilgili kelimeler belirlenip nitel araştırma yöntemi ile değerlendirilmiştir. Anasır- Erbaa ile ilgili kelimeler atasözlerinde nasıl ve niçin kullanılmıştır sorularına cevap arayarak sosyokültürel olgular derinlemesine incelenmiştir.

Atasözlerinde kullanılan Anasır-ı Erbaa ile ilgili kelimelere birer anlamsal kavram nazarında yaklaşılacak olursa bu kelimeleri birer gösterge olarak değerlendirmek gerekir. Kavramlar, sözlükte madde başı olarak geçen kelimelerdir. Aksan’ın ifade ettiği üzere, “Kavramlar insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla dile dönüşen yönüdür, göstergelerin gösterilen yanıdır.” (1999: 41). Kelimelerin kavramsal boyutu bağlama bağlı olarak değişmektedir. Kelimelerin anlam alanları farklı milletlerde kullanılan çeşitli atasözlerine bağlı olarak değişir. Bir millet, kelimeye hangi kavramsal bağlamda anlam yüklerse atasözlerinde de o anlamsal bağlama bağlı olarak kullanılır.

Atasözlerini ve atasözlerinde kullanılan kelimeleri anlamak için o toplumun kültürel birikimi hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Çünkü atasözleri belli kültürel algı perspektifinde üretilir ve atasözleri içerisinde yer alan kelimelerin ifade etmeye çalıştığı anlamın dışında başka bir anlamsal derinliği de vardır. Rohrich ve Mieder’e göre: “Atasözleri, çoğu kez ifade ettiğinden ayrı bir anlam taşır.” (1977: 53).

Varlık veya var olmak ile ilgili düşüncenin ana unsuru “anasır erbaa” kelimesindedir. Anasır, sözlükte “Unsurlar. Başka şeylerin hasılı ve maddesi olan şeyler.” (Hüseyin Remzî I, 1305: 894) veya “Mürekkep cisimleri meydana getiren basit cisimlerin her biri, eleman; bir bütünden ayrılıp ayrı bir fırka, heyet meydana getiren kısım; madde, esas, kök” (Devellioğlu, 2008: 1122) anlamlarına gelir. Anasır-ı Erbaa kelime grubu dört anlamına gelen Arapça bir kelime erbaa ile unsurlar anlamına gelen anasır kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Var olmanın dört temel unsuru: hava, su, ateş ve toprak. Ulaş’ın ifade ettiği üzere, “Eski Yunan filozoflarının fiziksel evrenin temel bileşenleri olarak düşündükleri dört kendilik: hava, ateş, su ve toprak. Bu öğelerden her birinin iki niteliği bulunmaktadır: hava sıcak ve nemli, ateş sıcak ve

kuru, su soğuk ve nemli, toprak soğuk ve kurudur. Ortak niteliklere sahip ögeler birbirlerine dönüşebilir; birbirleriyle bütünleşebilirler.” (Ulaş, 2002: 433)

Kelimelerin anlamsal bir kavram alanı vardır. Anasır-ı Erbaa'yı oluşturan hava, su, ateş ve toprağın da anlamsal kavram alanı şu şekilde izah edilmiştir: “Tarih boyunca, değişik koşullarda insanın düşlediği gereçleri Leroi-Gourhan dört kategoriye ayırmaktadır: Birinci kategoride, toprak yer alır; toprak vuruş, çarpma vb. edimler için temel bir gereç sunar; ‘kırmak, kesmek, biçim vermek’ bu kategoride konumlandırılır; her toplumun, halkın ürettiği çanak çömlek, vazo vd. ürünler bu kategoriye girer. İkinci kategori, ateşin alanına ilişkindir; ‘ısıtma, pişirme, eritme, kurutma, bozma’ vb. deviniler bu kategoriyi belirtir. Üçüncü kategoride su yer alır; yıkama, kalıba dökme, sulandırma, suda eritme bu kategoridedir. Hava, dördüncü kategoriyi oluşturur; kurulamak, temizlemek, canlılık vermek bu kategoride yer alır. Eldeki madde (element) tekniği belirlemektedir. Ancak tüm bu kategorilerde ‘hareket’ in önemini göz ardı etmemek gerekir.” (Aktulum, 2018: 6). Ateş ve hava, kuvveti sembolize eden daha aktif unsurlarken su ve toprak sakinliği temsil eden daha pasif unsurlardır. Ateş ve hava sürekli hareket halindedir, durağan bir ateşten veya rüzgârdan bahsetmek mümkün değildir ama toprak durağan, hareketsiz bir varlıktır, suyun da durgun, hareketsiz olduğu durumlar vardır. Bachelard’ın Fabre’den aktardığına göre, “Bütün kuvvet, cesaret, kızgınlık, erkeklik niteliklerini ateşle tözleştirir. Bu soğuk ve ıslak mizaç yüzünden kadınlar erkeklerden daha kuvvetsiz, daha ürkek ve daha cesaretsizdirler, çünkü kuvvet, cesaret ve eylem etkin unsurlar olan ateş ve havadan ileri gelir, bu yüzden onlara erkek unsurlar denir; öteki unsurlar olan su ve toprak ise edilgin ve dişî unsurlardır.” (Bachelard, 1995:47).

Atasözlerinde Su

Su, dünya üzerinde birçok millet için arınmanın ve temizlenmenin sembolü olmuştur. Bulunduğu yeri fiziksel olarak temizlemesinin yanı sıra manevî olarak da temizliğin sembolüdür. “Su, yalnızca fiziksel olarak insanları temizlemekle kalmaz aynı zamanda -diğer dinsel geleneklerde de olduğu gibi- kalplerin arındırılmasını ifade eden uygun bir simgedir. Su sürekli dalgalanır ve hareket eder; bunun anlamı, Kisai’nin de belirttiği gibi, suyun bütün mahlukatla birlikte hep bir ağızdan Rabbe hamd ü sena etmesidir.” (Schimmel, 2004:25).

Su, fiziksel anlamda temizlenmenin en önemli aracıdır. Su aracılığıyla insanoğlu bütün kirlerinden arındığı için su temizlenmenin ve arınmanın sembolü olmuştur. Bachelard’ın da ifade ettiği gibi, “Berrak suyun, arınma düşüne biraz daha yakından bakmamızı gerektiren özelliklerinden biri de serin bir suyun doğurduğu yenileşme düşüdür. Suyu yenilenmiş olarak doğmak için gireriz.” (Bachelard, 2006:163). İnsanoğlu su ile yenilenir, su, kirlerden, günahlardan arınarak yeniden başlamayı ifade eder. Bu nedenle atasözlerinde geçen su ile ilgili kullanımlarda temizlenme ve arınmanın sembolü olarak kullanıldığı görülür.

Akan su yosun tutmaz: Akan su sürekli hareketli olduğu için bu suda yosunlama olmaz. Aynen bunun gibi de çalışan kişi de tembellikten kurtulur.

Akarsu pislik tutmaz: Hareketli, akışkan şeyler sürekli temiz olur.

Kanı kanla yumazlar, kanı suyla yurlar: Kötülük, başka bir kötülükle düzeltilmez, o kötülük ancak iyilik yapılarak ortadan kaldırılır.

Su bulununca (görülünce) teyemmüm bozulur: Ele geçmeyen güzel bir şeyin yerine, ister istemez ona benzeyen başka bir şey kullanılır. Ama aranan şey ele geçince, benzerinin değeri kalmaz.

Su, ab-ı hayat tabirinde ifade edildiği gibi hayatın kaynağıdır. Canlıların yaşamını sürdürebilmesi için, var olabilmenin temel unsurudur. Su, etrafındaki varlıklara hayat sunan, rahmet veren kutsal bir varlıktır. Eski Türk inancında su, Tanrı cemalini gördüğü için kutsaldır. “Göktürk yazıtlarında yer ancak suyu ile düşünülebilir. Bundan dolayı yazıtların her yerinde ‘ıdık yer sub’ yani ‘mukaddes yer su’ deyimini görülür. Eski Türkçede ‘ıduk’ yani mukaddes demektir. Çünkü su, Tanrı tarafından gönderilmiştir.” (Ögel, 1995: 327). Su, etrafında bulunan bütün varlıklara bir hayat sunduğu için bütün medeniyetlerde hayat suyu ifadesi kullanılmakta ve bundan dolayı da kutsal bir varlık olarak görülmektedir.

Su içene yılan bile dokunmaz: Su içme zamanında kimseye dokunulmamalıdır.

Hak deyince akan sular durur: Bir anlaşmazlıkta adalet, hakkaniyet, tarafsızlık yolu tutuldu mu artık kimsenin söyleyecek sözü kalmaz.

Suyu havana koy, döv döv yine su: Çarpıcı bir özelliği bulunan kişi ya da nesnenin, ne denli uğraşılırsa uğraşılınsın, niteliği değiştirilemez.

Ab-ı hayat anlayışına bağlı olarak su, aynı zamanda şifa kaynağı olarak görülmektedir. Eski Türk inancında dirilik suyu ifadesi de bu düşünceden ileri gelir. Anadolu'nun birçok yerinde de şifalı su düşüncesinden kaynaklı uygulamalar bulunmaktadır. “Ab-ı hayat anlayışı, Güney ve Ortadoğu kültürlerinin bir anlayış ve inanışıdır. Kutadgu Bilig’de su ile ilgili anlayışları incelerken Türklerin buna ‘idillig su’ yani kadehlik su dedikleri. Görülür. Hayat suyu da yine aynı eserde ‘tiriglig subı’ yani dirilik suyu diye anılmıştır.” (Ögel, 1995: 327).

Acı acıyı keser su sancıyı: Bir güçlüğü yenmenin yolu farklı zor bir yola başvurmaktır.

Su, aynı zamanda bilgeliğin sembolü olarak da atasözlerinde kullanılmıştır. Su derinliği ile içinde bilinmeyen zenginlikler taşımaktadır. Bu nedenle derin sular, bilgeliği sembolize etmiştir. Derin sular, içinde birçok gizli sırlar barındırmaktadır. Babillere göre, su bilgelik evi olarak görülmüştür.

Derin su yavaş akar: Bilgili, dengeli kişi, bir konuda karar vermek ve eyleme geçmek için ivmez; uzun uzun düşünür.

Eski Türk inancında etrafına canlılık veren su, etrafında fayda veren, bir hayat bahşeden kutsal bir varlıktır. Yaşam, su ile başlamaktadır. Suyun etrafında fayda sağlama işlevini çağrıştıran durumu atasözlerinde kullanılmıştır. “İlk kaos olan suyun: yaratıcı, başlangıç gibi dirilik verme, ebedî yaşatma ve ölümsüzlük bağışlama işlevi, Dirilik Suyunda saklanmıştır.” (Beydili, 2004: 501). Su, etrafına hayat bahşetmesi özelliğinden dolayı toprak ile ana rahmini

sembolize eden bir varlık olmuştur. Su ve toprak, üretkenliği sembolize eden varlıklar olmuşturlardır. “Edgar Poe’nun bilinçaltı için temel maddeyse, toprağa egemen olmalıdır. Toprağın kanıdır zaten. Toprağın yaşamıdır. Bütün manzarayı kendi yazgısına doğru sürükleyecek olan sudur.” (Bachelard, 2006:74).

Su küçüğün, söz büyüğün: Su, önce küçüklere verilir. Karar verme de büyüklere öncelik tanınır. Yani büyüklere önce söz hakkı verilir.

Su aktığı yere yine akar: Daha önce bize yararı dokunmuş olan güzel bir durum, bugün bulunmasa bile yarın yine ortaya çıkar.

Birçok medeniyetin dünya görüşünde su, dünyanın yaratılışından itibaren var olan ilk varlıktır. Türklerin yaratılış mitolojisine bakıldığında başlangıçta hiçbir şey yokken su vardı, ifadesi görülür. Tabii ki su sadece kozmogoni ile ilgili değildir, eskatolojide de su önemli bir varlıktır. “Türk mitolojik dünya modelinde ebedî başlangıç olan, kaosu bildiren ve yaratılış sürecinde rol oynayan, bir mitolojem. Yaratılışın başlıca unsuru olarak görünen su, çeşitli mitolojik sistemlerde ilk başlangıçla bağlıdır, ilk kaosu tanıtır ve onun eşdeğeri yerine ortaya çıkar. Kaosun kendi tanımındaki en önemli yönlerden biri su kavramıyla olan bağlılığıdır. Yılın değiştiği anda suyun durması ve bir anda değişmesi, suyun ilk kaosu temsil ettiğinden ileri gelir. (Beydili, 2004:501).

Ateş ve su, yok etmeyi temsil eden aracı varlıklardır. Ateş ve su, canlı yaşamına son verme gücüne de sahiptir. Bu nedenle medeniyetlerin inancında ateş ve su, eskatolojide yer alan aracı varlıklar olmuşturlardır. Bachelard’ın ifade ettiği üzere, “Ateşle oynayan yanar, yanmak ister, başkalarını yakmak ister. Hain suyla oynayan da boğulur, boğulmak ister.” (2006:97). Su ve ateş, ölümü çağrıştıran kelimeler olmuşturlardır, bu nedenle felaket sebebi olarak kullanılan araçlar olmuşturlardır. “Kapalı su ölümü bağrına alır. Su ölümü unsur haline getirir. Su ölüyle birlikte, ölünün tözünde ölür. O zaman su tözsel bir yokluktur. Umutsuzlukta bundan daha ileri gidilemez. Kimi ruhlar için, su umutsuzluğun maddesidir.” (Bachelard, 2006:107).

Adamın yere bakanından, suyun ağır akanından kork: Niyetini belli etmeyen kimseler ağır akan suya benzerler. İçlerindeki kötülükleri hissettirmezler, dolayısıyla asıl onlardan korkulmalıdır.

Od ile su dilsiz yağıdır: Yangın, sel gibi felaketler düşman gibidir. Sinsice ve sessiz bir şekilde haber vermeden gelir.

Su uyur, düşman uyumaz: Durmadan akan suya uyuyor denilebilir fakat ses çıkarmayan, kıpırdamayan düşmana uyuyor denilmez çünkü düşman fırsat beklemektedir.

Atasözlerinde Ateş

Ateş, dört temel unsurdan biridir. Bulunduğu yere hem fayda sağlayan hem de zarar veren bir varlıktır. Ölçülü şekilde kullanıldığında fayda sağlayan ama kontrol edilemediğinde de etrafına felaket getiren bir varlıktır. İnsanoğlunun yaşamsal var oluşunda çok etkili bir varlıktır.

“Evrenin dört veya beş unsurundan biri olarak kabul edilen ateşin eski bir döneme uzanan bildik bir kökeni yoktur. Moğollar onu hala yaşamın en eski etkinliği sayarlar. Tehlikeli ve zararlı bazen yararlı bir gücün cisimleşmesi olarak bazen de yıldırım biçiminde gökten geldiği söylenir.” (Bonney, 2000 :84).

Ateş, insan hayatında olumlu veya olumsuz anlamda doğrudan etkili olduğu için saygı duyulan bir varlıktır. Türk mitolojisinde ateş, kutsal bir varlık olarak görülmüştür ve bu nedenle ateşe saygı içerikli ritüeller yapılmıştır. Eski Türk inancında ateşin su gibi arındırma ve temizleme işlevi vardır. Bunun için Türkler Nevruz Bayramı’nda ateşin üzerinden atlayarak arınacaklarına inanmışlardır. Yine ateş, Eski Türk inancında Tanrı ile haberleşme aracı olarak da düşünülmüştür. “Türk etnik- kültürel geleneğinde “ateş”, bir evliya kadar değerli sayılan güçtür. Ateşin yakıldığı yer kutsal bilinirdi. Onun için de taş devrinin en büyük keşiflerinden biri olarak kabul edilen ve dört unsurdan biri sayılan “ateş”, her zaman saygı görmüştür ve onun hastalıklardan koruyabilecek gücü olduğuna ve gelecekte haber verebileceğine inanılmıştır.” (Beydili, 2004: 437).

Ateş, yukarıda da ifade edildiği üzere kontrol edilmediğinde etrafında felaket getiren bir varlıktır. Ateş, kontrol edilmesi zor bir varlıktır. Bu nedenle hem iyi hem kötüyü içinde barındırır. “Bütün olaylar arasında, iki karşıt değerlendirmeyi, iyi ile kötüyü aynı açık seçiklikle kabul edebilen yalnız odur. Cennet’te parıldar. Cehennem’de yanar. Tatlılık ve işkencedir. Mutfak ve kıyamettir. Ocağın yakınında uslu uslu oturan çocuk için hazdır; ama alevleriyle çok yakından oynamak isteyince her itaatsizliği cezalandırır. Huzurdur ve saygıdır.” (Bachelard, 1995:13).

Eski Türk inancında ateşe karşı korku içerikli bir saygı davranışı bulunmaktadır. Ateş, yeri geldiğinde insanları cezalandıran bir varlıktır. Geçmişten günümüze eski Türk inanışındaki ateşe dair bu inanış, birçok sözlü üründe ve atasözlerinde kendini göstermektedir. “En tehlikeli şey, ateştir; inanışı bütün Türk kavimlerinde yaygındır. Eski bir Anadolu atasözü ‘Oda inanma, suya dayanma.’ diyordu. ‘Ateşe, suya ve zelzeleye yiğitlik olmaz.’ Bu inanışlar bugün de içimizde yaşarlar ve gerçeklere dayanırlar. Kırgız Türkleri de ‘Ateşten tehlikeli bir şey yoktur.’ diyorlardı. U. Harva, Sibiry ve Fin-Ugor kavimlerindeki bu inanışları bir araya getirmiştir. Kuzeydeki orman yangınları veya bozkırlardaki büyük ot yangınları, insanlara büyük zarar veriyorlardı. Bundan dolayı da insanların zihinlerinde bir korku doğuyordu.” (Ögel, 1995: 521).

Ateş düştüğü yeri yakar: Bir felâket ya da üzücü olay gerçek anlamda yalnızca ilgili kimselere acı verir. Uzak kimselerin acıları kısa süre sonra biter.

Ateşle barut bir yerde durmaz: Bir arada bulunmaları tehlikeli olan şeyler birbirinden uzak bir yerde tutulmalıdır.

Az ateş çok odunu yakar: Küçük bir tehlike, elverişli ortam bulunca, büyüye büyüye önüne geçilemez durum alır. Bir avuç suçlu, büyük bir suçsuz yığınının başını belaya sokar.

Ateş demekle ağız yanmaz: Kişi, zararlı bir eylemin sözünü etmekle kendisini zarara sokmuş olmaz.

Ateş, insanların günlük hayatında bir haberleşme aracı olarak da kullanılmıştır. Birçok medeniyet tarafından haberleşme aracı olarak kullanılan ateş, sadece insanlar arasında haberleşme aracı olarak değil, Tanrı ile haberleşmek için de kullanılan bir kutsal aracı varlık olmuştur. İnsanoğlu her türlü dua ve isteğini ateşi kullanarak Tanrı'ya ulaştırmaya çalışmıştır. Ateş, göğe yükselerek yukarıda olduğuna inanılan Tanrı ile iletişim kurmada aracı bir varlık olmuştur. Örneğin, “Hitay devletinde yapılan devlet törenlerinde belirsiz olarak görülmektedir. Bu törene Hitay imparatoru da katılıyordu. Yılın son gününden bir gün önce büyük bir vezir, sarayın ileri gelenlerinin toplanmalarını emrediyordu. Tuz ile koyun yağı yakılmak için bir sobanın üzerine konuyordu. Şamanlar ve başşaman kendi protokolleri içinde ateş tanrısının çağırılmak için ilahiler okuyorlardı. Bundan sonra saraya yapılan törende Hitay imparatoru ki tane ok atıyordu ve ateş yakılıyordu. Bizce bu ateş, Tanrı ile haberleşme gibi görülüyordu.” (Ögel, 1995: 528).

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz: Bir durumun göstergesi, belirtisinin görülmesiyle anlaşılır.

Ateşte olağanüstü bir kuvvet bulunur. Ateş, birçok varlığa şekil vermek için kullanılan olağanüstü bir enerjiye sahiptir. İnsanoğlu geçmişten günümüze birçok sert maddeye şekil vermek için ateşi kullanmıştır. Tabii ki bu olağanüstü yeteneğe sahip bir varlığın insanoğlu tarafından kutsal görülmesi gayet normaldir. Ateş sayesinde basit bir varlık, daha değerli, daha faydalı bir varlığa dönüşebilmektedir.

Altın ateşte, insan mihnette belli olur: Altına benzeyen maddenin altın olup olmadığı, nasıl ateşe dayanıklılık derecesi ile anlaşılırsa bir kişinin değeri de sıkıntılara katlanma, zorlukları yenme ve benliğini koruma gücü ile ölçülür.

Atasözlerinde Toprak

Toprak, tüm milletlerin dünya görüşünde bolluk ve bereketin sembolü olmuştur. Toprak, ana rahmini sembolize etmektedir. İnsanoğlu tarım devriminden itibaren toprağı işleyerek fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu nedenle insanoğlunun yaşamsal var oluşunda toprak çok önemli bir varlık olmuştur. Toprak aynı zamanda insanoğlunun yaratılışında önemli bir ham maddedir. Semavi dinlere göre, Âdem topraktan yaratılmıştır. Toprak, üretkenliğin, üremenin sembolü olmuştur. Aynı düşünce Türklerin geleneksel dünya görüşünde de mevcuttur. “Altay ve Sibiry Türklerinin insanın yaratılışı ile ilgili efsanelerinde de toprak, ilk ve ana motiftir.” (Ögel, 2010: 486). Bu nedenle birçok sözlü kaynakta, atasözlerinde bolluk, bereket, üretkenlik toprak kavramıyla ifade edilir olmuştur.

Toprağı işleyen, ekmeği dişler: Çalışan, emek veren kişiler sonunda o nimetten tadar, ona ulaşır.

Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun: Altın, yani para, harcanan, tükenen bir maldır ama toprak, harcanıp tükenen bir mal değildir. Yerinde duran, sürekli olarak ürün veren, para getiren bir maldır.

Düşüğün yerden bir avuç toprakla kalk.

Düşünse toprağa sarıl: Mal durumu bozulan kişi, tarıma yönelmekle kalkınabilir.

Atasözlerinde Hava, Yel

Eski Türkçede hava kelimesinin yerine yel kelimesi kullanılmıştır. Hava, yel, rüzgâr gibi varlıkların bulunduğu yere fayda sağladığı veya zarar verdiği durumlar vardır. Anadolu’da bu durumla ilgili pek çok uygulama ve kalıplaşmış ifade bulunmaktadır. “Anadolu’da batıdan esen rüzgarlara yaygın olarak batı kara yeli denir. Kara yel, kuzeyden gelen soğuk ve dondurucu rüzgarlar için söylenmiştir. İyilik, uğur, sıhhat ve çok iyi haberler getiren rüzgarlar bulunduğu gibi Orta Asya mitolojisinde zaman zaman ölüm getiren, her şeyi kurutan, bütün dünyayı varlıksız bırakan kara yeller de vardır.” (Ögel, 1995: 306). Türklerin günlük yaşantısında yel kelimesi daha çok yıkamak, bulunduğu yeri bozmak anlamlarında kullanılmıştır. “Kaçmak, kaybolup gitmek, yıkılmak vb. anlayışlar da yine hep bu yel sözlü ile söylenegelmişlerdi.” (Ögel, 1995: 308).

Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yere yatma yel alır: İnsan kendi durumuna uygun bir yaşayış sürmeli, arkadaşlarını ona göre seçmelidir. Çok aşağı yaşayış koşulları da çok yüksek yaşayış koşulları da kendisine zarar verir.

Derede tarla sel için, tepede harman yel için: Elden çıkarmak istemediğimiz şeyi, tehlikeli olduğu açık bulunan durumlardan uzak tutmaya çalışmalıyız.

Yel, kelimesinin atasözlerinde yardımlaşma ve dayanışma sembolü bir kelime olarak kullanıldığı da gözlenmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere zarar veren yel olduğu gibi fayda sağlayan yeller de vardır. “Türklerin en kutsal yönü doğudur. Doğudan esen rüzgarlar insanlara uğur ve iyilik getirirdi.” (Ögel, 1995: 304). “Türklerin doğudan gelen rüzgarlara önem vermelerinin başka sebepleri de var. Onlara göre bahar rüzgarları da doğudan gelirdi. Türkler, ilkbaharı ilk mevsim veya yılbaşı olarak kabul ederlerdi.” (Ögel, 1995: 305).

Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir: Tanrı bir kimseyi zengin etmeyi dilerse ona hiç umulmadık yerlerden para, mal gelir.

Düğün el ile, harman yel ile: Her iş, gereken yardımcılarının sağlanmasıyla başarılabilir.

El el ile, değirmen yel ile: İnsanlar bir araya gelmeden yaşayamazlar; birbirlerine yardım etmeden başarıya ulaşamazlar. Bu durum, cansızlarda bile görülür: Değirmenin dönebilmesi ve buğdayı öğütebilmesi için rüzgâr ister.

Sonuç

Anasır-ı Erbaa (dört unsur), esasen kaynağını felsefe ve tasavvufun alan derin anlamlara sahip bir kavramdır. Atasözlerindeki kullanımı yüzeysel anlamlara sahip gibi görünse de imge ve simge bağlamında çeşitli çağrışım zenginliğe sahiptir. Var olmanın temel unsuru olan Anasır-ı Erbaa’nın atasözlerindeki kullanımı çağrışımsal bir zenginliğe sahiptir. Hava, su,

ateş ve toprak sıradan ve basit anlamlarının dışında çağrışım alanı zengin unsurlar olarak atasözlerinde kullanılmıştır.

İnsanlık tarihinde uzun yıllar boyunca Anasır-ı Erbaa ile ilgili belirli anlamsal kavram alanları oluşturulmuştur. Atasözlerinde de bu anlamsal kavram alanlarının bulunduğu ve anlam alanının genişlediği de gözlemlenmiştir. Toprak; kırmak, kesmek, biçim vermek anlamları ile ifade edilirken atasözlerinde bu anlamlarının dışında bereket kaynağı olma anlamında kullanılmıştır. Ateş, ısıtma, pişirme, kurutma, bozma anlamları ile ifade edilirken atasözlerinde ateş; bir felaket sebebi, zorluk, sıkıntı anlamlarında kullanılmıştır. Su; yıkama, eritme kalıba dökme anlamlarında kullanılırken atasözlerinde kutsal bir varlık olma, arındırma, temizleme, şifa, bilgelik anlamlarında kullanılmıştır. Hava kelimesi ile ilgili bir atasözü örneğine rastlanılmamıştır. Yel kelimesine incelendiğinde ise felaket sebebi olan veya yardımlaşma, dayanışma sembolü olan yel kavramı ile karşılaşılmıştır.

Yapılan çalışmada elde edilen bilgilere göre, Anasır-ı Erbaa var olmanın temel unsuru olduğu için en eski Türkçe yazılı kaynaklardan itibaren günümüze kadar her sözlü veya yazılı kaynaktan yer almıştır. Hem yazılı kaynaklarda hem de sözlü ürünlerde oldukça canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Atasözlerinde ve deyimlerde halen kullanılmış olması atasözlerinin kalıplaşmış olma özelliğinden ileri gelmektedir. Bu kelimelerin anlam alanları, atasözlerinin aktarımı sürecinde genişlemiş ve zenginleşmiştir. Bu kelimeler gerçek anlamlarının dışında kullanıla kullanıla yan anlamlar ve mecaz anlamlar kazanarak anlamsal genişleme meydana gelmiştir.

Türkler; atasözlerinde hava, su, ateş ve toprak kelimelerini kullanarak bu temel unsurların kendi hayatlarındaki yerini kelimelerin çağrışım gücünden yararlanarak ortaya koymuştur. İnsanoğlunun hayatı anlamlandırma sürecinde bu dört varlık imgesel düzeyde atasözlerinde yer almıştır. Anasır-ı Erbaa, Türk toplumunun muhayyilesinde Tanrı kutsallığının aracı bir unsuru olarak yazılı ve sözlü kaynaklarda yer almıştır.

Kaynaklar

- Aksan, D. (1999). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1/2*. Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara: İnkılap Yayınları.
- Aktulum, K. (2018). “İmgelemin Antropolojik Yapıları ve Folklor: Gilbert Durand’ın Arketipsel Sınıflandırma Modeline Giriş”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 19: 1-16.
- Bachelard, G. (1995). *Ateşin Psikanalizi*. çev. Aytaç Yiğit, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler, Maddenin İmgelemi Üzerine Deneme*. çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beydili, Celal. (2004). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. çev. Eren Ercan, Ankara: Yurt-Kitap Yayın.

- Bonnefoy, Y. (2000). *Antik Yunan ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü I. Cilt*, çev. Levent Yılmaz, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit. (2008). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/anisir-i-erbaa>
- Hüseyin, R. (1305). *Lugat-ı Remzî*. C. 1, İstanbul: Hüseyin Remzi Matbaası.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Röhrich, L., Wolfgang M. (1977). *Sprichwort*. Stuttgart: Metzler.
- Shimmel, A. (2004). *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*. çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük 1, 2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

W. A. Mozart'ın K.218 No.4 Keman Konçertosu'nun Form Analizi

(Şule Aydın, Eda Delikçi)

W. A. Mozart'ın K.218 No.4 Keman Konçertosu'nun Form Analizi

Şule Aydın¹, Eda Delikçi²

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı,
E-mail: suleaydin30@gmail.com

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü,
E-mail: edadelikci@comu.edu.tr

Özet: Müzik tarihinin önemli bestecilerinden olarak kabul edilen Wolfgang Amadeus Mozart(27 Ocak 1756-5 Aralık 1791), hemen hemen bütün müzik türlerinde eserler yazmış ve çağdaşlarını etkilemeyi başarmıştır. Otuz beş yıllık ömrünün içerisine altı yüzden fazla eser sığdıran besteci, Klasik Dönem'e damgasını vurmuştur. Bestecinin solo keman repertuarında çok sayıda eser yer almakta ve bu eserlerin arasında beş adet keman konçertosu bulunmaktadır. W. A. Mozart'ın en başarılı yapıtlarından biri olarak kabul edilen Dört No'lu Keman Konçertosu, besteci tarafından "Strasbourg Konçertosu" olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada, Klasik Dönem bestecilerinden W. A. Mozart'ın hayatı, eserleri, müziği, besteciliği ve 1775 yılında Salzburg'da bestelemiş olduğu Dört No'lu Keman Konçertosu'nun form analizi ele alınmıştır. Bestecinin solo keman repertuarındaki en çok çalınan konçertolarından biri olan Dört No'lu Keman Konçertosu'nun form özelliklerinin tespit edilmesi amacıyla eser üzerinde form elemanları gösterilerek detaylıca bilgi verilmiştir. Form analizi yapılırken Peters Edisyonu kullanılmıştır. Araştırmada tarama modeli esas alınarak betimsel yöntem kullanılmış, gözlem ve analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre konçerto; Allegro, Andante cantabile, Rondeau: Andante grazioso-Allegro ma non troppo başlıklarıyla üç bölümden oluşmaktadır. Konçertonun I. bölümü; Re majör tonunda ve Konçerto-Sonat formundadır. II. bölüm; La majör tonunda ve Gelişmesiz İki Bölümlü Sonat formundadır. III. bölüm ise Re majör tonunda ve Andante grazioso-Allegro ma non troppo temalarından oluşan Dört Bölümlü Sonat-Rondo formundadır.

Anahtar Kelimeler: W. A. Mozart, Keman, Konçerto, Form Analizi.

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

**Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Sosyal Medya
Bağımlılığının Depresyon İle İlişkisi**

(Yalçın Avcı, Enver Ulaş)

Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Sosyal Medya Bağımlılığının Depresyon İle İlişkisi

Yalçın Avcı¹, Enver Ulaş²

*Istanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı,*

¹E-mail: avci.yalcin@std.izu.edu.tr,

²E-mail: enver.ulas@izu.edu.tr

Özet: Siber zorbalığın nedenleri ve sonuçları her yaşta farklı ortaya çıksa da özellikle ergenlik çağındaki öğrencilerde uzun soluklu sorunlara neden olabilmektedir. Sosyal medya platformlarının gelişmesi ve ergenlerin hayatına girmesi ile birlikte siber zorbalık da yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda sosyal medya zorbalığı, siber zorbalık olarak adlandırılan kavramların altında, gerçek hayatta yaşanan zorbalıkların bir yansımasıdır. Sosyal medya bağımlılığı olan ve sosyal medyada fazla vakit geçiren ortaokul öğrencilerinin, siber zorbalığa maruz kalma durumları sonucunda, ergenlik ve depresyon durumları arasındaki ilişki merak konusu olmuştur. Bu bağlamda diğer araştırmalardan farklı olarak sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık ile depresyon arasındaki ilişki bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Araştırma nicel yöntemler kullanılarak, Tekirdağ ilinde 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında eğitim alan 5.6.7. ve 8. sınıf öğrencilerinden 443 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve depresyon ölçekleri aracılığıyla toplanan veriler sonucunda ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ve sosyal medya bağımlılık düzeyinin düşük olduğu ve depresyon düzeyinin ise “hafif” ve “orta” arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalık (SO=240,29), sosyal medya bağımlılığı (SO=238,79) ve depresyon (SO=233,40) ölçeğinde anlamlı farklılığın sosyal medya hesabı olanlar lehine olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan analizler sonucunda ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ($X^2(3)=17.99$, $p<.05$), sosyal medya bağımlılığı ($X^2(3)=16.97$, $p<.05$) ve depresyon düzeylerinin ($X^2(3)=22.61$, $p<.05$) sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medyada geçirilen süre farklı yaş gruplarına göre her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda sosyal medyada geçirilen süre değişkenine göre elde edilen bulgular, sosyal medyada 3 saat ve üzeri zaman geçiren ortaokul öğrencilerinin (SO=276.50) siber zorbalık düzeyleri 0-60 dakika (SO=193.59) ve 1-2 saat (SO=224.86) süre geçiren öğrencilerden anlamlı olarak daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar siber zorbalık davranışlarının ve sosyal medya bağımlılıklarının depresyonun önemli yordayıcıları olduğunu göstermektedir. Araştırma soruları doğrultusunda elde edilen sonuçlar araştırmada ayrıntılandırılarak, yapılmış araştırmalarla karşılaştırma yoluna gidilmiş ve bu doğrultuda önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, sosyal medya bağımlılığı, depresyon, ergenlerde zorbalık

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Relationship between Students' Belief in Just-world and Reception
of Learning Environment from Teacher Justice

(Zahra Talebi)

Relationship between Students' Belief in Just-world and Reception of Learning Environment from Teacher Justice

Zahra Talebi

*School of Foreign Languages, Istanbul Gelisim University, Turkey
E-mail: ztalebi@gelisim.edu.tr*

Abstract: *The main purpose of this research was the assessment relationship between students' beliefs in a just-world and perception of learning environment with teacher justice. This study was descriptive-correlational. A group of 530 students from the second term of the intermediary level were selected on a stratified sampling method as the research samples. Three instruments were used for the collection of the data. The structural equation modeling method was used to analyze the data. Results of the path analysis showed that there is a positive and significant relationship between personal belief in the existence of justice worldwide and teacher justice and the trio dimensions of the learning environments. Moreover, there was a positive and significant relationship between teacher justice and the trio dimensions of perception on the learning environment. The Teacher' justice mediation of personal beliefs in the existence of justice in the world and students' perception of the learning environment were confirmed as well.*

Keywords: *Belief in justice, Teacher justice, Perception of the learning environments, World justice, Student*

Introduction

The domination of justice and adherence to the principles and rules of justice in educational environments, especially schools, which transfers the feeling of worthiness to students, would lead them to have favorable educational performances. Furthermore, any perception on the existence of justice will relieve any doubt and concern over the violation of personal rights and freedom. Any feeling of the violation of rights will result in doubt and anxiety in people. If under such conditions, people feel signs of the prevalence of justice, they will eliminate doubt and embarrassment, thus will more easily get engaged in behavior of student official roles. Therefore, research made on the perception of injustice in the educational environment will result in an orientation toward improper behavior and anger (Chory, 2007; Chory & Paulsel, 2004). Students' experience of justice is one of the main predictors of their perception of the learning environment (Mikula, 2005). Extensive research made on learning environments focused mainly on the impact of the perception students on the constructive oriented learning environments on the result of their cognitive and emotional learning (Rita et al., 2001; Alt, 2004b). Mikula (2005) believes that the learning environment in classes includes educational procedures, teacher-student relationship, student-student relationship, and students' attitude (Brophy, 1999). The observable features like school buildings and the materials used for education can define the learning environments. However, it is proved that students' mental understanding of the learning environment can serve as an effective definition of the learning environment. The understanding has something to do with different kinds of students' emotional and cognitive results like educational self-efficiency, educational progress, educational self-

imagination and the learning strategies (Gupta et al., 2012). The methods the students use emotionally to understand, process and evaluate the teacher's fairness experience, either fairly or unfairly, can be considered a key part of several special structures of the educational complexes (Taylor, 1962). At least three methods can be specified to be followed in connection with a teacher's experience of fairness. Wendorf and Alexander (2005) described teacher's experience of fairness (for instance teacher fairness) in such terms as external evaluation of the fairness of a special teacher in showing appropriate behavior and engagement with students. Through multi-layer analysis, the scholars observed a significant relationship between students' evaluation of the teacher fairness and their satisfaction with the teacher both personal and class levels. The second approach revealed that students' experience of teacher fairness, served as part of the class atmosphere or special school atmosphere, reflecting the students' insight of their teacher's behavior toward themselves and their classmates. In the same vein, Eder (1996, 1998) conceptualized teacher fairness as an element of class atmosphere to the extent that each student's personal experience of teacher fairness accounted for their social attitude. This approach is extensively used in the research whose concept was "just-world beliefs" (Dalbert & Stoeber, 2006). Furthermore, the importance of the variable "belief in a just world (BJW) as a personal factor in predicting of students' experience of teacher's just behavior and perception of the learning environments, has been proved in the literature (Furnham, 2003). From a psychological perspective, justice is a mental concept and depends on people's perception of the just/unjust events (Mikula, 2005). Lerner and Goldberg (1999) believe that any judgment on justice can be the result of cognitive justification or a testimonial feeling. However, any judgment of justice is mostly mental and a series of factors like personal experience, attitude and nature of people can influence it. One of these personal factors, that influence people's positive judgment of the existence of justice, is the Belief in a Just World (BJW). Lerner (1965) believed that just-world beliefs and the Belief in a Just World (BJW), where everybody deserves whatever s/he gains, allow them to understand and perceive their environment more reliably and regularly, forcing them to show just behavior to guarantee justice worldwide. Belief in a Just World (BJW) will enable people to meaningfully interpret the realities of their lives and hence become more inclined to trust others (like belief in the just behavior of teacher towards them). Dalbert (1999) distinguishes between two terms: personal and public just-world beliefs. Belief in a Just World (BJW) generally points to the fairness of the events occurring throughout a person's life, while general BJW states that the world is a just world. Personal BJW is a better predictor of students' experience of teacher's just behavior and the classroom environment (Peter & Dalbert, 2010).

Research focus

Results of ample related research have shown that students' perceptions of the classroom environment estimate a considerable amount of variance in the learning outcomes. The figure is often far from the characteristics of the student background features. Furthermore, this study would offer more insights into the structure of the structuralism-based educational environments and provides practical methods of teaching to facilitate constructivism learning environments. However, in this research, we want to justify that belief in the just world and the mental concept of justice in different aspects of life serve as an important source of development throughout young age. Young age marks a period of life during which the most important investment is made for better progress in the future. Investment in school is the prerequisite for the transfer of

favorable wisdom and knowledge gained in school life to successful and professional life for young adults. Young adults learn about social functions in school and their ability to understand complicated social phenomena develops. They should learn to trust in social foundations as prerequisite of socialization. They should trust social relations and people serve as the basis for the formation of family in the future. On this basis and a study of research published in foreign journals revealed that in Iran, no research has been conducted on class context and perception of the learning environment and their relationship with the variable of personal belief in the just world and the perception of justice. Therefore, this research attempts identifying the relations with the hope of being able to offer adequate information to teachers on providing a favorable classroom environment to ensure all out success of students. Therefore, regarding the theoretical background available in the literature, this study is aimed to examine the relationship between the personal beliefs of students in the existence of justice in the world and their experience of teacher's justice behavior and their perception of the learning environment.

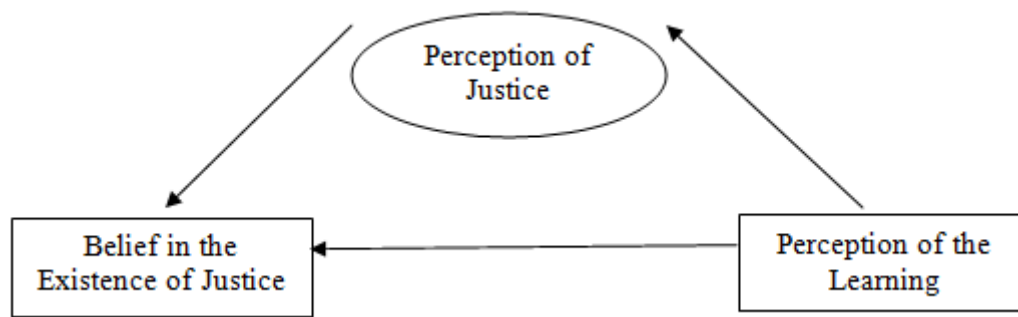

Figure 1. Conceptual Model of Research

With regard to the learning environment, Peter and Dalbert (2010) found that students believe in a just world, are interested in evaluating their teachers' personal behavior toward themselves as just and fair and the class environment more positively in general. Furthermore, the just behavior of the teacher in assessing the class environment is justified by the belief in the just world. Therefore, the belief more powerful than the belief in the just world, as a function of personal source for students, accounts for a major portion of their personal experience of interpretation of the teacher's just behavior and the class environment. Some research done in schools confirms that students with a stronger belief in the existence of justice worldwide assess their teacher's behavior more justly (Dalbert & Maes, 2002; Dalbert & Stoeber, 2006). Studies have been conducted on the relationship between students' just experiences, belief in the existence of justice worldwide and the perception of the high school and college students on the learning environment. Belief in the just world mainly predicts student experiences, teacher's just behavior and the classroom atmosphere (Peter & Dalbert, 2010). The research done inside and abroad, like the research done by Golparvar *et al.* (2006), Correia and Vala (2006) and Dzuka and Dalbert (2007) support the relationship and role of the BJW in the physical and mental health and wellbeing.

Methodology of Research

This study was descriptive-correlational. The statistical population of this research was all the students of the second term of intermediary level in Urmia.

Sample of research

The samples were chosen through the stratified sampling method. They were in the twin areas, public and private schools, the school of the genius, Shahed and semi-private schools. The samples were 530 female and male students. A total of 324 of the students were female and 206 were male. The descriptive findings of this research showed that the mean age of the statistical population was 16.8 and 26.3% math under study, 46.2% experimental sciences being studied and 26.3% humanities under study. Furthermore, the mean and standard deviation of the variables of perceptions of the Learning Environment (3.54, 0.59), Teacher Equity (3.314, 0.618) and the variable of Belief in a Just World (BJW) (3.39, 1.153) were observed.

Instruments and procedures

The 'What Is Happening in This Class?' (WIHIC) Questionnaire was developed by Fraser *et al.* (1996) to measure students' perception of what happens frequently in classrooms. The instrument is the most helpful and valid tool, being distinctive for its factorial validity and equal internal reliability. It is used in many countries without any change. The questionnaire measures special dimensions of constructivism, which are observed in contemporary classes. It consists of seven sub-scales: Student Cohesiveness, Teacher Support, Involvement, Investigation, Task Orientation, Cooperation and Equity. This research asked students to express their perceptions of each scale based on a five-point Likert-type scale. Investigation of the test of content validity of the instrument revealed that the seven scales consisted of seven aspects of the learning environment structure. 1) Teacher-Student Engagement (Teacher support and interest) 2) Students' social activities (Cohesiveness, cooperation and involvement) and 3) Students' constructive activities (Investigation and task fulfillment). Limitations in the total number of questionnaire items made the researcher to omit the questions on equity because they were similar to certain items of the Teacher Equity questions in this research and their reliability was then measured. Domestic researchers shown that this questionnaire has acceptable internal consistency and the sub-scales' alpha Cronbach was between 0.79 and 0.9 (Nikdel *et al.*, 2010).

The instrument developed by Dalbert (1999) to evaluate the perception of people of the fairness of life events on two dimensions of personal belief and general belief. Regarding the literature and its relation with other variables, only the dimension of personal belief in a just world was used, consisting of six question items. Dalbert and Correia (2007) reported the reliability of the instrument to be 0.75 and this research found Cronbach's alpha to be 0.81.

The teacher justice scale of Dalbert and Stoeber (2002) was used to measure students' perception of justice behavior. The reliability and validity of the two instruments have been confirmed by previous research (Peter & Dalbert, 2010).

The three instruments are five-point Likert-type and their reliability and validity have been confirmed in various studies. To localize and adapt the questionnaires, the researcher initially

translated each word, expression and sentence clearly in Farsi, trying to keep the original meaning. Then, content experts verified its content validity. The early test form was piloted on 30 students. After the questionnaires' piloting and removal of possible mistakes, the questionnaires were administered on the statistical samples of this research. The construct validity and reliability of the questionnaires were checked using confirmatory factorial analysis and Cronbach's alpha.

Data analysis

The data were eventually analyzed using a structural equation model. To analyze the data and investigate the hypotheses of the research, the researchers used the structural equation model. All the analyses were through the SPSS 22 and AMOS 22 programs.

Results of Research

The model proposed for this study includes two sectors: structural sector and the measurement sector. The structural part focuses on the causal impacts of the exocentric variables on the endocentric variables. The measurement sector shows how indicators (indices) assess the presumed latent structure. Before evaluating structural equation modeling to show relationship between the sign variables and related latent structures, a pattern of confirmed factorial analysis was conducted on the latent variables.

Confirmatory Factorial Analysis of the Research Variables

Table 1. Factorial Analysis of the Teacher Fairness Questionnaire

Symbol	Factorial Load	Test Statistic
E1	0.5	
E2	0.7	11.01
E3	0.7	11.5
E4	0.5	9.6
E5	0.6	9.9
E6	0.6	10.5
E7	0.6	10.6
E8	0.7	11.5
E9	0.7	11.3
E10	0.6	10.3

Table 2. Confirmatory Factorial Analysis of the Questionnaire of Student Perception of Learning Environments

Factors	Symbols	Factorial Load	Test Statistic
Students' constructive activities	W1	0.5	
	W2	0.5	8.8
	W3	0.6	9.2
	W4	0.7	10.3
	W5	0.6	10.1
	W6	0.6	9.6
Teacher-Student Engagement	W7	0.6	
	W8	0.6	12.1
	W9	0.6	11
	W10	0.7	11
Students' social activities	W15	0.6	
	W16	0.5	9.2
	W17	0.5	9.7
	W18	0.5	9.7
	W19	0.6	11.6
	W20	0.7	12.5
	W21	0.5	10
	W22	0.7	11.8
W23	0.6	11.6	

Table 3. Confirmatory Factorial Analysis of the Questionnaire to Belief in the Prevalence of Justice over World

Symbol	Factorial Load	Test Statistics
P1	0.7	
P2	0.8	14.1
P3	0.8	14.2

The result of factorial analysis of the assessment scale of each research questionnaire shows that the factorial load for all cases was more than 0.5. The WIHIC questionnaire's question 14 regarding the dimension of constructive activities and its question 21 regarding the dimension of social activities, as well as questions 1, 2 and 4 of the General Belief in a Just World Scale, which was less than 0.5 and were removed from the model, should be considered exceptions. This finding reveals that the correlation between each construct and its dimensions is acceptable. Moreover, results of indices of assessment of each scale, used at confidence level of 0.001, revealed that the amount of test statistics was more than 2.58, indicating that the observed correlations are significant. Results of the confirmatory factorial analysis indicated a logical and acceptable good fit, as shown in Table 4. After assessing the appropriateness of the goodness of fit model, the investigation of construct validity showed that construct reliability,

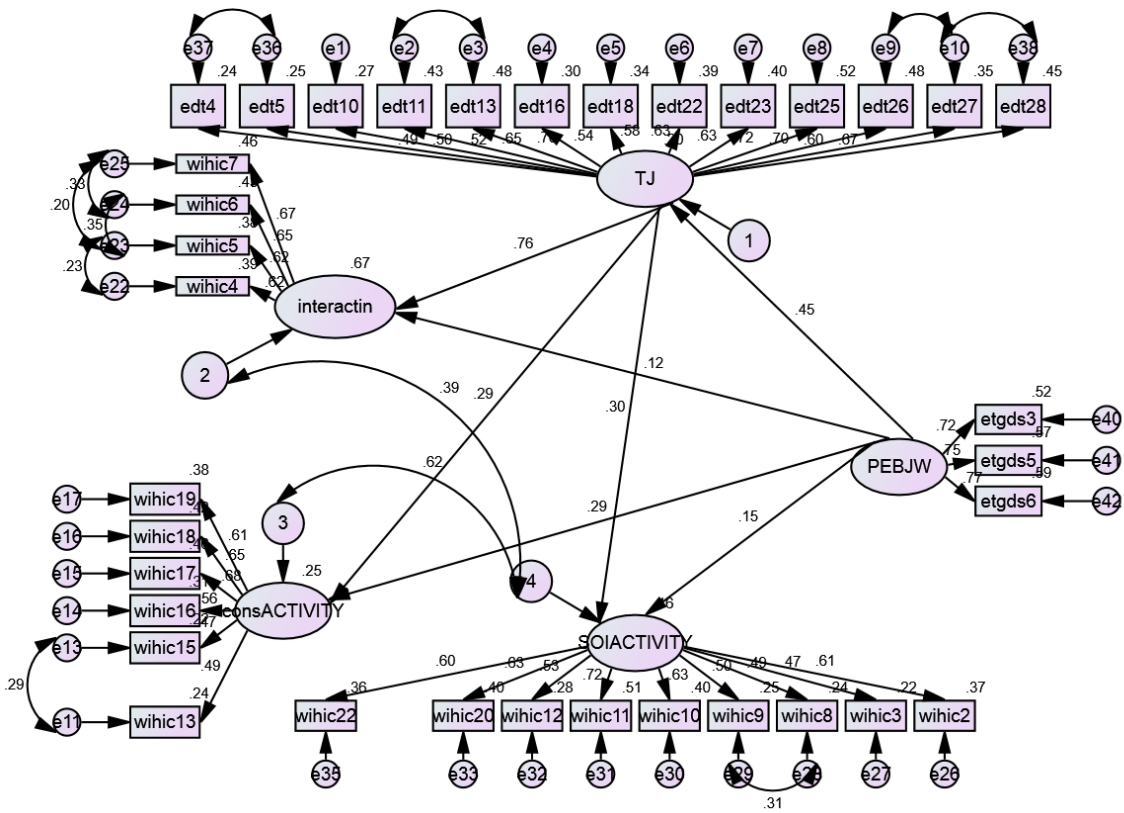
which is somehow a substitute for Cronbach's alpha formula in the analysis of the structural equation modeling, was found to be higher than 0.7. The construct reliability for the dimension of students' constructive activities was 0.744, for students' social activities was 0.829, for teacher-student engagement was 0.847, and for teacher equity was 0.885. It was 0.811 for the General Belief in a Just World Scale. Therefore, construct reliability is proved to exist. Furthermore, the condition of convergent and divergent validity was also observed in the variables.

Table 4. *Table of Goodness of Fit Indices*

Goodness of the Fit Index		Goodness of Fit Criteria	Amount Observed
CMIN.DF		<3 Good, <5 Acceptable	2.2
GFI		>0.9	0.9
AGFI		>0.8	0.9
CFI		>0.9	0.9
TLI		>0.9	0.9
IFI		>0.9	0.9
PCLOSE		>0.05	1
RMSEA		<0.08 Good 0.08 to 0.1 Average >0.1 Weak	0.00
PNFI		>0.5	0.8
PCFI		>0.5	0.8

Chi square 1519.3, degree of freedom =756

Figure 2. Structural equation modeling with Standard Regression Coefficient Based on Results of the Confirmatory Factorial Analysis with Good Fit

Relationship among Main Variables of the Model

a direct relationship exists between personal belief in the prevalence of justice in the world and dimensions of perception over the learning environment. a direct relationship is between personal belief in the prevalence of justice in the world and the perception of teacher’s fairness.

a direct relationship exists between perception of teacher fairness and dimensions of the perception of the learning environment.

Teacher fairness mediates the relationship between personal belief in the prevalence of justice and each dimension of the learning environment.

Analysis of the first hypothesis of the research

Table 5. Standard Regression Coefficients of Direct Paths of Research Variables

	Standard Regression Coefficient of the Path	Critical Ratio	Level of Significance
Belief in justice worldwide -> Teacher-student engagement	0.47	8.1	0.00
Belief in justice worldwide-> Students' structural activities	0.47	6.6	0.00
Belief in justice worldwide -> Students' social activities	0.31	5.4	0.00

Since the coefficients of many paths, that will be referred to in the following, were significant ($P < 0.001$), it can be concluded 99.9 confidence that there is a direct relationship between personal belief in a Just World and dimensions of perceptions of the learning environment. The paths are as follows: '*Belief in a Just World*' -> 'teacher-student engagement' (with standard coefficient of 0.47 and t-value of 8.1); '*Belief in a Just World*' -> Students' structural activities (with the standard coefficient of 0.47 and t-value of 6.6); and '*Belief in a Just World*' -> Social activities of students (with the standard coefficient of 0.31 and t-value of 5.4).

Analysis of the Second, Third and Fourth Research Hypotheses

Table 6. Regression Coefficients of Paths of Research Model with a Mediation Role

	Standard Regression Coefficient of Paths	Critical Ratio	Level of Significance
Belief in a Just World -> Teacher justice	0.45	7.2	0.00
Belief in a Just World -> Teacher-student engagement	0.12	2.2	0.00
Belief in justice-> Students' structural activities	0.29	4.4	0.00
Belief in a Just World -> Students' social activities	0.15	2.5	0.00
Teacher justice->Teacher-student engagement	0.76	8.6	0.00
Teacher justice-> Students' structural activities	0.29	4.4	0.00
Teacher justice-> Students' social activities	0.30	4.8	0.00

Table 6 confirms the significance of the coefficient of the path between personal belief in justice worldwide and perception of teacher fairness (with standard coefficient of 0.45 and the T value of 7.2). Therefore, the second hypothesis is confirmed in the $P < 0.001$ level of significance with 99.9% confidence interval. a direct relationship between personal belief in justice worldwide and the perception of teacher fairness.

However, regarding the significance of the coefficients of the path between teacher fairness-> Teacher-student engagement (with 0.76 standard coefficient and T value of 8.6), teacher fairness -> Structural activities of students (with 0.29 standard coefficients and T value of 4.4) and teacher fairness→ Students' social activities (with standard coefficient of 0.30 and T value of 4.8) in $P < 0.001$, the third hypothesis was also confirmed. Hence, with 99.0 confidence interval, it can be claimed that there is a direct relationship between perception of teacher fairness and dimensions of perception in the learning environment.

The fourth hypothesis of the research says if table of results shows coefficients of the path between belief in justice worldwide -> Teacher-student engagement (with standard coefficient of 0.12 and T value of 2.5) and belief in justice worldwide -? Students' social activities (with 0.15 standard coefficient and the T value of 2.5) they will be significant as the level of significance is less than 0.001. Therefore, it can be claimed with 99% confidence that teacher justice mediates the relationship between personal beliefs in a Just World and the WIHIC's dimensions of student's constructive activities. Therefore, hypothesis four of the research is also approved.

In attempts to find a structural equation model for the evaluation of the goodness of fit model, statistics are offered using Amos software. This study uses several indices for evaluation of the model of research.

Table 7. *Research Model's Goodness of Fit Indices*

Index	Goodness of Fit Criteria	Amount Observed
CMIN.DF	<3 Good, <5 Acceptable	2.1
TLI	>0.9	0.9
PCLOSE	>0.05	0.00
RMR	>0.1	0.1
CFI	>0.9	0.9
GFI	>0.9	0.9
IFI	>0.9	0.9
PNFI	>0.08	0.8
RMSEA	<0.08 Good 0.08 to 0.1 Average >0.1 Weak	0.0

Chi square 1148.3, degree of freedom =541

With regard to indices of evaluating the general goodness of fit model, it can be claimed that the model of research enjoys relatively good goodness of fit.

Discussion

The main aim of this study was to evaluate experimentally a theoretical model. The hypothesis was that students' personal beliefs in justice worldwide will predict their experience of student's just performance and their perception of the learning environment. Moreover, the hypothesis was that students' evaluation of their teacher's just behavior will have a positive correlation with their perception of the learning environment. The result of the path analysis showed that there is positive and significant relationship between personal beliefs in the prevalence of justice worldwide and the trio dimensions of the learning environment. Therefore, stronger ideology on the belief in the just world, as a function of the personal source of students, serves as an important part of their personal experience in the interpretation of the classroom environment. The results agree with the results of Dalbert Peter and Dalbert and Stoeber. The result can be elaborated in this way: belief in the existence of justice worldwide draws a conceptual frame that would help people interpret their life event significantly to the extent that even in case of experiencing injustice, they usually try restoring justice; If failing to make up the injustice, they usually try mixing the experience with the idea of the existence of justice worldwide, that results in a series of special positive viewpoints on justice. Therefore, they get more satisfied with their life and experience more positive effects (Nikdel et al., 2010). These positive effects ensured the psychological health of young adults. Furthermore, since the individuals expect others to act justly, they will get less suspicious of others (Dzuka & Dalbert, 2007), will commit fewer disciplinary mistakes (Otto & Dalbert, 2005) and become more interested in trusting others and adapting themselves to school atmosphere more psychologically and behaviorally (Furnham, 2003). Consequently, personal belief in the existence of justice worldwide will become a stable personal variable, resulting in the promotion of social and constructive activities and encouraging students to have a more effective engagement in the classroom environment. Therefore, a student with a stronger personal belief in the existence of justice will interpret the classroom atmosphere more positively and will become more inclined to show more cooperation, have further partnership, engagement, personal relationships, and activeness in the classroom environment.

The second hypothesis of the research concerned the relationship between personal belief in a Just World (BJW) and the perception of the teacher's justice. The hypothesis was confirmed as the findings of this study agreed with the results of Dalbert and Peter (2010). Based on the study findings, the students characterized by the BJW are inclined to evaluate personal behavior of teachers toward them as just and more positive in general. Since there is a relationship between the BJW and the source of internal control (Correia & Dalbert, 2007), such students will most probably explain their success and failure in proportion to their efforts. The efforts include performing assignments and the strategy of learning as the students are hopeful of success in the results in proportion to the extent of the efforts. However, the students with weak BJW usually attribute the result of their achievements to such external factors as chance and unfairness of teachers and evaluate the behavior of their teachers as unjust.

Meanwhile, the third hypothesis was that there is a relationship between perceptions of teacher's justice and of the learning environment. Therefore, it can be concluded that teacher's

justice is a notable predictor of students' perception of the learning environment. This result is in veins with a study by Taylor (1962), who claims that the methods that the students use to emotionally evaluate their teacher's behavior as just/unjust serve as a key element of several special structures of the educational complexes. In reality, the relationship between the teacher's experience of justice and the experience of the class atmosphere shows that the method that students experience in their school environment is to some extent reflective of the extent that they evaluate the behavior of their teachers toward themselves. The students, who consider the behavior of their teachers toward themselves as just, consider their learning environment positively; furthermore, based on the structure of the Learning Environment Inventory (LEI), the perception of teacher's just behavior is connected with the extent of teacher's help, friendly behavior and showing interest and attention to students (teacher's support) and this factor has something to do with the constructivism theoretical principles regarding the teacher-student engagement. In the factor the role of students' perception of teacher's justice should be considered a fundamental and main factor behind the teacher-student engagement. It will result in students' feeling of teacher injustice leading to less teacher-student engagement. Students' high feelings of teacher's justice will alone raise the level of student-teacher engagement, while preparing the necessary ground for an effective role of the personal influential variable, i.e. personal Belief in a Just World.

Conclusion

Confirmation of the third hypothesis leads to somehow confirmation of the teacher's justice mediation of personal belief in a Just World (BJW) and students' perception of the learning environment. Therefore, it can be claimed that the relationship between personal BJW and evaluation of the class atmosphere is to some extent moderated by mediation of teacher's justice. Furthermore, attention to the existence of justice in the world, as a function of the personal source, will serve as a filter that would strengthen both experiences of students' perception of their teacher's justice and the learning environments. With regard to the mediating role of teacher justice, it can be claimed that as long as both teachers and students collaborate with each other in classrooms, a personal relationship is established between both sides to the extent that they will be required to cooperate with each other in fulfillment of their goals in the class. Students' perception of justice in the classroom will be investigated with respect to its impact on the establishment of a relationship between students and the teacher. This means that the experiences of just behavior and respectfully dealing with students will result in the perception that s/he is a worthy member of a group, while propagating the feeling of belonging to a group and promotion of personal obligations toward behavior consistent with group laws and regulations. Furthermore, the feeling of justice will give way to positive behavior of students and the perceptions that they are valuable and respectful members of the class. A developed and coordinated relationship with the teacher and classmates will be established on the basis of mutual trust and this will in turn result in the formation of their positive perceptions of the class atmosphere. These positive attitudes along with the effect of the personality variable of the BJW will serve as motivation of engagement, cooperation and social and constructive activities in the classroom.

This part deals with certain limitations of this research, while pointing to more directions for future research. Initially, this research was conducted in the intermediary schools of two areas in Urmia University; therefore, the results cannot be necessarily generalized to students in other

regions. Consequently, more studies need to be conducted in various cities and cultures to verify the authenticity of these results. The second limitation is the analysis of the structural equations and the transitory nature of the data, which prohibited making any clear-cut and precise comment on the cause of relations. Ultimate confirmation of the presence of mediation in relations needs to have longitudinal data. Longitudinal research seems more suitable than a transitional project to establish relations among experiences of justice and the learning environment. The experiences would be worthy if they are gained within a time length. Future research should concentrate on studying the relationships among different kinds of the learning environments (traditional and structural) in connection with justice experience of students. The practice seems to be useful in judgment over alternative models that would explain confirmed relations in this study. The third type of limitation of this study was observed in the collection of the data through self-report mechanism. Future research should apply different methods, including other mechanisms for research and experimental and qualitative techniques for assessing the structure of this research. Fourthly, future research can include up variables relating to perception of the learning environment and behavior of the teacher like learning self-sufficiency (Van Dinther et al., 2011) to deal with the development model under study. Furthermore, future researchers are suggested to investigate the personal characteristics of students like sex, educational self-image and their socio-economic background (income and family education) in connection with variables of this research. Despite the afore-mentioned limitations, this study prepares certain early testimonies on the relationship between students' perceptions of the learning environment and their experience of teachers' just behavior and personal beliefs in the existence of justice in the world.

References

- Alt, D. (2014a). Assessing the connection between students' justice experience and attitudes toward academic cheating in higher education new learning environments: *Journal of Academic Ethics*, 12, 113–127.
- Alt, D. (2014b). The construction and validation of a new scale for measuring features of constructivist learning environments in higher education: *Frontline Learning Research*, 2/3/, 1–28.
- Brophy, J. (1999). *Teaching*. Brussels: International Academy of Education.
- Chory, R. M. (2007). Enhancing Student Perceptions of Fairness: The Relationship between Instructor Credibility and Classroom Justice: *Communication Education*, 56/1/, 89-105.
- Chory-Assad, R. M., & Paulsel, M. L. (2004a). Antisocial classroom communication: Instructor influence and interactional justice as predictors of student aggression: *Communication Quarterly*, 52 /2, 98-114.
- Chory-Assad, R. M., & Paulsel, M. L. (2004b). Classroom justice: Student aggression and resistance as reactions to perceived unfairness: *Communication Education*, 53/3/, 253-273.
- Correia I, Vala J, Aguiar P. (2006). Victim's innocence, social categorization, and the threat to the belief in a just world: *Journal of Experimental Social Psychology*, 43/1, 31-38.

- Correia, I., & Dalbert, C. (2007). Belief in a just world, justice concerns, and well-being at Portuguese schools: *European Journal of Psychology of Education*, 22, 1-35.
- Dalbert, C., & Maes, J. (2002). *Belief in a just world as a personal resource in school*. In M. Ross & D. T. Miller (Eds.), *The justice motive in everyday life*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.356-381
- Dzuka, J., & Dalbert, C. (2007). Aggression at school: Belief in a personal just world and well-being of victims and aggressors: *Studia Psychologica*, 49/40, 313–320.
- Dalbert, C., & Stoeber, J. (2006). The personal belief in a just world and domain-specific beliefs about justice at school and in the family: A longitudinal study with adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 30/3, 200–207.
- Furnham, A. (2003). Belief in a just world: Research progress over the past decade. *Personality and Individual Differences*, 34 /5, 795–817.
- Golparvar, M. & Arzi, H. (2006). Concurrent validity of the questionnaires of belief in just world. *Isfahan University Journal of Humanities*, 25/4, 192-212.
- Gupta, A. & Fisher, D. (2012). Technology-supported learning environments in science classrooms in India. *Learning Environments Research*, 15, 195–216.
- Mikula, G. (2005). *Some observations and critical thoughts about the present state of justice theory and research*. In S. Gilliland, D. Steiner, D. Skarlicki, & K. van den Bos (Eds.). *What motivates fairness in organizations*. Greenwich, CT: Information Age.197-209.
- Nikdel, F.; Kadivar, P; Farzad, V. & Karimi, Y. (2010). On Psychometric Indices of the Questionnaire of Perception on Class. *Scientific-Educational Quarterly of Training Measurement*, 1/1/, 31-53.
- Otto, K., & Dalbert, C. (2005). Belief in a just world and its functions for young prisoners. *Journal of Research in Personality*,39/6/, 559–573.
- Peter, F., & Dalbert, C. (2010). Do my teachers treat me justly? Implications of students' justice experience for class climate experience. *Contemporary Educational Psychology*, 35/4/, 297–305.
- Rita, R. D., & Martin-Dunlop, C. S. (2011). Perceptions of the learning environment and associations with cognitive achievement among gifted biology students. *Learning Environments Research*, 14, 25–38. DOI 10.1007/s10984-011-9080-4
- Taylor, P. (1962). Children's evaluations of the characteristics of a good teacher. *British Journal of Educational Psychology*, 32/3, 258–266.
- Van Dinther, M., Filip, D., & Segers, M. (2011). Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational Research Review*, 6/2, 95–108.
- Way, N., Reddy, R., & Rhodes, J. (2007). Students' perceptions of school climate during the middle school years: Associations with trajectories of psychological and behavioral adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 40, 194–213. DOI 10.1007/s10464-007-9143.

insac

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Otizm Ve Ebeveyn-Çocuk Etkileşim Terapisi: Bir Derleme Çalışması

(Sümeyye Ulaş)

Otizm Ve Ebeveyn-Çocuk Etkileşim Terapisi: Bir Derleme Çalışması

Sümeyye Ulaş

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Turkey,
E mail: sumeyye.ulas@atauni.edu.tr

Özet: Otizm tanılı çocuklarda davranış ve uyum problemlerinin yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda bu problem alanlarına müdahale oldukça önem arz etmektedir. Müdahale noktasında uluslararası alan yazında çeşitli yaklaşımlar olmasına karşın ebeveyn-çocuk etkileşim terapisi kanıt temelli yaklaşımlar arasında ön plana çıkmaktadır. Ebeveyn çocuk etkileşim terapisi 2-7 yaş aralığında yer alan çocuklarda gözlenen problem durumlarının ele alınması için geliştirilmiş bir ebeveyn eğitim programıdır. Tipik gelişim gösteren çocukların yanı sıra özel gereksinimli çocukların problem davranışlarının ele alınmasında tercih edilen yaklaşımda ebeveyn-çocuk etkileşiminin güçlendirilmesine ve çocuk davranışlarının biçimlendirilmesine odaklanılır. Bu çalışma sürecinde ebeveyn-çocuk etkileşim terapisi ile otizm spektrum bozukluğu çalışmalarının genel örüntülerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu hedefe bağlı olarak Web of Science veri tabanında “parent-child interaction therapy” ve “parent child interaction therapy” ve “autism” anahtar kavramları ile araştırma başlığında tarama yapılmış ve 19 çalışmaya ulaşılmıştır. Doküman tipi araştırma makalesi, yayın dili İngilizce ve erişim ise açık erişim olarak belirlenmiştir. Yapılan sınırlandırmalar ile 14 makale çalışması incelenmeye alınmıştır. Veri kaynaklarının analizinde MAXQDA yazılımı kullanılmıştır. Yıllara göre 2008 1; 2010 1; 2013 1; 2015 2; 2016 2; 2019 3; 2020 1; 2022 3 çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların tamamında otizm tanılı çocuklarda PCIT'nin etkililiği incelenmiş ve PCIT'nin otizm tanılı çocukların davranış problemleri, uyum düzeyleri, pozitif davranışları, ebeveyn-çocuk iletişiminin güçlendiği, ebeveynlerin stres, anksiyete ve depresyon düzeylerinde istatistiksel olarak azalmalar olduğu raporlanmıştır. Otizm tanısı olan ve olmayan çocukların karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmalarda PCIT'nin otizm tanılı çocuklar üzerinde daha fazla iyileştirici gücü olduğu görülmüştür. Sonuç olarak doğrudan otizm tanılı grupla yapılmış olan çalışmaların derlenmesi ile PCIT'nin otizm tanılı çocuklar üzerinde etkili bir yaklaşım olduğu değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: : ebeveyn-çocuk etkileşim terapisi, otizm, uyum ve davranış problemleri

insoc

**INSAC International Researches Congress on
Social and Education Sciences
(INSAC-IRSEC'23)**

Otizm İçin PCIT: Vaka alışması

(İsmail Seçer, Sümeyye Ulaş)

Otizm İçin PCIT: Vaka Çalışması

Prof. Dr. İsmail Seçer¹, Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Ulaş²

¹ Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Turkey,
ismail.secer@atauni.edu.tr

² Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Turkey,
sumeyye.ulas@atauni.edu.tr

Özet: Otizm nörogelişimsel bir spektrum bozukluğu olmakla birlikte temelde sosyal etkileşim, iletişim problemleri yanı sıra tekrarlayıcı sınırlı davranışlar ile belirti göstermektedir. Otizm tanılı çocuklarda tipik gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırıldığında çocukluk dönemi uyum ve davranış problemlerinin (örneğin inatlaşma, karşı olma karşıt gelme, duygu düzenleme güçlükleri, anksiyete vb.) daha yaygın olduğu alan yazında ortaya konulmuştur. Bu durumlarla orantılı olarak özel gereksinimli ebeveynlerin çocukları ile ilgili sorumlulukları daha fazla olabilmektedir. Bu kapsamda gerek ebeveyn gerekse çocuğun kazanımları açısından erken dönemli müdahaleler ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada Türk örnekleme henüz kullanılmaya başlanılan erken dönemli, ebeveyn odaklı ebeveyn-çocuk etkileşim terapisinin (PCIT) otizm tanısı yanı sıra davranış ve uyum problemleri olan bir çocuk ile etkililiği incelenmiştir. PCIT 'de terapist ebeveynle çocuğu ile etkileşim ve iletişim kurmanın temel tekniklerini (çocuk yönlendirmeli etkileşim aşaması) ve çocuğun problem nitelikli davranışlarını nasıl biçimlendirmesi gerektiğini (ebeveyn yönlendirmeli etkileşim aşaması) öğretir. Öğretilen teknikleri seans sırasında ebeveynin kullanması beklenir. Aynalı oda kullanılan PCIT 'de ebeveyn çocuğu ile ilgili teknikler ile çalışırken terapist ebeveyni kulaklıklar aracılığıyla eşzamanlı olarak yönlendirir. Terapi sürecine katılan çocuğun genel özellikleri 4 yaşında, hafif düzeyde otizm tanısı, ekolali ve heyecan durumlarında kasılmaların ve tekil ilgilerin olduğu, aynı zamanda ebeveynle direnme, kolay ağlama vb. davranışları olan bir erkek çocuk olarak tanımlanabilir. Anne ev hanımı, baba polis memuru olup tek çocukları vardır. Terapi süreci 8 hafta, haftada 1 kere, ortalama 75 dakika sürmüştür ve iki ebeveynle katılım göstermiştir. Çocuk ve ebeveynlerdeki değişim için Eyberg Çocuk Davranışları Ölçeği (ECBI), Ebeveyn Stres Ölçeği (PSI), süreçte ve süreç sonunda ebeveynler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak PCIT'nin otizm tanılı çocuğun uyumu düzeyinde ve problem davranışları üzerinde ve ebeveynlik stresinde etkili olduğu raporlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: ebeveyn-çocuk etkileşim terapisi, otizm, uyum ve davranış problemleri, vaka çalışması

insackongre@gmail.com

Konular

Biyoloji, Fizik, İstatistik, Kimya, Matematik, Moleküler Biyoloji ve Genetik, Atmosfer Bilimleri, Meteoroloji Mühendisliği, Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği, Biyomedikal Mühendisliği, Biyomühendislik, Çevre Bilimleri ve Mühendisliği, Deniz ve Gemi Mühendisliği, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Elektronik-Haberleşme Mühendisliği, Endüstri Mühendisliği, Enerji Sistemleri Mühendisliği, Gıda Bilimleri ve Mühendisliği, Harita Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Kimya Mühendisliği, Maden Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Malzeme ve Metalurji Mühendisliği, Mekatronik Mühendisliği, Nükleer Mühendisliği, Otomotiv Mühendisliği, Petrol Mühendisliği, Tekstil Bilimleri ve Mühendisliği, Uçak-Havacılık-Uzay Mühendisliği, Yer Bilimleri ve Mühendisliği

Bahçe Bitkileri, Yetiştirme ve Islahı Bitki Koruma, Biyosistem Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği, Orman Mühendisliği, Peyzaj Mimarlığı, Su Ürünleri, Tarım Ekonomisi, Tarımsal Biyoteknoloji, Tarımsal Mekanizasyon, Tarımsal Yapılar ve Sulama Tarla Bitkileri, Yetiştirme ve Islahı, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Zootečni

Topics

Biology, Physics, Statistics, Chemistry, Maths, Molecular Biology and Genetics, Atmospheric Sciences and Meteorological Engineering, Computer Science and Engineering, Biomedical Engineering, Bioengineering, Environmental Sciences and Engineering Marine and Marine Engineering, Electrical Engineering, Electronics and Communication Engineering, Industrial Engineering, Energy Systems Engineering, Food Science and Engineering, Map Engineering, Civil Engineering, Chemical Engineering, Mining Engineering, Mechanical Engineering, Materials and Metallurgical Engineering, Mechatronic Engineering, Nuclear Engineering, Automotive Engineering, Petroleum Engineering, Textile Sciences and Engineering, Aerospace Engineering, Earth Sciences and Engineering.

Horticulture, Breeding and Breeding Plant Protection, Biosystems Engineering, Forest Industry Engineering, Forest Engineering, Landscape Architecture, Seafood Farming Economy, Agricultural Biotechnology, Agricultural Mechanization, Agricultural Structures and Irrigation Field Crops, Breeding and Breeding Soil Science and Plant Nutrition, Animal Science